

วิธีการสื่อสารของสถานีวิทยุชุมชนและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน
เพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านจำรุง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

นางสาวพิมพ์พรณ อินทรพิมล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์

คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-14-3827-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

METHOD OF COMMUNICATION OF COMMUNITY RADIO STATION
AND PARTICIPATORY COMMUNICATION OF THE PEOPLE FOR COMMUNITY
DEVELOPMENT BAAN JUM ROONG,
AMPHOE KLAENG, RAYONG PROVINCE

Miss pimpan Intarapimon

สถาบันวิทยบริการ

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Development Communication

Department of Public Relations

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

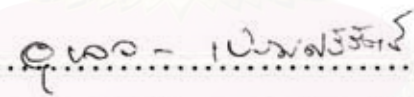
ISBN 974-14-3827-3

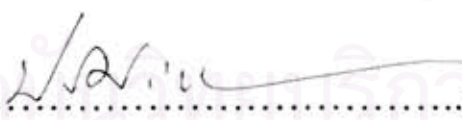
หัวข้อวิทยานิพนธ์ วิธีการสื่อสารของสถานีวิทยุชุมชนและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของ
ประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านจำรุง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
โดย นางสาวพิมพ์พรรณ อินทรพิมล
สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ปรมะ สตะเวทิน

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. พีระ จิรโสภณ)

กรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรมะ สตะเวทิน)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พัทธี เขยจรรยา)

พิมพ์รณ อินทรพิมพ์ : วิธีการสื่อสารของสถานีวิทยุชุมชนและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
 ของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านจำรุง อ.แกลง จังหวัดระยอง . (METHOD OF
 COMMUNICATION OF COMMUNITY RADIO STATION AND PARTICIPATORY
 COMMUNICATION OF THE PEOPLE FOR COMMUNITY DEVELOPMENT BAAN
 JUM ROONG, AMPHOE KLAENG, RAYONG PROVINCE.) อ. ที่ปรึกษา : รศ.
 ดร.ปรมะ สตะเวทิน, 205 หน้า. ISBN 974-14-3827-3.

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาถึงวิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำ
 รุง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการ และปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนที่ส่งผล
 ต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ที่เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง โดยใช้ระเบียบวิธี
 วิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยกาวสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ดำเนิน
 รายการ ผู้ฟังรายการ และผู้นำชุมชน จำนวน 43 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. วิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการ ประกอบด้วย 1) รูปแบบการสื่อสาร ได้แก่ การสื่อสารสองทาง และ
 ลักษณะการใช้ภาษาแบบกึ่งทางการ 2) ภาษาที่ใช้ ได้แก่ ภาษาระยอง, ภาษากลาง และภาษาอีสาน 3) ความน่าสนใจ
 ของการนำเสนอ ได้แก่ การพูดไปเรื่อยๆ, เพลงพื้นบ้าน, กลอน, สปอตประกอบรายการ, การสัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการ และ
 ความตลกขบขัน

2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการ พบว่า 1.) ผู้ฟังมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร ได้แก่ การใช้โทรศัพท์
 การเข้าไปพูดคุยในขณะออกอากาศ และการบอกผ่านผู้ดำเนินรายการ 2.ผู้ฟังมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง /ผู้ผลิต /ผู้ร่วมผลิต
 ได้แก่ ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ดำเนินรายการ และผู้ฟังเข้ามามี
 ส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิต 3.) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ได้แก่ การมีส่วน
 ร่วมในชั้นช่วยงานทั่วไป และการมีส่วนร่วมในชั้นวางแผนกำหนดรูปแบบกิจกรรม

3. ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนที่ส่งผลต่อการฟังวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ได้แก่
 ความรู้สึกเป็นเจ้าของ การเป็นสื่อกลางในชุมชน การได้รับประโยชน์ วิทยุชุมชนเป็นเรื่องใกล้ตัว ผู้ดำเนินรายการเป็นคนใน
 ชุมชน ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อวิทยุชุมชน และรายการของสถานีวิทยุชุมชนสอดคล้องกับอาชีพและวิถีชีวิตของคนใน
 ชุมชน

ปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ได้แก่ ความรู้สึก
 วิทยุชุมชนเป็นของคนในชุมชนอยากช่วยเหลือเป็นการตอบแทน ความสามัคคีในชุมชน ผู้นำชุมชน และความต้องการให้
 สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงและชุมชนเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

ภาควิชา..การประชาสัมพันธ์.....ลายมือชื่อนิติศิต พิมพ์รณ อินทรพิมพ์
 สาขาวิชา..นิเทศศาสตร์พัฒนาการ.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *[Signature]*
 ปีการศึกษา..2548.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

47845098328 : MAJOR DEVELOPMENT COMMUNICATION

KEY WORD: METHOD OF COMMUNICATION/ PARTICIPATORY COMMUNICATION/
FACTORS

PIMPAN INTARAPIMON : METHOD OF COMMUNICATION OF COMMUNITY RADIO
STATION AND PARTICIPATORY COMMUNICATION OF THE PEOPLE FOR
COMMUNITY DEVELOPMENT BAAN JUM ROONG, AMPHOE KLAENG, RAYONG
PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. PARAMA SATAWEDIN, PH.D., , 205
pp. ISBN 974-14-3827-3.

The objective of this research were to study the communication method of the announcers of Bann Jum - roong community radio station, participatory communication of the listeners and factors affecting their listening and participation in public activities. It is the qualitative research carried out by means of nonparticipant observation, and in - depth interviews with radio announcers, listeners and community leaders. The total number of interviewees was 43.

The findings of the research were as follows:

1. Method of communication of the announcers : 1) Pattern of communication ; it is two - way and semi - formal communication 2) Colloquial expression ; Rayong, Central and Northeast 3) Attractive presentation ; live talk, folk song, rhyme, radio spot, interview and comedy
2. Participatory communication of the listeners : 1.) Listeners as receivers ; telephone call, live conversation and face - to - face communication (when they met the announcers somewhere). 2.) Listeners as senders/producers/ co-producers ; announcers, producers and co-producers of the radio programs 3) Listeners' participation in public activities ; general assistance and action planning.
3. Factors affecting the listening of Bann Jum - roong community radio listeners : feeling of ownership, community radio as community medium, advantages, proximity, announcers were local people, positive attitude toward community radio and the radio programs corresponded to ways of earning for living and life of the people.

Factors affecting listeners' participation in public activities : grateful to the radio as community belonging, community unity, community leaders and the desire to promote the community radio to outside public.

Department....Public Relations.....Student's signature.....
Field of study...Development Communication....Advisor's signature.....
Academic year 2005.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้จากความช่วยเหลือหลายๆคน โดยเฉพาะรองศาสตราจารย์ ดร. ประมะ สตะเวทิน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้ความกรุณากับข้าพเจ้ามาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการแนะนำให้คำปรึกษา ร่วมทั้งการโทรตามให้มาส่งงานด้วย ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์อุบลวรรณ ประธานสอบวิทยานิพนธ์และประธานหลักสูตร รองศาสตราจารย์อาทิตย์ เขยจรรยา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกทราบบ้างใจเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณผู้ใหญ่ชาติชาย เหลืองเจริญ และคนในหมู่บ้านจำรุงทุกท่านที่ให้ความร่วมในการเก็บข้อมูล ขอขอบคุณ เพื่อนเก่าที่ให้ข้อมูลและประเด็นในกาทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ขอขอบคุณ ชาติยุทธ พุทธสอน สำหรับทุกๆสิ่งทุกอย่างที่ทำให้ผู้วิจัย ทำให้เกือบไม่จบ และสามารถทำให้กลับมาทำได้อีกครั้งภายในวันเดียว ขอขอบคุณสำหรับทุกความรู้สึกดีๆที่มีให้ และสิ่งที่ช่วยเหลือผู้วิจัยมาตลอด ขอขอบคุณนัดมากๆสำหรับการพาไปเก็บข้อมูล หารถให้ใช้ และมารับถึงบ้าน ขอขอบคุณตี ยัสต์ที่ไปเป็นเพื่อนและช่วยเหลือตลอดเวลา นัด ตี ยัสต์ ขอขอบคุณมากจริงๆที่เข้าใจ และคอยเป็นห่วงใยเสมอ ขอขอบคุณที่กิจที่คอยจ้ำจี้จ้ำไชให้ทำงาน และเป็นห่วงตลอด ขอขอบคุณเพื่อนๆdev. Comm. ทุกคนที่ช่วยเหลือมาตลอดและทำให้ความทรงจำในการเรียนปริญญาโทเป็นสิ่งที่งดงาม ขอขอบคุณนุ้มและเพื่อนเก่าๆทุกคนที่คอยได้ถามสารทุกข์สุกดิบและให้กำลังใจ ขอขอบคุณพี่เอกที่เป็นห่วงเสมอมาและให้ความช่วยเหลือเมื่อเดือดร้อน ขอขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคนที่ถามไถ่ผู้วิจัยในเรื่องเรียนและให้กำลังใจด้วยใจ

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณปีที่ให้การเลี้ยงดูและสนับสนุนด้านการเงินมาโดยตลอด ขอขอบคุณพ่อกับแม่ที่เป็นกำลังใจให้เสมอ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่1. บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	6
ปัญหาคำถามวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่2. แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิด และทฤษฎีการสื่อสาร.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางวิทยุ.....	25
แนวคิดเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร.....	35
แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชน.....	39
แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารชุมชน.....	48
แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	57
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	68
บทที่3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	72
รูปแบบการวิจัย.....	72
กลุ่มเป้าหมายในหารวิจัย.....	72
การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย.....	73
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	74
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	74

ขั้นตอนการวิจัย.....	74
การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	75
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	77
การนำเสนอข้อมูล.....	77
บทที่4. ผลการวิจัย.....	79
ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานีวิทยชุมชนบ้านจำรุง.....	79
วิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยชุมชนบ้านจำรุง.....	91
การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการ.....	101
ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยชุมชนที่ ส่งผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะที่ได้รับการ เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยชุมชนบ้านจำรุง.....	106
5. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	113
สรุปผลการวิจัย.....	113
อภิปรายผล.....	121
ข้อเสนอแนะ.....	130
รายการอ้างอิง.....	132
ภาคผนวก.....	136
ภาคผนวก ก.....	137
ภาคผนวก ข.....	147
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	205

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่เริ่มแรกของการมีสื่อวิทยุในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน ประเภทของสถานีวิทยุตามพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 มีเพียงประเภทเดียว คือ สถานีวิทยุของรัฐ (State radio) โดยมีกรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้ดำเนินการเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และส่วนราชการต่างๆ เช่น กองทัพบก เรือ อากาศ และกองบัญชาการทหารสูงสุด กรมไปรษณีย์โทรเลข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) และส่วนราชการอื่นๆ รวม 14 แห่ง ดำเนินการสถานีวิทยุในเครือข่ายของตน (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2547 : 390)

อย่างไรก็ดีส่วนราชการต่างๆ ได้ให้บริษัทเอกชนมาเช่าช่วงเวลาหรือรับสัมปทานสถานีไปดำเนินการในแบบธุรกิจเป็นสถานีเชิงพาณิชย์นับตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2500 เรื่อยมาลักษณะของการให้เอกชนมาดำเนินการกิจการวิทยุซึ่งรัฐเป็นเจ้าของตามกฎหมายนี้ เป็นระบบที่เรียกว่า “ทวิลักษณะ” (Dual system) ในระบบวิทยุไทย ทำให้สถานีวิทยุของรัฐกลายเป็นสถานีที่ดำเนินการโดยเอกชนเกือบทั้งหมด ดังนั้นการจัดประเภทสถานีว่าเป็นสถานีของรัฐหรือเป็นสถานีของเอกชนจึงแบ่งแยกให้ชัดเจนเช่นที่ประเทศอื่นๆ หลายประเทศจำแนกประเภทไม่ได้ จะเห็นได้ว่าสภาพระบบวิทยุของไทยตั้งอยู่บนฐานคตินิยมอุปถัมภ์ (Patronage capitalism) สืบต่อจากวัฒนธรรมศักดินาและระบบอำนาจนิยมอุปถัมภ์ที่มีรากเหง้ามายาวนานในสังคมไทย และเป็นที่มาของการผูกขาดกิจการวิทยุของรัฐและเอกชนที่มีอภิสิทธิ์ในการเข้าถึงคลื่นวิทยุเพียงบางกลุ่ม ส่งผลกระทบถึงการริดลอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนและการขาดความหลากหลายของความคิดเห็นและทัศนะทางการเมืองและวัฒนธรรมในเวทีสาธารณะทางสื่อวิทยุ

ในปี พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติให้มีมาตรา 40 ขึ้นเพื่อปฏิรูประบบวิทยุและโทรทัศน์ในด้านการกระจายเสียงถือครองกรรมสิทธิ์คลื่นวิทยุมิให้ผูกขาดโดยรัฐและเอกชนบางกลุ่ม และให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ คือ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) ทำหน้าที่กำกับกิจการวิทยุและโทรทัศน์ทั้งหมด กฎหมายที่ตราขึ้นตามบทบัญญัติของมาตรา 40 คือ พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2543 ได้กำหนดให้

ภาคประชาชนมีสิทธิใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่า 20 % ของความถี่ทั้งหมดที่จัดสรรสำหรับกิจการวิทยุและโทรทัศน์และให้ภาคประชาชนดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ

จากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 มีผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อกิจการวิทยุกระจายเสียงเป็นอย่างมากโดยเฉพาะมาตรา 40 ที่บัญญัติไว้ว่า

“คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติ เพื่อประโยชน์สาธารณะ”

ให้มรดกของของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม (สุรตน์ เมธีกุล, 2545 : 132)

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายลูก คือ พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (และกิจการโทรคมนาคม) ซึ่งมีผลบังคับใช้แล้วตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม 2543 และร่างพระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. ซึ่งอยู่ระหว่างการพิจารณาของรัฐบาล (สุรตน์ เมธีกุล, 2545 : 44)

ในขณะเดียวกัน แผนพัฒนาสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรคมนาคม เพื่อการพัฒนาคนและสังคม (พ.ศ.2542 – 2551) ซึ่งได้จัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการวางแผนพัฒนาสื่อสารมวลชนและสารสนเทศเพื่อการพัฒนาคนและสังคม ในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และได้รับความเห็นชอบอนุมัติประกาศใช้จากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2542 นั้นได้กำหนดเป้าหมายหลักโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ดังนี้ (จิระวรรณ ตันกรานันท์, 2542 : 2-3)

1. กำหนดสัดส่วนเนื้อหาสาระของรายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อการพัฒนาคนและสังคม (รายการเพื่อการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐและประโยชน์สาธารณะอื่น) อย่างน้อยร้อยละ 50

2. กำหนดสัดส่วนของผู้ที่ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ โดยแบ่งเป็นภาครัฐ ซึ่งครอบคลุมภาคราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน และการปกครองส่วนท้องถิ่น ร้อยละ 40 ภาคองค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชนร้อยละ 20 และภาคธุรกิจเอกชนร้อยละ 40

3. มีสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนระดับจังหวัดอย่างน้อย จังหวัดละ 1 สถานี รวมทั้งให้มีสถานีวิทยุโทรทัศน์ชุมชนด้วย

4. ประชาชนอย่างน้อยร้อยละ 80 ของประเทศมีนิสัยรักการอ่าน มีการสื่อสารผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ได้ทั้งถึงทุกตำบล และร้อยละ 20 ของประชาชนทั้งประเทศมีโอกาสใช้อินเทอร์เน็ต

5. มีองค์กรประชาชนที่สามารถควบคุม ตรวจสอบและปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้รับและผู้ใช้สื่อได้อย่างเข้มแข็งทั้งระดับชุมชนและระดับชาติ

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดกระแสการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับวิทยุชุมชนในประเทศไทยอย่างกว้างขวาง ยกตัวอย่างเช่น นักวิชาการอิสระ, สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งประเทศไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารภาคประชาชนเดิมอีกหลายแห่ง ที่ได้เข้ามามีส่วนเน้นย้ำแนวคิดและหัวใจวิทยุชุมชน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ทดลอง และกระตุ้นกระบวนการเตรียมพร้อมให้กับชุมชนต่อการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนในประเด็นต่างๆ

การเข้ามาของวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

“บ้านจำรุง” เป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 7 ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง จากข้อมูลปี 2547 มีสมาชิกทั้งหมด 564 คน (ผู้ชาย 263 คน ผู้หญิง 301 คน) โดยทั้งหมดนี้อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งมีพื้นที่โดยรวม 2,250 ไร่ มีอาณาเขตไม่ติดกับทะเล และส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มสลับกับที่เนิน ทำให้เกิดมีบริเวณน้ำท่วมขัง หรือที่เรียกกันโดยภาษาถิ่นคนระยองว่า “จำรุง” อันเป็นคำที่

เพี้ยนมาเป็นชื่อหมู่บ้านในปัจจุบัน วิถีชีวิตของคนที่นี่โดยทั่วไป คือ ทำเกษตรกรรมเป็นหลัก มี
 ยางพารา และผลไม้เป็นพืชเศรษฐกิจ

จุดเริ่มต้น

เมื่อปลายปี พ.ศ.2544 คุณปิยะพงศ์ ศิริวงค์ (อาสาสมัครเครือข่ายเพื่อนตะวันออก) และ
 คุณชาติรี ก่อเกื้อ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น) ได้ชักชวนให้ผู้ใหญ่ชาติชาย เหลืองเจริญ (ผู้ใหญ่
 คนปัจจุบัน) เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในเรื่องวิทยุชุมชน รวมทั้งเตรียมยื่นโครงการเสนอต่อกองทุน
 เพื่อสังคมซึ่งกำลังมีนโยบายให้การสนับสนุนโครงการจัดตั้งวิทยุขนาดเล็ก

นอกจากนี้คุณเอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ นักวิชาการสายวิทยุชุมชนและพันธมิตรในกลุ่มเพื่อน
 ตะวันออก ได้ให้คำแนะนำและให้การสนับสนุนในการเข้าร่วมอบรมและงานสัมมนาเกี่ยวกับการ
 สื่อสารวิทยุและวิทยุชุมชนต่างๆ จนกระทั่งสามารถจัดตั้งกรรมการบริหารสถานีทดลองเพื่อการ
 เรียนรู้วิทยุชุมชนบ้านจำรุงขึ้นได้ พร้อมกับออกอากาศครั้งแรก ในวันที่ 14 กันยายน 2545 ซึ่งถือเป็น
 วันเกิดของ “จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนบ้านจำรุง” มีข้อธรรมนุญของสถานีที่สามารถสรุป
 ใจความได้ดังนี้

- วิทยุชุมชนเป็นสมบัติสาธารณะ ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน มีสิทธิใช้ และมีหน้าที่
 ดูแลรักษา
- ไม่หารายได้จากการขายโฆษณาโดยเด็ดขาด
- ดำเนินการโดยโปร่งใส มีคณะกรรมการบริหารสถานีเป็นตัวแทน ทำหน้าที่บริหาร
 จัดการ ประสานงาน และบริการ
- สมาชิกชุมชนสามารถเข้าเรียนรู้จัดทำรายการ โดยไม่จำกัดเพศ วัย การศึกษา มี
 อิสระเสมอภาพเท่าเทียมกัน
- นำเสนอสาระ ข่าวสาร บันเทิงอย่างเป็นอิสระ เป็นกลางภายใต้รัฐธรรมนูญ จารีต
 ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชุมชน และเน้นประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ

วิทยุชุมชนบ้านจำรุงใช้เครื่องส่งกำลัง 20 วัตต์ เสาอากาศสูง 18 เมตร กระจายเสียงบน
 คลื่นความถี่ FM 103.75 MHz มีรัศมี 15 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 10 ตำบล ส่วนใหญ่อยู่ใน
 อำเภอแกลง กับอำเภอเขาชะเมา และอำเภอเมืองบางส่วน ปัจจุบันออกอากาศทุกวันวันละ 4
 ชั่วโมง ตั้งแต่เวลา 11.00 น. ถึงเวลา 15.00 น.

การเกิดขึ้นของวิฑูชุมชนบ้านจำรุงนี้เป็นทางเลือกให้กับชุมชน ต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของตนเอง ในประเด็นสำคัญ อาทิ

- สามารถเลือกรับฟังในสิ่งที่สนใจ หรือเป็นประโยชน์กับชุมชนของตนได้ เพราะชุมชนเป็นเจ้าของสถานี สามารถเชิญชวนผู้รู้ในด้านต่างๆมาให้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการได้
- สมาชิกในชุมชนสามารถเลือกที่จะถ่ายทอดเรื่องราวข่าวสาร และประสบการณ์ซึ่งสอดคล้องค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดความเชื่อบนมิตีและสาระที่ชุมชนเชื่อว่ามีประโยชน์กับตนเองได้

ต่อประเด็นดังกล่าว เมื่อความนิยมรับฟังวิฑูชุมชนบ้านจำรุงเพิ่มมากขึ้น ด้วยความรู้สึกที่ว่า “ทุกคนร่วมเป็นเจ้าของวิฑูชุมชน” ทำให้เกิดการยอมรับในค่านิยมที่ได้สอดคล้องอยู่ในการถ่ายทอดรายการด้วย ซึ่งสามารถสรุปมาเป็นประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

ค่านิยม/จิตสำนึก	รายการ	ประเด็น รายละเอียด
การใส่ใจรักษาสุขภาพ	- เกษตรพื้นบ้าน - วุ้นและสมุนไพรไทย - อสม. ใส่ใจห่วงใยสุขภาพ - คุยกับหมอบานเย็น	- การทำเกษตรปลอดสารพิษ - กินน้ำสมุนไพร - ความรู้เรื่องยาไทย - การรักษาสุขภาพ
เศรษฐกิจพอเพียง - การพึ่งตนเอง	- เกษตรพื้นบ้าน - สถาบันอนาคตศึกษา	- ปลูกผักสวนครัว - เกษตรธรรมชาติ (พอเพียง) - ความรู้เรื่องเศรษฐศาสตร์ และข้อกฎหมาย
การมีส่วนร่วมทางการเมือง/สนใจข่าวสารบ้านเมือง	- คุยกับ สวช. - ดากบ้านถางเมือง - อบรม.พบประชาชน	- แจ้งข่าวสารบ้านเมือง - วิเคราะห์วิจารณ์ข่าวสารบ้านเมือง - แจ้งรายละเอียดและโครงการของภาครัฐ
จิตสำนึกรักท้องถิ่น	- เรื่องเล่าจากท้องถิ่น - ย้อนอดีต	- บอกเล่าเรื่องราวในอดีตของชุมชน - บอกเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยของชุมชน

นอกจากวิทยุชุมชนบ้านจำรุงจะเป็นตัวกลางสื่อสารของชุมชนแล้วยังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากกลุ่มกิจกรรมหรือชมรมต่างๆที่ได้อาศัยสื่อกลางอย่างวิทยุชุมชนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ เกิดการพัฒนาและก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน หรืออาจจะกล่าวได้ว่าวิทยุชุมชนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนบ้านจำรุงเกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง

สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานวิทยุชุมชนบ้านจำรุงประสบความสำเร็จ คือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้ามาดำเนินงาน การบริหารจัดการ ตลอดจนการการผลิตรายการ บนหลักการที่ว่าทุกคนเป็นเจ้าของวิทยุชุมชน คนในชุมชนบ้านจำรุงเมื่อได้ฟังวิทยุชุมชนแล้วเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ จัดได้ว่าเป็นสิ่งที่ทำโดยชุมชน เพื่อชุมชน และเป็นของชุมชนโดยแท้จริง นอกจากนี้ธรรมนูญสถานียังเป็นตัวกำหนดที่สำคัญว่าวิทยุชุมชนบ้านจำรุงดำเนินการเพื่อสาธารณะประโยชน์ของชุมชนอย่างแท้จริง โดยไม่แสวงหาผลกำไรทางธุรกิจ

สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงมีการดำเนินงานตามหลักการของวิทยุชุมชนอย่างแท้จริง มุ่งเน้นใช้การสื่อสารมาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาขึ้นในชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงวิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ที่สามารถทำให้ประชาชนในชุมชนบ้านจำรุงเข้ามามีส่วนร่วม และก่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นในชุมชนได้ และสนใจศึกษาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนผู้ฟังรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางสถานีและทางชุมชนจัดขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนที่ส่งผลการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆที่เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง เพื่อให้ชุมชนอื่นนำไปประยุกต์ใช้ในการทำวิทยุชุมชนให้ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงวิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง
2. เพื่อศึกษาถึงการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง
3. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนที่ส่งผล

ต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ที่เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

ปัญหานำวิจัย

1. วิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงมีลักษณะอย่างไร
2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงเป็นอย่างไร
3. ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนใดส่งผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ที่เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาวิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการ และปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนที่ส่งผลการรับฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

นิยามศัพท์

สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง หมายถึง สถานีวิทยุที่กระจายเสียงออกอากาศจากสถานีวิทยุที่ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง กระจายเสียงบนคลื่นความถี่ FM 103.75 MHz มีการกระจายเสียงเพื่อสาธารณะประโยชน์ของชุมชน ดำเนินงานโดยไม่แสวงหาผลกำไร มุ่งเน้นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน และให้ความรู้กับประชาชนในด้านต่างๆ โดยมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า “จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนบ้านจำรุง”

ผู้ดำเนินรายการ หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารในรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงแก่กลุ่มเป้าหมาย โดยใช้กระบวนการโน้มน้าวใจ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติและพฤติกรรม ก่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นในชุมชน

วิธีการสื่อสาร หมายถึง วิธีการนำเสนอสารที่ผู้ส่งสารใช้ในการจัดรายการ ซึ่งประกอบด้วย

รูปแบบการสื่อสาร ได้แก่ ทิศทางการสื่อสาร และความเป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ
ภาษาที่ใช้

ความน่าสนใจของการนำเสนอ

ผู้ฟังรายการ หมายถึง ประชาชนที่สามารถรับฟังการกระจายเสียงของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ที่อาศัยอยู่ในรัศมีการกระจายเสียงครอบคลุมพื้นที่ 10 ตำบล ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอแกลง อำเภอชะเมา และอำเภอเมืองบางส่วน ของจังหวัดระยอง

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนใช้การสื่อสารเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง โดยทำการสื่อสารผ่านทางรายการวิทยุ และสื่อสารผ่านทางที่ชุมนุมของหมู่บ้านนอกเหนือจากเวลาการออกอากาศ โดยมีระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร ผู้ใช้สาร หรือการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง ผู้ผลิต ผู้ร่วมผลิต ผู้ร่วมแสดง

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของวิทยุชุมชน หมายถึง องค์ประกอบอื่นๆที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ได้รับ การเผยแพร่ผ่านทางวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ได้แก่ ลักษณะของประชากร ลักษณะของชุมชน มุมมองของผู้ฟังรายการต่อสถานีวิทยุชุมชน

กิจกรรมสาธารณะต่างๆ หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยส่วนรวมที่ทางชุมชนบ้านจำรุง หรือสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงได้จัดขึ้น โดยมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง โดยมีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ ขึ้นในชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลของการวิจัยเรื่อง “วิธีการสื่อสารของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง จังหวัดระยอง เพื่อการพัฒนาชุมชน” จะเป็นตัวอย่างสำหรับการจัดการวิทยุกระจายเสียงชุมชนในชุมชนอื่นหรือจังหวัดอื่นๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนให้มีความพร้อมและทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการวิทยุชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิธีการสื่อสารของสถานีวิทยุชุมชนและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านจำรุง อ. แกลง จังหวัดระยอง” ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นกรอบในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีแนวคิดหลักดังต่อไปนี้

1. แนวคิด และทฤษฎีการสื่อสาร
2. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางวิทยุ
3. แนวคิดเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร
4. แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชน
5. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารชุมชน
6. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด และทฤษฎีการสื่อสาร

คำว่า “การสื่อสาร” เป็นแนวคิดที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลาย เพราะเป็นพื้นฐานของกระบวนการสังคมทั้งหมด สำหรับมนุษย์แล้ว การสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาบุคคล ต่อการสร้างกลุ่มและการทำให้กลุ่มคงอยู่ต่อไป (พัชนี เขยจรรยา และคณะ, 2541 : 3)

คำว่า การสื่อสาร (Communication) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างกัันดังนี้ (ประมะ สตะเวทิน, 2538 : 28-30)

อริสโตเติล (Aristotle) ได้ให้คำจำกัดความของการศึกษาวิชาวาทิลปี (Rhetoric) หรือการสื่อสาร (Communication) ว่าเป็น การแสวงหา “วิธีการชักจูงใจที่พึงมีอยู่ทุกรูปแบบ” (Search for “all the available means of persuasion”)

เอ็ดเวิร์ด สะเพียร์ (Edward Sapir) “การสื่อสารคือการตีความหมายโดยสัญชาตญาณต่อท่าทางที่แสดงเป็นสัญลักษณ์โดยไม่รู้ตัว, ต่อความคิดและต่อพฤติกรรมของวัฒนธรรมของบุคคล”

วอเรน ดับเบิลยู วีเวอร์ (Warren W. Weaver) “คำว่าการสื่อสารในที่นี้มีความหมายกว้างครอบคลุมถึงกระบวนการทุกอย่างที่จิตใจของคนๆหนึ่งอาจมีผลต่อจิตใจของคนอีกคนหนึ่ง การสื่อสารจึงไม่หมายความแต่เพียงการเขียนและการพูดเท่านั้น หากแต่ยังรวมไปถึง ดนตรี, ภาพ, การแสดง, บัลเลต์ และพฤติกรรมทุกพฤติกรรมของมนุษย์อีกด้วย”

เจอร์เก็น รอยซ์ และเกอกอริ เบทสัน (Jurgen Ruesch and Gregory Bateson) “การสื่อสารไม่ได้หมายความถึงการถ่ายทอดสารด้วยภาษาพูดและภาษาเขียนที่ชัดเจน และแสดงเจตนาชัดเจนเท่านั้น แต่การสื่อสารยังรวมไปถึงกระบวนการทั้งหลายที่คนมีอิทธิพลต่อกันด้วย คำนิยามนี้ยึดหลักที่ว่าการกระทำและเหตุการณ์ทั้งหลายมีลักษณะเป็นการสื่อสาร หากมีผู้เข้าใจการกระทำ และเหตุการณ์เหล่านั้น หมายความว่าความเข้าใจที่เกิดขึ้นนั้นได้เปลี่ยนแปลงข่าวสารที่คนๆ นั้นมีอยู่ และมีอิทธิพลต่อบุคคลผู้นั้น”

จอร์จ เอ มิลเลอร์ (George A. Miller) “การสื่อสารหมายถึง การถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง”

จอร์จ เกิร์บเนอร์ (George Gebner) “การสื่อสารคือการแสดงกิริยาสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) โดยใช้สัญลักษณ์และระบบสาร (Message system)”

คาร์ล ไฮ โฮฟแลนด์ (Carl I. Hovland) และคณะเห็นว่า “การสื่อสารคือกระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้ส่งสาร) สิ่งเร้า (โดยปกติเป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียน) เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลอื่นๆ (ผู้รับสาร)”

โคลิน เชอรี (Colin Cherry) “(การสื่อสารเป็นการกระทำซึ่ง) เครื่องหมายอันดับแรก (สิ่งเร้า) ก่อให้เกิดเครื่องหมายอันดับที่สอง (ปฏิกิริยาตอบ) ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้รับสิ่งเร้าเป็นรายๆไปว่าจะมีปฏิกิริยาตอบอย่างไรตามลักษณะนิสัยของเขาซึ่งได้มาจากประสบการณ์การสื่อสารในอดีต”

วิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm) “การสื่อสารคือการมีความเข้าใจร่วมกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าวสาร” (information signs)”

เอเวอเรท เอ็ม โรเจอร์ส และเอฟ ฟลอยด์ ชูเมเกอร์ (Everett M. Rogers and F. Floyd Shoemaker) “การสื่อสาร คือ กระบวนการซึ่งสารถูกส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร”

ชาร์ล อี ออสกู๊ด (Charles E. Osgood) “ในความหมายโดยทั่วไปแล้ว การสื่อสารเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่ง คือผู้รับสาร โดยใช้สัญญาณต่างๆซึ่งถูกส่งผ่านสื่อที่เชื่อมระหว่างสองฝ่าย”

ปรมะ สตะเวทิน “การสื่อสารคือกระบวนการของการถ่ายทอดสาร (message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร (sources) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร (receiver) โดยผ่านสื่อ (channel)”

องค์ประกอบของการสื่อสาร

องค์ประกอบของการสื่อสารมี 4 ประการ ได้แก่ (ชวรัตน์ เจริญชัย, 2535 : 144-150)

1. ผู้ส่งสาร (Sender)
2. สาร (Message)
3. ช่องทางหรือสื่อ (Channel or medium)
4. ผู้รับสาร (Receiver)

1. ผู้ส่งสาร

ผู้ส่งสาร ก็คือ บุคคลซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นสร้างและส่งสารไปยังผู้อื่น ซึ่งก็หมายถึงว่า ผู้ส่งสารก็คือ ผู้เริ่มต้นการสื่อสารนั่นเอง ในการสื่อสารครั้งหนึ่งๆนั้น ผู้ส่งสารจะทำหน้าที่เข้ารหัส (Endcoding) อันเป็นการแปลสารให้อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นแทนความคิด ได้แก่ ภาษา และอากัปกริยาท่าทางต่างๆ สารที่ถูกเข้ารหัสแล้วนี้จะถูกผู้ส่งสารส่งไปยังผู้รับสารโดยผ่านทางติดต่อทางใดทางหนึ่ง อาทิเช่น ถ้าผู้ส่งสารต้องการส่งสารอย่างหนึ่งไปถึงผู้รับสารที่อยู่ห่างไกลกับตนอย่างรวดเร็ว ผู้ส่งสารก็อาจเลือกใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ โทรเลข โทรศัพท์ จดหมาย อันจะเป็นวิธีที่เหมาะสมและเป็นไปได้ดีที่สุดเพื่อจะให้สารนั้นไปถึงยังผู้รับสาร ดังนั้นโดยทั่วไปแล้ว ในสถานการณ์การสื่อสารหนึ่งๆนั้น ผู้ส่งสารจะเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญในการที่จะเป็นผู้เริ่มต้นสื่อสาร เป็นบุคคลแรกที่จะทำให้กระบวนการในการสื่อสารเกิดขึ้น

ปัจจัยของผู้ส่งสาร

ก. ทักษะในการสื่อสาร

ทักษะในการสื่อสารหมายความถึง ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร ทักษะในการสื่อสารเชิงวัจนะ แบ่งออกได้เป็น 5 ประการ คือ ทักษะในการเขียนและพูด ซึ่งเป็นทักษะในการเข้ารหัส ทักษะอีก 2 ชนิดคือ การอ่านและการฟัง ซึ่งเป็นทักษะในการถอดรหัส ทักษะชนิดที่ 5 คือ

ความคิดหรือการใช้เหตุผล ส่วนทักษะในการสื่อสารเชิงอวัจนะ ได้แก่ท่ากัปกรณ์ การเขียนภาพ การวาดภาพ ซึ่งเป็นทักษะในการเข้ารหัส การดู ซึ่งเป็นทักษะในการถอดรหัส เป็นต้น (ประมว สตะเวทน, 2538 : 62 – 66)

ในฐานะของผู้ส่งสารทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อผู้ส่งสาร 2 ประการ คือ

1. ทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความสามารถของผู้ส่งสาร ในการวิเคราะห์ วัตถุประสงค์ และเจตนาารมณัของตน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้ส่งสาร

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้ส่งสารก็คือ ภาษา ทักษะในการเขียน ทักษะในการพูด ทักษะในการอ่าน และทักษะในการฟัง ก็คือทักษะด้านภาษานั้นเอง ภาษามีอิทธิพลต่อผู้ส่งสาร 3 ประการ คือ 1. คิดเรื่องอะไร 2. คิดอย่างไร และ 3. คิดหรือไม่ สะเพียรและวอร์ฟ (Sapir and Whorf) ได้เสนอสมมุติฐานเกี่ยวกับอิทธิพลของภาษาต่อการรับรู้ และการคิดของคนสมมุติฐานนี้เรียกกันโดยทั่วไปว่า Sapir-Whorf Hypothesis ซึ่งกล่าวว่าภาษามีส่วนกำหนดการเห็นของคน ว่าเขาจะเห็นอะไร เขาคิดเรื่องอะไร ตลอดจนกำหนดวิธีการคิดและวิธีการตัดสินใจของคน

2. ทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความสามารถในการเข้ารหัสสารซึ่งแสดงเจตนาารมณัหรือความคิดของผู้ส่งสาร ในการเข้ารหัสสารซึ่งแสดงเจตนาารมณัของตนนั้น ผู้ส่งสารจำต้องมีทักษะที่จำเป็นในการเข้ารหัส เช่น ในการเข้าเขียน ผู้ส่งสารจำต้องมีทักษะที่จำเป็นในการเข้ารหัสที่ดี จะมีศัพท์เพียงพอที่แสดงความคิดของตนเองได้ ในการใช้คำแทนที่จะใช้คำยากๆก็จะเลือกใช้คำง่ายๆที่สามารถแสดงความหมายได้ชัดเจนที่สุด นอกจากนั้นก็ยังใช้การสะกดการันต์ได้ถูกต้อง เขียนถูกหลักไวยากรณ์ เรียบเรียงเนื้อถ้อยกระทงความเพื่อให้ข้อเขียนมีความหมายชัดเจน ทำให้ผู้รับสารถอดรหัสได้ง่ายและเข้าใจได้ถูกต้อง เรามักจะพบเสมอว่าคนบางคนมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงแต่ไม่ประสบผลสำเร็จในการสื่อสารเท่าที่ควร เพราะขาดทักษะในการสื่อสาร ขาดทักษะในการเข้ารหัสสาร เช่นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ในวาระครบรอบปีของหน่วยงาน นอกจากนั้นคนบางคนก็มีทักษะสูงในด้านหนึ่งแต่ด้อยทักษะในอีกด้านหนึ่ง เช่น คนที่เขียนเก่ง แต่เวลาพูดแต่พูดไม่เก่ง นำเบื้อหน้าย ไม่ประทับใจ เป็นต้น

ข. ทศนคต

ทศนคตคือความมีใจโน้มเอียงที่จะมีปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทศนคตก็คือท่าที่ หรือความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในการสื่อสาร

ของมนุษย์นั้น ทักษะของผู้ส่งสาร เป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถเพิ่มหรือลดประสิทธิผลของการสื่อสาร ทักษะของผู้ส่งสารสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประการคือ

1. ทักษะต่อตนเอง (Attitude toward self)

ผู้ส่งสารจะประสบผลสำเร็จในการสื่อสารมากน้อยเพียงใดนั้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติที่ผู้ส่งสารมีต่อตนเอง เป็นการประเมินตนเอง ก่อนทำการสื่อสารหากผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง มีความมั่นใจในตัวเอง เชื่อว่าตนเองมีความสามารถ โอกาสที่ผู้ส่งสารจะประสบผลสำเร็จในการสื่อสารก็มีมาก ในทางตรงกันข้ามหากผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเอง ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่คิดว่าตนเองจะมีความสามารถโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จในการสื่อสารก็จะมีน้อย ยกตัวอย่างเช่น หากสมศักดิ์ต้องการจะชวนสมศรีไปดูหนัง และสมศักดิ์มีทัศนคติที่ดีต่อตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองว่า หากตนชวนผู้หญิงไปดูหนัง ไม่ว่าผู้หญิงคนนั้นจะเป็นสมศรีหรือใครก็ตาม ผู้หญิงจะต้องตื่นเต้นอยากไปดูหนังกับตนแน่ๆ โอกาสที่สมศรีจะไปดูหนังสมศักดิ์ก็จะมีมาก ในทางตรงกันข้ามหากสมศักดิ์มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเอง ไม่คิดว่าจะมีผู้หญิงหน้าไหนจะไปดูหนังกับตนก็จะทำให้จิตใจหวนไหวและมีผลต่อการสร้างคำพูดของตน เช่น สมศักดิ์อาจพูดว่า สมศรีวันอาทิตย์นี้คุณคงไม่ว่างใช่ไหม?

2. ทักษะต่อเรื่องที่จะสื่อสาร (Attitude toward subject Matter)

นอกจากทัศนคติต่อตนเองแล้ว ทัศนคติที่ผู้ส่งสารมีต่อเรื่องที่จะทำการสื่อสารก็จะเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีผลต่อประสิทธิผลต่อการสื่อสาร ในการสื่อสารนั้นหากผู้ส่งสารไม่มีความเชื่อ ไม่เลื่อมใส ไม่พอใจ หรือไม่มีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่ตนจะทำการสื่อสารแล้ว ผู้ส่งสารก็จะขาดความมั่นใจ ไม่อยากที่จะทำการสื่อสาร และทำการสื่อสารไม่ได้ดี ยกตัวอย่างเช่น เซลล์แมนไม่มีความเลื่อมใสในสินค้าที่เสนอขาย ก็คงจะรู้สึกลำบากใจในการที่จะเสนอขายสินค้าแก่ลูกค้า ในทางตรงกันข้ามหากเขามีความมั่นใจในคุณภาพของสินค้าที่จะเสนอขาย เขาก็คงสบายใจและสามารถที่จะอธิบายสรรพคุณของสินค้าได้เป็นอย่างดี โอกาสที่จะประสบผลสำเร็จในการขายก็จะมีมาก

3. ทักษะต่อผู้รับสาร (Attitude toward receiver)

ทัศนคติประการที่สามของผู้ส่งสารที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของผู้ส่งสารและประสิทธิผลของการสื่อสาร ก็คือ ทัศนคติของผู้ส่งสารต่อผู้รับสาร ทัศนคติของผู้รับสารจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการสื่อสารของผู้ส่งสาร ต่อสารของผู้ส่งสาร และต่อปฏิกิริยาของผู้รับสาร เช่น ผู้ส่งสารมีความรู้สึกที่ดี มีความพอใจในตัวผู้รับสาร ก็จะอยากทำการสื่อสารด้วย และหาคำพูดที่เหมาะสม เป็นที่น่าพอใจของผู้รับสาร โอกาสที่จะประสบผลสำเร็จในการสื่อสารก็จะมีมาก ในทาง

ตรงกันข้ามหากผู้ส่งสารไม่ชอบผู้รับสาร ก็ไม่อยากจะทำการสื่อสารด้วย เป็นการพูดแบบขอไปที โดยไม่คำนึงว่าผู้รับสารจะรู้สึกอย่างไร โอกาสที่จะประสบผลสำเร็จในการสื่อสารก็จะมีน้อย เรื่องทัศนคติของผู้ส่งสารต่อผู้รับสารมีปฏิกริยาต่อผู้รับสารนั้น ก็เหมือนกับคำกลอนในเรื่องพระอภัยมณีที่ว่า "แม้ใครรักรักมั่งชังชังตอบ" นั่นเอง เป็นจิตวิทยาของมนุษย์หากใครชอบเรารักเรา ก็พอใจและชอบคนนั้นเหมือนกัน อุปสรรคอันหนึ่งในการทำงานของข้าราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชน ก็คือ อุปสรรคในเรื่องการมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกันระหว่างข้าราชการกับประชาชน ดังนั้น การได้รับความร่วมมือจากประชาชนจึงมีน้อยกว่าที่ควร อริสโตเติลถือว่าทัศนคติที่ดีต่อผู้รับสารเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกลักษณะของผู้พูดที่ทำให้เป็นที่พอใจของผู้ฟัง

ค. ความรู้

ปัจจัยประการที่สามที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการสื่อสารของผู้ส่งสารก็คือความรู้ คนที่ไม่มีความรู้ย่อมไม่สามารถที่จะพูดหรือเขียนได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามในการสื่อสารนั้นความถูกต้อง และประสิทธิผลของการสื่อสารขึ้นอยู่กับความรู้ 2 ประเภท คือ

1. ความรู้เรื่องที่จะสื่อสาร

หมายความว่าความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของเรื่องที่จะทำการสื่อสาร เช่น จะพูดเรื่องประชาธิปไตย ผู้พูดก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยดีพอจึงจะสามารถพูดให้คนอื่นรู้และเข้าใจได้ จะขายสินค้าก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณภาพ ประโยชน์และกลไกการทำงานของสินค้านั้นเป็นต้น หากผู้ส่งสารมีความรู้เรื่องที่จะสื่อสารดี โอกาสที่การสื่อสารจะประสบผลสำเร็จก็จะมีมาก ในทางตรงกันข้ามหากผู้ส่งสารไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆดีพอประสิทธิผลของการสื่อสารก็จะด้อยลงไป

2. ความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสาร

นอกจากจะมีความรู้เรื่องที่จะทำการสื่อสารแล้ว ผู้ส่งสารยังจะต้องมีความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสารด้วย ทั้งนี้เพราะกระบวนการในการสื่อสารนั้นมีองค์ประกอบหลายองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่ละองค์ประกอบล้วนมีความสำคัญต่อผลของการสื่อสารทั้งสิ้น เรามักจะมีประสบการณ์อยู่เสมอว่าคนบางคนมีความรู้ดี แต่ทำการสื่อสารไม่ได้ดี ที่เป็นเช่นนี้เพราะบุคคลนั้นมีแต่ความรู้ในสิ่งที่ตนจะพูด แต่ไม่มีความรู้ในเรื่องกระบวนการสื่อสาร ไม่รู้ว่าตนเองถนัดพูดหรือถนัดเขียน ไม่รู้ว่าจะพูดกับคนประเภทหนึ่งอย่างไร จะพูดกับคนอีกประเภทหนึ่งอย่างไร ไม่รู้ว่าจะทำการสื่อสารด้วยการพูดหรือการเขียนกับคนบางประเภท ไม่รู้ว่าจะใช้สื่อชนิดใดในการสื่อสาร

ดังนั้นผู้ส่งสารที่มีประสิทธิภาพจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องที่จะพูดเป็นอย่างดีและมีความรู้ความสามารถในการที่จะวิเคราะห์ตนเอง สาร สื่อ และผู้รับสารเป็นอย่างดีด้วย

ง. สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม

คนเป็นสมาชิกของสังคม และมีสถานภาพของตนในสังคม และวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเป็นสมาชิก สถานภาพต่างๆของผู้ส่งสารจึงมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมการสื่อสารของผู้ส่งสาร ตำแหน่ง บทบาท หน้าที่ ศักดิ์ศรี ความเชื่อ และค่านิยมทางวัฒนธรรม พฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับในสังคม พฤติกรรมที่ต้องกระทำตามวัฒนธรรม ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อความคิด และพฤติกรรมในการสื่อสารของผู้ส่งสาร และเป็นสิ่งที่คนอื่นในสังคมคาดหวังว่า ผู้ส่งสารควรจะทำปฏิบัติอย่างไรในการสื่อสาร เช่นนายร้อยอาจจะพูดกับนายพลในลักษณะหนึ่ง พูดกับพลทหารอีกลักษณะหนึ่ง ผู้จัดการอาจพูดลักษณะหนึ่งกับเลขานุการของตนและพูดอีกลักษณะหนึ่งกับประธานบริษัท สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรมจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดวัตถุประสงค์ การเข้ารหัส และการสร้างสาร ความหมาย การเลือกใช้สื่อและการรับสาร ของผู้ส่งสาร

คนที่อยู่ในสังคมเดียวกันแต่มีสถานภาพในสังคมต่างกันย่อมทำการสื่อสารต่างกันคนที่มีวัฒนธรรมต่างกันก็ทำการสื่อสารต่างกันด้วย ปัญหาที่สำคัญของการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ก็คือ ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมของผู้ทำการสื่อสาร ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมในการสื่อสารของคน

มณฑล โบบัว (อ้างถึงใน ศิรินันท์ ลิ้มปนชัยพรกุล, 2545 : 11)ได้เสนอความคิดว่าผู้ส่งสารที่ดีควรมีคุณสมบัติขั้นพื้นฐาน คือ

- 1.เป็นผู้มีเจตนาแน่วแน่ที่จะให้ผู้อื่นรับรู้ความประสงค์ของตน
- 2.เป็นผู้มีความเข้าใจเพียงพอในเนื้อหาเรื่องราวที่ตนมีความประสงค์จะสื่อสารกับผู้อื่น ผู้ส่งสารจะต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างถ่องแท้
- 3.เป็นผู้มีความพยายามที่จะเข้าใจความสามารถและความพร้อม ในการรับสารของผู้ที่ตนจะสื่อสารด้วย
- 4.เป็นผู้ที่รู้จักใช้กลวิธีที่เหมาะสมในการนำเสนอต่อผู้รับสาร

2.สาร

สารเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการสื่อสาร อาจกล่าวได้ว่าสารก็คือ เรื่องราวอันมีความหมายและแสดงออกมาโดยอาศัยภาษาหรือสัญลักษณ์ใดๆก็ตามที่สามารถทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันได้ สารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ส่งสารเกิดความคิดขึ้นและต้องการจะส่งหรือถ่ายทอดความคิดนั้นไปสู่การรับรู้ของผู้อื่น (ผู้รับสาร) การส่งสารนั้นก็โดยการที่ผู้ส่งสารแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อแทนความคิดที่เกิดขึ้นนั้น เช่น พูด เขียน วาด แสดงอาการหรือกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ การแสดงพฤติกรรมในการแสดงออกซึ่งความคิดนี้ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดๆก็ตาม ย่อมขึ้นอยู่กับทักษะของผู้กระทำทั้งสิ้น

ความสำคัญของสารที่ถูกส่งมาจากผู้ส่งสาร ก็คือ การทำหน้าที่ทำให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้ความหมาย และมีปฏิกิริยาตอบสนอง การที่ผู้รับจะรับสารที่ถูกส่งมาในรูปของสัญลักษณ์ได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับว่า ผู้รับมีทักษะในการรับสารมากหรือน้อย ซึ่งผู้รับจะแสดงการรับสารอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นพฤติกรรมการรับสารที่ตรงกับพฤติกรรมของผู้ส่งได้แก่ฟัง อ่าน ดู สังเกต ฯลฯ ผู้รับสารซึ่งมีทักษะในการรับสารได้แก่ ความสามารถในการคิด พิจารณา ความเข้าใจภาษาทั้งพูดและเขียน ย่อมจะช่วยให้พฤติกรรมการรับสาร เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยทั่วไปแล้ว สารประกอบด้วยส่วนประกอบสำคัญ 3 ประการด้วยกันคือ

2.1 รหัสของสาร (Message codes)

2.2 เนื้อหาของสาร (Message content)

2.3 การจัดสาร (Message Treatment)

2.1 รหัสของสาร รหัสของสาร ก็คือ ภาษา (Language) หรือสัญลักษณ์ (Symbol) หรือสัญญาณ (Signal) ที่มนุษย์คิดขึ้นเพื่อใช้แสดงออกแทนความคิดเกี่ยวกับบุคคลและสรรพสิ่งต่างๆ เราสามารถแบ่งรหัสของสารเป็นประเภทใหญ่ๆได้ 2 ประเภท คือ

2.1.1 รหัสของสารที่ใช้คำ (Verbal message codes) และ

2.1.2 รหัสของสารที่ไม่ใช้คำ (NonVerbal message codes)

รหัสของสารที่ใช้คำ ได้แก่ ภาษาอันเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ได้พัฒนาขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ภาษาทุกภาษาของมนุษย์มีการสร้างขึ้นและถูกพัฒนาสืบทอดมทาโดยลำดับเป็นระบบสัญลักษณ์ซึ่งทำให้สารปรากฏขึ้นได้ ส่วนรหัสของสารที่ไม่ใช้คำ ได้แก่ระบบสัญลักษณ์สัญญาณ หรือเครื่องหมายใดๆก็ตามที่ไม่เกี่ยวข้องกับการใช้ถ้อยคำ เช่น อากัปกริยา ธง ไฟ ฯลฯ ซึ่งมนุษย์ในแต่ละสังคม แต่ละวัฒนธรรมพัฒนาขึ้น และรับรู้ความหมายร่วมกัน อาทิเช่น การพยัก

หน้า แสดงอาการตอบรับ หรือแสดงความเข้าใจ เห็นด้วย ก็ล้วนแล้วแต่เป็นรหัสของสารที่ไม่ใช้คำ ทำหน้าที่เป็นสารบอกเรื่องราวที่มนุษย์ตกลงรับรู้ความหมายร่วมกัน

2.2 เนื้อหาของสาร เนื้อหาของสารที่มนุษย์สื่อสารกันนั้นครอบคลุมมวลความรู้และประสบการณ์ของมนุษย์ที่มนุษย์ต้องการที่จะถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเพื่อความเข้าใจร่วมกันดังนั้น เมื่อพูดถึงเนื้อหาของสารแล้วก็จะมีขอบเขตกว้างขวางไม่มีที่สิ้นสุด เราอาจแบ่งเนื้อหาของสารได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.2.1 สารประเภทข้อเท็จจริง ได้แก่สารที่รายงานให้ทราบถึงความจริงต่างๆที่มีอยู่ในโลก ภายภาพ อันอยู่ในวิสัยที่มนุษย์จะตรวจสอบได้ถึงความแน่นอนถูกต้องของสารนั้น ถ้าพิสูจน์ตรวจสอบแล้ว สารนั้นเป็นจริง สารนั้นก็จัดได้ว่าเป็นสารที่มีคุณภาพ ควรแก่การเชื่อถือ

2.2.2 สารประเภทข้อคิดเห็น ได้แก่ สารซึ่งเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในจิตใจจากการประเมินของผู้ส่งสาร อาจเป็นความรู้สึก แนวคิด ความเชื่อที่บุคคลมีต่อตนเอง ต่อบุคคลอื่น ต่อวัตถุหรือต่อเหตุการณ์ใดๆก็ตาม สารประเภทนี้เป็นสารที่ไม่อยู่ในวิสัยที่จะถูกตรวจสอบได้ว่าเป็นจริงหรือไม่ อาจทำได้เพียงแต่การประเมินการนำรับฟัง ความสมเหตุสมผล ตลอดจนความเป็นไปได้ของสารนั้นเท่านั้น สารประเภทข้อคิดเห็นนี้ยังสามารถแบ่งได้เป็น

1. ข้อคิดเห็นในเชิงประเมินค่า ได้แก่ สารที่บ่งชี้ลงไปว่าจะอะไรดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ถูกหรือผิด มีประโยชน์หรือโทษ ฯลฯ
2. ข้อคิดเห็นเชิงแนะนำ ได้แก่ สารที่บอกกล่าวให้ผู้รับสารทราบว่าควรทำอะไร ด้วยขั้นตอนอย่างไร จึงจะได้ผลสมความมุ่งหมาย
3. ข้อคิดเห็นเชิงตั้งข้อสังเกต ได้แก่ สารที่ชี้ให้เห็นลักษณะที่แฝงอยู่ของบุคคล วัตถุ เหตุการณ์ และพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้รับสารพิจารณาอย่างดองแท้ นำระมัดระวัง
4. ข้อคิดเห็นเชิงตัดสินใจ หมายถึง สารที่เป็นข้อเสนอ หลักการ ทางเลือก เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ

ข้อคิดเห็นเชิงแสดงอารมณ์ ได้แก่ สารซึ่งแสดงสภาพอารมณ์ ความรู้สึก นิสัยใจคอทัศนคติ ความกระตือรือร้น ของผู้ส่งสาร สารประเภทนี้อาจกินความกว้างมาก ตั้งแต่คำทักทายไปจนถึงภาพเขียนและกวีนิพนธ์ที่เขียนขึ้นแสดงบรรยายความรู้สึกและอารมณ์อันลึกซึ้งต่อสิ่งต่างๆ

2.3 การจัดสาร การจัดสารเป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญอย่างหนึ่งของสาร สารที่ถูกจัดเตรียมมาอย่างดี ทั้งในเรื่องของการเรียบเรียง ลำดับความระดับความยากง่าย รูปแบบการใช้

ภาษา จะทำให้สารนั้นมีคุณสมบัติในการสื่อสารได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในเรื่องของการจัดสารนี้ก็ คือ การจัดสารในการโฆษณา ซึ่งผู้ส่งสารได้ให้ความประณีตพิถีพิถันในการจัดสารเพื่อให้สารนั้น ดึงดูดความสนใจของผู้รับสาร สามารถที่จะให้ความเข้าใจ และข้อคิดเห็นต่างๆได้ตามที่ผู้ส่งสาร ต้องการ

3. ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ

ช่องทางการสื่อสาร คือ ตัวกลางที่ช่วยในการนำส่งสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ช่องทาง เปรียบเหมือนทางหรือพาหนะระหว่างผู้ร่วมสื่อสาร (พัชณี เที่ยงจรยา และคณะ, 2541 : 29 - 31)

เบอร์โล (Berlo) แบ่งช่องทางการสื่อสารออกเป็น 3 ประเภท

1. ช่องทางที่เป็นตัวกลางนำสารจากผู้ส่งสารไปให้ผู้รับสาร ซึ่งได้แก่ คลื่นแสง คลื่นเสียง วิทยุ โทรเลข โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ช่องทางเหล่านี้เน้นหนักในเรื่องสื่อทางเทคโนโลยี
2. ช่องทางที่เป็นพาหนะของสิ่งที่นำสาร เช่น อากาศ ซึ่งเป็นตัวนำคลื่นเสียงไปสู่ประสาทรับ ความรู้สึกต่างๆ หรือประสาททั้งห้า (ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การสัมผัส และการลิ้ม รส) ช่องทางประเภทนี้พบในกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล
3. วิธีในการเข้ารหัสและถอดรหัสสาร (Mode of encoding and decoding) เช่น การใช้ วิธีพูด การใช้วิธีเขียน เป็นต้น ซึ่งนักทฤษฎีนิเทศศาสตร์โดยทั่วไปไม่ยอมรับนิยาม “ช่องทางการ สื่อสาร” ในความหมายนี้

ราว (Rao) เน้นว่าช่องทางการสื่อสารมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ช่องทางเป็นหน่วยพลังงานมวลสาร (Matter- energy unit) ประเภทหนึ่งที่เราเรียกว่า สื่อ (Medium)
 2. ช่องทางเป็นตัวนำส่งหน่วยพลังงานมวลสาร ซึ่งมีการจัดเป็นระเบียบแบบแผนที่เราเรียกว่า สารสนเทศ (Information)
 3. ช่องทางเป็นตัวเชื่อมระหว่างบุคคลที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง
- นอกจากนี้ ราวกล่าวว่าช่องทางการสื่อสารยังมีมิติต่างๆ ซึ่งจะช่วยในการประเมิน ประสิทธิภาพของช่องทางต่างๆกัน มิติเหล่านี้คือ 7 C ซึ่งได้แก่

ความน่าเชื่อถือของช่องทาง (Channel credibility) คือ ความเชี่ยวชาญและความน่า ไว้วางใจของช่องทางในสายตาหรือความรู้สึกของผู้รับสารบ่อยครั้งที่ความน่าเชื่อถือของช่องทาง เชื่อมโยงกับลักษณะของผู้ส่งสารและผู้รับสารโดยตรง ตัวอย่างเช่น จากการวิจัยในสหรัฐอเมริกา

พบว่า คนในสังคมซึ่งมีฐานะในทางสังคมและเศรษฐกิจสูงมักมองสิ่งตีพิมพ์น่าเชื่อถือดีกว่าในขณะที่คนที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำจะมองว่าโทรทัศน์จะน่าเชื่อถือดีกว่า

ปฏิกริยาตอบสนองจากช่องทาง (Channel feedback) คือ โอกาสช่องทางเปิดให้ผู้รับสารตอบสนองได้ทันทีและเต็มที่กว่าการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในช่องทาง (Channel involvement) คือ ความพยายามที่จะต้องใช้ประสาทรับรู้ต่างๆทั้งหมดในการเข้าใจสารหรือข้อมูลที่ได้จากช่องทางสื่อสารนั้นๆ การสื่อสารแบบซึ่งหน้าเปิดโอกาสนี้มากที่สุดขณะที่สื่อประเภทสิ่งตีพิมพ์เปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด

โอกาสในการใช้ช่องทาง (Channel availability) คือ โอกาสที่จะใช้ช่องทางเพื่อเข้าถึงผู้รับสารกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในบางภูมิภาค อาจหาโอกาสใช้ช่องทางบางอย่างได้ยาก เช่น ในเขตที่มีประชากรเบาบางมากหรือมีฐานะยากจนไม่เหมาะที่จะใช้สื่อโทรทัศน์ หรือในเขตที่มีคนอ่านหนังสือไม่ออกเป็นส่วนใหญ่ไม่ควรใช้สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ เป็นต้น

ความสามารถในการเก็บรักษาสารหรือช่องทาง (Channel permanency) คือ ความคงทนของช่องทางสื่อสารในการถ่ายทอดและคงรักษาสารเป็นเวลานาน สิ่งตีพิมพ์มีมิตินี้สูงขณะที่วิทยุและโทรทัศน์มีรายการถ่ายทอดหรือนำสารเพียงสั้นๆ ปัจจุบันวิทยุและโทรทัศน์มีความสามารถในการเก็บรักษาสารได้สูงขึ้นไปอดีตเพราะเราสามารถบันทึกเสียงหรือภาพได้

กำลังการแพร่กระจายของช่องทาง (Channel multiplicative power) คือ ศักยภาพของช่องทางในการครอบคลุมพื้นที่ที่ต้องการสื่อสารให้แพร่กระจายขยายออกไปด้วยความเร็วและเวลา สื่อสารมวลชนสามารถแพร่กระจายสารและทำให้สารนั้นเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากในเวลาเดียวกัน แต่มีมิติในเรื่องนี้ของการสื่อสารแบบซึ่งหน้าอยู่ในอัตราต่ำ

การเสริมการทำงานของช่องทางอื่น (Channel complementarity) คือ ศักยภาพของช่องทางในการเสริมงานด้านการสื่อสารของช่องทางอื่นๆ ทั้งสื่อมวลชนและช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคลได้ถูกพิสูจน์แล้วว่ามีความสัมพันธ์กันสูงในมิตินี้ เพราะต่างสามารถเสริมการทำงานของกันและกัน

ชนิดและประเภทของสื่อ

ในการจัดแบ่งประเภทของสื่อที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารนั้น อาจจัดแบ่งประเภทของสื่อได้หลายแบบด้วยกัน ไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัว เช่น อาจแบ่งโดยใช้ลักษณะของสื่อเป็นเกณฑ์ หรืออาจแบ่งโดยใช้จำนวนหรือลักษณะของการเข้าถึงผู้รับสารเป็นเกณฑ์ เป็นต้น

การแบ่งประเภทของสื่อโดยใช้ลักษณะของสื่อเป็นเกณฑ์ อาจแบ่งสื่อออกได้เป็น 5 ประเภท คือ

1. สื่อธรรมชาติ ได้แก่ บรรยากาศที่อยู่รอบตัวมนุษย์อันที่อยู่ตามธรรมชาติทำหน้าที่เป็นทางติดต่อของการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบอยู่ต่อหน้ากัน
2. สื่อมนุษย์ ได้แก่ บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นสื่อข่าวสารไปยังผู้รับ เช่น คนนำสาร นักเล่นิทาน โฆษก พ่อสื่อ แม่สื่อ ตัวแทนการเจรจาปัญหา เป็นต้น
3. สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ สื่อทุกชนิดที่อาศัยเทคนิคการพิมพ์ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ โบปอก โบปลิว แผ่นพับ วารสาร นิตยสาร โบประกาศหรือแจ้งความ โปสเตอร์ ภาพ เป็นต้น
4. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ สื่อที่พัฒนาขึ้นโดยใช้ระบบเครื่องกลไฟฟ้าเป็นหลัก เช่น วิทยุ โทรศัพท์ โทรพิมพ์ เทปเสียง เทปภาพทัศน เครื่องฉายภาพ เครื่องฉายภาพยนตร์ ฯลฯ
5. สื่อระคน ได้แก่ สื่อที่ทำหน้าที่นำสารได้แต่ไม่อาจจัดไว้ใน 4 ประเภทข้างต้น เช่น หนังสือพิมพ์กำแพง วัตถุประสงค์ สื่อพื้นบ้าน เป็นต้น

การแบ่งประเภทของสื่อโดยใช้จำนวนหรือลักษณะของการเข้าถึงผู้รับสารเป็นเกณฑ์อาจแบ่งสื่อออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. สื่อระหว่างบุคคล สื่อบุคคลเป็นสื่อซึ่งมนุษย์ใช้สำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลที่อยู่ห่างไกลกัน จนไม่อาจจะติดต่อกันได้โดยไม่ผ่านสื่อได้ เป็นสื่อซึ่งใช้เฉพาะบุคคล มีลักษณะเป็นส่วนตัว ไม่เกี่ยวกับผู้อื่นที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสื่อสารในขณะนั้นๆ อาทิเช่น จดหมาย โทรเลข โทรศัพท์ ภาพถ่ายในครอบครัว บันทึกช่วยจำ อนุทิน ฯลฯ ทำหน้าที่ช่วยให้การส่งสารระหว่างผู้ส่งถึงผู้รับที่อยู่ห่างไกลกันมีความเป็นไปได้ นอกจากนั้น ก็ยังมีเครื่องมืออุปกรณ์บางชนิดที่จัดว่าเป็นสื่อใช้ในการสื่อสารระหว่างบุคคล อาทิ การประชุมกลุ่มย่อย การเรียน การสอน ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้สื่อต่างๆเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น กระดานดำ แบบจำลอง หนังสือ เอกสาร เป็นต้น

2. สื่อมวลชน มนุษย์คิดสื่อมวลชนขึ้นเพื่อจะติดต่อกับผู้รับสารเป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกันได้ โดยทั่วไปแล้วสื่อมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ กระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ซึ่งก็ยังมีผู้นิยมจัดแบ่งประเภทลงไปอีก 2 ประเภท ด้วยกันคือ สื่อมวลชนประเภท

สิ่งพิมพ์อย่างหนึ่ง และสื่อมวลชนประเภทไฟฟ้าอย่างหนึ่ง สื่อมวลชนมีประโยชน์ในแง่ของการเผยแพร่ข่าวสารไปยังมวลชนได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว

3. สื่อเฉพาะกิจ สื่อเฉพาะกิจก็คือ สื่อซึ่งถูกพัฒนาขึ้นเพื่อใช้สำหรับการสื่อสารเพื่อสนับสนุนกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ จำนวนและกลุ่มผู้รับสารมีจำนวนมีลักษณะที่แน่นอน เมื่อเทียบกับสื่อมวลชนแล้วสื่อเฉพาะกิจ จะแคบกว่าในแง่ของการเข้าถึงผู้รับสาร เช่น การจัดทำนิตยสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน การทำเทปภาพทัศนนิทรรศการที่ใช้ผลิตภัณฑ์ของบริษัทใดบริษัทหนึ่ง และเทปเสียงสอนวิธีทำสมาธิ เป็นต้น

4. สื่อประสม ได้แก่ การนำสื่อประเภทต่างๆ ทั้ง 3 ประเภทข้างต้นไปใช้ในการสื่อสาร อันจะทำให้ประสิทธิผลในการสื่อสารครั้งนั้นๆ เพิ่มมากขึ้น

4. ผู้รับสาร

ผู้รับสารเป็นองค์ประกอบประการสุดท้ายในกระบวนการของสื่อสาร และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าองค์ประกอบประการอื่นๆ ทั้งนี้เพราะการสื่อสารใดๆ ก็ตามจะไม่ประสบผลสำเร็จเลย หรืออาจประสบผลสำเร็จไม่เต็มที่ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจหน้าที่และบทบาทของตนเองที่มีต่อการสื่อสาร

ในกระบวนการสื่อสารนั้น ผู้รับสารมีบทบาทขั้นพื้นฐานอยู่ 2 ประการ คือ

1. การกำหนดรู้ความหมายตามเรื่องราวที่ผู้ส่งสารผ่านสื่ออย่างใดอย่างหนึ่งมาถึงตน
2. การแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อผู้ส่งสาร

ปัจจัยของผู้รับสาร

ก. ทักษะในการสื่อสาร

ทักษะในการสื่อสารเชิงวจนะ ได้แก่ ทักษะในการเขียนและพูด ซึ่งเป็นทักษะในการเข้ารหัส ทักษะในการอ่านและฟัง ซึ่งเป็นทักษะในการถอดรหัส และทักษะในการคิดหรือใช้เหตุผล (ประมะสตะเวทิน, 2538 : 66 – 68)

ในการรับสาร ผู้รับสารจะต้องมีความสามารถในการอ่าน ฟัง และคิด มิฉะนั้นก็ไม่สามารถรับและถอดรหัสสารของผู้ส่งสารได้ ในฐานะของผู้รับสารทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อผู้รับสาร 2 ประการ คือ

1. มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้รับสาร ทักษะที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้รับสารก็คือ ทักษะด้านภาษา

2. มีอิทธิพลต่อความสามารถของผู้รับสารในการถอดรหัส ซึ่งแสดงเจตนาภรณ์หรือความคิดของผู้ส่งสาร ตลอดจนมีอิทธิพลต่อความสามารถในการตีความหมายสาร เช่น หากผู้รับสารไม่รู้สสารนั้น หรือรู้ไม่ลึกซึ้ง ผู้รับสารก็ถอดรหัสไม่ได้ถอดสารไม่ถูกต้อง และตีความหมายผิด

ข. ทักษะคตติ

ปัจจัยด้านทักษะคตติของผู้รับสารแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ คือ

1. ทักษะคตติต่อตนเอง (Attitude toward self)

ในการเป็นผู้รับสารนั้นหากผู้รับสารมีทักษะคตติที่ดีต่อตนเอง มีความเชื่อมั่นต่อตนเอง โอกาสของผู้รับสารที่จะเข้าใจสารของผู้ส่งสารก็จะมีมาก ในทางตรงกันข้ามหากผู้รับสารมีทักษะคตติที่ไม่ดีต่อตนเอง ไม่มีความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของตนเองโอกาสที่จะเข้าใจสารก็จะมีน้อย เช่น ในการเรียนวิชาสถิติเราคิดว่าเราคำนวณไม่เก่ง เราคงเรียนไม่ได้ เรียนไม่รู้เรื่อง โอกาสที่เราจะเรียนวิชานี้ได้ดีก็ลดลง

2. ทักษะคตติต่อสาร (Attitude toward message)

ทักษะคตติที่ผู้รับสารมีต่อสารนั้นก็ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่สามารถเพิ่มหรือลด ประสิทธิภาพของการสื่อสาร เช่นในการเรียนวิชาสถิติหากเราคิดว่าวิชาสถิติเป็นวิชาที่เข้าใจได้ยาก น่าเบื่อหน่าย เรียนไปก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ โอกาสที่เราจะให้ความสนใจกับวิชาก็น้อย โอกาสที่เราจะเรียนวิชานี้ได้ดีก็น้อยด้วย

3. ทักษะคตติต่อผู้ส่งสาร (Attitude toward source)

การสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับทักษะคตติของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสาร หากผู้รับสารมีทักษะคตติที่ดีต่อผู้ส่งสาร มีความเชื่อถือเลื่อมใสในความรู้ความสามารถ ความจริงใจของผู้รับสาร มีความชอบความประทับใจในบุคลิกของผู้ส่งสาร โอกาสที่การสื่อสารจะประสบผลสำเร็จก็จะมีมาก ในทางตรงกันข้ามหากผู้รับสารมีทักษะคตติที่ไม่ดีเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ส่งสาร การสื่อสารก็มีโอกาสที่จะล้มเหลว

ค. ความรู้

ผู้รับสารที่ไม่มีควมรู้ย่อมไม่สามารถอ่านและฟังได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิผลความรู้ของผู้รับสารแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสาร

ผู้รับสารจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสารที่ตนรับ หากผู้รับสารไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ผู้รับสารก็จะไม่เข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับสารนั้นได้ เราจะเห็นได้ว่าการศึกษานั้นได้มีการกำหนดระดับความรู้ของผู้ศึกษาเอาไว้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษามีความรู้พื้นฐานสามารถเข้าใจวิชาขั้นสูงที่ต่อเนื่องต่อไปได้

2. ความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสาร

นอกจากความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสารแล้ว ผู้รับสารจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารด้วย การสื่อสารถึงจะมีประสิทธิผลเพิ่มขึ้น หากผู้รับสารไม่มีความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสารผู้รับสารก็อาจเข้าใจสารผิด ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร รับสารได้ไม่ชัดเจน ตลอดจนตีความหมายของสารผิดพลาด

ง. สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม

เช่นเดียวกับผู้ส่งสาร ผู้รับสารก็เป็นสมาชิกของสังคมและมีวัฒนธรรมของตน ผู้รับสารซึ่งมีตำแหน่ง บทบาทศักดิ์ศรี ความเชื่อ พฤติกรรมที่ควรปฏิบัติ ค่านิยม ของตน สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการรับสาร และการตีความหมายของผู้รับสารซึ่งมีผลกระทบต่อประสิทธิผลของการสื่อสารด้วย

รูปแบบการสื่อสาร

ได้มีการจำแนกรูปแบบของการสื่อสารในหลายลักษณะตามหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาที่แตกต่างกันไป ในการวิจัยในครั้งนี้จะกล่าวถึงรูปแบบการสื่อสาร 2 ลักษณะ คือ (อ้างใน นพรัตน์ มุณเฑียร, 2541 : 30 – 34)

1. จำแนกตามทิศทางการสื่อสาร
2. จำแนกตามลักษณะการใช้

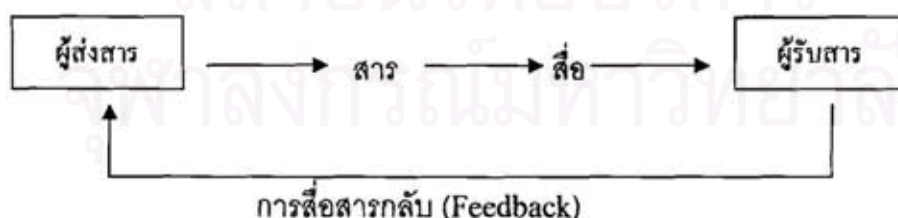
1. จำแนกตามทิศทางการสื่อสาร แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ

1.1 การสื่อสารแบบทางเดียว (*One – way communication*) หมายถึงการสื่อสารที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดสารไปยังผู้รับสารแต่เพียงฝ่ายเดียวโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อสงสัยหรือแสดงความคิดเห็น จึงไม่มีปฏิกิริยาย้อนกลับจากผู้รับสารโดยตรง ปราศจากการคำนึงถึงปฏิกิริยาได้กลับจากผู้รับสาร ทำให้ปริมาณของข้อมูลสะท้อนกลับ (Feedback) จากผู้รับสารมีน้อยหรือไม่มีเลย ซึ่งแสดงเป็นแบบแผนจำลองได้ดังนี้

การสื่อสารในลักษณะนี้จะออกมาในรูปของนโยบาย แผนงานคำสั่งต่างๆของผู้บริหารหรือผู้นำ โดยผ่านสื่อชนิดต่างๆ เช่น เสียงตามสาย เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆโดยส่วนใหญ่แล้วการสื่อสารแบบทางเดี่ยวมักจะเกิดขึ้นกับสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ที่มีการเสนอข่าวสารสู่ประชาชน แต่เพียงฝ่ายเดียว

1.2 การสื่อสารแบบสองทาง (*Two – way communication*) หมายถึงการสื่อสารที่ผู้ส่งสารส่งข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับสารทางหนึ่ง ในขณะเดียวกันเมื่อผู้รับสารได้รับข้อมูลแล้วก็ส่งข้อมูลข่าวสารตอบกลับมายังผู้ส่งสารด้วยอีกทางหนึ่ง จึงเป็นการสื่อสารที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็สามารถรับและส่งข่าวสารซึ่งกันและกัน มีการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อข้องใจหรือข้อสงสัยต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน มีการโต้ตอบกัน ทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะตอบสนองต่อกันเพื่อสร้างความเข้าใจได้อย่างชัดเจน การสื่อสารแบบนี้ผู้ส่งสารจะให้ความสำคัญกับปฏิกิริยาได้กลับ (Feedback) ของผู้รับสาร ดังแผนภาพจำลอง

ทั้งนี้การสื่อสารแบบสองทางมีผลทำให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะการให้ความสำคัญต่อการสื่อสารกลับ (Feedback) นั้นเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารมีความเสมอภาคกันในการติดต่อสื่อสาร โดยไม่มีฝ่ายมีอิทธิพลเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้เป็นอย่างดี

2. จำแนกตามลักษณะการใช้ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

2.1 การสื่อสารแบบเป็นทางการ (*Formal Communication*) หมายถึงการติดต่อสื่อสารที่คำนึงถึงบทบาทหน้าที่และตำแหน่งระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสารเป็นสำคัญ ตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การประกาศแจ้งนโยบาย คำสั่งปฏิบัติงาน เป็นต้น

2.2 การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (*Informal Communication*) หมายถึงการสื่อสารกับบุคคลอื่นโดยไม่พิจารณาถึงตำแหน่งหน้าที่และมิได้ดำเนินไปตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ แต่เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นจากความสนิทสนมคุ้นเคยและจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในทางส่วนตัวมากกว่า การติดต่อสื่อสารในลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารโดยใช้คำพูด ได้แก่ การพบปะพูดคุยสนทนากัน

2.แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารวิทยุ

องค์ประกอบที่สำคัญของการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง

1. ผู้ฟัง (Audience)

คำว่า "ผู้ฟัง" ในที่นี้หมายถึง กลุ่มผู้ฟังที่เป้าหมายของการจัดรายการ (Target Audience) ซึ่งจะเป็นผู้ที่ตัดสินว่า รายการที่จัดอยู่นี้ประสบผลสำเร็จหรือไม่ ผู้จัดรายการจะต้องค้นหา (Audience Survey) ว่า กลุ่มผู้ฟังเหล่านี้เป็นใคร การที่ตั้งคำถามว่า กลุ่มผู้ฟังเหล่านี้เป็นใครไม่ได้หมายความว่า จะต้องได้รับคำตอบเพียงแค่ว่ากลุ่มผู้ฟังเหล่านั้นคือ นาย ก. นาง ข. หรือกลุ่มเกษตรกร กลุ่มครู กลุ่มนิสิตนักศึกษาเท่านั้น แต่คำว่า "เป็นใคร" ในที่นี้กินความลึกลงไปอีกถึง ประวัติ พฤติกรรม และทัศนคติของคนกลุ่มนั้นเลยทีเดียว คือ ควรจะต้องทราบถึง อายุ เพศ ระดับ การศึกษา อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ วิธีทางในการดำเนินชีวิต หรือขนบธรรมเนียมประเพณีภาษาที่ใช้อยู่ในกลุ่ม ตลอดจนการรู้จักว่า เวลาของการดำเนินชีวิตประจำวัน เวลาใดเป็นเวลาที่เขาพอใจอยากฟังรายการวิทยุ นอกจากนี้ ถ้าสามารถรู้ลึกลงไปอีก จนกระทั่งถึงความสนใจของกลุ่มนี้สนใจในเรื่องอะไรมากที่สุด มีทัศนคติต่อรายการต่างๆ อย่างไร ก็จะสะดวกในการจัดรายการเป็นอย่างมาก

2. เนื้อหา (Content)

เนื้อหาในที่นี้ หมายถึง เรื่องราวต่างๆที่ผู้จัดรายการต้องการให้ผู้ฟังเป้าหมายได้ฟังกัน การบรรจุเนื้อหาในรายการควรจะต้องสอดคล้องกันเป็นอย่างดีกับกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย

อาจจะมีบางคนสงสัยว่า เราจำเป็นต้องรู้รายละเอียดของผู้ฟังมากมายถึงเพียงนี้หรือ จากเหตุผลต่อไปนี้ก็พอจะกล่าวได้ว่า เป็นสิ่งจำเป็น เพราะว่าการที่ได้รู้จักกลุ่มผู้ฟังค่อนข้างละเอียดเช่นนี้ จะช่วยให้ผู้จัดรายการสามารถรู้แนวของการจัดรายการได้ว่า เนื้อหาอย่างไรถึงจะเหมาะกับคนฟังกลุ่มนี้ และจะต้องมีวิธีเสนออย่างไรจึงจะทำให้เขาฟังได้อย่างไม่เบื่อหน่าย การที่ได้รู้ถึงว่า อายุของคนกลุ่มนี้โดยเฉลี่ยอายุอยู่ระหว่างกี่ปีถึงกี่ปี ก็จะทำให้จัดได้ถูกว่า เป็นวัยรุ่น วัยกลางคน หรือวัยสูงอายุ อายุที่แตกต่างกัน หมายถึง พฤติกรรมแตกต่างกันด้วย อุปนิสัยใจคอก็ไม่เหมือนกันวัยรุ่นส่วนใหญ่อาจจะชอบฟังเพลงเร็วๆ คึกคัก แต่วัยสูงอายุอาจจะชอบฟังเพลงจังหวะช้าๆ ค่อยเป็นไปค่อยไป แต่ก็มีอยู่บ้างเหมือนกันที่คนต่างวัย จะมีความสนใจเหมือนกันได้ เช่น พวกเพลงอมตะต่างๆ เด็กก็ฟังได้ ผู้ใหญ่ก็ฟังดี เป็นต้น

3. วิธีเสนอ (Technique of Programme Presentation)

การที่ผู้จัดรายการรู้จักกลุ่มผู้ฟังในเป้าหมายและเนื้อหาที่เหมาะสมกับการฟังของผู้ฟังแล้ว ก็ยังไม่เป็นการเพียงพอสำหรับกระบวนการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง เพราะว่าการฟังวิทยุของคนส่วนใหญ่ไม่ได้มุ่งที่จะฟังเนื้อหาหรือเรื่องราวที่เสนอแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นการเสนอรายการจึงต้องดำเนินไปอย่างมีศิลปะ ศิลปะในที่นี้ก็คือ ผู้จัดจะอย่างไรจึงจะทำให้ผู้ฟังข่าวสารหรือเรื่องราวต่างๆได้โดยไม่รู้สึกตัว จะมีวิธีการอย่างไรให้ผู้ฟังได้รับความบันเทิง ได้รับความรู้ และสร้างจินตนาการตามไปด้วย

เพราะฉะนั้นส่วนสำคัญที่น่าจะต้องนำมาพิจารณากันในวิธีการเสนอรายการนั้นประกอบไปด้วยส่วนสำคัญ 5 ประการ คือ

1. ภาษาพูด (Language) มีส่วนสัมพันธ์พันกันกับวัยและระดับการศึกษาของผู้ฟังอย่างมาก การใช้คำยากๆหรือศัพท์เทคนิคมากมาย นอกจากจะทำให้ผู้ฟังฟังไม่รู้เรื่องแล้ว ยังทำให้ความสนใจลดลงด้วย การสร้างคำพูดแปลกๆใหม่ๆ เหมือนการโฆษณา ก็อาจจะทำได้แต่อย่าให้มากจนเกินไป และจะต้องระมัดระวังภาษาวิบัติคำพูดสองแง่สองง่ามหรือคำหยาบคายที่เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีทางภาษาไทย ผู้จัดต้องระลึกเสมอว่า วิทยุกระจายเสียงเป็นแบบฉบับอย่างหนึ่งของภาษาที่ผู้ฟังอาจจะจำไปใช้โดยไม่รู้สึกตัว นอกจากนี้การใช้ภาษาอังกฤษปนภาษาไทยนับว่าเป็นการใช้ภาษาไม่ถูกต้องอย่างยิ่ง ผู้จัดรายการควรเลือกใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงภาษาท้องถิ่นอีกด้วย ทั้งนี้เพราะการจัดรายการวิทยุ นั้นบางครั้ง เราจัดให้ผู้ฟังในท้องถิ่นฟัง ซึ่งในท้องถิ่นนั้นก็มีการใช้ภาษาท้องถิ่นเขาโดยเฉพาะ การที่เราจัดรายการ เป็นภาษาท้องถิ่นได้ ย่อมจะเป็นการดีกว่าใช้ภาษาไทยภาคกลางแน่นอน

2. ลีลาการพูด (Style) การพูดทางวิทยุไม่ควรพูดเหมือนอ่านหนังสือแต่ควรที่จะพูดเหมือนการ พูดคุยกับเพื่อนสักคนหนึ่ง และอย่าคิดว่าเรากำลังกล่าวปราศรัยกับคนฟังเป็นจำนวนล้าน เพราะ จะทำให้ขาดเป็นกันเองลงไป

3. เพลงประกอบ (Programme Music) ส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้รายการน่าฟังและ ผ่อนคลายความตึงเครียดของรายการก็คือ เพลงประกอบ การฟังเสียงพูดของผู้พูดดำเนินรายการ นานเกินไปอาจจะทำให้รู้สึกน่าเบื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ดำเนินรายการที่ไม่มีความชำนาญในการ พูดอย่างเพียงพอ วิธีที่จะแก้ปัญหาคือใช้เพลงเข้าช่วย เพื่อให้ผู้ฟังได้พักหูเสียบ้าง และช่วยเปลี่ยน บรรยากาศให้ดีขึ้น

4. เสียงประกอบ (Sound effect) ส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งในวิธีการเสนอรายการที่จำเป็นต้อง พูดถึงก็คือ เสียงประกอบ ซึ่งในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเพลง แต่หมายถึงเสียงที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือ เสียงที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์จริง เช่น เสียงนกร้องในป่า, น้ำไหล, ฝนตก, เสียงคนพูดกันจ้อแจ๋ใน ตลาด เป็นต้น แล้วผู้จัดรายการบันทึกเสียงเหล่านั้นเอาไว้เพื่อนำมาสอดแทรกในรายการของตน เพื่อทำให้บรรยากาศของรายการดูสมจริงขึ้น และผู้ฟังก็สามารถจินตนาการตามได้อย่าง รวดเร็ว

5. ความหลากหลาย (Variety) และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Unity) การจัดรายการวิทยุ ทุกวันนี้มีการแข่งขันกันมากและมีสถานีให้เลือกฟังได้มาก อันตรายของการจัดรายการ คือ ความ เบื่อ ความไม่น่าฟัง เมื่อผู้ฟังไม่พอใจเขาจะหมุนไปฟังรายการอื่น ผู้จัดจะอย่างไรถึงจะดึงให้ ผู้ฟังฟังรายการของเราต่อไปได้ สิ่งสำคัญที่จะต้องนำมาขบคิดคือ การเสนอรายการนั่นเอง

ดังนั้นวิธีเสนอรายการที่จะทำให้ไม่เกิดความน่าเบื่อหน่ายแก่ผู้ฟัง ก็ควรจะต้องเสนอให้มี ความหลากหลาย (Variety) ในรายการที่เสนอนั้น ความหลากหลายที่เกิดขึ้นได้จะต้องอาศัยส่วนสำคัญ 4 ประการที่ได้กล่าวมาแล้วคือ ภาษาพูด, ลีลาในการพูด, เพลงประกอบ และเสียงประกอบ

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในที่นี้ หมายถึง ทั้งเนื้อหาและวิธีนำเสนอ ในแง่เนื้อหาก็คือ เนื้อหาของรายการที่เป็นเรื่องราวอันเดียวกัน เป็นหัวข้อเรื่องเดียวกัน ส่วนความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแง่วิธีนำเสนอนั้นก็หมายถึงการเสนอที่ยึดเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น การจัดรายการเพลงเรายืดเอาเครื่องเล่นดนตรีเป็นหลัก สมมุติว่าทรมเปิด เพลงทุกเพลงที่เสนอในวันนั้นก็ต้องเป็นการบรรเลงด้วยทรมเปิดเป็นหลัก

4. เวลาออกอากาศ (Air time)

องค์ประกอบที่สำคัญของการผลิตวิทยุกระจายเสียงอีกอย่างหนึ่งก็คือ เวลาออกอากาศ ซึ่งดูเหมือนว่าไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับรายการที่จะจัดกันเลย แต่ถ้าผู้จัดรายการคิดดูให้ดีแล้ว เรื่องของเวลาออกอากาศจะเข้ามาเกี่ยวพันกับการผลิตรายการทุกครั้งไป เพราะเหตุว่าเวลาออกอากาศจะเป็นตัวกำหนดให้ผลิตรายการออกไปในรูปใดได้บ้าง

เวลาออกอากาศมีส่วนสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับผู้ฟังเป้าหมาย เพราะเวลาออกอากาศหมายถึงเวลาที่ผู้ฟังเป้าหมายพร้อมที่จะรับฟังรายการต่างๆจากผู้จัด โดยเวลานั้นอาจเป็นเวลา que ผู้ฟังต้องการพักผ่อนอยู่กับบ้าน หรืออยู่ในรถยนต์ที่ต้องติดอยู่กับการจราจรที่แออัด การจัดรายการก็ควรให้สัมพันธ์กับสภาพหรือสภาวะของการรับฟังในขณะนั้นด้วย จึงจะทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าวิทยุเป็นเพื่อนเขาได้ดีกว่าอย่างอื่น

5. การประเมินผล

ความสำเร็จของการจัดรายการวิทยุทั้งหมดขึ้นอยู่กับความต้องการฟังของผู้ฟังเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หรือถ้าพูดอีกนัยหนึ่งก็อาจจะพูดได้ว่า ไม่มีรายการวิทยุประเภทไหนเลยที่จะกล่าวอ้างว่าได้รับผลสำเร็จ โดยปราศจากการยอมรับของผู้ฟัง ถึงแม้ว่ารายการนั้นผู้จัดจะบอกว่าเตรียมตัวมาอย่างดีที่สุดแล้ว

การจัดรายการวิทยุเป็นเรื่องยากที่สุดที่เราจะต้องเอาใจผู้ฟังให้ถูก ผู้จัดบางคนยังจัดรายการไปนานเท่าไร ผู้ฟังก็หดหายลงไปเท่านั้น เพราะฉะนั้นหัวใจสำคัญของรายการวิทยุก็คือ ความต้องการฟังของผู้ฟัง ซึ่งจะเป็นดัชนีชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการจัดรายการของแต่ละคนอยู่ในระดับไหน ถ้าจัดต่อไปจะได้รับการต้อนรับจากผู้ฟังอย่างไรบ้าง

วิธีการประเมินผลที่ใช้กันเป็นสากลขณะนี้ ก็มีด้วยกันหลายวิธี ตั้งแต่การประเมินอย่าง ทยายที่สุด จนกระทั่งการประเมินอย่างละเอียดที่สุด แต่ส่วนใหญ่มักจะแบ่งออกเป็น 2 วิธีใหญ่ๆ คือ ประเมินผลอย่างไม่มีระบบ และมีระบบ

ไม่มีระบบ

- จดหมายจากผู้ฟัง
- โทรศัพท์จากผู้ฟัง
- การฟังจากการพูดคุยของคนทั่วไป
- การตระเวนฟังไปตามบ้าน
ว่าบ้านไหนเปิดวิทยุฟังรายการอะไรบ้าง
- การส่งจดหมายสอบถาม
- การเข้าร่วมในการออกรายการ

มีระบบ

- การสุ่มตัวอย่างเพื่อหาคำตอบ
บางอย่างในรายการที่ตนจัดขึ้น
- การสำรวจทัศนคติ
- การสำรวจพฤติกรรม
- Programme Rating

แนวคิดเกี่ยวกับผู้ดำเนินรายการในฐานะผู้ส่งสาร

ผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการที่ดี มิใช่ว่าจะดีแต่เสียงหรืออ่านเก่งพูดเก่งแต่อย่างเดียว เท่านั้น หากแต่ต้องระลึกอยู่เสมอว่าหน้าที่ของผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียงนั้น เป็นหน้าที่พิเศษ และสำคัญยิ่งต่อประชาชนและต่อประเทศชาติ ยิ่งถ้าเป็นผู้ประกาศหรือผู้ดำเนิน รายการที่ชนะจิตใจได้คะแนนนิยมจากประชาชนแล้ว ยิ่งต้องเอาใจใส่ในข้อนี้ยิ่งขึ้น เพราะผู้ ประกาศหรือผู้ดำเนินรายการมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชนนั่นเอง ความเป็นพลเมือง ดีจะสะท้อนให้เห็นในการปฏิบัติหน้าที่ทางวิทยุกระจายเสียง และจะชักจูงให้ผู้ฟังรายการเป็น พลเมืองดีตามไปด้วย หน้าที่ของผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียงจึงต้องมีทั้ง หน้าที่หลักในการปฏิบัติงาน และหน้าที่พิเศษต่อประเทศชาติและประชาชน (เฉลิมศรี หุนเจริญ, 2531 : 460-461)

หน้าที่หลักในการปฏิบัติงานของผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการของสถานี วิทยุกระจายเสียงแต่ละสถานีอาจมีความแตกต่างกันไปบ้าง แต่โดยทั่วไปแล้วจะมีหน้าที่หลัก โดดเดี่ยวกัน คือ

หน้าที่ของผู้ประกาศ

ผู้ประกาศสถานีวิทยุกระจายเสียง คือผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างสถานีกับผู้ฟัง เป็นผู้ดำเนินการให้รายการต่างๆของสถานี ได้ออกอากาศตามเวลาที่กำหนดไว้ในแผนผังการกระจายเสียงประจำวัน อย่างต่อเนื่องกันไปตามลำดับ ด้วยวิธีการประกาศ พูด และอ่านบทต่างๆได้แก่

1. ประกาศเปิด - ปิดสถานี
2. แจ้งรายการกระจายเสียงให้ผู้ฟังทราบตามแผนผังการกระจายเสียง โฆษณา และแจ้งรายการบางรายการล่วงหน้า เพื่อให้ผู้ฟังคอยติดตามรับฟังเป็นครั้งคราวตามความเหมาะสม
3. ประกาศแจ้งชื่อสถานี และความถี่ในการกระจายเสียงตามช่วงเวลาที่เหมาะสม
4. ประกาศนำรายการ และปิดรายการแต่ละรายการตามช่วงเวลาที่กำหนด
5. อ่านข่าว บทความ คำขวัญ และประกาศต่างๆ
6. ควบคุมเวลากระจายเสียงออกอากาศ และการเสนอรายการให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้
7. บรรยายถ่ายทอดเสียง หรือรายงานเหตุการณ์นอกสถานที่
8. เขียนคำประกาศ โฆษณาต่างๆ ตามความต้องการของสถานี
9. จัดบันทึกและรายงานการกระจายเสียงในช่วงเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ผู้ประกาศของสถานี
10. งานอื่นๆที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมายพิเศษ

หน้าที่ของผู้ดำเนินรายการ

ผู้ดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียง คือ ผู้ที่ทำหน้าที่พูด อ่าน บรรยายเนื้อหาสาระของรายการต่อผู้ฟังในรูปแบบต่างๆ โดยที่นอกจากจะให้ผู้ฟังได้รับทราบเรื่องราวแล้ว ยังต้องให้เรื่องที่น่าสนใจนั้นเป็นไปอย่างราบรื่นและน่าสนใจฟังด้วย ผู้ดำเนินรายการจะทำหน้าที่ดังนี้คือ

1. บรรยายเรื่องราวตามบท
2. กล่าวนำรายการและเชื่อมโยงเนื้อหาของรายการให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
3. ร่วมสนทนา หรือทำหน้าที่บุคคลต่างๆ สนทนาหรือสัมภาษณ์เพื่อออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง
4. เป็นพิธีกร หรือผู้ดำเนินรายการอภิปรายทางวิทยุกระจายเสียง
5. งานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับมอบหมายพิเศษ

คุณสมบัติของผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียง

1. ต้องเป็นผู้ที่มีเสียงดีชัดเจน เป็นเสียงที่สามารถส่งบุคลิกของตนได้อย่างเด่นชัด

2. มีความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นคุณสมบัติที่จะทำให้เสียงที่เปล่งออกมานั้น มีความมั่นใจ มั่นคง ไม่ลังเล อันเป็นลักษณะเสียงที่จะเอาชนะใจคนฟังให้เกิดความเลื่อมใสได้

3. สนใจเอาใจใส่ผู้ฟังทั้งในเวลาปฏิบัติหน้าที่และนอกเวลา แบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา และคิดหาเหตุผลเสมอว่าปฏิกริยาที่ผู้ฟังมีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเรานั้นเพราะเหตุใด ควรจะมีวิธีการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

4. เป็นคนตรงต่อเวลา

5. ใจเย็นไม่ตื่นเต้นตกใจง่ายเกินไปสามารถควบคุมอารมณ์และรู้จักแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้ มีการตัดสินใจที่ดี

6. ต้องทำตัวเป็นคนของประชาชน คือ ปรับตัวให้เข้าได้กับคนทุกชั้นทุกประเภท ทั้งในเวลาทำงานและนอกเวลา

7. มีอารมณ์ขัน โบราณยิ้มแย้มแจ่มใส และรื่นเริงเบิกบานอยู่เสมอ โดยเฉพาะในขณะที่กำลังปฏิบัติหน้าที่ เพราะอารมณ์แจ่มใสเบิกบานจะทำให้เสียงที่พูดหรืออ่านฟังรื่นหู พาให้ผู้ฟังติดตามฟังไปได้อย่างเพลิดเพลินตลอดรายการ

8. เป็นผู้ใฝ่ใจค้นหาความรู้ ไม่ยอมหยุดนิ่งอยู่กับที่ โดยเฉพาะในเรื่องของภาษาและการออกเสียง การเปลี่ยนแปลงไปและวิวัฒนาการของภาษาต้องพยายามติดตามให้ทัน และหมั่นฝึกฝนอยู่เสมอ

9. กระตือรือร้นสนใจต่อปัญหาต่างๆ ขว่ขวายความเคลื่อนไหวของสิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์รอบตัวอยู่เสมอ

10. เป็นคนมีเหตุผล มีรสนิยมดี มีความจริงใจ

11. เป็นผู้มีความประพฤติประจําใจและเป็นพลเมืองดี และที่สำคัญคือ ต้องเป็นผู้มีใจรักงานนี้ อย่างแท้จริง

การดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียง

การดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียงต้องระลึกถึงเสมอว่า

- เพื่อช่วยให้ผู้ฟังฟังรายการได้อย่างเพลิดเพลิน
- เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและให้สีสัน (ความหลากหลาย) แก่รายการที่เสนอ
- เพื่อให้รายการที่เสนอได้ดำเนินไปอย่างราบรื่นน่าฟัง

การดำเนินรายการนั้นมีทั้งชนิดที่มีการเตรียมบทโดยการเขียนไว้ก่อนแล้วพูดตามบท และวิธีการพูดปากเปล่าโดยไม่ต้องเขียนบทไว้ทั้งหมด แต่มิได้หมายความว่าพูดปากเปล่าหรือพูดสดๆ จะกระทำได้โดยไม่มีเตรียมการ การเตรียมการต่างๆ ที่จำเป็นต้องมีก็เพื่อให้รายการที่เสนอมี

ความต่อเนื่องราบรื่น เป็นรายการที่น่าสนใจ ทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลินตามหลักของการดำเนินรายการ ซึ่งมีข้อแนะนำในการปฏิบัติคือ

1. ต้องนึกถึงผู้ฟังว่าเขาอยากทราบที่กำลังฟังเรื่องอะไรอยู่ เป็นผลงานของใคร ซึ่งผู้ดำเนินรายการต้องพูดสอดแทรกเข้าไปในคำพูดนำหรือปิดรายการให้เขาทราบ

2. การพูดนำรายการและปิดรายการแต่ละตอนแต่ละช่วงอาจไม่ต้องพูดให้ครบทั้งสองอย่าง คือ ทั้งนำรายการทั้งปิดรายการอาจพูดเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น พูดนำรายการเพียงอย่างเดียวไม่ปิดท้ายรายการ หรือไม่ต้องพูดนำรายการเพียงแต่พูดปิดท้ายรายการอย่างใดอย่างหนึ่ง

3. ผู้ดำเนินรายการอาจเพิ่มเติมหรือวิจารณ์บ้างในแง่ที่จะช่วยผู้ฟังให้เกิดความชื่นชอบ เป็นการเร้าความสนใจยิ่งขึ้น เป็นต้นว่าอาจจะหาเบื้องหน้าเบื้องหลังของเพลง ของบุคคลที่อยู่หรือปรากฏชื่อในรายการมาพูดในทางที่สนุกสนานชวนฟังไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรืออาจจะใส่บทกวี หรือคำประพันธ์อันเป็นที่รู้จักแทรกใส่ลงไปตามความเหมาะสมก็ได้

4. กรณีที่ผู้ดำเนินรายการได้เตรียมการโดยเขียนบทไว้พูด จะต้องระมัดระวังว่าการพูดตามบทนั้น เป็นไปอย่างการพูดจาสนทนากับผู้ฟังอย่างธรรมดา ธรรมชาติ คือ ไม่ควรให้ผู้ฟังทราบหรือนึกภาพออกว่าผู้ดำเนินรายการกำลังอ่านตามบท ส่วนการพูดปากเปล่าก็ต้องนึกไว้ล่วงหน้าว่าจะพูดอะไร มีรายละเอียดอย่างไร และจะต้องพูดตามลำดับหรือชั้นตอนอย่างไร ผู้ดำเนินรายการที่ไม่ประมาทนั้น แม้จะดำเนินรายการแบบพูดปากเปล่าก็มีหัวข้อที่เตรียมไว้จะพูดเป็นแนวๆ ไม่ใช่ทั้งหมด เพื่อจะได้ไม่พูดกวน สับสน หรือตกหล่นส่วนที่สำคัญไป

5. กรณีที่มีความระมัดระวังแล้วยังเกิดพลังผลาดในการดำเนินรายการนั้น ผู้ดำเนินรายการต้องใช้ปฏิภาณไหวพริบที่จะหยิบยกเอาความพลังผลาดนั้นมาทำให้เป็นประโยชน์ อาจจะแปรเปลี่ยนให้เป็นเรื่องประเทืองอารมณ์ผู้ฟังไปพร้อมๆ กับการขอภัยผู้ฟัง

6. ผู้ดำเนินรายการต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างแน่ใจว่าแต่ละเรื่องแต่ละรายการที่นำเสนอต่อผู้ฟังนั้นมีความถูกต้องตรงเวลา และต่อเนื่องกันไปโดยตลอด

7. การพูดนำต้องพยายามรวบรัดให้เข้าจุดหรือเนื้อเรื่องของรายการที่จะนำเสนอต่อไปไม่โยกโย้ยืดอาดแบบชักแม่น้ำทั้งห้า

8. การพูดเชื่อมต่อยุทธศาสตร์ที่บันทึกเสียงไว้เป็นรายการสมบูรณ์อยู่ในตัวแล้ว ควรจะเป็นเพียงแค่การแนะนำ เช่น “ต่อไปนี่เชิญฟังคำชี้แจงของนายมารุต บุนนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องการประชุมรัฐมนตรีศึกษาธิการของกลุ่มประเทศอาเซียน” โดยไม่ต้องบอกย่อว่าชี้แจงอย่างไร คือ ให้ระมัดระวังมิให้ถ้อยคำในการพูดทั่วไปซ้ำกับคำพูดที่จะตามมาอีก แต่ก็ต้องไม่น้อยหรือรวบรัดจนเกินไปหรือไม่พูดอะไรเอาเสียเลย

9. ในกรณีที่เนื้อหาสาระของรายการที่เสนอต่อผู้ฟังค่อนข้างจะมีน้ำหนักและความสำคัญน้อย ไม่เป็นค้อยเป็นที่น่าสนใจ ผู้ดำเนินรายการต้องช่วยเรียกร้องความสนใจจากผู้ฟัง ด้วยการสรรหาถ้อยคำหรือเรื่องประกอบที่จะช่วยเพิ่มน้ำหนักของเนื้อหาหรือเพิ่มความเข้มข้นชวนให้น่าติดตามฟังยิ่งขึ้นอีกด้วย

ภาษาที่ใช้ในการดำเนินรายการ

ภาษาที่นำมาใช้ในการดำเนินรายการและเสนอรายการทางวิทยุกระจายเสียงที่เหมาะสมจะเป็นภาษาพูดเป็นส่วนใหญ่เพราะภาษาพูดฟังดูเป็นกันเองมากกว่า ผู้ดำเนินรายการจึงต้องมีความเข้าใจและแยกให้ออกว่าอย่างไรคือ ภาษาพูด หมายความว่า ภาษาเขียน การพูดให้คนฟังทางวิทยุกระจายเสียงไม่ว่าการเสนอรายการหรือการดำเนินรายการนั้น ภาษาที่ใช้พูดนับเป็นส่วนประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่งนอกจากเสียงและอารมณ์ที่ต้องแจ่มใสคือต้องคำนึงถึงหลักธรรมดาว่าในการพูดจากกันนั้นถึงแม้ผู้พูดจะเป็นคนที่มีเสียงดีฟังไพเราะเสนานะหูเพียงใดแต่ถ้าพูดไม่ดีก็ไม่มีใครอยากฟัง การพูดดีพูดไม่ดีดังกล่าวนี้ หมายความว่ารวมถึงวิธีการพูดและภาษาที่ใช้พูดด้วยว่าเหมาะสมกับการที่จะนำมาพูดให้คนฟังทางวิทยุกระจายเสียงหรือไม่เพียงใด ซึ่งในวิชาการด้านวิทยุกระจายเสียงได้มีคำแนะนำในเรื่องนี้ไว้หลายอย่างดังนี้ คือ

1. ควรใช้ภาษาที่ฟังแล้วเข้าใจได้ง่ายที่สุดเท่าที่จะทำได้คือจะต้องพยายามหาถ้อยคำ วลี หรือ ประโยคสั้นๆ ได้ง่าย ฟังแล้วเข้าใจได้ทันทีบางครั้งบางครั้งผู้ดำเนินรายการต้องพูดถึงข้อความที่ต้องคัดลอก หรือนำมาจากตำราที่เขียนไว้เป็นทางวิชาการ หรือยุ่งยากสลับซับซ้อน ก็ต้องพยายามเรียบเรียงหรือสรรหาถ้อยคำใหม่ที่ใช้แทนกันได้โดยไม่ให้ผิดความหมายหรือวัตถุประสงค์ของตำราหรือที่มาของเรื่องราวต่างๆ คือ หมายความว่าต้องพยายามให้ข้อความหรือคำพูดนั้นๆ เป็นคำง่าย ๆ ดีกว่าที่จะไปใช้ถ้อยคำสำนวน ที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเดิมที่เป็นตำราหรือหนังสือ ซึ่งไม่ค่อยจะชินหูผู้ฟังหรือบางครั้งก็ฟังแปลกออกไปอย่างไม่เคยฟังมาก่อน ข้อสำคัญผู้ดำเนินรายการหรือเสนอรายการต้องนึกอยู่เสมอว่า ผู้ฟังวิทยุนั้นไม่ใช่ผู้อ่านหนังสือ ที่สามารถจะย้อนกลับไปอ่าน

ข้อความหรือถ้อยคำที่ติดใจสงสัยซ้ำอีกก็ครั้งก็ได้ และผู้ฟังวิทยุก็มีไขผู้ฟังที่กำลังฟังคำพูดหรือการบรรยายหน้าห้องที่จะย้อนถามผู้พูดหรือผู้บรรยายให้อธิบายหรือพูดซ้ำก็ครั้งก็ได้ เพราะฉะนั้นหลักสำคัญประการแรกของการใช้ภาษาทางวิทยุกระจายเสียง ก็คือต้องพยายามใช้คำง่ายๆ ฟังแล้วเข้าใจได้ทันที

ยกเว้น คำราชาศัพท์ซึ่งไม่ใช่ภาษาที่ง่ายๆ แต่ในกรณีที่ต้องใช้ให้ถูกต้อง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ทั้งนี้เนื่องมาแต่การยกย่องนับถือ วุฒิบุคคลเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่มาแต่โบราณของคนไทย และการแสดงออกทางหนึ่งก็คือการใช้ถ้อยคำ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วว่าไทยเรามีใช้อยู่หลายอย่างทั้งสำหรับผู้ใหญ่พูดกับผู้น้อย ผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ ทั้งถ้อยคำที่ใช้พูดกับคนเสมอกัน ส่วนภาษาที่ใช้กับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์นั้นเราใช้ภาษาที่เรียกว่า “ราชาศัพท์”

2. ถ้อยคำที่ใช้ต้องแสดงความหมายในแง่เดียวไม่มีการขัดแย้งซึ่งจะทำให้ผู้ฟังเกิดความสับสนสงสัยไม่แน่ว่าจะจับเอาความหมายใด ถ้ามีข้อความใดที่ต้องนำมาช่วยเน้นหรือขยายความเพื่อให้ได้ความหมายที่ชัดเจนขึ้นยอมทำได้ แต่ต้องไม่ใช่ข้อความที่เห็นเป็นอย่างอื่นอีกหลายๆ อย่าง หลายๆความเป็นปนกันไป คือต้องนึกถึงผู้ฟังว่าไม่ให้เขาจับฟังไปพร้อมๆกับสงสัยไปด้วยว่าผู้พูดพูดอะไรหมายถึงอะไรกันแน่ ดังนั้นทุกๆข้อความที่พูดออกอากาศไปต้องมั่นใจว่าถ้อยคำหรือความนั้นๆ แจ่มชัดดีพอที่ผู้ฟังจะฟังเข้าใจได้ อย่าปล่อยให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าเรื่องที่ฟังนั้นยังมีอะไรคลุมเคลืออยู่ ยังไม่แจ่มแจ้ง บางทีผู้ฟังจะเกิดความรู้สึกว่าตนเอง ฉลาดน้อย หูไม่ถึงจึงไม่สามารถจับใจความได้ แล้วเลยไม่อยากฟัง เมื่อไม่อยากฟังเขาก็อาจเปลี่ยนไปรับฟังผู้พูดคนอื่นทางสถานีอื่นเสียหรือมีจะนั้นก็ปิดวิทยุเสียเลย ผู้ดำเนินรายการและเสนอรายการต้องระลึกอยู่เสมอว่าผู้ฟังวิทยุกระจายเสียงเขาพร้อมเสมอที่จะไม่ฟังเมื่อใดก็ได้

3. ต้องใช้ถ้อยคำที่สุภาพน่าฟัง คือ การพูดต้องไม่ดูถูกดูหมิ่น ดูแคลนผู้ฟัง หากแต่ต้องยกย่องให้เกียรติผู้ฟังตามสมควร อย่าทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าผู้พูดเห็นว่าผู้ฟังเป็นคนโง่ ดังนั้นจึงต้องระมัดระวังใช้ถ้อยคำสุภาพและไม่ยกตนเหนือผู้ฟัง บางคนเข้าใจผิดคิดการใช้ภาษาต่างๆคำง่ายๆ เป็นเรื่องของเด็กๆมิได้แสดงภูมิของผู้พูด ความคิดที่ว่าควรจะแสดงให้ผู้อื่นทราบว่าผู้พูดเป็นผู้ที่มีความรู้เหนือผู้อื่นใดก็เป็นความเข้าใจที่ผิด เพราะแทนที่ผู้ฟังจะคิดเช่นนั้นกลับเกิดความรำคาญที่ฟังไม่ค่อยรู้เรื่อง มีแต่ศัพท์ทางวิชาการที่ไม่คุ้นเคยหู คนธรรมดาฟังไม่เข้าใจเพราะไม่เคยได้ร่ำเรียนมาโดยตรง ผู้ฟังก็เลยจะพาลไม่ฟังคือปิดเครื่องรับหรือไปหาสถานีอื่นฟัง จึงเป็นเรื่องที่ผู้ดำเนิน

รายการและผู้เสนอรายการต้องตระหนักไว้ด้วยโดยเฉพาะในเรื่องการใช้ถ้อยคำชนิดยกตนข่มท่านกับผู้ฟัง

4. ต้องพยายามนึกผู้ฟังในลักษณะเอาใจเขามาใส่ใจเราบ้างว่าในความรู้สึกของผู้ฟังนั้นไม่มีอะไรจะนำรำคาญไปมากกว่าการที่ต้องมานั่งฟังคนพูดที่ไม่อยู่กับจุดของเรื่องที่แน่นอนพูดเรื่องนี้แล้วออกไปเรื่องโน้น จนนอกทางนอกเรื่องราวที่กำลังตั้งใจฟังอยู่เลยเกิดไปถึงเรื่องอื่นที่บางทีก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องเดิมแม้แต่น้อยเท่าที่พบกรณีเช่นนี้มักจะมีเกิดกับผู้พูดวิทยุที่มีความชำนาญซ้ำของการพูดวิทยุมากกว่าผู้ที่เริ่มทำงานด้านนี้ใหม่ๆ การดำเนินรายการหรือเสนอรายการที่จะไม่ก่อความรำคาญให้ผู้ฟังในเรื่องของการพูดออกนอกเรื่องนี้ จะทำได้โดยที่ผู้พูดต้องพยายามรักษาแนวคิด แนวการพูดให้คงที่ที่กำลังพูดเรื่องอะไร ผู้พูดเก่งๆไม่จำเป็นต้องเขียนบทไว้ทุกคำก็ได้ แต่จะต้องมีหัวข้อสำคัญๆเอาไว้ เพื่อที่จะคอยช่วยให้ได้พูดตามจุดที่ต้องการไม่วกไปวนมาหรือออกนอกเรื่อง อีกประการหนึ่งที่ต้องระมัดระวังคือการพูดตลก ได้เคยกล่าวแล้วว่าอารมณ์ขันนั้นเป็นสิ่งดีสำหรับนักกระจายเสียงเพราะเป็นเครื่องประกอบอย่างหนึ่งของศิลปะอย่างหนึ่งในการพูด แต่จะต้องระมัดระวังไม่นำมาปนกับการพูดตลกคะนอง ผู้ดำเนินรายการหรือเสนอรายการที่ดีไม่ควรทำตนเป็นคนช่างพูดตลกเล่นกับผู้ฟังมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่กำลังพูดหรือเสนออยู่นั้นเป็นเรื่องสำคัญหรือเป็นการเป็นงาน

3.แนวคิดเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร

ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารนั้นอริสโตเติลได้กล่าวถึงเมื่อ 2,000 ปีล่วงมาแล้ว เขากล่าวว่าบุคลิกของผู้พูดเป็นสาเหตุของการโน้มน้าวที่สำคัญของการพูด เขาอธิบายว่าเมื่อผู้ฟังไม่รู้จริงในเรื่องที่ฟัง เมื่อความเห็นถูกแบ่งแยก เมื่อผู้พูดนั้นมีความหมายมาก การโน้มน้าวใจด้วยบุคลิกมาจากเหตุ 3 ประการ คือ ประการแรก ผู้พูดจะต้องเป็นผู้มีสติปัญญาลึกซึ้ง มีไหวพริบเขาว์ปัญญาอุปถัมภ์ด้วยวิจรรณญาณอย่างดี ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Intelligence ประการที่สอง ผู้พูดต้องแสดงให้เห็นว่ามีความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง มีความตั้งใจจริงที่จะรักษาประโยชน์ให้ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า good will ประการที่สามผู้พูดต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีนิสัยดี มั่นอยู่ในศีลธรรม ภาษาอังกฤษเรียกว่า good character คือเป็นผู้รักความยุติธรรม กล่าวหาญ ยับยั้งชั่งใจ เมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เสรีนิยม สุภาพรอบคอบ สุขุม พูดจริงทำจริง รักษาคำพูด แนวความคิดของอริสโตเติลได้รับการพัฒนามาตลอด ปราชญ์ทางการสื่อสารได้สรุปออกมาในทำนองคล้ายคลึงกันว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารขึ้นกับปัจจัย 2 ประการ คือ ความสามารถหรือความเป็นผู้ชำนาญ (Competence of expertness) และความน่าไว้วางใจ

(Trustworthiness) ปัจจัยทั้ง 2 ประการนี้ ผู้รับสารต้องมองเห็น (Perceive) ว่ามีอยู่ในตัวผู้ส่งสาร ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารนี้ไม่ใช่สิ่งที่ผู้ส่งสารจะประกาศให้ทุกคนทราบและได้รับการยอมรับ ความน่าเชื่อถือนี้มิได้มีลักษณะโดดๆ (Single characteristic) เหมือน อย่าง อายุ เพศ แต่ต้องเป็นสิ่งที่ผู้รับสารมองเห็นรับรู้และเชื่อเช่นนั้น ความสามารถหรือความเป็นผู้ชำนาญเป็นลักษณะที่เฉพาะเจาะจง เช่น เกี่ยวกับการงานภารกิจที่ผู้ส่งสารเกี่ยวข้องอยู่ ส่วนความน่าไว้วางใจเป็นลักษณะทั่วไปหรืออาจกล่าวได้ว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจะแตกต่างกันไปตามหัวข้อ (Topic) ของสารแต่ละเรื่องไปและแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ (อรวรรณ ปิลาพันธ์โหวาท, 2537 : 84)

แมคไกร์ (McGuire) กล่าวไว้ว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารเกิดขึ้นจากการที่ผู้รับสารยอมรับในเนื้อหา ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏเป็นจริง ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจะอยู่ที่การยอมรับของผู้รับสารต่อผู้ส่งสารว่ารู้สิ่งใดที่ถูกต้อง และมีสิ่งใดเป็นสิ่งที่ไม่น่าไว้วางใจให้รับรู้หรือกล่าวอย่างสั้นๆก็คือ ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารขึ้นอยู่กับการยอมรับในความชำนาญ (Expertise) และสิ่งที่ประจักษ์ (Objectivity) (ธวัชชัย กิจรัตนกุล, 2540 : 15)

แอบบิลัม (Applbaum) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารไว้ว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารหมายถึงคุณลักษณะ หรือบุคลิกลักษณะ (Characteristics) ของผู้ส่งสารที่ทำให้ข่าวสารของเขาเป็นที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับแก่ผู้รับสาร

เบตติงเฮาส์ (Bettinghaus) ตั้งข้อสังเกตว่า ความน่าเชื่อถือของส่งสารมิได้ขึ้นกับคุณสมบัติหนึ่งคุณสมบัติใดแต่เพียงประการเดียวแต่เกี่ยวข้องกับบุคลิกอื่นๆด้วย เช่นสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น ฉะนั้น ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจึงตั้งอยู่บนรากฐานของการยอมรับจากผู้รับสารในหลายๆสิ่งๆของผู้ส่งสารอันประกอบด้วยคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถ (Competence) ประกอบด้วยการมีคุณค่า ความชำนาญ การมีคุณสมบัติ และความสามารถในการหารายได้ให้แก่ตนเอง กลุ่มตัวแปรเหล่านี้ทำให้เกิดการยอมรับในความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึกลอดภัย (Safty) ประกอบด้วยความมีไมตรีต่อกันมีเมตตา ไว้วางใจ และเป็นกันเอง กลุ่มตัวแปรเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความปลอดภัย และไว้วางใจในตัวผู้ส่งสาร

3. องค์ประกอบด้านบุคลิกลักษณะ (Characteristics) ประกอบด้วยความเห็นอกเห็นใจและไม่เห็นแก่ตัว ตัวแปรเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะของผู้รับสาร

4. องค์ประกอบด้านการสมาคม (Socialbility) ประกอบด้วยการมีคุณธรรมการมีอัธยาศัยรอบรู้ในเรื่องต่างๆไป และมีอารมณ์ดี กลุ่มตัวแปรเหล่านี้แสดงถึงความมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

ชิมป์ (Shimp) ได้กล่าวถึงความหมายของความน่าเชื่อถือไว้ว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ก็คือ ชุดของการรับรู้ที่ผู้รับสารมีต่อผู้ส่งสาร ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 มิติ ดังนี้

1. ความเชี่ยวชาญ (Expertise) หมายถึงการที่ผู้รับสารประเมินว่าผู้ส่งสารมีความรู้มีประสบการณ์ มีทักษะและมีความชำนาญทั้งยังมีความสามารถในการสื่อสารเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

2. ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) หมายถึงการที่ผู้รับสารประเมินว่า ผู้ส่งสารมีความซื่อตรง อ่อนใจเมื่อได้ใกล้ชิดหรือสื่อสารด้วย

3. ความคล่องแคล่ว (Dynamic) หมายถึง การที่ผู้รับสารประเมินว่าผู้ส่งสารมีลักษณะกระตือรือร้น มีการตื่นตัว รวดเร็ว เป็นต้น

4. ความมีศักยภาพ (Potential) ในที่นี้หมายรวมถึงปัจจัยอื่นๆไม่ว่าจะเป็นในด้านรูปร่างที่สง่างามเฉย น่าเสียง ตลอดจนการที่มีหน้าตาดี เป็นต้น

ฮافلแลนด์ เจนิต (Havland Janis) และเคลลี (Kelley) ได้ทำการศึกษาความน่าเชื่อถือของบุคคลพบว่า ความน่าเชื่อถือขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ (พรทิพย์ จงเจิดศักดิ์, 2540 : 22)

1. ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญ (Competent or Expertness) หมายถึง ขอบเขตที่แหล่งสารถูกประเมินเรื่องความสามารถในการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ความรู้เกี่ยวกับบางสิ่งที่เขาอ้างถึงหรือกำลังพูดอยู่

2. ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) หมายถึง ระดับความเชื่อมั่นของผู้รับสารที่ประเมินเจตนาของผู้ส่งสาร ในการที่จะส่งข่าวหรือทำการสื่อสารข้อความที่ถูกต้องตามความเป็นจริงที่เห็นได้ หรือเจตนาที่ผู้ส่งสารจะพูดความจริงอย่างจริงใจเพื่อผลประโยชน์ของผู้ฟัง โดยมีได้เคลือบแฝงความเห็นประโยชน์ส่วนตน

เบอร์โล และคณะ ได้วิเคราะห์ปัจจัย 3 ประการที่ผู้รับสารมักจะใช้ในการตัดสินใจความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ได้แก่ (อรวรรณ ปิลันธนีโอวาท, 2537 : 89 - 90)

1. ปัจจัยที่สร้างความอบอุ่นใจ (Safety factor) ผู้ส่งสารที่จะมีคุณลักษณะด้านนี้ได้ต้องมีคุณสมบัติต่อไปนี้คือ

- ใจดี	(Kind)
- เข้ากับคนอื่นได้ง่าย	(Congenial)
- มีความเป็นเพื่อน	(Friendly)
- ไม่ขัดคอใคร	(Agreeable)
- น่ารัก	(Pleasant)
- สุภาพ	(Gentle)
- ไม่เห็นแก่ตัว	(Unselfish)
- ยุติธรรม	(Just)
- รู้จักให้อภัย	(Forgiving)
- เชื้อเพื่อน	(Hospitable)
- ร่าเริง	(Cheerful)
- มีศีลธรรม	(Ethical)
- อุตุน	(Patient)
- สงบเยือกเย็น	(Calm)

2. ปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติของผู้ส่งสาร (Qualification factor) ส่วนใหญ่ปัจจัยนี้จะเน้นความรู้ความชำนาญ ประสบการณ์ของผู้ส่งสาร คุณสมบัติเหล่านี้ อาทิ เช่น

- มีประสบการณ์ด้านใดด้านหนึ่ง	(Experienced)
- ได้รับการฝึกฝน	(Trained)
- มีความชำนาญ	(Skilled)
- มีอำนาจในหน้าที่	(Authoritative)
- มีความสามารถ	(Able)
- มีเชาวน์ปัญญา	(Intelligent)

3. ปัจจัยด้านพลวัตของผู้ส่งสาร (Dynamism Factor) ปัจจัยนี้ คือ ปัจจัยที่แสดงความคล่องแคล่ว กระตือรือร้น ความไม่เฉื่อยชาของผู้ส่งสาร ลักษณะเหล่านี้ได้แก่

- มุทะลุ	(Aggressive)
- รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา	(Empathic)
- ตรงไปตรงมา	(Frank)
- กล้า	(Bold)
- กระตือรือร้น	(Active)

- รวดเร็ว (Fast)
- คล่องแคล่ว (Energetic)

4.แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชน

จุมพล รอดคำดี (2542 : 23 -34)ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชนว่าเริ่มต้นในสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ค.ศ. 1948 โดยกลุ่มผู้รักสันติ(Pacifists) และกลุ่มผู้ที่ไม่ชอบอยู่ในกฎระเบียบ (Anarchists) ได้สนับสนุนการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อท้องถิ่นในรูปแบบสถานีที่ไม่มุ่งแสวงกำไร (Non Profit station) ขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมืองเบอร์คเลย์ (Berkeley) มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ต่อมาความคิดนี้ได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง มีสถานีเกิดขึ้นอีกหลายแห่ง หลังจากนั้นไม่นานประชาชนได้มองเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนในระหว่างสถานีเพื่อธุรกิจ (Commercial Broadcasting) โดยมีรายได้หลักมาจากการโฆษณา และสถานีเพื่อสาธารณะ (Public Broadcasting) จะมีรายได้มาจากรัฐ ซึ่งจะออกกฎหมายสนับสนุนโดยเฉพาะ ส่วนสถานีที่ไม่มุ่งแสวงกำไร (Non-Profit Broadcasting) จะมีรายได้หลักมาจากสมาชิกในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ที่เหลืออาจมาจากมูลนิธิ หรือองค์กรการกุศลต่างๆ ส่วนรายการที่ออกอากาศจะบริการเฉพาะชุมชนเท่านั้น

จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1975 กลุ่มนักจัดรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ไม่มุ่งแสวงกำไรได้รวมกันตั้งสมาพันธ์นักวิทยุชุมชนแห่งชาติขึ้น (The National Federation of Community Broadcasters) ซึ่งมีสมาชิกที่เป็นสถานีที่ไม่แสวงกำไรอยู่ถึงกว่า 60 สถานี เอกลักษณ์ของสถานีในกลุ่มนี้คือ ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานีอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นฐานะเจ้าหน้าที่ของสถานี ผู้จัดการหรือร่วมจัดรายการ ผู้อำนวยการสถานีก็จะเป็นอาสาสมัครแต่ทำงานแบบประจำ (fulltime) เกือบทั้งหมด และการดำเนินงานจะอยู่ภายใต้แนวนโยบายของคณะกรรมการวิทยุชุมชน (Board's guidelines) คณะกรรมการชุดนี้ครั้งหนึ่งจะมาจากคนในชุมชน อีกครั้งหนึ่งมาจากเจ้าหน้าที่ของสถานี สถานีจะเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนสามารถขัสิทธิ์เสรีภาพแสดงความคิดเห็นต่างๆ ได้ตามที่รัฐธรรมนูญให้หลักประกันเอาไว้ซึ่งในขณะเดียวกันแนวคิดนี้ด้เกิดขึ้นในประเทศอื่นๆ อีกหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย สวีเดน อังกฤษ เป็นต้น

เมื่อปี 1977 เทเรซา คลิฟฟอร์ด (Theresa Clifford) ได้เสนอรายงานการดำเนินงาน วิทยุชุมชนในนามสมาพันธ์นักวิทยุชุมชนแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาแก่ที่ประชุมใหญ่องค์การ ยูเนสโก (UNESCO) ที่กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวียในขณะนั้นว่า

.... ในขณะที่สถานีวิทยุชุมชนได้เพิ่มจำนวนขึ้นอยู่เรื่อยๆ วิทยุชุมชนได้แสดงบทบาทที่สำคัญยิ่งในด้านการให้บริการตอบสนองแก่ชุมชนถึงความจำเป็นต่างๆ ตลอดจนผลประโยชน์ของผู้ฟังที่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะคนกลุ่มนั้นจะเป็นคนกลุ่มใหญ่หรือจะเป็นคนกลุ่มเล็ก ทุกคนต่างก็ทำงานเพื่อจุดมุ่งหมายของสถานีวิทยุชุมชนร่วมกัน...

ในที่สุดในการประชุมครั้งนั้น องค์การยูเนสโกสรุปว่า การใช้สื่อวิทยุชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) การสื่อสารในแนวนี้ได้เน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึงการเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน สื่อย่อมเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการหรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ ตราบเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางที่จะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อรายการหรือแสดงความต้องการการเปลี่ยนแปลงรายการ รวมทั้งการเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนได้แม้แต่คณะผู้ผลิตรายการ หรือผู้ควบคุมการทำงานของสื่อนั้นก็สามารถเปลี่ยนได้
2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกระดับในระบบการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางแผนการสื่อสารภายในชุมชน ตั้งแต่เริ่มคิดไปจนกระทั่งการผลิต การจัดการ การใช้สื่อในชุมชนต่างๆประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมหรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน
3. การจัดการด้วยตนเอง (Self-management) การมีส่วนร่วมที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใดก็คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองตามวิถีทางกระบวนการประชาธิปไตย และการตัดสินใจนั้นประชาชนในชุมชนมีอำนาจตัดสินใจตั้งแต่เริ่มคิด วางแผน ไปจนกระทั่งการกำหนดนโยบาย การบริหารและการลงมือผลิตสื่อด้วยตนเอง ยูเนสโก ยอมรับการจัดการด้วยตนเองจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนการเข้าถึงสื่อ และการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีความเป็นไปได้มาก และสามารถทำได้ง่ายกว่า

การศึกษาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมได้ยึดถือแนวคิดการสร้างความเข้าใจการยอมรับความมีเกียรติศักดิ์ศรีของประชาชน การยอมรับอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลาย (Diversity) ความไม่เป็นเพียงหนึ่งหรือความมีมากกว่าหนึ่ง (Plurality) ซึ่งหมายความว่ามนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันในด้านความเชื่อในสิ่งต่างๆ การยอมรับการมีความหลากหลายทางความคิด การใช้ชีวิตความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลย่อมไม่เหมือนกัน การยอมรับว่าทุกคนบนโลกมีหลายเผ่าพันธุ์ หลายเชื้อชาติไม่จำเป็นต้องให้มีเพียงเผ่าพันธุ์เดียว เชื้อชาติเดียว หรือมีประเพณีเดียว วัฒนธรรมเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้น การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมย่อมต้องอยู่บนพื้นฐานการยอมรับในสิ่งเหล่านี้

วิธีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมุ่งเน้นที่สภาวะแวดล้อมผู้รับสารมากกว่าตัวผู้ส่งสาร หรือการแสดงผลการสื่อสาร สิ่งสำคัญคือเน้นให้เห็นถึงการแสวงหาวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสาร มากกว่าวิธีการสื่อสารเพียงเพื่อถ่ายทอดข่าวสารเท่านั้น

สรุปแนวคิดของวิทยุชุมชนจะมีหลักการดังนี้

1. ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน โดยถือหลักว่าคนส่วนใหญ่ แสดงความคิดเห็นความต้องการร่วมกัน
2. วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน
3. วิทยุชุมชนย่อมไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน
4. วิทยุชุมชนต้องยึดถือแนวทางการเสนอรายการและข่าวสารของชุมชนเป็นหลัก ภายใต้อำนาจ ความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น กฎมณเฑียรบาลท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ในท้องถิ่นเป็นหัวใจของการนำเสนอข่าวสารและรายการ
5. วิทยุชุมชนจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดรายการ และสามารถเข้าไปบริหาร จัดการ หรือเป็นผู้ปฏิบัติในสถานีได้ ยูเนสโกได้เน้นว่า “Participatory radio means a radio station that self-managed by those participating in it.” นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในสื่อวิทยุชุมชนให้เป็นไปตามแนวคิดและความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยยึดหลักกระบวนการทางประชาธิปไตย
6. วิทยุชุมชนเป็นสถานีวิทยุที่สมัครใจมีการออกอากาศครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น (มีลักษณะเป็น narrowcasting ไม่ใช่ broadcasting) กำลังส่ง 1 กิโลวัตต์

7. วิทยุชุมชนเป็นสื่อมวลชนตามแนวคิดประชาธิปไตย (Democratic Media) เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน

สรุปวิทยุชุมชนมีแนวคิดหลักที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ประชาชนเป็นศูนย์กลางของความคิด และเริ่มต้นมิใช่การคิดหรือการเริ่มต้นมาจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนผู้หนึ่งผู้ใด อย่างไรก็ตาม ในบางประเทศการเริ่มต้นมาจากหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ริเริ่มภายใต้กรอบการเป็นพี่เลี้ยงให้กับประชาชนหรือให้ความช่วยเหลือในระยะเริ่มต้น และมีระยะเวลาที่แน่นอนสำหรับการถอนตัวออก เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาดำเนินการเองตามหลักการ “เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน” ได้อย่างเต็มที่

วิทยุชุมชนในประเทศไทย

จากการศึกษาและค้นคว้าจากในอดีตถึงปัจจุบัน รูปแบบของวิทยุชุมชนตามแนวคิดดังกล่าวยังไม่ปรากฏอย่างสมบูรณ์ ในอดีตจะมีสถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีที่ตั้งในต่างจังหวัดทั่วประเทศเช่น สถานี วปด. ของกองทัพบก สถานีวิทยุ ปชส. (เปลี่ยนเป็น สวท. ในเวลาต่อมา) ของกรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น มีกำลังส่งคลื่นครอบคลุมเฉพาะภูมิภาคหรือเฉพาะพื้นที่ไม่กี่จังหวัด โดยใช้การส่งคลื่นในระบบ A.M. ต่อมาเมื่อระบบการส่งสัญญาณคลื่น F.M. ได้นำมาใช้ สถานีในต่างจังหวัดก็ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงในระบบ F.M. มากขึ้นด้วย กำลังส่งไม่เกิน 1 กิโลวัตต์ ตามระเบียบการควบคุมความถี่ของกรมไปรษณีย์โทรเลข หลังจากนั้นก็มีสถานีของหน่วยราชการอื่นๆ อีกหลายแห่งรวมทั้งหน่วยงานของรัฐที่ตั้งขึ้นมาเพื่อทำธุรกิจทางด้านสื่อสารมวลชนโดยตรงคือองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) ก็ได้ขยายการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ส่งคลื่นในระบบ F.M. ในท้องถิ่นมากขึ้น แต่ทุกสถานียังเป็นสถานีทางราชการเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะพยายามให้บริการข่าวสารหรือจัดรายการเพื่อประชาชนในท้องถิ่นอยู่ก็ตาม ก็ยังไม่เป็นสถานีวิทยุชุมชนตามหลักการสากลได้กล่าวมาแล้ว เนื่องจากเนื้อหาสาระทั้งหมดและความเป็นเจ้าของยังไม่ได้เกิดจากความคิดริเริ่มและบริหารจัดการของประชาชนในชุมชนโดยตรง

แต่เมื่อไม่นานมานี้ ได้เกิดสถานีวิทยุกระจายเสียงขึ้นมาในกรุงเทพมหานครอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งดูเหมือนว่า หลายคนคิดว่า เป็นวิทยุชุมชนในรูปแบบหนึ่ง คือ สถานีวิทยุ จ.ส.. 100 ของกองทัพบกร่วมกับบริษัทแปซิฟิกคอปเปอร์เรชั่น จำกัด เริ่มออกอากาศรายการจรรยาเมื่อเดือนกันยายน 2534 และสถานีวิทยุ สวท.91 ของกรมตำรวจเดิมได้ใช้ชื่อรายการว่า “ข่าวจรรยา สวท. 91” รายการที่เกิดขึ้นใหม่ทั้งสองสถานีนี้ประชาชนที่ไร่รถใช้ถนนจะเป็นผู้รายงานสถานการณ์จรรยาให้ทราบ ซึ่งเท่ากับว่าประชาชนได้ร่วมคิด ร่วมจัด ร่วมเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการ ถือว่า

ได้เข้าถึงสื่อและมีส่วนร่วมในการจัดรายการด้วย อย่างไรก็ตาม ประชาชนอีกจำนวนมากก็ยังไม่สามารถเข้าถึงรายการได้ทุกคน เพราะผู้ดำเนินรายการและฝ่ายข้อมูลจะเป็นผู้กั้นก้องการออกอากาศ นอกจากนี้ กิจกรรมพิเศษต่างๆ จะทำเพื่อการพบปะสังสรรค์ในหมู่สมาชิกเสียเป็นส่วนใหญ่ การตัดสินใจ การเลือกเนื้อหาการวิทยุยังเป็นของผู้จัดรายการและพนักงานของบริษัทเท่านั้น และกองทัพบกและกรมตำรวจยังเป็นเจ้าของสถานีโดยแท้จริง

นอกจากการจัดตั้งสถานีวิทยุฯ เพื่อการรายงานข่าวจรรยาขึ้นมาแล้ว สำนักข่าว INN ก็ยังได้จัดทำรายการ “ร่วมด้วยช่วยกัน” ทางสถานีวิทยุ อ.ส.ม.ท. ขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2540 โดยให้ผู้ฟังโทรศัพท์แจ้งข่าวสารต่างๆ ได้ตลอดเวลา ไม่จำกัดเฉพาะ เรื่องข่าวจรรยาเท่านั้น เรื่องเดือดร้อนอื่นๆ หรือภัยสังคมต่างๆ ก็สามารถรายงานออกอากาศได้

เมื่อปี พ.ศ. 2534 ได้มีการทดลองการจัดรายการวิทยุชุมชนขึ้นที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยระบบ F.M. จังหวัดจันทบุรีขึ้น โดยนางสุรินทร์ แปลงประสพโชค นิสิตปริญญาโท สาขานิติศาสตร์พัฒนากการ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การทดลองในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการทำวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต การทดลองในครั้งนี้ได้พยายามยึดกรอบแนวคิดของวิทยุชุมชนตามหลักการ Democratic Media และ Participatory Communication คือให้ประชาชนเข้าถึงสื่อได้ง่าย (Accessibility) ช่วยกันคิด วางแผน กำหนดเนื้อหาการผลิต รายการร่วมกัน (Participation) และเป็นเจ้าของหรือมีอำนาจตัดสินใจในการบริหารรายการด้วยตัวเอง (Self-management) โดยมีนายสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจันทบุรีเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในด้านการจัดรายการ

การทดลองได้เริ่มขึ้นจากการเลือกกรรมการตัวแทนของประชาชนในเขตรัศมีการออกอากาศของสถานีคือ 1 กิโลเมตร กรรมการที่เป็นตัวแทนของประชาชนก็จะมีทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครผู้สนใจกรรมการทั้งหมดประชุมกันทุกอาทิตย์เพื่อวางแผนการจัดรายการ ส่วนเวลาการออกอากาศนั้นได้มีการสอบถามจากชาวบ้านในพื้นที่การออกอากาศ ซึ่งสรุปได้ว่า เวลาเที่ยงของชาวบ้านจะหยุดพักรับประทานอาหารกลางวันและฟังวิทยุ จึงได้เจรจาขอเวลาออกอากาศจากสถานีฯ เป็นเวลา 1 ชั่วโมงทุกวัน คือเริ่มตั้งแต่ 11.30-12.30 น. เพื่อใช้ในการทดลองในครั้งนี้ ซึ่งสถานีก็ได้อนุญาต เวลาในช่วงนี้จึงอยู่ในการบริหารของคณะกรรมการวิทยุชุมชนในช่วงตลอดการทดลอง(ประมาณ 2 เดือน)

กรรมการฯ ได้กำหนดรูปแบบและวิธีเสนอรายการ โดยกรรมการท่านหนึ่งอาสาแต่งเพลงประจำรายการเอง ส่วนเนื้อหาก็กำหนดว่าจะเป็นเรื่องอะไรบ้าง ในแต่ละวันในหนึ่งอาทิตย์ส่วน

ใหญ่มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดูแลสวนผลไม้ การทำนาทุ่งและปัญหาในชุมชนต่างๆ พร้อมทั้งตั้งชื่อรายการว่า “รายการสร้างสรรค์จันทบุรี” สังเกตได้ว่า เรื่องที่นำมาเสนอนั้นกรรมการจะนึกถึงปัญหาที่ใกล้ตัวหรือเป็นปัญหาในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ การแก้ปัญหาจะร่วมกันใช้ภูมิปัญญาของคนในชุมชนกันเอง สถานีฯ จะเป็นตัวกลางนัดหมายผู้ที่มีปัญหาที่สถานีฯ เลย์ทีเดียว แต่ถ้าเป็นปัญหาที่ชาวบ้านแก้กันเองไม่ได้จึงของความร่วมมือไปยังหน่วยราชการหรือสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องหาญเพื่อให้ความช่วยเหลือและแนะนำ

ด้านผู้จัดรายการก็จะมีอาสาสมัครของชุมชนคนหนึ่งและนายสุรินทร์ แปลงประสพโชค ทั้งสองคนต้องจัดรายการตามข้อเสนอของกรรมการวิทยุชุมชนทุกเรื่อง ซึ่งชาวบ้านในชุมชนก็ให้ความร่วมมือด้วยดี นายสุรินทร์ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุเป็นอย่างดีมาก เพราะเป็นข้าราชการ กรมประชาสัมพันธ์ แต่ส่วนอาสาสมัครเป็นเพียงนักจัดรายการวิทยุสมัครเล่นผู้หนึ่งเท่านั้นเมื่อได้ร่วมมือทำงานด้วยกันอาสาสมัครก็ได้เรียนรู้วิธีการจัดรายการไปด้วย

ผลของกาวทดลองปรากฏว่า ได้รับผลดีเป็นที่น่าสนใจแก่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง บางหมู่บ้านได้ถ่ายทอดออกอากาศทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเพื่อให้มีการรับฟังกันอย่างกว้างขวาง สรุปได้ว่าการทดลองการจัดรายการเพียงบางส่วนของสถานีฯ เพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดของวิทยุชุมชนก็สามารถทำได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่สุดที่ยังไม่สมบูรณ์ตามแนวคิดก็คือการเป็นเจ้าของความถี่และสถานีวิทยุกระจายเสียงอย่างแท้จริง เนื้อหาสาระบางประการที่จะสะท้อนความเป็นอิสระทางความคิดในการจัดรายการยังติดขัดที่ระเบียบ กฎหมาย และวิธีปฏิบัติอยู่หลายประการ ข้อเท็จจริงคือสถานีฯ ยังเป็นหน่วยงานของรัฐ ไม่ใช่ของชุมชนนั่นเอง แต่สิ่งที่ได้ทดลองไปได้ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ในการเผยแพร่ข่าวสารและการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาชุมชนไปสู่สังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริงในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่มีเจตนาจะให้การจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุและการดำเนินงานวิทยุและโทรทัศน์ของชุมชน และเอกชนที่มีลักษณะเป็นสื่อที่เป็นประชาธิปไตย (Democractic Media) ยิ่งขึ้นตามรัฐธรรมนูญมาตรา 39 และ 41

จากการศึกษาทำให้สรุปได้ว่า การใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อชุมชน (ไม่ใช่ “วิทยุชุมชน” ตามหลักการที่ได้กล่าวมาแต่ต้น) ในประเทศไทยนั้นได้มีมานานแล้วแต่อยู่ในลักษณะป้อนข้อมูลและกำหนดเนื้อหาให้ฟังเสียเป็นส่วนใหญ่ การจัดรายการโดยรับฟังปัญหาหรือความคิดเห็นของชุมชนอย่างจริงจังจึงจะมีไม่นานยังไม่อาจจะยอมรับได้ถึงการวิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมาของประชาชน โดยไม่แยกแยะว่าแสดงความคิดเห็นนั้นเป็นเจตนาบริสุทธิ์ หรือเป็นการแสดงออก

ตามสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญได้ให้หลักประกันเอาไว้ ในทางตรงกันข้าม ประชาชนที่ใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็นส่วนหนึ่ง ก็ยังไม่ได้ตระหนักถึงการแสดงความคิดเห็นอย่างไร จึงจะไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลอื่น การแสดงความคิดเห็นแบบใดที่เป็นการสร้างสรรค์สังคมนอกจากนี้ การดำเนินการ ในรูปแบบวิเทศชุมชนในปัจจุบันก็ยังมีปัญหาอีกหลายประการซึ่งต้องการการออกกฎหมาย หรือการกำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติที่ชัดเจน รวมทั้งการดำเนินงานวิเทศชุมชนจะใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายมาจากแหล่งใด ประชาชนผู้ต้องการวิเทศชุมชนจะต้องเตรียมความพร้อมอย่างไรเพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มรูปแบบ

แนวคิดการดำเนินชีวิตตามวิถีทางกระบวนการทางประชาธิปไตยของประชาชนไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน กำลังอยู่ในระหว่างการฝึกปฏิบัติและทดสอบกันอย่างกว้างขวางหลายแห่งหลายมุม แนวคิด “วิเทศชุมชน” ที่สมบูรณ์แบบก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ท้าทายสังคมประชาธิปไตยอยู่ในขณะนี้

ระดับของวิเทศชุมชน

- การพิจารณาระดับของการเป็น “วิเทศชุมชน” มีอยู่ 6 ระดับ
- 1. ระดับรายการ แนวคิดคือ การจัดรายการเพื่อบริการประชาชน รายการเป็นของสถานีหรือเป็นของผู้จัด เช่น การจัดบริการประกาศของหาย งานจัดเลี้ยง งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานพบปะสังสรรค์ ฯลฯ ประชาชนหรือผู้ฟังจะส่งจดหมายหรือโทรศัพท์มาบอกผู้จัดรายการจะเป็นผู้เลือกเนื้อหาหรือวิธีการนำเสนอตลอดจนเป็นเจ้าของรายการได้
- 2. ระดับรายการ มีแนวคิดการจัดรายการโดยเนื้อหาเป็นการรายงานโดยตรงจากประชาชน เช่นรายการของ จส.100, สวพ.91 รายการการร่วมด้วยช่วยกัน ของ INN เป็นต้น ผู้ฟังจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหา และวิธีการนำเสนอ (รายงานการจราจร, แจ้งของหายเหตุด่วน เหตุร้าย ด้วยตนเอง) ตามที่สถานีกำหนดกรอบให้รายงาน แต่ประชาชนยังไม่สามารถเป็นเจ้าของรายการได้ สถานีหรือผู้จัดรายการยังเป็นผู้ควบคุม หรือเป็นเจ้าของรายการ หรือประชาชนหรือผู้ฟังจะเป็นผู้เสนอเนื้อหาหรือเล่าเหตุการณ์ด้วยตนเองเท่านั้น
- 3. ระดับรายการ มีแนวคิดการจัดรายการในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของสถานีซึ่งสถานียินยอมให้จัด เนื้อหาและวิธีการนำเสนอ จะมาจากความคิดเห็นจากตัวแทนของประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกขึ้นมาอยู่ในรูปของ “คณะกรรมการวิเทศชุมชน” จะเป็นผู้ตัดสินใจ และให้ความเห็นชอบว่าจะจัดรายการอย่างไร กรรมการชุดนี้จะเป็นผู้กำหนด

นโยบาย กำหนดเรื่องราวหรือเนื้อหาที่จะนำเสนอ ในขณะที่เดียวกันจะสะท้อนความต้องการของผู้ฟังให้ทราบ ผู้จัดการรายการซึ่งเป็นนักจัดรายการอาชีพ หรือเป็นเจ้าของหน้าที่ของสถานีนั้นๆ ก็จะได้รับเอามติหรือความเห็นของคณะกรรมการไปปฏิบัติ ในกรณีนี้ จะสังเกตได้ว่า ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของรายการ และบริหารรายการโดยสามารถกำหนดเนื้อหา และวิธีการเสนอรายการตามแบบของตนเองได้ มิใช่สถานีหรือผู้จัดการรายการเป็นผู้กำหนดแต่ประการใด สถานีจะทำหน้าที่ ดูแลให้คำปรึกษาเฉพาะทางด้านระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องต่างๆ และอำนวยความสะดวกในด้านการออกอากาศและผลิตรายการตามวัตถุประสงค์ของ “คณะกรรมการวิทยุชุมชน” เท่านั้น เช่นรายการ “สร้างสรรค์จันทร์”

4. ระดับสถานี ในระดับนี้จะอาศัยอาสาสมัครเข้ามาเป็นผู้ปฏิบัติในหน้าที่ต่างๆ ในสถานีบริหารรายการทั้งหมดโดยกลุ่มอาสาสมัครที่เป็นตัวแทนของกลุ่มต่างๆ การกำหนดเนื้อหาในชุมชนการจัดรายการจะทำด้วยตัวเองทั้งสิ้น โดยมีเจ้าหน้าที่ประจำสถานีคอยให้คำแนะนำและช่วยเหลือ แต่สถานียังเป็นหน่วยงานของรัฐ งบประมาณมาจากรัฐและการบริจาคประชาชนไม่ใช่เจ้าของ
5. ระดับสถานี เป็นสถานีที่มีใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ในแนวคิดประชาชนในชุมชนสามารถรวมตัวกันของคลื่นความถี่จากรัฐ และลงทุนจัดตั้งสถานีวิทยุเป็นของชุมชนตนเองแล้วตั้งตัวแทนเข้าไปบริหารสถานีในรูปคณะกรรมการวิทยุชุมชน คณะกรรมการฯ จะทำหน้าที่กำหนดนโยบาย การบริหารสถานี แต่งตั้งผู้จัดการสถานี (Station managing Director) และว่าจ้างผู้จัดการรายการมืออาชีพ (Professional Radio Producers) และนักข่าวมืออาชีพ (Professional Journalists) ตลอดจนว่าจ้างพนักงานธุรการและอาสาสมัครหรือสมาชิกในชุมชนที่สามารถทำงานการเงิน การบัญชีเข้ามาทำงานในสถานี การทำงานของพนักงานสถานี ตั้งแต่ผู้จัดการลงไปจนถึงพนักงานระดับล่าง จะอยู่ภายใต้นโยบายของคณะกรรมการฯ การจัดรายการจะเป็นไปตามแนวทางที่กรรมการฯ กำหนดหรือให้นโยบายเอาไว้
6. ระดับเจ้าของสถานีและมีใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ ในระดับนี้ประชาชนรวมตัวกันจัดตั้งสถานี และขอใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่จากรัฐเช่นเดียวกับระดับที่ 5 แต่การดำเนินการของสถานี ตั้งแต่ระดับกรรมการวิทยุชุมชนจนกระทั่งเจ้าหน้าที่ทุกคนทุกระดับจะเป็นอาสาสมัครทั้งสิ้น อาสาสมัครเหล่านี้จะได้รับการ

อบรมจากผู้เชี่ยวชาญในการบริหารสถานี่ การจัดรายการการสื่อข่าวการเขียนข่าว และหน้าที่อื่นๆที่จำเป็น ซึ่งชุมชนว่าจ้างให้มาอบรม หรือสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เชี่ยวชาญจากภาคเอกชน ภาครัฐ อาจจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือก็เป็นได้

บทบาทหน้าที่วิทยุชุมชน (เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์, 2544 : 58 – 59)

1. ดำเนินการเพื่อสาธารณะประโยชน์สาธารณะ
2. สนองความต้องการและรักษามลประโยชน์ของทุกกลุ่มในชุมชน
3. เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร เชื่อมโยงการเรียนรู้ในชุมชน และระหว่างชุมชนกับภายนอก
4. เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจุดประกายประเด็นสาธารณะเป็นศูนย์ประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น
5. ตรวจสอบและรักษามลประโยชน์ของท้องถิ่น
6. อนุรักษ์คุณค่า และเอกลักษณ์ท้องถิ่น ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ภาษา ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

รูปแบบการดำเนินการของวิทยุชุมชน

1. องค์กรชุมชนร่วมเป็นเจ้าของในลักษณะเครือข่าย
2. มีความเป็นอิสระ ปราศจากการครอบงำของรัฐ การเมือง ธุรกิจ และต่างชาติ
3. ดำเนินการโดยไม่หวังและไม่แสวงหาผลกำไร โดยการจัดตั้งกองทุนและดำเนินกิจกรรมระดมทุน ขอรับบริจาคอย่างไม่ให้สร้างเงื่อนไขต่อการดำเนินการ
4. ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนพัฒนากิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เพื่อประโยชน์สาธารณะ
5. บริหารงานในรูปคณะกรรมการ ผู้มีส่วนร่วมทุกคนเป็นอาสาสมัครที่ทำงานด้วยความเสียสละ
6. ดำเนินการโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน จัดสรรส่วนเวลา และรายการที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ
7. มีกลไกและกระบวนการตรวจสอบ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์และความต้องการของชุมชน
8. มีกลไกและกระบวนการสร้างจิตสำนึก จรรยาบรรณ ความรับผิดชอบ และการพัฒนาบุคลากร

9. มีการประสานกันเป็นเครือข่ายวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล
ประสบการณ์

5. แนวคิดเกี่ยวกับ การสื่อสารชุมชน

คุณลักษณะของการสื่อสารชุมชน (Community communication)

คุณลักษณะสำคัญ ๆ ของการสื่อสารชุมชน มีดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543 :
48 – 52)

1) เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสาร
สามารถมีปฏิริยาโต้ตอบ (interactivity) กันอยู่ตลอดเวลาทั้งในลักษณะเป็นทางการหรือไม่เป็น
ทางการก็ได้ ลักษณะการสื่อสารแบบสองทางทำให้สถานะของผู้ส่งและผู้รับไม่ตายตัว แต่จะมีการ
ผลัดเปลี่ยนบทบาทอยู่ตลอดเวลา

2) ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of information) ในขณะที่กระบวนการ
สื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบกระแสหลักนั้น ทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นอย่างจำกัด คือ มีการ
ไหลจากเบื้องบน (เจ้าหน้าที่รัฐ) ไปสู่เบื้องล่าง (ประชาชน) เท่านั้น แต่การสื่อสารชุมชนนั้น การ
หลังไหลของข่าวสารจะมีทิศทางที่หลากหลาย มาจากทุกทิศทุกทาง ทั้งจากบนลงล่าง (Top-
down) แบบล่างสู่บน (Bottom-up) และแบบแนวนอน (horizontal) ดังนั้น ข่าวสารจึงอาจจะไหล
จากนักวางแผนพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชนบทในเวลาเดียวกัน ชาวบ้าน
อาจจะส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนติดต่อส่งข่าวสารระหว่างกลุ่ม
ชาวบ้านด้วยกัน (ในวงการพัฒนาชุมชนของไทยในปัจจุบัน เริ่มคุ้นเคยกับแนวทางการปฏิบัติที่
เรียกว่า "การสร้างเครือข่ายชุมชน" การศึกษาดูงานจากกลุ่มชาวบ้าน" ด้วยกันเอง)

ในเรื่องทิศทางการไหลของข่าวสารนั้น นอกจากจะให้มิติ (dimension) เรื่องทิศทางเป็น
เกณฑ์พิจารณาแล้ว ยังมีนักวิชาการบางท่าน เช่น Pavelka (1978) ใช้เกณฑ์เรื่องขอบเขตของ
ชุมชนเป็นตัวแบ่งเป็น "ขอบเขตภายในชุมชน" และ "ขอบเขตภายนอกชุมชน" จากเกณฑ์นี้ ทำให้
มองเห็นทิศทางการไหลของข่าวสารใน 3 ทิศทาง คือ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้ามาสู่

ชุมชนการใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก และการใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง เพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเองของชุมชน

3) เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน

มีวิธีการและแง่มุมหลายแง่มุมที่จะกำหนดเป้าหมายของการสื่อสารเพื่อชุมชน

ตัวอย่างเช่น

ก. การกำหนดเป้าหมายโดยการใช้ระดับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเกณฑ์

การสื่อสารชุมชนจะมีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ ดังนี้

: ระดับชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน

: ระดับหน่วยงานนอกชุมชน เป็นการสื่อสารที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กร หรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาและการสื่อสาร

: ระดับสังคมส่วนรวม เป็นการสื่อสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในระดับกว้าง

ข. การกำหนดเป้าหมายโดยสอดคล้องกับทิศทางการไหลของข่าวสาร

ในแง่มุมนี้ อาจกำหนดเป็นเป้าหมายของการสื่อสารชุมชนได้เป็น 3 เป้าหมายย่อย คือ

1. เพื่อทำการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลและโน้มน้าวชักจูงใจ อันมักได้แก่ ทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (อย่างไรก็ตาม ทิศทางการไหลแบบอื่นๆ ก็ใช้เป้าหมายนี้ได้เช่นกัน)

2. เพื่อเป็นช่องทางแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน (Community self-expression) อันอาจจะหมายรวมถึงแต่การแสดงออกซึ่งความต้องการของชุมชนไปจนกระทั่งถึงการแสดงออกซึ่งสิทธิ์ ศักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย

3. เพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองของบุคคล (Development of the individual's self) ในหน่วยที่เล็กลงมากกว่าชุมชน การสื่อสารชุมชนจะทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นเวทีแห่งการศึกษาเรียนรู้ ที่ช่วยให้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลได้พัฒนาสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

4) เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน (Need-oriented) ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะประการสำคัญของกระบวนการพัฒนาแนวใหม่แทนการพัฒนาที่แต่เดิมเคยตอบสนองความต้องการของรัฐเป็นหลัก

5) หน้าที่ของการสื่อสาร วินดาห์ลและคณะ (Windahl et al ,1992) ระบุว่า หน้าที่ของการสื่อสารชุมชนน่าจะประกอบด้วย

1. หน้าที่ในการแสดงออก (Expressive Function) คือทั้งบุคคลและกลุ่มสามารถแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาเพื่อที่จะสร้างเอกลักษณ์ของตนเองได้

2. หน้าที่ทางสังคม (Social Function) คือการเข้ามีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อจะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน

3. หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function) อันเป็นหน้าที่พื้นฐานของการสื่อสารโดยทั่วไป หากทว่าในการสื่อสารชุมชนนั้นทิศทางการไหลของข่าวสารต้องเป็นไปอย่างรอบด้านดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้น ผู้เข้าร่วมกระบวนการสื่อสารทุกคนจึงได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เพื่อยกระดับความเข้าใจและความรู้ในเรื่องการสื่อสารและทักษะการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

4. หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) การสื่อสารจะเป็นช่องทางนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลและชุมชนได้ เนื่องจากการสื่อสารชุมชนมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีขั้นตอนของปฏิกิริยาป้อนกลับ (feedback)

นอกเหนือจากคุณลักษณะที่กล่าวมาแล้วนี้ Berrigan F.J. (1979) ได้เพิ่มเติมคุณสมบัติบางประการที่การสื่อสารชุมชนน่าจะมี คือ

- 6) สื่อของชุมชนเน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสมสำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน ไม่ว่าจะชุมชนจะตั้งวัตถุประสงค์การใช้เอาไว้เช่นใดก็ตาม
- 7) สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึง (Access) ได้ตลอดเวลา เพื่อนำไปใช้เพื่อหาข่าวสาร เพื่อความรู้หรือเพื่อความบันเทิง
- 8) สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม (Participates) ในหลายๆ บทบาท ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ
- 9) สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน มิใช่เป็นเพื่อชุมชนซึ่งหมายความว่า ตัวตนของชุมชนที่จะแสดงออกไปนั้นต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเอง มิใช่เป็นผู้อื่นมาทำให้ชุมชน
- 10) สื่อชุมชนจะปรับเปลี่ยนลักษณะของการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง มาเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของคนทุกคน

ในกรณีของไทย มีนักวิชาการไทยได้รวบรวมคุณลักษณะที่สำคัญ ที่ครอบคลุมองค์ประกอบย่อยของการสื่อสารทั้ง 4 ลักษณะ คือ S-M-C-R ว่าควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

- 1) ระดับความยาก-ง่ายของสื่อ ต้องเหมาะสมกับระดับและความสามารถในการรับสารของชาวบ้าน โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ ต้องคำนึงความสามารถในการอ่านของชาวบ้าน
- 2) ประเภทของเนื้อหาของสื่อ ต้องเป็นเรื่องที่เน้นหนักลงไปในปัญหาเร่งด่วนหรือปัญหาในชีวิตประจำวันของคนในสังคมนั้นๆ
- 3) กลุ่มเป้าหมาย สื่อแต่ละชนิดควรจัดทำขึ้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

- 4) วิธีการนำเสนอ สื่อควรนำเสนอสิ่งที่เป็นปัญหา หรือสภาพที่ก่อให้เกิดปัญหา แล้วเสนอแนะหรือกระตุ้นให้ผู้รับสารช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาดังกล่าว
- 5) ความเกี่ยวข้องของเนื้อหา เนื้อหาของสื่อควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน
- 6) บทบาทของสื่อ สื่อจะต้องมีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น ประสบการณ์ และมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- 7) ความน่าสนใจ สื่อต้องมีลักษณะง่ายๆ แต่น่าสนใจ และดึงดูดความสนใจโดยอาศัยภาพและเสียง เป็นตัวดึงดูดความน่าสนใจ
- 8) ความเกี่ยวข้องกับผู้รับ สื่อควรจะมีส่วนที่ช่วยให้ผู้รับสามารถประเมินตนเองได้ด้วย อย่างเช่น หลังจากที่นำเสนอปัญหาและสาเหตุของปัญหาแล้ว อาจจะมีส่วนของเนื้อหาที่ตั้งคำถามว่า ผู้รับสารเป็นส่วนใดของสาเหตุของปัญหา เป็นต้น

เงื่อนไขและอุปสรรคของการสื่อสารชุมชน

การสร้างระบบการสื่อสารชุมชนขึ้นมาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งด้านแนวทาง (approach) และด้านเทคนิค (การสื่อสารประเภทนี้น่าจะใช้ได้กับสื่อทุกประเภท แต่ทว่ามีรูปแบบและความยากง่ายแตกต่างกันออกไปดังที่ได้กล่าวมาบ้างแล้ว) ในการดำเนินการในภาคปฏิบัติให้มีผลอย่างจริงจังนั้น เงื่อนไขที่จะเอื้ออำนวยให้บรรลุเป้าหมายนั้น จะมีดังนี้

1. การสนับสนุนทางการเมือง (Political Back-up)

จากการกล่าวถึงแนวคิดต้นแบบเรื่อง "การพัฒนา" ที่โยงใยมาจนถึงเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาได้แสดงให้เห็นแล้ว เรื่องการพัฒนาและการสื่อสารนั้นเป็นเรื่องที่จะหลีกเลี่ยงมิได้ทางการเมืองไปไม่ได้เลย ทั้งนี้เริ่มต้นตั้งแต่ข้อเท็จจริงง่ายๆ ว่า รัฐและเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้กำหนดค่านิยมและดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ ดังนั้น กล่าวเฉพาะในเรื่องการสื่อสารชุมชน หากขาดเสียซึ่งเจตนาารมณ์และการเห็นคุณค่าของการสื่อสารชุมชนจากบรรดาผู้นำทางการเมืองแล้ว ก็คงจะเป็นไปได้อย่างยากที่จะเกิดระบบการสื่อสารดังกล่าวขึ้นมา ในภาคปฏิบัติ การสนับสนุนทางการเมืองจะ

มีบทบาท 2 ประการสำคัญๆ ของการสื่อสารทางการเมือง คือ ประการแรก ก็คือเมื่อประชาชนได้มีหลักประกันว่า ข้อเสนอแนะ ข้อวิจารณ์และข้อข้องใจของพวกเขาจะได้รับฟังอย่างจริงจังจากผู้มีอำนาจ มิฉะนั้น ประชาชนก็จะไม่เห็นความจำเป็นของการสื่อสารของตนเพราะ "พูดไปแล้วก็ไม่เกิดอะไรขึ้น" ประการที่สอง เนื่องจากเมื่อมีการเปิดเวทีให้แสดงทัศนะแล้ว อาจจะมีผู้ที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้น มิฉะนั้นจะเกิดสถานการณ์ที่ว่า "รู้ๆ กันอยู่ แต่ไม่มีใครกล้าพูด"

หลักประกันทั้งสองประการที่กล่าวมานี้ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทางการเมืองจึงจะมีความเป็นไปได้

2. แนวคิดที่ถูกต้องของ "การพัฒนา"

ดังที่ได้กล่าวมาตั้งแต่เริ่มแรกแล้วว่า แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแนวใหม่นั้นจะเกิดขึ้นควบคู่กับแนวคิดการพัฒนาระบวนทัศน์ใหม่เท่านั้น ฉะนั้น หากในกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ไม่ว่าจะป็นเจ้าหน้าที่รัฐหรือชาวบ้านเองยังคงทัศนะการพัฒนาแบบเดิมที่เน้นความมั่นคงเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมก็จะเป็นไปได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยส่วนใหญ่ มักจะเกิดมาจากแนวคิดต่อการพัฒนาที่แตกต่างกันระหว่างเจ้าหน้าที่พัฒนาและชาวบ้านและหากไม่มีการเปิดเวทีให้มีการพูดคุยสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างสองฝ่ายความต่างนั้นก็ไม่ได้รับการแก้ไข

3. ต้องมีการยึดหยุ่น

ถึงแม้ในทางอุดมคติ การดำเนินงานโครงการพัฒนาตามแนว Alternative Development นั้น ควรจะต้องเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรก แต่ในทางปฏิบัติที่เป็นจริงแล้ว เจ้าหน้าที่รัฐมักจะเป็นผู้วางแผนงานพัฒนาทั้งหมดเอาไว้ก่อนล่วงหน้า และชาวบ้านจะได้เข้ามามีส่วนร่วมก็เมื่อถึงขั้นตอนของการลงมือปฏิบัติแล้วเท่านั้น ดังนั้น ความขัดแย้งจึงมักเกิดขึ้นเมื่อผู้ปฏิบัติไม่ได้เป็นผู้ร่วมวางแผนมาตั้งแต่ต้น และในสถานการณ์เช่นนี้ หากได้ใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมแล้ว ในการดำเนินงานโครงการจำเป็นต้องมีการยึดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง มิฉะนั้น

ประชาชนก็จะไม่เห็นประโยชน์เลยของการสื่อสาร เพราะไม่มีผลที่เป็นจริงเป็นจังเกิดขึ้นเนื่องจากโครงการได้ถูกออกแบบมาอย่างตายตัว แก้อะไรไม่ได้เลย

4. ต้องมีการสนับสนุนจากท้องถิ่น

ในขณะที่เป้าหมายของการสื่อสารชุมชนนั้นเพื่อสนับสนุนการริเริ่มของชุมชน การเป็นตัวของตัวเอง และถูกกระตุ้นให้มีการพึ่งตนเอง แต่ในขั้นตอนของการลงมือกระทำนั้น ก็จำเป็นจะต้องมีการสนับสนุนจากท้องถิ่นก่อนในระยะของการตั้งตัว การสนับสนุนจากท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงระดับของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือองค์กรพัฒนาเอกชนที่จะให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ทั้งการเงิน อุปกรณ์ คำแนะนำ ข้อมูลข่าวสารและกำลังใจ อย่างไรก็ตาม เพื่อมิให้การสนับสนุนนั้นกลับกลายเป็นการทำลายเป้าหมายการพึ่งตนเองที่วางเอาไว้ จำเป็นต้องมีการฝึกฝนเจ้าหน้าที่พัฒนาให้รู้จัก "วิธีการให้" เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

5. การฝึกอบรม

เจ้าหน้าที่ที่จะทำงานการสื่อสารชุมชนนั้น จะมีความรู้เพียงด้านสื่อเท่านั้นยังไม่พอ พวกเขาจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมด้านงานพัฒนาชุมชนทักษะในการทำงานกลุ่ม ความรู้เรื่องชุมชน ฯลฯ และแน่นอนว่า เทคนิคและทักษะในงานพัฒนาต้องเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ได้กล่าวมานั้น

6. ต้องมีระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

คงจะไม่มีประโยชน์อะไรที่จะกระตุ้นให้ประชาชนพุดแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมาแล้ว ก็ไม่มีช่องทางที่จะนำความคิดเห็นนั้นไปถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รับฟัง ดังนั้นปัจจัยแห่งความสำเร็จในเรื่องการสื่อสารชุมชนก็คงจะไม่แตกต่างจากเรื่องการสื่อสารโดยทั่วไป กล่าวคือต้องมีระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นตัวรองรับ ในแง่ในด้านหนึ่งอาจจะหมายความว่ามีการมีอุปกรณ์เครื่องมือการสื่อสารในปริมาณที่มากพอและใช้งานได้จริง หากเราต้องการนำเอาทัศนะของชาวบ้านไปออกวิทยุชุมชน ก็จำเป็นต้องมีเครื่องอัดเทปบันทึกเสียงจำนวนมากพอสมควรอยู่ใน

ชุมชน นอกจากเครื่องมืออุปกรณ์แล้ว ระบบการสื่อสารดังกล่าวยังอาจจะหมายถึงการมีเครือข่าย การสื่อสารมีประสิทธิภาพ เช่น มีตำแหน่งผู้ติดต่อเรื่องข่าวสารอยู่ในกลุ่มพัฒนา เป็นต้น

7. การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสม

การเลือกใช้เทคโนโลยีแต่ละชนิดแต่ละระดับต้องเหมาะสมกับลักษณะของงานพัฒนา หากในตัวจังหวัดนั้นไม่มีร้านล้างฟิล์มหนังเลย การใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อกลางกระตุ้นให้ชาวบ้าน พุดคุยอภิปรายกันก็คงจะไม่เหมาะสมทันกาลและไม่สะดวก หากไม่มีกล้องวิดีโอบันทึกการแสดง ทักษะของชาวบ้านการใช้สไลด์ประกอบเสียงแทนฟิล์มหนังและใช้เครื่องเทปบันทึกเสียงก็น่าจะ เป็นอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับชุมชน และหากชุมชนไม่มีกล้องฉายภาพสไลด์ การวาดภาพบน กระดานโดยนักพัฒนาหรือชาวบ้านก็ใช้ทดแทนได้ การเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการ สื่อสารชุมชนนั้น จะหลีกเลี่ยงหลักการ 2 แบบ คือ แบบมีอาชีพที่ต้องใช้สื่อที่ดีที่สุด มี ประสิทธิภาพมากที่สุดในทางเทคนิค แม้จะมีราคาแพงอย่างมาก หรือในทางตรงกันข้าม ต้องเลือก สื่อที่เรียบง่ายที่สุด ราคาถูกที่สุด แม้จะไม่มีคุณภาพเลยก็ตาม โดยที่หลักการเลือกใช้เทคโนโลยีนั้น ก็คือต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับระดับของงาน และสภาพความเป็นจริงของชุมชน แม้ว่า ประสิทธิภาพในเชิงเทคนิคจะเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสื่อสารโดยทั่วไป แต่สำหรับเรื่องการสื่อสาร ชุมชนแล้ว เราจะไม่อาจจะให้ความสำคัญแก่ปัจจัยดังกล่าวเพียงประการเดียว เนื่องจากยังมี ปัจจัยอื่นๆ ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน เช่น โอกาสในการเข้าถึงสื่อ (accessibility) ความรวดเร็ว (immediacy) และความยืดหยุ่น (flexibility) และการวัดประสิทธิภาพของการสื่อสารก็มีได้อยู่ที่ "ตัวสื่อ" เท่านั้น หากแต่อยู่ที่ "คุณภาพที่สื่อสามารถกระตุ้น" ให้เกิดการแสดงความคิดเห็นของ ชาวบ้านได้

8. ความต่อเนื่อง

เป้าหมายของการใช้สื่อชุมชนนั้นก็เพื่อช่วยให้ประชาชนเชื่อมโยงกับความเข้าใจต่างๆ เข้า ด้วยกัน ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ กระตุ้นการพึ่งตนเอง และสร้างความคาดหวังใหม่ๆ โดยการนำเอาเทคโนโลยีทางการสื่อสารแบบต่างๆ เข้ามาในชุมชน

อย่างไรก็ตามเพื่อมิให้กระบวนการดังกล่าวเป็นเพียงปรากฏการณ์ของไฟไหม้ฟาง อุปกรณ์ต่างๆ เหล่านั้นจะต้องมีใช้อย่างต่อเนื่องอยู่ในชุมชน แม้ว่านักสื่อสารจากหน่วยงานพัฒนาจะออกจากหมู่บ้านไปแล้ว (การมีอยู่ของอุปกรณ์นั้น หมายความว่า มีชาวบ้านบางคนที่สามารถใช้อุปกรณ์เหล่านั้นได้ด้วย) ระบบการสื่อสารของชุมชนจะต้องเปิดใช้ได้อยู่เสมอเมื่อชุมชนมีความต้องการ

ปัญหาและอุปสรรค

ในการดำเนินงานการสื่อสารชุมชนนั้น ทุกอย่างคงจะไม่สวยสดงดงามและราบรื่นราวกับการเดินบนถนนที่โรยด้วยกลีบกุหลาบ เราอาจจะคาดเดาได้ล่วงหน้าว่า อาจเกิดปัญหาติดตามมาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น

1. ยิ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับยิ่งสูงเท่าไร ความซับซ้อนของปัญหาก็ตึงเครียดมากขึ้นเท่านั้น เช่น การให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับวางแผนนโยบาย ซึ่งจะต้องมีการตัดสินใจเรื่องการลำดับความสำคัญของแผนงานการจัดสรรงบประมาณ การควบคุมติดตามการดำเนินงาน ฯลฯ และเนื่องจากเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างตัวแทนชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ/เจ้าหน้าที่องค์กร พัฒนาเอกชนที่มีภูมิหลังและวิถีคิดที่แตกต่างกัน ดังนั้นความขัดแย้งจึงย่อมเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และภายในกลุ่มต้องมีทักษะในการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างให้ได้

2. ในส่วนของชุมชนเอง ก็มีปัญหาในเรื่องขีดความสามารถที่จะดำเนินการกิจใหม่ๆ ดังกล่าวได้ ดังนั้นตัวแทนชาวบ้านอาจจะมีความรู้ไม่พอหรือเลือกลำดับความสำคัญของกิจกรรมไม่ถูกต้อง ในกรณีดังกล่าว ปัญหาที่อาจจะตามมาก็คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น จะมีฐานะเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น (บทเรียนจากการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นตัวอย่างที่ดี) ฉะนั้นข้อเท็จจริงประการหนึ่งที่ต้องยอมรับก็คือ ในชุมชนเดียวกัน ความสามารถของชาวบ้านแต่ละคนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ไม่เท่ากัน และในระดับของแต่ละชุมชนก็มีขีดความสามารถที่จะเข้าร่วมได้แตกต่างกันเช่นกัน

3. ในกลุ่มของเจ้าหน้าที่พัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชนเอง อาจจะมีความเข้าใจผิดว่า เมื่อใช้แนวทางการพัฒนาแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) หรือ การพัฒนาแบบชาวบ้านมีส่วนร่วมแล้ว บทบาทของนักพัฒนา นักวางแผนเช่นเดียวกับนักสื่อสารมวลชนก็ไม่จำเป็นต้องทำอะไรเลย อันที่จริงแล้ว ยังมีการพัฒนาแบบใหม่หรือการสื่อสารแนวใหม่ บทบาทของนักพัฒนาและนักสื่อสารก็ยังคงต้องมีเพิ่มมากยิ่งขึ้น เพราะมิฉะนั้น การปล่อยให้ชาวบ้านทำงานไปตามลำพังก็เท่ากับปล่อยให้เกิดสภาวะวุ่นวายสับสนอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ทักษะและความเข้าใจของนักพัฒนาและนักสื่อสารที่จะแสดงบทบาทในสถานการณ์ใหม่นี้ก็แตกต่างไปจากรูปแบบการพัฒนาและการสื่อสารแบบเดิมที่เคยเป็นมา

4. ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้ที่เคยมีอำนาจในการพัฒนามาก่อน เช่น นักวางแผน ผู้กำหนดนโยบาย เมื่อมีการเปิดให้มีการอภิปราย การทำประชาพิจารณ์ แผนงานและโครงการที่เจ้าหน้าที่ระดับสูงนี้เป็นคนรับผิดชอบ นอกเหนือไปจากปัญหาเรื่องผลประโยชน์ดังกล่าว แต่ผู้วางแผนงานและกำหนดนโยบายก็อาจจะรู้สึกเสียหน้า รู้สึกเสียกำลังใจ และมีใจว่าคำวิจารณ์ทั้งหมดนั้นจะถูกต้องไปเสียหมด ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ มีข้อเสนอแนะว่า ให้บรรดาผู้ที่มีความรับผิดชอบระดับสูงเหล่านี้ สร้างความเข้าใจว่า การเปิดโอกาสให้มีการพูดอย่างเปิดเผยนั้นดีกว่าสร้างการปิดกั้นการสื่อสาร (ให้เงียบ) แล้วปะทุออกมาเป็นการต่อต้านประท้วงโครงสร้างในชั้นหลัง นอกจากนั้นเวทีการสื่อสารดังกล่าวก็เป็นโอกาสที่จะแก้ไขข้อข้องใจและให้ข้อมูลเพิ่มเติมได้

6.แนวคิดเกี่ยวกับ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

ที่มาของแนวคิดเรื่อง "การมีส่วนร่วม"

จากประวัติศาสตร์การมีชีวิตสาธารณะในโลกตะวันตกที่มักถอยหลังไปเริ่มต้นในยุคสมัยของกรีก ในครั้งกระนั้น ผู้ที่เป็น "พลเมือง" (citizen) ของรัฐกรีกสามารถที่จะไปมีส่วนร่วมแบบโดยตรง (Direct participation) ในเรื่องการตัดสินใจประเด็นสาธารณะได้ทุกเรื่อง (Public issues)

ด้วยการเปิดอภิปราย ที่แจ้งให้ข้อมูล และตัดสินใจออกเสียงลงคะแนน ที่เรียกว่าเป็นรูปธรรม "ประชาธิปไตย" อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมสมัยใหม่มีขนาดใหญ่ขึ้น รูปแบบประชาธิปไตยแบบ โดยตรงนั้นจึงเป็นไปได้ ดังนั้นจึงเกิดรูปแบบของ "ประชาธิปไตยแบบผ่านตัวแทน" (Representative Democracy) โดยที่คนส่วนใหญ่จะทำการเลือก "ตัวแทน" ของตนไปดำเนินการตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543 : 48 – 52)

ในขั้นต่อมา การใช้ประชาธิปไตยแบบผ่านตัวแทนได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ เช่น เมื่อประชาชนได้คัดเลือกตัวแทนของตนไปเพียงครั้งเดียวแต่ผู้แทนดังกล่าวจะไปทำการตัดสินใจในทุกเรื่องแทนประชาชนภายในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ ที่ตกลงกันเอาไว้ (เช่น 4 ปี 5 ปี 7 ปี) แต่ในทางปฏิบัติแล้วบ่อยครั้งที่ผู้แทนไม่สามารถจะตัดสินใจแทนประชาชนไปได้หมดทุกเรื่อง นอกจากนั้น ประชาชนยังขาดกลไกในการควบคุมตัวแทนของตนเอง เช่น ไม่มีอำนาจบังคับให้ผู้แทนตัดสินใจตามความต้องการของประชาชน หรือผู้แทนอยู่ห่างไกลจากชุมชน และในท้ายที่สุด เมื่อระบบการเมือง การปกครองพัฒนารูปแบบที่ซับซ้อนขึ้น เช่น การตั้งพรรคการเมือง การตัดสินใจของผู้แทนก็ต้องถูกผลักดันจากพลังแรงอื่นๆ (เช่น นโยบายพรรค) แทนที่จะโน้มไปตามความประสงค์ของประชาชน

ดังนั้น ในยุคสมัยจึงเริ่มเกิดคำถามต่อการใช้รูปแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนแต่เพียงรูปแบบเดียวว่า เป็นรูปแบบที่ใช้งานได้อย่างเหมาะสมหรือไม่สำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตย และคำตอบที่แน่ชัดแล้วก็คือ ไม่เหมาะสมและอาจไม่เพียงพออย่างแน่นอน ดังนั้นจึงเริ่มเกิดขบวนการประชาธิปไตยทางตรงขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เช่น การเดินขบวนประท้วงของประชาชนกลุ่มต่างๆ การรวมตัวนัดหยุดงาน การยื่นจดหมายเปิดผนึก ฯลฯ ในท่ามกลางรูปแบบอันหลากหลายของประชาธิปไตยแบบทางตรงเช่นนี้ การสื่อสารเป็นช่องทางที่สำคัญช่องทางหนึ่งที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดประชาธิปไตยแบบทางตรงควบคู่ไปกับประชาธิปไตยผ่านตัวแทน และการสื่อสารรูปแบบที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวได้ก็ต้องเป็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเช่นกัน

เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

หากกล่าวเฉพาะในระดับของชุมชนแล้ว เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมน่าจะมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การนำเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านมาเผยแพร่ในวงกว้าง
2. เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วม และเพื่อให้เห็นคุณค่าความคิดและความเชื่อของเขา ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการนำเอาแนวคิดเรื่อง เศรษฐกิจแบบพอเพียงมาเผยแพร่ในวงกว้าง และคนทั่วไปให้การยอมรับผ่านการแสดงทัศนะผ่านสื่อ (เป็น Feedback) ก็จะทำให้ชุมชนมีความมั่นใจในคุณค่าของตนเอง
3. เพื่อพิสูจน์ความเชื่อของชุมชนที่เคยคิดว่าตนเองไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ซับซ้อนได้ การเข้ามาร่วมฝึกฝนอบรมการผลิตสื่อพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่า พวกเขาสามารถจะใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้หากมีโอกาส
4. เพื่อสร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชน เพื่อเป็นช่องทางที่ชุมชนจะส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมองและทัศนะของตนเอง
5. เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน
6. ผลจากการสื่อสารของชุมชนที่อาจจะเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนเดียวของชุมชนหรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่นๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เราต้องยอมรับว่า ผลจากการใช้กระบวนการ

พัฒนาแบบบนล่างนั้น ไม่เพียงแต่จะไม่ได้ผลตามที่คาดหวังเอาไว้เท่านั้น หากทว่ายังทิ้งร่องรอยแห่งความสูญเสียในเชิงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเอาไว้ด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านจะเกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพา การรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก และไม่เชื่อมั่นว่าตนเองจะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยความสามารถของตนเอง

7. เนื่องจากเนื้อหาของการสื่อสารชุมชนนั้น จะเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ดังนั้นสื่อประเภทนี้จึงช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชนให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเพื่อถ่วงดุลย์กับการสื่อสารที่มุ่งเน้นแต่ความบันเทิงและการหลีกหนีปัญหา (Escapist) ที่สื่อจากภายนอกอัดฉีดเข้าไปในชุมชน

8. ผลจากการสื่อสารของชุมชนที่อาจเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนของชุมชน หรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่นๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เราต้องยอมรับว่า ผลจากการใช้กระบวนการทัศนการพัฒนาแบบบนล่างนั้น ไม่เพียงแต่จะไม่ได้ผลตามที่คาดหวังเอาไว้เท่านั้น หากทว่ายังทิ้งร่องรอยแห่งความสูญเสียในเชิงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเอาไว้ด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านจะเกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพา การรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก และไม่เชื่อมั่นว่าตนเองจะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยความสามารถของตนเอง

9. เนื่องจากเนื้อหาของการสื่อสารชุมชนนั้น จะเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ดังนั้น สื่อประเภทนี้จึงช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชนให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเพื่อถ่วงดุลย์กับการสื่อสารที่มุ่งเน้นแต่ความบันเทิงและการหลีกหนีปัญหา (Escapist) ที่สื่อจากภายนอกอัดฉีดเข้าไปในชุมชน

การมีส่วนร่วมในองค์ประกอบของการสื่อสาร

จากต้นกำเนิดแนวคิดการพัฒนาเรื่องการมีส่วนร่วมนั้น ในระยะแรกๆ ที่มีการนำแนวคิดนี้มาบรรจุใช้ในทางปฏิบัติ เนื่องจากการรับรู้และความเข้าใจร่วมต่อแนวคิดดังกล่าวยังไม่ชัดเจน จึงเกิดการปฏิบัติที่แตกต่างกันและถึงกับมีการปฏิบัติที่เบี่ยงเบนออกไปจากเป้าหมายเดิม เช่น มีการรณรงค์ว่า ในการทำโครงการพัฒนาชนบทนั้น ต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมด้วยการนำเงินทองและแรงงานเข้ามามีส่วนร่วม แต่ในขั้นตอนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การจัดการ การดำเนินงาน การแบ่งผลประโยชน์เกิดขึ้นยังอยู่ในอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐเหมือนเดิม

สำหรับเรื่องการมีส่วนร่วมในการสื่อสารก็อาจจะมีปัญหาเช่นเดียวกันกล่าวคือมีระดับต่างๆ ที่แตกต่างกันไปของการเข้ามามีส่วนร่วมของการสื่อสารปัจจัยที่จะเข้ามามีส่วนกำหนดระดับความมากน้อยของการมีส่วนร่วมนั้น จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการสื่อสารดังนี้

1. เป้าหมายของการสื่อสาร ได้กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับใด เช่นในระดับเข้ามาร่วมแสดง ระดับเป็นผู้รับสารที่คอยป้อนปฏิกริยาย้อนกลับ (feedback) ระดับวางนโยบาย ฯลฯ
2. ลักษณะสองทางและ Interactivity ของการสื่อสาร ยิ่งการสื่อสารที่เอื้ออำนวยให้มีลักษณะตอบโต้กันอยู่ตลอดเวลามากขึ้นเท่าใด โอกาสที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมก็จะยิ่งมากขึ้นเท่านั้น
3. ใครคือผู้ส่งสาร ในชุมชนเองโอกาสที่คนส่วนใหญ่จะได้เข้ามาเป็นผู้ส่งสารมีมากน้อย และทั่วถึงหรือไม่ หรือเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างนักสื่อสารมวลชนอาชีพ เจ้าหน้าที่รัฐ และชาวบ้าน สัดส่วนที่จะได้เป็นผู้ส่งสารเป็นอย่างไรบ้าง (ตัวอย่างในกรณีของสื่อมวลชนก็เช่น บรรดารายการ News & Talks นั้น ตัวแทนชุมชนได้มีโอกาสเป็นผู้ส่งสารหรือเปล่า)

4. ประเภทของเนื้อหาสาร เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนหรือเปล่า ตัวอย่าง ปัจจุบันนี้ แม้ในโทรศัพท์จะมีรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวและสถานการณ์ปัจจุบัน แต่ทว่า เนื้อหาทั้งหมดจะมีรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวและสถานการณ์ปัจจุบัน แต่ทว่า เนื้อหาทั้งหมดยังคงเป็น "วาระแห่งชาติ" เป็นส่วนใหญ่ โอกาสที่จะประเด็นท้องถิ่นจะได้เข้าไปเป็นเนื้อหาในสื่อมวลชนยังมีอยู่น้อย นอกจากนั้นวิธีการนำเสนอเนื้อหา หากมีลักษณะของการสนทนา แลกเปลี่ยนทัศนคติซึ่งกันและกัน (dialogue) แสวงหาความร่วมมือจากหลายฝ่าย (Collaboration) และก่อให้เกิดการตัดสินใจโดยกลุ่ม (Groupdecision-,making) ก็จะทำให้การมีส่วนร่วมมีโอกาสมากขึ้น

5. ประเภทของช่องทาง/สื่อ โดยหลักการทั่วไปแล้ว สื่อขนาดเล็ก เช่นสื่อเฉพาะกิจจะเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้มากกว่าสื่อมวลชน สื่อที่ชาวบ้านคุ้นเคยเช่นสื่อประเพณี ก็จะเอื้ออำนวยให้ชาวบ้านเข้าร่วมได้ง่ายกว่าสื่อสมัยใหม่ที่แปลกหน้า อย่างไรก็ตาม นี้ก็มิได้หมายความว่าสื่อเปิดโอกาสโดยสิ้นเชิงสำหรับสื่อสมัยใหม่หรือสิ่งที่มีขนาดใหญ่เช่นสื่อมวลชน เพียงแต่มีข้อพึงตระหนักถึงความยากง่ายในการเข้ามีส่วนร่วมของสื่อประเภทต่างๆ และการคิดค้นสร้างสรรค์กิจกรรมและช่องทางแบบใหม่ที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกในการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน

6. ผู้รับสารและการมีปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback) สำหรับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม นั้นจะมีความเชื่อพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสารที่แตกต่างไปจากการสื่อสารเพื่อการพัฒนากระแสหลักโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ กระบวนทัศน์ใหม่นี้จะเชื่อว่า ผู้รับสารนั้นมีผู้ใช้ที่ว่างเปล่าและไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับเนื้อหาสารที่จะสื่อไป หากแต่ความรู้ที่รับสารมีนั้น อาจจะเป็นความรู้คนละชุดที่แตกต่างจากที่ผู้ส่งคาดคิดเอาไว้ ตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ในหมู่ประชาชนก็มีแนวคิดเช่นนี้ แต่อาจจะแตกต่างไปจากแนวคิดเรื่อง "ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน" (จปฐ) ของกระทรวงสาธารณสุข และนอกจากผู้รับสารจะมีความรู้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสารแล้ว วิธีการรับสารของประชาชนก็มีได้เป็นอย่างดี passive หากทว่าเป็นไปอย่าง active และประชาชนผู้รับสาร

มักจะมีปฏิกริยาป้อนกลับ (feedback) ทั้งแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการประจักษ์พยานที่เห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีที่เนื้อหาสื่อ่นั้นมีความผูกพันใกล้ชิดกับประชาชน เช่น การพูดคุยหลังจากตุลละครโทรทัศน์แล้ว ดังนั้น ไม่ว่าจะชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับการสื่อสารในระดับใดก็ตาม การจัดช่องทางสำหรับปฏิกริยาป้อนกลับก็เป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างขาดไม่ได้ของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วม

เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของชุมชนนั้นกระทำได้ในหลายระดับ และได้มีนักวิชาการหลายท่านจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมเอาไว้หลายๆ แบบ ในที่นี้ จะขอจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเอาไว้ 3 ระดับ โดยเรียงลำดับจากระดับที่น้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุดดังนี้

(ก) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience/Receiver/Users)

(ข) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง (Sender/Producer/Co-produce/Performance)

(ค) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker/Planner)

การมีส่วนร่วมในแต่ละระดับนี้จะเรียกร่องประเภทของกิจกรรมและเงื่อนไขต่างๆ แตกต่างกันดังที่จะกล่าวถึงในรายละเอียดดังนี้

ก. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร

เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับล่างที่สุด กล่าวคือ ในกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ต้นยังอยู่ในกำหนัดของผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอ ไปจนกระทั่งการเลือกช่องทางสื่อที่จะใช้เผยแพร่ และผู้รับสารก็ยังคงมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม สิ่งนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงไปสำหรับฐานะของผู้รับสารในการสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วมก็คือ

1. ต้องมีการขยายแนวคิดของผู้รับสาร ให้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตน (Right to know / Right to be inform) และนอกจากนั้น สิทธินี้ยังขยายไปถึงสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะด้วย (Right to inform)

2. จะต้องสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมของผู้รับสาร ทั้งในช่วงขาเข้า (Input) และช่วงขาออก (output) เช่นในช่วงนำเข้าข้อมูล จะต้องมีการสำรวจว่ามีช่องทางข่าวสารอะไรบ้างสำหรับชุมชน โอกาสในการเข้าถึงเป็นอย่างไร เนื้อหาของข่าวสารนั้นเกี่ยวกับชุมชนหรือเปล่า และมีรูปแบบการนำเสนอในลักษณะอย่างไร (ตามเกณฑ์ของการสื่อสารชุมชนที่ได้กล่าวข้างต้น) ในช่วงของการส่งข้อมูลออกจากชุมชนก็เช่นกัน

3. ปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร ก็คือ ช่องทางข่าวสาร (Channel) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางช่วงเวลาที่ในช่วงระยะเวลาสำคัญๆของชุมชน ตัวอย่างเช่น เมื่อมีกรณี รัฐมนตรีสั่งหยุดหรือการทำประชาพิจารณ์ในต่างจังหวัดและมีการถ่ายทอดรายการดังกล่าวผ่าน สื่อมวลชน จะต้องมีการสำรวจว่า มีช่องทางอะไรบ้างที่ประชาชนในบริเวณดังกล่าวจะได้รับ-ส่ง ข่าวสารอย่างทั่วถึง ในกรณีเช่นนี้ มาตรการเพิ่มช่องทางการสื่อสาร (Addition of Channel) เป็นสิ่งที่จำเป็น

ข. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง

เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นมาและจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เพิ่มเติมหรือต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเก่าๆ ที่มีอยู่ การเข้ามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ร่วมผลิตนั้น ยังแบ่งออกได้เป็นหลายขั้นตอนหลักแนวคิดของการผลิตสื่อ คือ

1. ขั้นตอนการผลิต (Pre-production Stage) อันได้แก่ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการผลิตสื่อ กิจกรรมในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วย การเลือกประเด็นหัวข้อ การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ

การรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ การเขียนบทแบบต่างๆ การคัดเลือกฉากและตัวแสดง ฯลฯ

2. **ขั้นการผลิต (Production Stage)** ได้แก่ขั้นตอนของการลงมือผลิต เช่น การเข้าห้องจัดรายการในการกรณีของวิทยุ การลงมือถ่ายทำในกรณีของวิดีโอ โทรทัศน์/ภาพยนตร์ ฯลฯ

3. **ขั้นหลังการผลิต (Post-production Stage)** ได้แก่ขั้นตอนหลังการถ่ายทำเสร็จแล้ว ก็ต้องมีการตัดต่อ การอัดเสียงประกอบ การเพิ่มเติมด้านเทคนิคต่างๆ ฯลฯ

ชุมชนอาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ซึ่งแต่ละขั้นตอนอาจจะต้องมีการสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เช่น หากต้องการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการผลิต ก็จำเป็นต้องมีการอบรมให้ชาวบ้านเรียนรู้การใช้ อุปกรณ์เสียก่อน อย่างไรก็ตาม จะเป็นการดีอย่างยิ่งที่จะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุดในลักษณะการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการระหว่างนักสื่อสารมวลชนกับชุมชน แม้ว่าชาวบ้านอาจจะไม่มีเวลาที่จะมาเรียนรู้การใช้ อุปกรณ์เครื่องมือได้อย่างชำนาญจนถึงขั้นการผลิตได้ด้วยตัวเองก็ตาม อันที่จริงการใช้เครื่องมือเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วม ซึ่งชาวบ้านอาจจะไม่จำเป็นต้องลงมือใช้เครื่องมือเอง แต่ก็สามารถจะเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่ เช่นในขั้นตอนก่อนการผลิต การให้ชาวบ้านเป็นเลือกประเด็น/วิธีการที่จะนำเสนอ เลือกหาสถานที่ที่จะใช้เป็นฉากถ่ายทำ และหลังจากที่ถ่ายทำออกมาแล้ว ก็นำมาฉายให้ชาวบ้านชมก่อน เพื่อแสดงความคิดเห็นพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนะกัน

สำหรับในขั้นตอนหลังการผลิตนั้น ก็นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการตัดต่อเทปเสียงหรือเทปโทรทัศน์นั้นมีความสำคัญในการถ่ายทอดความหมายออกไป ในขั้นตอนนี้ อาจจะใช้รูปแบบการทำงานติดต่อร่วมกันระหว่างนักสื่อสารมวลชนกับชาวบ้าน หรือหลังจากที่นักสื่อสารมวลชนติดต่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็นำไปให้ชาวบ้านดูเพื่อรับฟังความคิดเห็นแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

นอกเหนือจากความจำเป็นในการสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เช่น การฝึกอบรมด้านการใช้เครื่องมือการผลิตแก่ชาวบ้านแล้ว การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับการผลิตนี้ยังต้องมีการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปเงื่อนไขเก่าๆ บางประการอีกด้วย เช่น การปฏิรูปองค์กรสื่อสารมวลชนและวิธีการทำงานของนักสื่อสารมวลชน

เบอร์ริแกน (Berrigan, 1979) ตั้งข้อสังเกตว่าโครงสร้างและวิธีการทำงานขององค์กรสื่อสารมวลชนนั้นจะมีลักษณะเป็นลำดับชั้น (hierarchical) คนที่อยู่ข้างบนมีอำนาจตัดสินใจ ในขณะที่คนระดับกลางและระดับล่างผู้เป็นคนลงมือทำงานจะต้องคอยฟังคำสั่งตัดสินใจจากข้างบน โครงสร้างและวิธีการทำงานเช่นนี้ขัดแย้งโดยสิ้นเชิงกับรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่กล่าวหา และหากจะมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและวิธีการทำงาน พวกที่อยู่ข้างบนก็คงไม่ค่อยพอใจอย่างแน่นอน เพราะเท่ากับเป็นการบั่นทอนอำนาจของตนไปโดยปริยาย นอกจากนี้ แม้แต่ในหกระดับคนทำงานเองก็อาจจะมีผลประโยชน์ส่วนตัวบางประการแอบแฝงซ่อนอยู่เช่นการทำข่าวบันเทิงหรือการเขียนคอลัมน์วิจารณ์ภาพยนตร์ อาจจะมีผลประโยชน์ตอบแทนบางประการ ดังนั้น การปรับเปลี่ยนสื่อให้หันกลับมาตอบสนองความต้องการของชุมชนอาจจะขัดแย้งกับผลประโยชน์ที่เคยมีเคยได้ของกลุ่มผู้ทำงาน

นอกเหนือจากประเด็นความขัดแย้งเรื่องอำนาจและผลประโยชน์แล้ว ยังอาจเกิดความขัดแย้งในเรื่องเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาชีพ ตามปกตินักสื่อสารมวลชนมักจะทำงานอย่างมีเสรีภาพและใช้หลักสุนทรียะเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติงานและโดยส่วนใหญ่แล้วมักจะมีคุณภาพภูมิปัญญาในความเป็นอิสระ ความเป็นกลางรวมทั้งมีความเคยชินกับวิธีการทำงานดังกล่าว แต่เมื่อมีการปรับเปลี่ยนมาทำงานสื่อสารแบบมีส่วนร่วม บรรทัดฐานดังกล่าวก็จะเปลี่ยนแปลงไป การทำงานร่วมกับชุมชนอาจทำให้นักสื่อสารมวลชนรู้สึกขาดความอิสระ รวมทั้งไม่ค่อยจะเป็นกลาง และตามปกติ ชาวบ้านมักจะสนใจเรื่องเนื้อหาสาระมากกว่ารูปแบบการนำเสนอหรือเทคโนโลยี ซึ่งตรงกันข้ามกับมาตรฐานของนักสื่อสารมวลชน ปัญหาทั้งหมดนี้ เรียกร้องให้นักสื่อสารมวลชนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตนเองให้มีวิธีการทำงานแบบใหม่ โดยการปล่อยวางความเคยชินทาง

วิชาชีพ เช่นการที่เคยใช้ approach การสื่อสารเพื่อเป้าหมายการโน้มน้าวชักชวน (Persuasion) มาเป็นการเปิดรับคำปฏิกริยาป้อนกลับหรือกระตุ้นให้มีการพูดคุยกันต่อไปอย่างไม่ปิดประเด็น ง่าย ๆ

ค. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายนั้น ถือว่าเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม และดังที่จะได้สังเกตเห็นว่า ยิ่งระดับของการมีส่วนร่วมสูงขึ้นมากเท่าใด สัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะเล็กลง กล่าวคือ ในระดับของผู้รับสาร คนในชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ แต่เมื่อขึ้นมาถึงขั้นการผลิต ก็อาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้ายก็คือ ระดับการวางแผนและนโยบายนี้ ก็คงมีตัวแทนบางคนที่มาแทนจากชุมชนที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผน และกำหนดนโยบายการใช้สื่อของชุมชนนั้น หมายถึง การวางแผนและนโยบายดำเนินการใช้สื่อที่รวมเอาชุมชนเข้ามาอยู่ในโครงสร้างการสื่อสารของชุมชน กล่าวในระดับกว้างอาจจะหมายความถึงการวางแผนและกำหนดนโยบายของการสื่อสารทุกประเภทที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทใด เช่น สื่อมวลชน (วิทยุ หนังสือพิมพ์หมู่บ้าน) สื่อเฉพาะกิจ (วิดีโอ โปสเตอร์ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย) สื่อประเพณี รวมทั้งสื่อบุคคล การวางแผนนั้นจะเป็นการสร้างเชื่อมโยงระหว่างสื่อแต่ละประเภทเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้ ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการฟังรายการวิทยุที่เสนอสารคดีเรื่องการปรับปรุงดินด้วยวิธีการแบบชีวภาพ หน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการสื่อสารของชุมชน ก็อาจจะติดต่อขอเทปดังกล่าวมา ออกอากาศซ้ำผ่านหอกระจายข่าว เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแก่ชาวบ้าน หรืออาจจะส่งต่อให้โรงเรียนจัดทำออกมาเป็นโปสเตอร์เพื่อให้เป็นสื่อที่คงทนถาวร เหมาะสำหรับการศึกษามากขึ้น เป็นต้น

ส่วนในระดับที่แคบลงมาอาจจะหมายถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนและนโยบายของสื่อบางประเภทที่จะเข้ามาในชุมชน ตัวอย่างที่กำลังจะเกิดขึ้นในสังคมไทย คือ การทำวิทยุชุมชนที่ในโครงสร้างของการดำเนินงานจะมีตัวแทนชาวบ้านเข้าไปอยู่ในทุกขั้นตอน คือ ทั้งระดับคณะกรรมการบริหารวิทยุ ทั้งระดับการผลิต กล่าวคือเป็นการรับผิดชอบร่วมกัน ชุมชนเองก็ต้องรับผิดชอบการดำเนินงานของสื่อ ซึ่งรวมทั้งด้านงบประมาณ อุปกรณ์ บุคลากร ฯลฯ ส่วนสื่อนั้นก็จะต้องตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

อุษา จันทรประภาศ (2534) ศึกษาเรื่อง การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี พบว่า ผู้ฟังมีพฤติกรรมการเปิดรับฟังรายการคือฟังรายการค่อนข้างบ่อย ในส่วนของการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจพบว่า ผู้ฟังมีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจในระดับมากเฉพาะเรื่องที่เป็นเนื้อหาของรายการ เมื่อทดสอบการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจกับลักษณะทางประชากรของผู้ฟัง พบว่า ผู้ฟังทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีช่วงอายุต่างกัน และประกอบอาชีพต่างกัน มีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน แต่สำหรับผู้ฟังที่มีการศึกษาต่างกัน มีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พิชญา รัตนพล (2540) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์และความน่าเชื่อถือของรายการสถานีวิทยุเพื่อสังคมและชุมชน : ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชน พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสื่อสารของสมาชิกสถานีวิทยุชุมชน และยังพบว่าระดับความคาดหวังผลประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคมจากสถานีวิทยุชุมชนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสื่อสาร และสุดท้ายพบว่า ระดับความน่าเชื่อถือด้านผู้ดำเนินรายการและข้อมูลข่าวสารในสายตาของสมาชิกสถานีวิทยุชุมชนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสื่อสาร

จิระวรรณ ตันภูรานันท์ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดรายการวิทยุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขามีความ

สนใจที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการวิทยุชุมชนทุกชั้นตอน และมีบทบาทสำคัญอย่างมาก ทั้งในด้านการให้ความรู้ และการระดมความคิดเห็นจากสมาชิกชุมชน รวมทั้งการวางแผนจัดการวิทยุชุมชน ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวิทยุชุมชนนั้น คือ ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการจัดการ ปัญหากฎหมาย ปัญหาความมั่นคงปลอดภัย และปัญหาความรู้ความชำนาญ

ทิวาพร แสนเมืองชิน (2543) ได้ศึกษาเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา พบว่า แนวคิดของรายการเกิดจากนโยบายกรมประชาสัมพันธ์ ที่ให้สถานีท้องถิ่นดำเนินโครงการนำร่องรายการวิทยุชุมชน เพื่อตอบสนองนโยบายรัฐคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และนโยบายรัฐในส่วนของโครงสร้างการดำเนินการ มีคณะกรรมการวิทยุชุมชน 2 ชุด เป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งมีปัญหาในการทำงานอย่างมาก การมีคณะกรรมการเพียงชุดเดียวน่าจะดีกว่าและมาจากการสรรหาของประชาชนโดยตรง การดำเนินงานวิทยุชุมชนพบว่าประชาชนเข้าถึงสื่อในลักษณะติดตามรับฟังด้วยเห็นประโยชน์ของรายการต่อการดำเนินชีวิต การแจ้งข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นและร้องทุกข์ ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตรายการและวางแผน ส่วนการบริหารจัดการด้วยตนเองของประชาชนในการดำเนินงานรายการวิทยุชุมชนยังไม่สามารถทำได้

ประภากร ดลกิจ (2544) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์การจัดการรายการวิทยุชุมชน “สร้างสรรค์จันทบุรี” พบว่า โครงสร้างการดำเนินงานของรายการสร้างสรรค์จันทบุรี จำแนกได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะทดลอง ระยะดำเนินงานจริง ระยะดำเนินงานจริงช่วงสุดท้าย กระบวนการทำงานของรายการได้แก่ 1) งานด้านบริหารจัดการ 2) งานด้านการผลิตรายการ มี 3 ชั้นตอน คือ ชั้นเตรียมการก่อนการผลิต ได้แก่ การวางแผนการผลิต และการเก็บข้อมูล ชั้นผลิตซึ่งมีการผลิตรายการทั้งในลักษณะบันทึกเทป และรายการสด และชั้นหลังการผลิตรายการ ได้แก่ การตรวจสอบคุณภาพเทปรายการก่อนออกอากาศ และ 3) งานด้านการประชาสัมพันธ์รายการ ได้ใช้สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล ปัจจัยที่นำไปสู่การยุติรายการมี 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยด้านนโยบายสถานี 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ 3) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

สิริพร สงบธรรม (2544) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา พบว่า รายการวิทยุเพื่อชุมชนมีบทบาทเป็นเครื่องมือในการทำหน้าที่แจ้งข้อมูลข่าวสารเท่านั้น ไม่มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการแสดงออกของผู้รับฟังได้ รายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลามีลักษณะตามแนวคิดของวิทยุชุมชน ด้านการเข้าถึงสื่อ แต่ยังมีได้เข้าถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมในระดับรายการ หรือระดับสถานีวิทยุกระจายเสียงเลย นอกจากนี้ยังพบว่า

สื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีความสำคัญในการก่อเกิดประชาคมสงขลา ในแง่ของการมีกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมรณรงค์ร่วมกัน การก่อเกิดและคงอยู่อย่างต่อเนื่องของประชาคมสงขลาเกิดจากความเข้มแข็งของกลุ่มบุคคลแกนนำ

วีระวรรณ ยังกิจการ (2545) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา”รายการวิทยุเพื่อชุมชน” ของจังหวัดน่าน พบว่า รูปแบบรายการเป็นรูปแบบนิตยสารทางอากาศและรูปแบบรายการสัญจร เนื้อหารายการเน้นการให้ข้อมูลข่าวสารในท้องถิ่น ปัจจัยเชิงโครงสร้างในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยภายในสถานี คือ นโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ งบประมาณ และบุคลากรของสถานี 2) ปัจจัยภายนอกสถานี คือ ภูมิประเทศ ประชากร วัฒนธรรม อาชีพ ศาสนา เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม วิถีชีวิต การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนพบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรายการโดยการโทรศัพท์ ส่งจดหมาย บอกผ่านผู้ดำเนินรายการเข้ามาในรายการ การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายบริหารรายการวิทยุชุมชนนั้นคณะกรรมการบริหารชุมชนคนเมืองน่านเป็นผู้กำหนดให้สมาชิกดำเนินรายการภายใต้กรอบของคณะกรรมการบริหารชมรมที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ยังพบว่า รูปแบบและเนื้อหาที่ออกอากาศอยู่ในปัจจุบันได้ตอบสนองความต้องการของประชาชนในจังหวัดน่านแล้ว

งานวิจัยต่างประเทศ

Mahaweli Community Radio

วิกเตอร์ ที วัลบูเยน่า (Victor T. Valbuena, 1993) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิทยุชุมชนมหาวีลี (Mahaweli) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

วิทยุชุมชนมหาวีลี (Mahaweli) เริ่มต้นเมื่อปี 1981 ในฐานะการวิจัยทดลองของกิจการกระจายเสียงแห่งประเทศไทยศรีลังกา (Sri Lanka Broadcasting Corporation (SLBC) โดยได้รับความร่วมมือจากองค์การยูเนสโกและ DANIDA โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดหาช่องทางการกระตุ้นผู้ฟังในแถบชนบทของศรีลังกาเพื่อความร่วมมือในการพัฒนา ซึ่งการทดลองได้ประสบความสำเร็จและมีการแผ่ขยายออกไปอีกหลายท้องถิ่นโดยมีวิทยุชุมชนเป็นช่องทางในการพัฒนา ชนบทของประเทศศรีลังกา SLBC ได้ใช้วิทยุชุมชนมหาวีลี (Mahaweli) ในการพัฒนาดังนี้ เป็นช่องทางในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ใช้ในการค้นพบพรสวรรค์ใหม่ๆ และนำเสนอสิ่งที่น่าสนใจต่อประชาชนในแถบชนบท

เป็นเวลากว่าทศวรรษที่วิทยุชุมชนมหาวิลี (Mahaweli) ได้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบรายการมีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมโดยตรงของกลุ่มผู้ฟังในฐานะผู้วางแผนและทีมงาน โดยปัจจัยที่ทำให้วิทยุชุมชนมหาวิลี (Mahaweli) ประสบความสำเร็จได้แก่

1. ความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในท้องถิ่นในการรับผิดชอบชีวิตของพวกเขาและค้นหาการเข้าถึงและความร่วมมือในการกำหนดประเด็นและองค์ประกอบของรูปแบบรายการที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของประชาชนในมหาวิลี
2. การกระตุ้นประชาชนให้มีการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การสาธารณสุข การผลิตในภาคเกษตรกรรม การพึ่งพิงตัวเอง การศึกษา การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน
3. กระตุ้นความตระหนักและความซาบซึ้งในรากเหง้าวัฒนธรรมและประเพณีตลอดจนความร่วมมือในการแสดง การเก็บบันทึก และการปกป้องวัฒนธรรมดนตรี บทกวี การระบำ และการแสดงละคร
4. ค้นพบและสนับสนุนความสามารถของอาสาสมัคร ได้แก่ หน้าความรับผิดชอบในฐานะผู้ผลิตรายการ คนเขียนบท และความสามารถด้านอื่นๆ สำหรับวิทยุชุมชน
5. แสดงให้เห็นว่าวิทยุของรัฐบาลมีความน่าเชื่อถือเห็นได้จากปฏิกิริยาตอบกลับจากประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนรายการและการผลิต
6. ความรู้สึกของเจ้าหน้าที่รัฐและทีมงานในการที่จะพัฒนาให้ตรงตามความต้องการของประชาชนและตอบสนองในทางที่ดีตามความจำเป็นของประชาชน

Baker Lake Community Radio

ฮีเทอร์ อี ฮัดสัน (Heather E. Hudson, 1977) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวิทยุชุมชนเบเกอร์ เลค (Baker Lake) ของชาวเอสกีโม ในประเทศแคนาดา โดยมีรายละเอียดดังนี้

การจัดตั้งวิทยุชุมชนเบเกอร์ เลค (Baker Lake) นั้นในระยะแรกมีเจ้าหน้าที่จากรัฐบาลมาฝึกอบรมพร้อมกับดำเนินการออกอากาศ จากนั้นก็เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเข้ามาเป็นผู้ช่วย ซึ่งเจ้าหน้าที่จะเป็นคนฝึกอบรมให้กับประชาชนที่ต้องการมามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เนื้อหาหลักๆ ของรายการจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับในท้องถิ่น เช่น ข่าว เพลง การประกาศต่างๆ โดยมีการออกอากาศเป็นภาษาท้องถิ่น เมื่อเจ้าหน้าที่เห็นว่าประชาชนสามารถดำเนินงานวิทยุชุมชนได้ด้วยตัวเองแล้ว จึงเริ่มถอนตัวออกไปเพื่อให้ประชาชนดำเนินงานวิทยุชุมชนด้วยตัวเองอย่างแท้จริง

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิธีการสื่อสารของสถานีวิทย์ชุมชนและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านจำรุง อำเภอ แกลง จังหวัดระยอง” เป็นการศึกษาวิจัยในวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนและรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย
2. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย
3. การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
7. การวิเคราะห์ข้อมูล
8. การนำเสนอข้อมูล

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาเรื่องวิธีการสื่อสารของสถานีวิทย์ชุมชนบ้านจำรุงและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง จังหวัดระยอง เพื่อการพัฒนาชุมชน เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อวิเคราะห์ถึงวิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการ และปัจจัยการสื่อสารที่มีผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมทุกส่วนทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้เลือกวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นหลัก

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง จำนวน 8 คน ได้แก่
 1. วินัย กว้างขวาง
 - รายการ คุยกับ ลวช.

2. ปราณีย์ ดาวรศิริ	รายการคุยกันเพื่อสุขภาพ
3. ทำเนียบ รัตนพงศ์	รายการ ย้อนอดีต
4. ล้ายอง กว้างขวาง	รายการ เกษตรพื้นบ้าน
5. เยือน ผลงาม	รายการ เรื่องเล่าจากท้องถิ่น
6. ชาติชาย เหลืองเจริญ	รายการ ถากบ้านถางเมือง
7. หมอบานเย็น ดินาน	รายการ คุยกับหมอบานเย็น
8. สถาบันอนาคตศึกษา	รายการ ชุมชนเป็นสุข
2. ผู้ฟังรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ต.เนินฆ้อ อ.แกลง จ.ระยอง จำนวน 30 คน
 3. ผู้นำชุมชนบ้านจำรุง ต.เนินฆ้อ อ.แกลง จ.ระยอง จำนวน 5 คน ได้แก่
 1. อบต. มานพ กว้างขวาง
 2. เอกพล ผลงาม
 3. ลำเจิง ดินาน
 4. อุทัย รัตนพงศ์
 5. ประทุม สุทธิตสถิตย์

การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยมี 3 กลุ่ม ดังนั้นเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มจึงมีวิธีการแตกต่างกันดังนี้

1. รายการวิทยุชุมชนบ้านจำรุงแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มกว้างๆ ได้แก่ ด้านการใส่ใจสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง - การพึ่งตนเอง ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านจิตสำนึกรักท้องถิ่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกผู้ดำเนินรายการจากแนวทางทั้ง 4 ด้าน มากลุ่มละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน

2. เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ฟังรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงมีดังนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ฟังที่มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางวิทยุชุมชนบ้านจำรุง หรือผู้ฟังที่ได้เข้ามาจับบทบาทหน้าที่หรือมีส่วนร่วมในการผลิตหรือการดำเนินรายการ รวมทั้งการเข้ามาพูดคุยตอบโต้กับผู้ดำเนินรายการในการออกอากาศของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง โดยทำการคัดเลือกผู้ฟังที่เข้าเกณฑ์ดังกล่าวทั้งสิ้น 30 คน

3. สำหรับผู้นำชุมชนนั้นทางผู้วิจัยพิจารณาจากบุคคลที่เป็นผู้นำทางความคิด และมีอิทธิพลในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนนี้ส่วนมากจะเป็นกลุ่มเดียวกับผู้ดำเนินรายการทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามเชิงลึก แบ่งออกเป็น 3 ชุด ได้แก่ แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ดำเนินรายการ แบบสัมภาษณ์นำชุมชน และแบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน
2. แบบการสังเกต

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

1. เก็บรวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นเพื่อช่วยในการวิจัยต่อไป
2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการจัดรายการของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง เพื่อศึกษา และทำความเข้าใจถึงวิธีและรูปแบบในการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการ
3. การสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนมากที่สุด

ขั้นตอนในการทำวิจัย

ขั้นตอนในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางแผนการดำเนินงานดังนี้

1. รวบรวมและศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

ผู้วิจัยได้รวบรวมและศึกษารายละเอียดเบื้องต้นของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงเพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจ ในขั้นตอนการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง เพื่อที่จะศึกษาวิจัยงานชิ้นนี้ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

2. ประสานงาน

ติดต่อประสานงานกับคุณชาติชาย เหลืองสุวรรณ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ประสานงานของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ในการเก็บรวบรวมข้อมูลรายชื่อบุคคลที่เป็นผู้ดำเนินรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย และขออนัดหมายวันเวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์กับบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

3. เตรียมการเก็บข้อมูล

เตรียมอุปกรณ์ในการสัมภาษณ์ ซึ่งได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง และตัวผู้สัมภาษณ์ซึ่งคือผู้วิจัยเอง และนอกจากนี้เตรียมแบบการสังเกตเพื่อใช้ในการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีในการเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และเป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามปลายเปิด รวมทั้งมีการบันทึกเทปประกอบการสัมภาษณ์ด้วย

5. การบันทึกข้อมูล

ภายหลังจากการสัมภาษณ์เสร็จ ผู้วิจัยได้นำเทปบันทึกเสียงสัมภาษณ์มาถอดความ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่

1. ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ตั้งคำถามเป็นแนวคำถามปลายเปิด (Open-ended- Question) กำหนดประเด็นคำถามกว้างๆมีความยืดหยุ่นสูง เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามได้อย่างเต็มที่ ซึ่งมีประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ดังนี้

ประเด็นคำถามสำหรับผู้ดำเนินรายการ

วิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

- 1 จุดเริ่มต้นของการเข้ามาจัดรายการ
- 2 ภาษาที่ใช้ในการจัดรายการ
- 3 ลักษณะวิธีการพูดในการจัดรายการ
- 4 ข้อมูลที่ใช้ในการสื่อสาร
- 5 ลักษณะการตอบสนองของผู้รับสาร (Feedback)
- 6 ผลลัพธ์ของการสื่อสารในการจัดรายการ
- 7 การอบรมเกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุ
- 8 ประโยชน์ที่ผู้ฟังได้รับ
- 9 ผู้ฟังรายการ
- 10 เทคนิคในการจัดรายการ
- 11 วิธีจัดรายการให้ผู้ฟังเชื่อและปฏิบัติตาม

ประเด็นคำถามสำหรับผู้นำชุมชน

เนื่องจากผู้นำชุมชนเป็นผู้ดำเนินรายการด้วยดังนั้นประเด็นคำถามจะเหมือนกับผู้ดำเนินรายการในเรื่องของวิธีการสื่อสาร และมีรายละเอียดเพิ่มเติมดังนี้

ในฐานะการสื่อสารระหว่างบุคคล

1. การสื่อสารกับประชาชนนอกเหนือเวลาออกอากาศ
2. สถานที่ที่ใช้ในการสื่อสารกับประชาชน
3. เรื่องที่สื่อสารกับประชาชน
4. การดำเนินงานของวิทยุชุมชนในสายตาของผู้ฟังรายการ
5. วิธีการที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิทยุชุมชน
6. วิธีการที่ทำให้ประชาชนนำความรู้ที่ได้จากการฟังวิทยุชุมชนไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของวิทยุชุมชนที่มีผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ที่เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

1. ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนสนใจฟังรายการ
2. ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง
3. อาชีพของประชาชนในชุมชนสอดคล้องกับเนื้อหารายการ
4. เนื้อหารายการสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน
5. ทักษะของประชาชนต่อวิทยุชุมชน
6. ความสนใจของบุคคลภายนอกต่อการดำเนินงานของวิทยุชุมชนบ้านจำรุง
7. ประโยชน์ของวิทยุชุมชนในการพัฒนาชุมชน

ประเด็นคำถามสำหรับผู้ฟังรายการ

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

1. การเปิดรับฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง
2. การนำความรู้ที่ได้รับจากการฟังรายการมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
3. ลักษณะการสื่อสารย้อนกลับของผู้รับสารไปยังผู้ส่งสาร

4บทบาทหรือการมีส่วนร่วมของการดำเนินงานและจัดกิจกรรมของสถานีวิทย
ชุมชนบ้านจำรุง

5ที่มาในการมีบทบาทหรือการมีส่วนร่วมของการดำเนินงานและจัดกิจกรรมของ
สถานีวิทยชุมชนบ้านจำรุง

6 ผลลัพธ์ที่ได้จากการฟังรายการ

ปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะที่เป็นประโยชน์ที่
เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยชุมชนบ้านจำรุง

1. ความถี่ในการรับฟังรายการ
2. เหตุผลของการเลือกรับฟังรายการอย่างเป็นประจำและต่อเนื่อง
3. เหตุผลของการรับฟังรายการของสถานีวิทยชุมชนบ้านจำรุง
4. การเข้าร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยชุมชนบ้านจำรุง
5. สาเหตุหรือแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ประชาสัมพันธ์ผ่านทาง
สถานี
6. ทศนคติของผู้ฟังต่อการดำเนินงานของวิทยุชุมชนบ้านจำรุง
7. ประโยชน์ของสถานีวิทยชุมชนบ้านจำรุงต่อชุมชน

2.แบบบันทึกภาคสนามของผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยใช้ในการบันทึกข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสังเกต การ
สัมภาษณ์ พูดคุยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย

3. เทปบันทึกเสียง ซึ่งผู้วิจัยใช้ในการบันทึกเสียงผู้ให้ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์โดยใช้การ
วิเคราะห์เชิงพรรณนา

การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยนำเสนอข้อมูลใน 3
ประเด็นดังนี้

- 1.วิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง
- 2.การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง
- 3.ปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆที่เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “วิธีการสื่อสารของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก (Indepth interview) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม โดยศึกษาจากกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ ผู้จัดรายการ ผู้ฟังรายการ และผู้นำชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง อ.แกลง จ.ระยอง

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนบ้านจำรุง

“บ้านจำรุง” เป็นหมู่ที่ 7 ของตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง อยู่ห่างทิศใต้ของอำเภอแกลง โดยห่างจากตัวอำเภอแกลงประมาณ 10 กิโลเมตร

จากข้อมูลปี 2547 บ้านจำรุงมีสมาชิกรวม 564คน (ผู้ชาย 263 คน ผู้หญิง 301คน) ทั้งหมดนี้อาศัยอยู่บนพื้นที่เดียวกัน พื้นที่โดยรวม 2,250 ไร่ มีอาณาเขตไม่ติดกับทะเล และส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มสลับกับที่เนิน ทำให้เกิดมีบริเวณน้ำท่วมขัง หรือที่เรียกกันโดยภาษาถิ่นคนของว่า “จำรุง” อันเป็นคำที่เพี้ยนมาเป็นชื่อหมู่บ้านในปัจจุบัน

สภาพอากาศร้อนเกือบทั้งปี และมีช่วงฤดูหนาวที่สั้นมากในช่วงฤดูฝนมีฝนตกชุก ฤดูกาลต่างๆเหมือนกันที่อื่นๆที่มีพื้นที่ติดทะเล โดยฤดูร้อนจะเริ่มประมาณเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน

วิถีชีวิตของคนที่นี่โดยทั่วไป คือ ทำเกษตรกรรมเป็นหลัก มียางพารา และผลไม้เป็นพืชเศรษฐกิจ ปัจจุบันหนึ่งในผลิตภัณฑ์เป็นความภาคภูมิใจของเกษตรกรบ้านจำรุง คือ “ทุเรียน” ซึ่งได้รับรางวัลจากการประกวดประจำปีจังหวัดระยอง

บ้านจำรุงในอดีต

หมู่บ้านจำรุงในอดีตเมื่อประมาณ 150 ปีก่อน เป็นหมู่บ้านเล็กๆประมาณ 30 ครัวเรือน ผู้คนที่มาอาศัยในช่วงเริ่มต้น ได้อพยพมาจากบริเวณชายทะเล บ้านถนนกะเพรา ตำบลเนินฆ้อใน กิโลเมตร ปัจจุบัน โดยได้พากันย้ายถิ่นเพื่อที่จะหาที่ทำกินใหม่ ย้ายจากที่เดิมมาประมาณ 7 กิโลเมตรมุ่งหน้ามาทางทิศตะวันตก ช้ามุ่งนาเข้าสู่ป่าดิบ เมื่อย้ายมาแล้วเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านป่าไร่ ต่อมาได้มีการหักร้างตากพงเพื่อปรับพื้นที่ในการทำไร่ทำนา

ชาวบ้านจำรุงส่วนใหญ่ ที่ตั้งรกรากเดิม ตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย มีตระกูลใหญ่ 5 ตระกูล คือ ตระกูลดินาน ตระกูลรัตนพงศ์ ตระกูลไกรทอง ตระกูลก่อเกื้อ และตระกูลเจ็ญ ซึ่งปัจจุบัน เหล่าตระกูลเหล่านี้ได้มีลูกหลาน และแต่งงานจนเป็นเครือญาติกันเป็นส่วนใหญ่

ประวัติของสถานีวิทยชุมชนบ้านจำรุง

จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยชุมชนบ้านจำรุง อ.แกลง จังหวัดระยอง ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. 2544 โดยคุณปิยะพงศ์ ศิริยงค์ (อาสาสมัครเครือข่ายเพื่อนตะวันออก) และคุณชาติรี ก่อเกื้อ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น) ได้ชักชวนให้ผู้ใหญ่ชาติชาย เหลืองเจริญ (ผู้ใหญ่คนปัจจุบัน) ให้เข้าสูกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องวิทยชุมชน รวมทั้งเตรียมยื่นโครงการเสนอต่อกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ซึ่งขณะนั้นกำลังมีนโยบายให้การสนับสนุนพัฒนาสื่อท้องถิ่น

ขั้นแรกผู้ใหญ่ชาติชาย เริ่มหาแนวร่วมจากกลุ่มกิจกรรมเสียงตามสาย ซึ่งเป็นกลุ่มกิจกรรมข่าวสารที่มีอยู่แล้วของบ้านจำรุง กับคนทำกิจกรรมอื่นอีกบางส่วน จนกระทั่ง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2545 กองทุนเพื่อสังคมได้บอกรับโครงการวิทยชุมชนของบ้านจำรุงทำให้สถานีวิทยชุมชนได้ก่อตั้งเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา

ต่อมาวิทยชุมชนบ้านจำรุงได้แสวงหาแนวร่วมโดยการประสานงานของ กำนันณรงค์ สอนหลักทรัพย์ พันธมิตรของเครือข่ายกิจกรรมบ้านจำรุงไปยังกำนันของ 10 ตำบล ที่คาดว่าอยู่ในรัศมีกระจายเสียง ตั้งให้เป็น “ที่ปรึกษาประจำตำบล”

วิทยชุมชนบ้านจำรุงใช้เครื่องกำลังส่ง 20 วัตต์ เสาอากาศสูง 18 เมตร กระจายเสียงบนคลื่นความถี่ FM 103.75 MHz (เปลี่ยนจาก FM 103.5 ซึ่งไปชนกับคลื่นของกรุงเทพฯมาครั้ง

หนึ่ง) ครอบคลุมพื้นที่ 10 ตำบล ส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอแก่ง กับอำเภอเขาชะเมา และอำเภอเมือง บางส่วน

โดยมีเวลาออกอากาศทุกวันตั้งแต่เวลา 12.00 – 15.00 น. โดยมีคนในชุมชน บ้านจำรุงจัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำหน้าที่ผู้จัดรายการ ซึ่งรายการส่วนใหญ่จะออกอากาศ อาทิตย์ละครั้ง ซึ่งมีรายการที่ออกอากาศดังต่อไปนี้

รายการ	ผู้จัดรายการ	วันที่ออกอากาศ	เวลา
คุยกับสวช. และชาว บริการ	วินัย กว้างขวาง	วันจันทร์, วันอังคาร, วันพฤหัสบดี, วันศุกร์	12.00 – 12.30
ฟังเพลงเก่าเล่า ความหลัง	วิไล รัตนวิจิตร อำนาจ เพิ่มศรี	วันจันทร์, วันพฤหัสบดี	12.30 – 14.00
เพื่อนน้ำ	กลุ่มผู้ใช้ไร่	วันอังคาร	12.30 – 13.00
ว่านและสมุนไพรไทย	รักสงบ ชวัญยืน	วันอังคาร	13.00 – 14.00
บอกเล่าเก้าสิบ	อุทัย ความเพียร	วันพุธ	12.00 – 12.30
สรร สาระ	ฉลาด มีลาภ	วันพุธ	12.30 – 13.00
ย้อนอดีต	ทำเนียบ รัตนพงษ์	วันพุธ	13.00 – 13.30
ไฟฟ้าพบประชาชน	กฟภ.	วันพุธ	14.00 – 15.00
เกษตรพื้นบ้าน	อุทัย รัตนพงษ์ ฉายอง กว้างขวาง	วันพฤหัสบดี	14.00 – 14.30
อสม.ห่วงใยใส่ใจ สุขภาพ	สอ. บ้านจำรุง	วันศุกร์	12.30 – 13.00
บอกข่าวชาวเปตอง	ชมรมเปตอง	วันศุกร์	13.00 – 13.00
เรื่องเล่าจากท้องถิ่น	เยื่อน ผลงาม	วันศุกร์	14.00 – 14.30
มนต์เพลงลูกทุ่ง FM	พิชณู ไชยา	วันศุกร์	14.30 – 15.00
ถากบ้านถากเมือง	ชาติชาย เหลืองเจริญ ณรงค์ สอนหลักทรัพย์	วันเสาร์	12.00 – 13.00
สบายใจกับวัยทอง	ประภา ควรหา	วันเสาร์	13.00 – 14.00
ธรรมะกับน้ำท่วม	ประทุม สุทธิสถิตย์	วันอาทิตย์	12.00 – 12.30

รายการ	ผู้จัดรายการ	วันที่ออกอากาศ	เวลา
หมู่เฮาไทยอีสาน	บุญส่ง เมืองโคตร	วันอาทิตย์	13.00 – 13.30
คุยกับหมอบานเย็น	หมอบานเย็น ดินาน	วันอาทิตย์	13.00 – 13.30
เยาวชนกับเสียงเพลง	นักเรียนรร. วัดเขากระโดน	วันอาทิตย์	13.30 – 14.00

ธรรมนูญสถานี

ออกอากาศครั้งแรกในวันที่ 14 กันยายน 2545 ซึ่งถือเป็นวันเกิดของ “จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนบ้านจำรุง” มีข้อธรรมนูญของสถานีที่สามารถสรุปใจความ ได้ดังนี้

- วิทย์ชุมชนเป็นสมบัติสาธารณะ ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน มีสิทธิใช้ และมีหน้าที่ดูแลรักษา
- ไม่หารายได้จากการขายโฆษณาโดยเด็ดขาด
- ดำเนินการโดยโปร่งใส มีคณะกรรมการบริหารสถานีเป็นตัวแทน ทำหน้าที่บริหารจัดการ ประสานงาน และบริการ
- สมาชิกชุมชนสามารถเข้าเรียนรู้จัดทำรายการ โดยไม่จำกัดเพศ วัย การศึกษา มีอิสระเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- นำเสนอสาระ ข่าวสาร บันเทิงอย่างเป็นอิสระ เป็นกลางภายใต้รัฐธรรมนูญ จารีต ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชุมชน และเน้นประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ

พัฒนาการของกิจกรรมแห่งบ้านจำรุง

จากการเข้ามาของนโยบาย “สุขภาพดีถ้วนหน้า 2543” จากภาครัฐ ในปี 2529 โดยมีเป้าหมาย 4 ประการ คือให้มีสุขทุกหลังคาเรือน, มีเสียงตามสาย, มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ และสุดท้ายคือการก่อตั้งศูนย์สาธิตการตลาด (หรือร้านค้าชุมชน) ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญของเครือข่ายกิจกรรมชุมชนบ้านจำรุง และต่อมากิจกรรมที่ได้ต่อยอดออกไปจากนโยบายสุขภาพเมื่อปี 2529 คือ

กิจกรรมเมื่อปี 2529		พัฒนาการ	
โครงการ	รายละเอียด	โครงการ	รายละเอียด
“โครงการเสียงตามสาย”	เดิมเป็นกิจกรรมด้านข่าวสาร ที่เน้นบทบาทไป	“วิทย์ชุมชน”	กิจกรรมข่าวสารบนหลักการสร้างความมี

	ที่การประชาสัมพันธ์ กิจการต่างๆที่มาจาก ภาครัฐเป็นหลัก		ส่วนร่วม, ไม่แสวงหา ผลกำไร - สร้างสุข ภาวะบนประโยชน์ ท้องถิ่น
“ศาลาอ่าน หนังสือพิมพ์”	ส่งเสริมการอ่าน, ติดตาม ข่าวสารสังคมเพื่อให้ เกิด “กระบวนการ เรียนรู้”	“ศาลาอ่าน หนังสือพิมพ์”	บนพื้นที่ของศูนย์การ เรียนรู้ของชุมชน สร้าง พื้นที่สาธารณะ และ เป็นศูนย์กลางหมู่บ้าน
“ร้านค้าชุมชน”	สหกรณ์ของหมู่บ้าน	“ร้านค้าชุมชน” + “ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน” + “กองทุนพัฒนา หมู่บ้าน”	สหกรณ์ของหมู่บ้าน ที่ สามารถหักผลกำไร 30 % ตั้งเป็น “กองทุน พัฒนาหมู่บ้าน” เป็น พื้นที่สาธารณะ และ เป็นศูนย์กลางหมู่บ้าน

การก่อตั้ง “ศูนย์สาธิตการตลาด” หรือ “ร้านค้าชุมชน” ที่ทุกครัวเรือนเป็นผู้ถือหุ้นใน
เดือนธันวาคมปีละ 50 บาท แต่ละบ้านซื้อได้ไม่เกิน 20 หุ้น เพื่อไม่ให้เกิดการผูกขาดกองทุนที่ถือ
เป็นสาธารณะสมบัติของชุมชน

ครบปีแรกทุนเบื้องต้นที่ได้มาโดยการระดมทุนจากคนในชุมชน เป็นเงิน 33,250 บาท ผล
กำไรจากการขายสินค้าในปีนั้น ร้านค้าชุมชนได้กำไรสุทธิกว่า 50,000 บาท จากกำไรดังกล่าวนี้เอง
ที่ได้มีการหักส่วนแบ่ง 30% มาจัดตั้ง “กองทุนพัฒนาหมู่บ้านจรัส” ซึ่งได้มีการพูดคุยตกลงกันไว้
ระหว่างชาวบ้าน

ทำให้ชุมชนมี “กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน” เป็นของตนเอง สามารถดำเนินการสร้าง
สาธารณูปโภคต่างๆในหมู่บ้าน อาทิ การตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้าน และการวางระบบท่อน้ำเพื่อ
การเกษตรในบางส่วน

นอกจากนี้ร้านค้าชุมชนต่อมายังได้กลายมาเป็น “ศูนย์รวมของชุมชนบ้านจำรุง” ไม่ว่าจะเป็นที่พบปะสังสรรค์ ลานเปิดของประจำหมู่บ้าน ที่ประชุมกิจกรรมและรวมทั้งเป็นที่ตั้งของ “สถานี่ทดลองเพื่อการเรียนรู้วิทย์ชุมชนบ้านจำรุง” ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ในช่วงปี 2533 – 2539 แกนนำแห่งบ้านจำรุงได้แตกยอดออกมาเป็นคนทำกิจกรรมและกลุ่มกิจกรรมต่างๆทั้งจากการสนับสนุนของภาครัฐ และจากการคิดค้นขึ้นเองอย่างหลากหลาย

จากการสอบถามพบว่า ทุกคนในหมู่บ้านล้วนเป็นสมาชิกของกลุ่มกิจกรรมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

กิจกรรมหรือกลุ่มชมรมของคนบ้านจำรุงในปัจจุบัน

กลุ่ม/ชมรม	กิจกรรม	จุดเริ่ม/บสนับสนุน
สภาหมู่บ้าน	มีข้อตกลงในการร่วมประชุมทุกวันที่ 15 เพื่อสำรวจความคืบหน้าของทุกกลุ่มกิจกรรม รวมทั้งลงมติใช้เงิน “กองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุง” ที่เป็นของชุมชนเองเพื่อร่วมแก้ปัญหาสาธารณะของหมู่บ้าน	“กองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุง” ซึ่งเป็นทุนของหมู่บ้านเอง จาก 30% ของกำไร “ร้านค้าชุมชน”
ชมรมผู้ใช้น้ำ	แก้ปัญหาการเกษตร และปัญหาการใช้น้ำ ต่อยอดไปสู่การทำอาหารแปรรูปจากผลผลิตผลเกษตรท้องถิ่น และมาสู่ “การรับจัดโต๊ะจีน” เพื่อลดรายจ่ายไหลออก (ผลพลอยได้จากการสำรวจรายรับรายจ่ายหมู่บ้านใน “แผนแม่บท”)	ทุนสนับสนุนการเกษตรของภาครัฐ มาสู่กองทุน “สี่จะอะอมทรัพย์” (ทุนระดมภายในกลุ่ม)
ร้านค้าชุมชน	ทุกคนวัยเรียนเป็นผู้ถือหุ้น มีแบ่งผลกำไรปลายปี และหักส่วนกำไรเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน บนหลักการ “ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรักษาผลประโยชน์” แตกยอดออกมาเป็น “ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน” อาคารร่วมตัวของชาวบ้าน	เริ่มจากกองทุนตามนโยบาย “สุขภาพดีถ้วนหน้า 2543” สูการพึ่งกองทุนของหมู่บ้านเอง
กลุ่มเกษตรพื้นบ้าน	สนับสนุนและเผยแพร่เกษตรอินทรีย์ โดยประสานองค์ความรู้ใหม่เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้าน การกระทำบนหลักการ “เรียนรู้จากการทำจริง” และถ่ายทอดด้วยการ “ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นให้สัมผัส”	แกนนำคือ ยายไท กับยายยอง หรือคุณยายอุทัย รัตนพงษ์ กับคุณยายลำยอง กว้างขวาง

ชมรมผู้สูงอายุ	เป็นการรวมตัวของผู้สูงอายุ กิจกรรมหลักเป็นกิจกรรมเพื่อสุขภาพ รวมทั้งกิจกรรมอื่น อาทิ การฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการบอกเล่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ฯลฯ	
ชมรมอินทโชติการุณย์	วางอุดมการณ์ของการช่วยเหลือสังคม ชุมชนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการระดมคนเพื่อช่วยกิจกรรมหมู่บ้าน การระดมทุนจัดงานศพต่างๆ ผลที่ได้หลักคือ การสร้างความสามัคคี บนพื้นฐานของการเสียสละเพื่อคนอื่นและสังคม	ระดมทุนในหมู่บ้านเอง
ร้านค้าส้มตำบ้านจำรุง (ส้มตำที่อร่อยที่สุดในโลก)	เป็นทั้งตลาดรองรับผลิตภัณฑ์การเกษตรปลอดสารจากกลุ่มเกษตรกรพื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป เช่น ทุเรียนทอด กุ้งทอด จากชมรมผู้ใช้น้ำอีกด้วย	ให้ใช้สถานที่ฟรี
ฯลฯ	ชมรมเปตอง อินทโชติ, อาสาสมัครสาธารณสุข, สตรีอาสาพัฒนา, กลุ่มพัฒนาอาชีพ, กลุ่มเยาวชน, คณะกรรมการวัดจำรุง, ประชาคมหมู่บ้าน, กลุ่มแพทย์แผนโบราณ, กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น	

รายละเอียดของแต่ละกลุ่มกิจกรรม

1. ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนและผู้สูงอายุ บ้านจำรุง

ซึ่งถือว่าเป็นสำนักงานของชุมชนบ้านจำรุง เป็นที่รวมตัวทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ มาอย่างยาวนาน ณ วันนี้ต้องถือว่าเป็นหัวใจของหมู่บ้าน กว่าจะเป็นศูนย์การเรียนรู้บ้านจำรุงนั้น มีจุดเริ่มต้นจากการที่แกนนำต้องการที่จะมีเงินไว้พัฒนาหมู่บ้าน โดยไม่ต้องอาศัยงบประมาณจากรัฐ จึงเกิดแนวคิดที่จะทำกิจกรรมเพื่อหารายได้ มีการพูดคุยกันได้ข้อสรุปว่าจะทำร้านค้าชุมชนเพื่อที่จะให้ชุมชนมีรายได้

2. ร้านค้าชุมชน

เป็นกิจกรรมหลักของชุมชนที่ทำรายได้ให้กับชุมชน ปัจจุบันร้านค้าชุมชนมียอดขายปีละ 2 ล้านบาทบาท มีกำไรสุทธิกว่า 1 แสนบาท สามารถนำผลกำไรไปให้กับกองทุนพัฒนา 30% ไว้พัฒนาหมู่บ้านปีละประมาณ 30,000 กว่าบาท มีระบบการบริหารจัดการแบบชุมชน

3. กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

เป็นแหล่งทุนของชุมชน ในการเคลื่อนงานต่างๆขาดเหลือต้องอาศัยแหล่งทุนที่นี่ โดยมีจุดเริ่มต้นจากการที่เมื่อ 17 ปีที่แล้ว เวลาที่ชุมชนต้องการพัฒนาหมู่บ้าน ไม่มีงบประมาณ ต้องใช้วิธีเรียกริเงินนำมาพัฒนา คณะกรรมการหมู่บ้านในขณะนั้นจึงคิดว่าต้องสร้างกองทุนพัฒนาขึ้นมาให้ได้ โดยใช้วิธีทำร้านค้าชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีรายได้

4. ชมรมอินทโชติการุณย์

เริ่มเมื่อ ปีพ.ศ. 2535 จากแกนนำเยาวชน ประมาณ 10 คน นำตัวโดย จำเอกภยิศ บุรณะเรช ร่วมกันคิดว่า เยาวชนควรจะมีกิจกรรมของตัวเอง มีเวทีพบปะพูดคุยกัน ต่อมาเมื่อรวมตัวกันแล้ว มีคนในชุมชนเห็นว่าตนเองน่าจะมิกลุ่มสังกัดบ้าง จึงขยายตัวจากเยาวชน มาเป็นทุกคนในชุมชนที่ต้องการมาร่วม

เมื่อมีคนมาร่วมมากขึ้น จึงเกิดกิจกรรมการบริการต่างๆตามมาเช่น การบริการในงานสาธารณะในชุมชน ในช่วงนี้มีการพูดคุยกันว่าน่าจะมีการช่วยเหลือกันในรูปของฅาปนกิจสงเคราะห์สมาชิกด้วย เมื่อสมาชิกตายหรือพ่อแม่สมาชิกตาย สมาชิกชมรมได้ออกมาช่วยกันบริการงานศพ เมื่อมีกิจกรรม ประเพณีอื่นๆในชุมชน ทางคณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้มอบหมายให้สมาชิกชมรมมาช่วยกันทำงาน

5. ชมรมเปตองอินทโชติอำเภอแกลง

กีฬาเปตองเป็นกีฬาที่หน่วยงานทหาร นำเข้ามาเล่นในหมู่บ้าน โดยสอนวิธีการเล่นให้แก่ชาวบ้าน ประชาชนมีความสนใจในการเล่นกีฬาเปตอง จึงนัดตั้งเป็น ชมรมเปตองอินทโชติ เมื่อปี พ.ศ. 2538 ประชาชนส่วนใหญ่นิยมมาเล่นกันที่ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนบ้านจำรุง โดยใช้สนามที่อยู่ด้านข้างของศูนย์ เป็นที่ทำกิจกรรม มีจำนวนชาวบ้าน ทั้งผู้สูงอายุ เยาวชน นักกีฬาวันละประมาณ 20 – 30 คนมาเล่นซ้อมมือทุกวัน และเมื่อมีการพัฒนาฝีมือดีขึ้นจึงได้จัดส่งเขาทำการแข่งขันในที่ต่างๆ

6. กลุ่มผู้ใช้น้ำ

เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นตามปัญหาของหมู่บ้าน (ปี2537) เนื่องจากหมู่บ้านจำรุงเป็นหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกผลไม้เป็นจำนวนมาก ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำรดน้ำต้นไม้ กลุ่มชาวสวนผลไม้จึงรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำ เมื่อปีพ.ศ. 2537 โดยจัดตั้งเพื่อมาจัดระเบียบการใช้น้ำของชาวสวนและปรับปรุงแหล่งน้ำในหมู่บ้านไม่ให้ตื้นเขิน

การดำเนินงานมีเจ้าหน้าที่พัฒนากรมาเป็นพี่ปรึกษา และสนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่งนำมาเป็นทุนในการดำเนินงานสร้างอาชีพให้กับสมาชิก

7. ชมรมผู้สูงอายุ

ก่อตั้งเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2543 โดยความริเริ่มจากเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยบ้านจำรุง เปิดรับสมาชิกตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป มีกิจกรรมต่างๆที่ทำได้แก่ ประชุมทุกวันที่ 5 ของเดือน ออกกำลังกาย ตรวจสุขภาพเบื้องต้น วัดความดัน ชั่งน้ำหนัก ผลิตข้าวหอมมือ และอบสมุนไพร

8. กลุ่มพัฒนาอาชีพ

ก่อตั้งเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นหลังจากได้งบประมาณจากกองทุนเพื่อสังคมจำนวน 150,000 บาท เพื่อนำมาสร้างอาชีพให้กับสมาชิก มีการจัดหาวิทยากรมาอบรม ให้ความรู้กับสมาชิกในเรื่องการบรรจุหีบห่อ การจัดหาตลาด การแบ่งรูปผลผลิตทางการเกษตร จัดหาอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมของกลุ่ม เช่น ตู้อบแห้ง ตู้อบขนม เครื่องกวนทุเรียน และเครื่องบรรจุหีบห่อ

9. กลุ่มเกษตรพื้นบ้าน

ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 เป็นกลุ่มที่สนใจเรื่องเกษตรแบบผสมผสานการทำปุ๋ยหมัก สกัดสารชีวภาพเพื่อไล่แมลงไว้ใช้ในกลุ่ม และจำหน่ายให้กับผู้สนใจ ทำแปลงสาธิตการปลูกผักปลอดสารพิษ และได้เก็บผลผลิตปลอดสารขายให้กับร้านส้มตำบ้านจำรุง ใครที่มากินส้มตำบ้านจำรุง ที่มีรสชาติที่อร่อยแล้ว ยังได้กินพืชผักปลอดสารพิษอีกด้วย

10. กลุ่มเยาวชน

ก่อตั้งเป็นทางการเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 กรรมการหมู่บ้านได้ของบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลเนินฆ้อ จำนวน 15,000 บาท มาจัดการอบรมให้กับเยาวชนในหมู่บ้านให้รักหมู่บ้านห่างไกลยาเสพติด เยาวชนจึงได้จัดตั้งกลุ่มเยาวชนขึ้น ได้จัดกิจกรรมหารายได้เสริม เช่น ไข่เค็ม กล้วยทอดกรอบ มีการแข่งขันกีฬาเยาวชนประจำปีของตำบลและร่วมกับชมรมอินทโชติการุณย์ จัดแข่งขันฟุตบอลจำรุงคัพเป็นประจำทุกปีอีกด้วย

11. กลุ่มกองทุนเงินล้าน (กทบ.)

เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลเมื่อปี พ.ศ. 2544 เป็นกองทุนเพื่อให้สมาชิกกู้ยืมเงินเพื่อไปประกอบอาชีพ มีการคัดเลือกกรรมการเข้ามาดำเนินงานและให้ชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมสมัครสมาชิก มีการประชุมทุก 3 เดือน วงเงินกู้ให้กู้ได้ครั้งละไม่เกิน 20,000 บาท ผ่อนชำระเป็นรายเดือน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี มีสัจจะออมทรัพย์แล้วกว่า 30,000 บาท มีทุนที่เป็นหุ้นกว่า 20,000 บาท มีผลการทำกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ นำผลกำไรคืนมาสู่ชุมชนทุกปี

12. กลุ่มวิทยุชุมชน

เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่ในหมู่บ้าน ตามนโยบายของกองทุนเพื่อสังคม เพื่อต้องการให้ประชาชนที่มีความสนใจในการทำงานภาคสื่อมีโอกาสได้ทำวิทยุชุมชนของตนเอง

13. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

ได้มีการจัดตั้งขึ้นตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข มีการคัดเลือก อสม. ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2522 เป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งในระดับต้นๆของหมู่บ้าน อสม. มีหน้าที่ต้องดูแลสุขภาพของประชาชน เป็นผู้ช่วยหมอ เป็นผู้รณรงค์กิจกรรมสาธารณสุขด้านต่างๆ ร่วมประชุมแก้ไขปัญหาหมู่บ้าน

ปัจจุบันมีศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน เป็นที่ทำการ อสม. (อยู่ภายในอาคารศูนย์การเรียนรู้) เปิดให้บริการทุกวันศุกร์ เวลา 13.00 น. – 16.00น. โดย อสม. จะมาปฏิบัติงานครั้งละ 3 คนผลัดเปลี่ยนกันมาปฏิบัติงาน

กิจกรรมที่อสม. เปิดบริการได้แก่ วัดความดันโลหิต ตรวจหาน้ำตาลในปัสสาวะซังน้ำหนัก ให้คำปรึกษา ส่วนกิจกรรมอื่นๆได้แก่ การจ่ายยา ทำแผล หรือวัดไข้ ไม่ได้ได้รับความนิยมจากชาวบ้าน เนื่องจากหมู่บ้านจำรุงมีสถานอนามัยตั้งอยู่ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมาใช้บริการที่สถานอนามัยมากกว่า กิจกรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การให้ความรู้ชาวบ้านผ่านเสียงตามสายและสถานีวิทยุชุมชนของบ้านจำรุง มีรายการวิทยุของตนเอง ออกอากาศทุกวันศุกร์ เป็นเวลาครึ่งชั่วโมง ชื่อรายการ อสม. ใส่ใจห่วงใยสุขภาพ

14. กลุ่มรักษาวัดนธรรมท้องถิ่น

เป็นกลุ่มที่มีอยู่ดั้งเดิมในชุมชนมากกว่า 50 ปี แต่ไม่ได้มีการจัดตั้งเป็นระบบ ได้แต่มีการรวมตัวกันตามสภาพของการทำกิจกรรม ต่อมาเมื่อมีวิทยุชุมชนเกิดขึ้น จึงมีการนำเรื่องราวศิลปะ

ท้องถิ่น ศิลปินพื้นบ้าน ออกมาพูดคุยผ่านรายการวิทยุชุมชน จึงเกิดแนวคิดกันว่าน่าจะทำให้เป็นระบบ โดยเริ่มจากการรวมตัวของกิจกรรมกลองยาว เครื่องสาย หมอทำขวัญ เพลงท้องถิ่น ในปี 2548 ทางกลุ่มได้ประสานกับโรงเรียนวัดจำรุง เพื่อที่จะนำเรื่องราวของกลุ่มเข้าถ่ายทอดให้กับเด็กนักเรียน

การเกิดขึ้นของวิทยุชุมชนบ้านจำรุงเป็นทางเลือกให้กับชุมชน ต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของตนเองในประเด็นสำคัญ อาทิ

- สามารถเลือกรับฟังในสิ่งที่สนใจ หรือเป็นประโยชน์กับชุมชนของตนได้ เพราะชุมชนเป็นเจ้าของสถานี สามารถเชิญชวนผู้รู้ในด้านต่างๆมาให้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการได้
- สมาชิกในชุมชนสามารถเลือกที่จะถ่ายทอดเรื่องราวข่าวสาร และประสบการณ์ซึ่งสอดแทรกค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดความเชื่อบนมิตินิคมและสาระที่ชุมชนเชื่อว่ามีประโยชน์กับตนเองได้

ต่อประเด็นดังกล่าว เมื่อความนิยมรับฟังวิทยุชุมชนบ้านจำรุงเพิ่มมากขึ้น ด้วยความรู้สึกลึกซึ้งที่ว่า “ทุกคนร่วมเป็นเจ้าของวิทยุชุมชน” ทำให้เกิดการยอมรับในค่านิยมที่ได้สอดแทรกอยู่ในการถ่ายทอดรายการด้วย ซึ่งสามารถสรุปมาเป็นประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

ประโยชน์	รายการ	ประเด็น รายละเอียด
ด้านการสาธารณสุข	- ว่านและสมุนไพรรักษาโรค - อสม. ใฝ่ใจห่วงใยสุขภาพ - คุยกับหมอบ้านเย็น	- กินน้ำสมุนไพร - ความรู้เรื่องยาไทย - การรักษาสุขภาพ
ด้านการเกษตร	- เกษตรพื้นบ้าน - สถาบันอนาคตศึกษา - เพื่อนน้ำ	- ปลูกผักสวนครัว - เกษตรธรรมชาติ (พอเพียง) - ความรู้เรื่องเศรษฐศาสตร์ และข้อกฎหมาย
ด้านการเมือง	- คุยกับ สวช. - ถากบ้านกลางเมือง - อบต.พบประชาชน - คุยกับสวช. และข่าวบริการ	- แจ้งข่าวสารบ้านเมือง - วิเคราะห์วิจารณ์ข่าวสารบ้านเมือง - แจ้งรายละเอียดและโครงการของภาครัฐ

	- บอกเล่าเก้าสิบ	
จิตลำนึกรักท้องถิ่น	- เรื่องเล่าจากท้องถิ่น - ย้อนอดีต - สรรสาระ - ฟังเพลงเก่าเล่าความหลัง - ธรรมะกับน้ำท่วม - สบายใจกับวัยทอง	- บอกเล่าเรื่องราวในอดีตของชุมชน - บอกเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยของชุมชน - มีคติสอนใจ

ซึ่งรายการเกษตรพื้นบ้านเป็นรายการที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ผู้ฟังเลือกรับรับฟังและสนใจที่ผู้ดำเนินรายการทำการสื่อสารออกมา นอกจากนี้รายการที่ได้รับความนิยมรองๆ ลงมาคือ รายการตากบ้านตากเมือง สบายใจกับวัยทอง เรื่องเล่าจากท้องถิ่น สังเกตได้ว่ารายการที่ได้รับความนิยมเป็นรายการที่ดำเนินโดยคนในท้องถิ่น และให้ประโยชน์สาระความรู้กับผู้ฟังให้สามารถนำไปปฏิบัติตามได้

รายการเกษตรพื้นบ้าน ดำเนินรายการโดย อุทัย รัตนพงษ์ และ ฉ่ำยอง กว้างขวาง นำเสนอเกี่ยวกับการทำเกษตรแบบปลอดสารพิษ และสอดแทรกธรรมะลงไปด้วย มีการร้องเพลงพื้นบ้านและนำเสนอคำกลอนสอนใจให้กับผู้ฟังด้วย

รายการตากบ้านตากเมือง ดำเนินรายการโดยชาติชาย เหลืองเจริญ และณรงค์ สอนหลักทรัพย์ นำเสนอข่าวคราวทางการเมืองและความเคลื่อนไหวต่างๆ ในประเทศ โดยไม่มีการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวลงไป

รายการสบายใจกับวัยทอง ดำเนินรายการโดย ประภาควรหา นำเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับผู้สูงอายุและเรื่องราวของชุมชนในอดีต ผู้ดำเนินรายการมีการจัดทำสไลด์ประกอบรายการวิทยุเองและมีคำกลอนสอนใจด้วย

รายการเรื่องเล่าจากท้องถิ่น ดำเนินรายการโดย เขื่อน ผลงาม นำเสนอเรื่องราวในอดีตของชุมชน รวมทั้งเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยของประเพณีต่างๆ มีการร้องเพลงพื้นบ้าน รวมทั้งผู้ดำเนินรายการแต่งเพลงเองและร้องเพลงเองสดๆ ทำให้ผู้ฟังชอบใจและสนใจฟังกันมาก

ส่วนที่ 2 วิธีการสื่อสาร การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนที่ส่งผลฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ

ผู้วิจัยจะนำเสนอเป็น 3 ส่วน ตามปัญหาคำวิจัย 3 ข้อ คือ

1. วิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงมีลักษณะอย่างไร
2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงเป็นอย่างไร
3. ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนใดส่งผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ที่เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

ปัญหาคำวิจัยที่ 1 วิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนมีลักษณะอย่างไร

จากการศึกษาถึงวิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงพบว่าผู้ดำเนินรายการมีแนวทางที่ใช้ในการสื่อสารดังต่อไปนี้

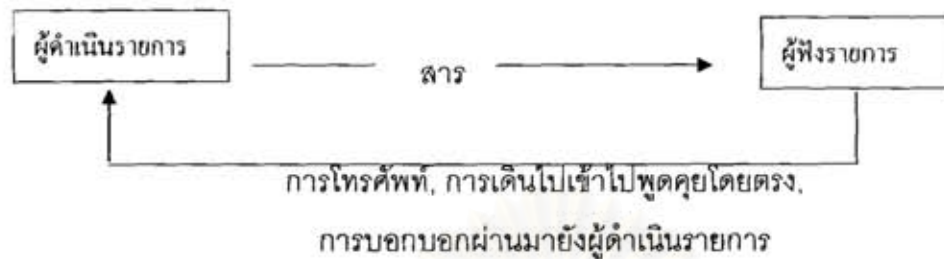
รูปแบบทางการสื่อสาร

รูปแบบการสื่อสารที่พบในการสื่อสารระหว่างผู้ดำเนินรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงกับผู้ฟังสามารถแบ่งออกได้ดังนี้ คือ จำแนกตามทิศทางการใช้ และจำแนกตามลักษณะการใช้

1 จำแนกตามทิศทางการใช้

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมพบว่าทิศทางการสื่อสารนั้นเกือบทุกรายการเป็นการสื่อสารสองทาง คือ ผู้ฟังมีการสื่อสารกลับเข้ามาในรายการในขณะออกอากาศ โดยอยู่ในรูปแบบการโทรศัพท์เข้ามา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการโทรเข้ามาขอเพลงและพูดคุยกับผู้ดำเนินรายการ เรื่องที่พูดคุยเป็นเรื่องที่กำลังออกอากาศหรือไม่ก็เป็นการแจ้งข่าว หรือฝากประกาศข่าวต่างๆ นอกจากวิธีการโทรศัพท์แล้วนี้ยังพบว่าผู้ฟังบางคนใช้วิธีการเดินเข้ามาพูดคุย ณ สถานีเลย แต่ทั้งนี้ทั้งการโทรศัพท์เข้ามา การเดินเข้ามาพูดคุย จะไม่มีการนำมาออกอากาศ แต่เป็นการพูดคุยกันหลังไมค์ และมีส่วนน้อยมากที่จะใช้วิธีการส่งจดหมาย เนื่องจากคนฟังและผู้ดำเนินรายการส่วนใหญ่จะรู้จักกัน และอยู่ในละแวกเดียวกัน ดังนั้นวิธีการส่งจดหมายจึงไม่จำเป็น นอกจากนั้นนอกเหนือจากเวลาออกอากาศเมื่อผู้ฟังได้เจอกับผู้ดำเนินรายการข้างนอกก็จะมีพูดคุยกันถึงเรื่องการทำงานของวิทยุชุมชน และพูดคุยเรื่องที่ออกอากาศ ซึ่งบางครั้ง

ก็มาถามข้อสงสัยจากที่ได้ฟังย้อนหลัง ถือว่าระหว่างผู้ดำเนินรายการและผู้ฟังเป็นการสื่อสารสอง เพราะจะมีการสื่อสารกลับเข้าไปในรายการ

จากทิศทางของการสื่อสารที่ประกอบด้วย ผู้ดำเนินรายการ สาร และผู้ฟังรายการ โดยมีสถานีวิทยชุมชนเป็นช่องทางในการสื่อสารนี้สามารถแยกพิจารณาได้ตามประเด็นขององค์ประกอบด้านการสื่อสารดังนี้

องค์ประกอบของการสื่อสาร

จากการสัมภาษณ์ผู้ดำเนินรายการซึ่งเป็นผู้ส่งสารในกระบวนการสื่อสารของสถานีวิทยชุมชนบ้านจำรุงนั้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบด้านการสื่อสารดังต่อไปนี้ คือ ผู้ส่งสาร สาร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผู้ส่งสาร (Sender)

จากการศึกษาพบว่า ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร คือ ผู้ดำเนินรายการ ซึ่งได้จัดหลายการแบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน คือ ด้านการเกษตร ด้านการสาธารณสุข ด้านการเมือง และด้านจิตสำนึกรักบ้านเกิด ผู้ส่งสารที่ดีควรมีประสิทธิภาพในการทำการสื่อสารเพื่อให้สารที่ส่งออกไปนั้นเกิดประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งปัจจัยที่กำหนดประสิทธิภาพของผู้ส่งสารมีดังนี้

1. **ทักษะการสื่อสารของผู้ส่งสาร** ผู้ดำเนินรายการทุกคนเป็นคนในชุมชน ไม่ได้เป็นมืออาชีพในการจัดทำรายการวิทยุชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะได้รับการอบรมเกี่ยวกับการจัดรายการจากทางของวิทยุชุมชนส่วนกลาง หรือจาก ดร. เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ เนื้อหาในการฝึกอบรมได้แก่กระบวนการในการจัดทำรายการวิทยุชุมชน เทคนิคในการจัดรายการ เป็นต้น อาจจะทำให้การจัดรายการไม่ได้เป็นมืออาชีพเหมือนตามสถานีวิทยุใหญ่ๆ ทักษะในการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการจึงค่อนข้างมีน้อย มีผู้ดำเนินรายการเพียงไม่กี่คนที่ผ่านการสอบผู้ประกาศ และได้รับการอบรมมา

หลายครั้งจนมีความคล่องแคล่วชำนาญในการสื่อสาร และมีผู้ดำเนินรายการบางคนไม่ได้รับการฝึกอบรมใดๆมาเลย จึงทำให้เวลาทำการสื่อสารออกไม่ได้ประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2. ทักษะของผู้ส่งสาร แบ่งออกได้เป็น

2.1 *ทัศนคติต่อตนเอง* ผู้ดำเนินรายการทุกคนมีทัศนคติต่อตนเองในทางบวก มีความมั่นใจในความรู้ประสบการณ์ของตนว่าสามารถทำการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 *ทัศนคติต่อสาร* ผู้ดำเนินรายการทุกคนจะต้องทำการค้นคว้าข้อมูลด้วยตนเอง ทำให้มีความมั่นใจในสารที่จะส่งออกไปยังผู้รับว่า สารนั้นดีมีคุณค่า และมีประโยชน์กับผู้รับสูงสุด

2.3 *ทัศนคติต่อผู้รับสาร* ผู้รับสารคือผู้ฟังรายการซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน ทำให้ผู้ดำเนินรายการมีทัศนคติในทางบวกเพราะว่าเป็นการสื่อสารกันหมู่พวกตนเอง และเรื่องที่สื่อสารเป็นเรื่องใกล้ตัว ในชุมชน ทำให้การสื่อสารเข้าใจกันได้อย่างง่ายดาย และได้รับความร่วมมือจากผู้ฟังในกิจกรรมต่างๆเป็นอย่างดี

3. *ระดับความรู้ของผู้ส่งสาร* ระดับความรู้ของผู้ดำเนินรายการในประเด็นที่ผู้ดำเนินรายการได้สื่อออกไปนั้นพบว่าผู้ดำเนินรายการค่อนข้างมีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดี มีความเชี่ยวชาญในรายการที่ตนเป็นผู้จัด ผู้ดำเนินรายการเกือบทุกคนมีประสบการณ์ในด้านนั้นเป็นอย่างดีทำให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากสารที่นำเสนอ

4. *สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม* พบว่าวัฒนธรรมของคนในชุมชนบ้านจำรุงไม่แตกต่างกัน ทั้งทางด้าน อาชีพ ศาสนา เชื้อชาติทำให้การสื่อสารระหว่างผู้ดำเนินรายการกับผู้ฟังเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น และในสังคมบ้านจำรุง ไม่มีความแตกต่างกันมากในเรื่องของสถานภาพในสังคม คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือกันเป็นที่ป็นน้อง มีเพียงผู้นำชุมชนบางคนที่ชาวบ้านให้ความเคารพและเชื่อถือ แต่การสื่อสารที่เกิดขึ้นไม่ได้มีสถานภาพแตกต่างกัน

นอกจากนี้ผู้ดำเนินรายการยังใช้ความน่าเชื่อถือมาเป็นปัจจัยในการทำให้ผู้ฟังเกิดความไว้วางใจและเชื่อจนนำสารที่ได้รับมานั้นมาปฏิบัติจนเกิดการพัฒนาขึ้นในชุมชน

ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร

พบว่าผู้ดำเนินรายการส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีความรู้หรือได้รับการยกย่องจากคนในหมู่บ้าน บางคนพบว่ามีสถานะเป็นผู้นำชุมชนด้วย ดังนั้นเมื่อผู้ดำเนินรายการทำการส่งสารออกไปยังผู้ฟังจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือในสารนั้นด้วย ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะความน่าเชื่อถือของผู้ดำเนินรายการได้ดังนี้

1. เป็นบุคคลที่มีความรู้

ประชาชนในหมู่บ้านจํารุงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และมีการศึกษาที่ไม่สูงมาก (คือส่วนมากจะจบการศึกษาในชั้นประถม 4) ในส่วนของผู้ดำเนินรายการบางคนจบการศึกษาในระดับชั้นปริญญาตรี หรือสูงกว่าระดับชั้นมัธยม ดังนั้นเมื่อผู้ดำเนินรายการเป็นบุคคลที่มีความรู้จึงทำให้ผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนเกิดความเชื่อถือและนำสารที่ได้ไปปฏิบัติตาม เช่น ผู้ดำเนินรายการของรายการ อสม. ห่วงใยใส่ใจสุขภาพ ซึ่งเป็นรายการเกี่ยวกับการสาธารณสุข เป็นบุคคลที่มีความรู้และจบการศึกษาในระดับสูง เป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับเนื้อหาของสารที่ส่งออกไปเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ผู้ฟังเชื่อในสารนั้นและนำข้อแนะนำที่ได้ไปปฏิบัติตาม เป็นต้น

2. มีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม

ผู้ดำเนินรายการบางคนมีตำแหน่งหน้าที่ในหมู่บ้าน เช่น เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นอบต. ซึ่งผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจํารุงให้ความนับถือ เชื่อถืออย่างมาก ส่งผลให้ผู้ฟังเชื่อในสารที่ผู้ดำเนินรายการส่งออกมาและนำไปปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะเป็นการบอกเล่าข่าวสารต่างๆ ให้มาช่วยงานกันในหมู่บ้าน หรือการเผยแพร่ความรู้ในด้านต่างๆ (ด้านเกษตร การสาธารณสุข การเมือง และจิตสำนึกรักท้องถิ่น)

3. มีอาชีพที่มีความน่าเชื่อถือ

จากการสัมภาษณ์ผู้ดำเนินรายการที่มีอาชีพเป็นเจ้าของที่สาธารณสุข เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หรือประกอบอาชีพเป็นครู เวลาที่ผู้ดำเนินรายการได้ส่งสารไปนั้นผู้ฟังจะให้ความเชื่อถือมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินรายการในด้านสาธารณสุข ผู้ฟังจะเชื่อในสารที่ผู้ดำเนินรายการส่งออกมาและนำไปปฏิบัติ

4. เป็นผู้มีประสบการณ์

จากการสัมภาษณ์ผู้ดำเนินรายการในด้านที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมพบว่า ผู้ดำเนินรายการมีวิธีทำให้ผู้ฟังเชื่อในสารที่สื่อออกมาและนำไปปฏิบัติตาม โดยการ “ใช้หลักการทำให้ดูอยู่ให้เห็น เป็นให้สัมผัส” เช่น รายการเกษตรพื้นบ้าน ซึ่งดำเนินรายการโดย อุทัย รัตนพงษ์ และ ล้ายองกว้างขวาง ได้นำเสนอเรื่องราวและ การทำเกษตรแบบปลอดภัยพิช วิธีการใช้ปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งช่วยลดต้นทุนในการผลิต ทำให้เกษตรกรมีรายได้มากขึ้น และปลอดภัยจากการใช้ยาฆ่าแมลง เพิ่มทั้งรายได้และชีวิตปลอดภัยมากขึ้น หรือจากการสัมภาษณ์ผู้ดำเนินรายการที่จัดรายการสอนใจวัยรุ่นในชุมชน เช่น รายการวัยรุ่นบ้านสีข้าว ผู้ดำเนินรายการได้นำประสบการณ์และข้อมูลจริงมาชีวิตมาเผยแพร่ เมื่อผู้ฟังได้รับฟังก็จะเกิดความเชื่อถือในตัวผู้ดำเนินรายการ และนำข้อคิดที่ได้นำมาปฏิบัติตาม

5. เป็นผู้อาวุโส

ผู้ดำเนินรายการบางคนเป็นผู้อาวุโสซึ่งชาวบ้านในหมู่บ้านจำรุงให้ความเคารพยกย่องเมื่อผู้ดำเนินรายการได้ทำการสื่อสารออกไปผู้ฟังจึงเกิดความเชื่อ และปฏิบัติตามสารที่สื่อออกไปนั้น

6. เป็นผู้นำทางความคิดของคนในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ดำเนินรายการบางคนมีสถานะเป็นผู้นำทางความคิดด้วย เพราะมีทำการสื่อสารออกไป ผู้ฟังจะเชื่อถือ และปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะผู้ดำเนินรายการคนนั้นจะบอกกล่าวข่าวสาร หรือเชิญชวนให้ไปร่วมงาน หรือทำสิ่งต่างๆ ชาวบ้านก็จะเชื่อถือ และทำตามที่ผู้ดำเนินรายการได้สื่อออกมา

ความเหมือนกันกับผู้รับสารของผู้ส่งสาร

ผู้ดำเนินรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงส่วนใหญ่เป็นคนในหมู่บ้านจำรุง มีบางส่วนน้อยที่เป็นคนจากชุมชนอื่น มาขอจัดรายการ เนื่องจากสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงออกอากาศครอบคลุมหลายอำเภอ จึงทำให้คนจากชุมชนอื่นรับฟังได้ และขอเข้ามาจัดรายการซึ่งทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงได้เปิดโอกาสให้คนที่อยากจัดรายการสามารถเข้ามาจัดรายการได้ และจากการที่ผู้ดำเนินรายการเป็นบุคคลในชุมชนทำให้ผู้ฟังรู้สึกที่ผู้ดำเนินรายการเหมือนเป็นคนในครอบครัว เหมือนเป็นเพื่อน เพราะเป็นคนที่เคยเห็นหน้ากันในชุมชน และรู้จักกันเป็นอย่างดี และผู้ฟังรู้สึกที่สามารถเข้าถึงผู้ดำเนินรายการได้ ไม่เกิดความรู้สึกที่ผู้ดำเนินรายการเป็นคนละพวก ละกลุ่มกับตน

สาร (Message)

ได้ศึกษาถึงส่วนประกอบที่สำคัญของสาร 3 ประการคือ

3.1 รหัสของสาร จากการศึกษาพบว่าภาษาที่ผู้ดำเนินรายการใช้ในการสื่อสารสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ภาษา กล่าวคือผู้ดำเนินรายการบางคนใช้ภาษาระยะของ บางคนใช้ภาษากลาง และมีส่วนน้อยที่ใช้ภาษาอีสาน

3.2 เนื้อหาของสาร แบ่งได้ 2 ประเภท

สารประเภทข้อเท็จจริง จากการศึกษาพบว่าสารประเภทข้อเท็จจริงจะเป็นการประกาศการแจ้งข่าวสารของหน่วยงานภาครัฐ เช่น การประกาศเตือนเรื่องยุ้งลาย

สารประเภทข้อคิดเห็น ได้แก่รายการประเภทแสดงความคิดเห็น เช่น รายการตากบ้านนางเมือง ซึ่งผู้ดำเนินรายการมาแสดงความคิดเห็นของตนเองออกอากาศ รวมทั้งรายการในด้านสำนึกรักท้องถิ่น ที่ผู้ดำเนินรายการมาถ่ายทอดความคิดเห็นของตนต่อวัฒนธรรมทั้งในปัจจุบันและในอดีต

3.3 การจัดสาร การจัดสารพบว่าผู้ดำเนินรายการส่วนใหญ่มีการจัดสารเรียบเรียงก่อนจะออกอากาศ โดยมีการร่างหัวข้อที่จะพูดไว้ก่อน และมีผู้ดำเนินรายการส่วนน้อยที่ไม่มีโครงร่างในการจัดรายการเป็นการสื่อสารแบบสดๆ โดยจะเป็นรายการเพื่อความบันเทิงประเภทรายการเพลง

นอกจากนี้จากการวิจัยยังพบถึงคุณลักษณะของสารที่ทำให้ผู้ฟังสนใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาได้แก่

เนื้อหาและความน่าสนใจของสาร

สารที่ผู้ดำเนินรายการนำเสนอสู่ผู้ฟังนั้นมีส่วนใหญ่เป็นสารที่ให้ความรู้ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเกษตร ด้านการเมือง ด้านการสาธารณสุข และด้านจิตสำนึกรักท้องถิ่น ซึ่งเนื้อหาของสารเหล่านี้จะเป็นประโยชน์กับผู้ฟังและชุมชน สามารถแบ่งเนื้อหาที่ได้รับออกเป็น 4 ด้านดังนี้

1. ด้านการเกษตร

ยกตัวอย่างเช่น รายการเกษตรพื้นบ้านยายไทกับยายยอง (ผู้ดำเนินรายการ) เจ้าของหลักการเรียนรู้จากการทำจริง และการทำให้ดู อยุ่ให้เห็น เป็นให้สัมผัส ซึ่งหมายถึงประสบการณ์ทั้งชีวิต ตั้งแต่การทำเกษตรแบบใช้สารและได้สัมผัสถึงพิษภัยของกระบวนการดังกล่าวด้วยตัวเอง

จนกระทั่งเปลี่ยนกระบวนทัศน์ สุดท้ายเมื่อเห็นดีด้วยตนเองก็พร้อมที่จะบอกต่อจนเป็นที่มาของหลักการดังกล่าว โดยขยายโทกับยายยองจะชักจูงให้ผู้ฟังทำการเกษตรแบบอินทรีย์ ไม่ใช่สารเคมี ใช้ปุ๋ยชีวภาพ มีการนำเสนอขั้นตอนและวิธีการทำปุ๋ยหมัก

2. ด้านการสาธารณสุข

ผู้ดำเนินรายการจะนำเสนอเนื้อหาของสารในเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ อนามัย และให้ความรู้กับผู้ฟังในเรื่องของโรคภัยไข้เจ็บ เช่น การป้องกันไข้เลือดออก การกำจัดลูกน้ำยุงลาย การป้องกันโรคไข้หวัดนก เป็นต้น

3. ด้านการเมือง

สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงมีรายการที่เกี่ยวกับการเมืองนำเสนอออกอากาศด้วย คือ รายการถากบ้านถางเมือง ซึ่งดำเนินรายการโดยผู้ใหญ่ชาติชาย เนื้อหาของรายการจะเป็นนำเสนอข่าวสารด้านการเมืองในขณะนั้น มีการวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นในประเด็นทางการเมือง ซึ่งผู้ฟังจะได้รับความรู้ใหม่ๆ ในเรื่องการเมือง ทำให้ผู้ฟังได้ทันโลกทันเหตุการณ์

4. ด้านจิตสำนึกรักท้องถิ่น

รายการที่นำเสนอเป็นการบอกเล่าเรื่องราวท้องถิ่น หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และบางครั้งผู้ดำเนินรายการเป็นคนต้นคิดนำเพลงพื้นบ้านมานำเสนอทำให้คนรุ่นใหม่ได้รับสร้างเรื่องราวในอดีต ก่อให้เกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่นขึ้นมา

โดยผู้ดำเนินรายการส่วนใหญ่จะนำเสนอเนื้อหาสาระของสารที่จะส่งออกไปตลอดเวลาที่ออกอากาศ โดยไม่มีการเปิดเพลงหรือมีการโฆษณาอื่น ซึ่งข้อมูลที่ผู้ดำเนินรายการนำมาเสนอนั้นเป็นข้อมูลที่ผู้ดำเนินรายการทำการค้นคว้ามาจากหลายๆแหล่ง ดังต่อไปนี้

1. เป็นข้อมูลที่ปฏิบัติแล้วได้ผลจริง เช่น การทำการเกษตร
2. ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะเป็นความรู้ใหม่ๆ สำหรับผู้ฟัง ทำให้สารนั้นมีความน่าสนใจ
3. จากประกาศจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น การประกาศจากกรมอนามัย
4. จากโทรทัศน์ หนังสือ หนังสือพิมพ์
5. จากสิ่งที่ได้พบเจอในชีวิตประจำวัน บางครั้งผู้ดำเนินรายการได้พบเห็นสิ่งต่างทั้งในชุมชนและนอกชุมชนซึ่งผู้ดำเนินรายการเห็นว่ามีที่น่าสนใจและมีประโยชน์กับผู้ฟังก็จะสิ่งได้พบเจอนั้นนำมาถ่ายทอดสู่ผู้ฟัง
6. จากการประกาศแจ้งข่าวของคนในชุมชนเอง

ซึ่งเป็นการนำความรู้และสิ่งใหม่ๆมาสู่ชุมชน ช่วยให้ผู้ฟังได้รู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ ทำให้ผู้ฟังเกิดความสนใจในสารนั้น และตัวสารเองก็มีความน่าสนใจ ทำให้ผู้ฟังเกิดการรับฟังรายการอย่างต่อเนื่อง

ประโยชน์ต่อผู้รับสาร

ผู้ดำเนินรายการเกือบทุกคนเน้นที่จะใช้ประโยชน์ สาระ ความรู้ กับผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังได้รับสารและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเกษตร การสาธารณสุข การเมือง และจิตสำนึกในการท้องถิ่น ให้ผู้ฟังได้รับความรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ เป็นคนทันสมัยมากขึ้น โดยมีรายละเอียดในด้านต่างๆดังนี้

1. ด้านการเกษตร ผู้ฟังจะได้รับประโยชน์ต่างมากมายเช่น การทำเกษตรแบบอินทรีย์ ข้าวเกี่ยวกับพืชผลการเกษตร เช่น ราคาของยางพารา หรือราคาของทุเรียนกำลังขึ้นหรือลง การประกาศขายพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้านที่มีผลผลิตมากเกินไป เป็นการแก้ปัญหาผลผลิตทางเกษตรล้นตลาด

2. ด้านการสาธารณสุข ผู้ฟังได้รับความรู้เกี่ยวกับสุขภาพโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ โรคระบาดที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น ปัญหาสุขภาพต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการระวังรักษาตนเองของผู้ฟัง

3. ด้านการเมือง ผู้ฟังได้รับข่าวสารบ้านเมือง เป็นคนทันสมัยขึ้น ทราบเหตุการณ์ความเป็นไปต่างๆของสังคม

4. ด้านจิตสำนึกท้องถิ่น ประชาชนในชุมชนเกิดความรัก ความหวงแหนชุมชนบ้านจำรุง มีความสามัคคีกลมเกลียว มีน้ำใจช่วยเหลือกันในชุมชน

นอกจากนี้วิทยุชุมชนยังประโยชน์ด้านอื่นๆอีกดังนี้

1. ผู้ดำเนินรายการบางคนใช้รายการของตัวเองเป็นสื่อกลางของคนในชุมชนในการกระจายข่าวสาร เช่น การแจ้งข่าวต่าง (งานศพ, งานแต่ง, งานบวช ฯลฯ)

2. การประกาศรับสมัครงาน เป็นการช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งการเป็นสื่อกลางในลักษณะนี้เป็นประโยชน์กับชาวบ้านในชุมชนบ้านจำรุงและละแวกใกล้เคียงเป็นอย่างมาก

2 จำแนกตามลักษณะการใช้

โดยส่วนใหญ่พบว่ามีลักษณะเป็นแบบกึ่งทางการ คือผู้ดำเนินรายการจะมีโครงร่างคร่าวๆว่าในแต่ละครั้งที่จัดรายการจะสื่อสารในประเด็นไหนบ้าง ซึ่งภาษาพูดที่ใช้สุภาพ แต่จากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมพบว่าบางครั้งก็อาจจะมีการหลุดบ้าง คือมีการพูดเป็นกันเองจนมากเกินไป และไม่ระวังคำพูด แต่โดยส่วนใหญ่จะพูดในแบบกึ่งทางการ และมีบางส่วนที่พบว่ามีลักษณะเป็นทางการ เช่น การประกาศข่าวสารของหน่วยงานภาครัฐ หรือ บางรายการที่จำเป็นต้องเคร่งครัดในการสื่อสาร เช่น รายการ อสม. ห่วงใยใส่ใจสุขภาพ และมีรายการส่วนน้อยที่พบว่ามีลักษณะไม่เป็นทางการ ซึ่งจะเป็นรายการเพลงหรือรายการบันเทิง คือผู้ดำเนินรายการไม่แบบแผนในการจัดรายการแต่ละครั้งและพูดคุยออกอากาศเหมือนกำลังคุยอยู่กับเพื่อนบางครั้งมีการใช้คำไม่สุภาพ และไม่ได้ระมัดระวังคำพูด

ภาษาที่ใช้

จากการวิจัยพบว่าภาษาที่ผู้ดำเนินรายการใช้มีดังต่อไปนี้

1. ภาษากระยง (ภาษาถิ่น)

ผู้ดำเนินรายการส่วนใหญ่จะใช้ภาษาถิ่นในการจัดรายการ โดยให้สาเหตุว่าเพราะเป็นภาษาที่ถนัด ถ้าใช้ภาษากลางจะไม่ลื่นไหลทำให้จัดรายการติดขัดได้ และผู้ฟังรายการส่วนใหญ่คือคนระยองดังนั้นการใช้ภาษาถิ่นจะทำให้สื่อสารกันเข้าใจง่ายกว่า เหมาะสำหรับผู้ดำเนินรายการใช้เพื่อให้ผู้ฟังได้สารที่ถูกต้องเข้าใจง่ายส่งผลให้เกิดการพัฒนาขึ้นได้ในชุมชน

2. ภาษากลาง

จากการสัมภาษณ์พบว่ามีส่วนเท่านั้นที่ใช้ภาษากลาง เนื่องจากไม่ถนัดภาษาท้องถิ่น และเนื้อหารายการเหมาะสมที่จะใช้ภาษากลางมากกว่า เช่น การประกาศข่าวสารของทางสาธารณสุข เป็นต้น

3. ภาษาอีสาน

มีผู้ดำเนินรายการเพียงคนเดียวที่ใช้ภาษาอีสานในการจัดรายการ คือคุณบุญส่ง เมืองโคตร จัดรายการ “หมูเฮาไทยอีสาน” ซึ่งรายการที่จัดเป็นรายการที่เน้นกลุ่มเป้าหมายเป็นคนอีสานที่มาทำงานในจังหวัดระยอง

และจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมพบว่าผู้ดำเนินรายการทุกคน ใช้ภาษาที่สุภาพ เข้าใจง่าย ไม่คลุมเคลือ

ความน่าสนใจของการนำเสนอ

จากการสัมภาษณ์ผู้ดำเนินรายการพบว่าผู้ดำเนินรายการแต่ละคนมีเทคนิคและวิธีการในการนำเสนอให้ผู้ฟังสนใจในเนื้อหาและนำไปปฏิบัติตามไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับเอกลักษณ์ส่วนตัวของแต่ละคน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การพูดไปเรื่อย ๆ

โดยส่วนใหญ่ผู้ดำเนินรายการจะใช้วิธีการพูดไปเรื่อย ๆ เหมือนเป็นการพูดคุยกับเพื่อน เหมือนเป็นการเล่าเรื่องให้ฟัง ถ่ายทอดสิ่งต่างๆที่ผู้ดำเนินรายการได้ประสบพบเห็นมาด้วยตัวเอง หรือค้นคว้าข้อมูลมาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ

2. เพลงพื้นบ้าน

ผู้ดำเนินรายการบางคนมีลีลาในการจัดรายการที่ไม่เหมือนใคร โดยการร้องเพลงประกอบรายการเอง เช่นรายการเกษตรพื้นบ้าน ผู้ดำเนินรายการได้ร้องเพลงประกอบรายการเองสดๆ โดยเพลงที่ร้องเป็นเพลงธรรมมะ ไม่ก็เป็นเพลงเกี่ยวกับทำเกษตรแบบอินทรีย์ หรือเพลง “ไฉ่แดงเป็นหมาตัวใหญ่” ของคุณเอียด ผลงาม ที่หยิบเอาเรื่องราวของหมาตัวแสบที่บ้านซึ่งชอบวิ่งไล่รถมาบอกเล่าผ่านรูปแบบเพลงลูกทุ่งจนที่ถูกต้องถูกใจของคนฟังโดยเฉพาะเด็กๆ และที่สำคัญผู้ฟังชอบฟังเพลงพื้นบ้านเหล่านี้มากกว่าเพลงลูกทุ่งหรือเพลงสตริงเหมือนสถานีวิทยุอื่นชอบนำมาออกอากาศกัน

3. กลอน

ผู้ดำเนินรายการบางคนนำคำกลอนมาประกอบรายการ โดยบางครั้งก่อนเริ่มและจบรายการจะมีการอ่านคำกลอนสนใจให้ผู้ฟังได้รับฟัง บทกลอนที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นบทกลอนสนใจ หรือบทกลอนธรรมะ เป็นต้น

4. สปอตประกอบรายการ

นอกจากนี้ผู้ดำเนินรายการบางคนได้จัดทำสปอตประกอบรายการเอง หรือร้องเพลงประกอบรายการซึ่งจะเป็นเพลงบ้านจำรุงโดยการอัดเก็บไว้และนำมาเปิดในรายการ อาทิ คุณประภา ควรหา ผู้ดำเนินรายการ สบายใจกับวัยทอง ได้จัดทำสปอตประกอบรายการเอง เช่นในวันสุนทรภู่ คุณประภาจะทำสปอตประกอบรายการอัดเสียงเอง หาข้อมูลทำสปอตเอง และนำมาเปิดในรายการของตนในวันสุนทรภู่ เป็นต้น

5. สัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการ

บางครั้งผู้ดำเนินรายการก็เชิญผู้ฟังเข้ามาสัมภาษณ์แสดงทัศนะความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ เช่นรายการบัวบานสีขาว ที่ผู้ดำเนินรายการได้นำผู้ฟังเข้ามาร่วมสัมภาษณ์ในประเด็นต่างๆ

6. ตลกขบขัน

ผู้ดำเนินรายการบางคนก็นำเสนอแบบตลกไปกษา เน้นความบันเทิงเป็นหลักแต่ลักษณะวิธีนี้จะพบได้ในรายการบันเทิงหรือรายการเพลงเป็นส่วนใหญ่

เทคนิคและความน่าสนใจของการนำเสนอเหล่านี้สร้างสีสันและทำให้รายการมีความน่าสนใจมากขึ้น

ปัญหานำวิจัยที่ 2 การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงเป็นอย่างไร

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงสามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร

การมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงหมายถึง มีการสื่อสารกลับเข้าไปในรายการ ซึ่งได้แก่ การโทรศัพท์ การเดินเข้าไปคุยกับผู้ดำเนินรายการเองเลยในขณะที่ออกอากาศ และบอกผ่านผู้ดำเนินรายการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ผู้ฟังมีส่วนร่วมโดยการโทรศัพท์

จากการศึกษาพบว่าผู้ฟังโดยส่วนใหญ่ มีการสื่อสารกลับโดยการโทรศัพท์เข้าไปในรายการมากที่สุด ซึ่งสาเหตุที่โทรคือการขอเพลง และพูดคุยให้กำลังใจกับผู้ดำเนินรายการ และมีบ้างที่จะสอบถามในประเด็นที่ผู้ดำเนินรายการกำลังนำเสนอออกอากาศ ซึ่งถ้าผู้ฟังมีข้อสงสัยอะไรก็จะโทรมาสอบถาม เช่น การป้องกันโรคใช้หวัดนก เป็นต้น

1.2 ผู้ฟังมีส่วนร่วมโดยการเข้าไปพูดคุยกับผู้ดำเนินรายการในขณะที่กำลังออกอากาศ

นอกจากการโทรศัพท์เข้าไปในรายการแล้ว ผู้ฟังบางคนเมื่ออยากสื่อสารกลับก็จะเดินเข้าไปพูดคุยกับผู้ดำเนินรายการเลย แต่อาจจะรอให้ผู้ดำเนินรายการว่างแล้วจึงเข้าไปสอบถามพูดคุยในประเด็นที่สงสัย หรือบางครั้งเป็นการให้กำลังใจ แต่มีส่วนน้อยกว่าการโทรศัพท์

1.3 การบอกผ่านผู้ดำเนินรายการ

มีบางครั้งที่ผู้ฟังได้พูดคุย แนะนำ เสนอข้อคิดเห็น ดิชม และซักถามข้อสงสัยยังประเด็นปัญหาที่ผู้ดำเนินรายการได้เคยออกอากาศไปแล้ว นอกเวลาออกอากาศ เพื่อผู้ดำเนินรายการจะได้นำมาปรับปรุงในการออกอากาศครั้งต่อไป

2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต

จากการศึกษาพบว่าผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ในชั้นของวิพากษ์วิจารณ์การทำงาน และขอเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดรายการ ซึ่งทางสถานีได้เปิดโอกาสให้กับทุกคนที่ต้องการจัดรายการได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่ และในส่วนที่เป็นผู้ร่วมผลิต โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร

จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ฟังโดยส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร โดยการฝากข่าวสารประกาศ แจ้งข่าว ในเรื่องต่อไปนี้

- รายงานข่าวต่างๆที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ข่าวเรื่องโจรขโมย
- ฝากแจ้งงานต่าง เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานบวช
- ฝากประกาศเรื่องพืชผลทางการเกษตร เช่น มีผลผลิตมากเกินไปประกาศขาย
- ประกาศรับจ้าง หรือรับสมัคร เป็นการช่วยสร้างงานให้กับคนในหมู่บ้าน

เมื่อผู้ฟังมีข่าวสารต้องการอยากจะสื่อสารไปยังผู้ฟังคนอื่น ก็จะแจ้งมายังสถานีวิทยุชุมชน ให้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข่าวสารนั้นไปยังคนในชุมชนคนอื่น

2.2 ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ดำเนินรายการ

ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ดำเนินรายการได้นั้นมีสาเหตุมาจาก 2 ปัจจัย คือ

2.2.1 ผู้ฟังเสนอตัวเข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการ หรือขอเข้ามาทำงานในกระบวนการทำงานของวิทยุชุมชนเอง ซึ่งทางสถานีได้เปิดโอกาสให้คนที่ต้องการจัดรายการได้เข้ามามีส่วนร่วมตรงนี้ โดยเปิดกว้างในการเลือกที่จะจัดในรายการในรูปแบบที่ผู้ฟังถนัดและสนใจ ซึ่งเมื่อผู้ฟังได้เข้ามาอยู่ในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ดำเนินรายการจะต้องเป็นคนกำหนดรูปแบบรายการเอง รวมทั้งหัวข้อและประเด็นที่ต้องการจะสื่อสารไปยังผู้ฟังเอง

2.2.2 ได้รับการชักชวนจากผู้ใหญ่ชาติชายให้เข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการ ผู้ฟังบางคนได้รับการชักชวนจากผู้ใหญ่ชาติชายให้เข้าร่วมผลิตรายการ ซึ่งรูปแบบรายการและประเด็นที่ต้องการนำเสนอจะเป็นแนวทางในด้านที่ผู้ฟังนั้นถนัด เช่น ผู้ดำเนินรายการย้อนอดีต ได้รับการชักชวนจากผู้ใหญ่ให้เข้ามาจัดและตัวผู้จัดถนัดในเรื่องสมัยก่อน จึงมาสื่อสารในประเด็นของเรื่องราวในสมัยก่อน เป็นต้น นอกจากนี้ผู้นำชุมชนบางคนยังชักชวนผู้ฟังให้เข้ามาร่วมดำเนินงานในส่วนของวิทยุชุมชน โดยการประกาศประชาสัมพันธ์ เมื่อผู้ฟังสนใจก็ขอเข้ามาจัดรายการได้

2.3 ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิต

จากการศึกษาพบว่าในบางรายการผู้ดำเนินรายการได้ชักชวนผู้ฟังให้เข้ามาเป็นผู้ร่วมผลิต กล่าวคือ ชักชวนผู้ฟังให้เข้ามาแสดงความคิดเห็น ให้สัมภาษณ์ในประเด็นปัญหาต่างๆ รวมทั้งช่วยกำหนดรูปแบบของรายการในการออกอากาศครั้งนั้นด้วย ซึ่งผู้ฟังส่วนใหญ่ให้ความสนใจ แม้จะมีความเขินอายบ้าง แต่ก็สนใจที่จะไปแสดงความคิดเห็นผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

นอกจากนี้ยังได้ประสานงานกับเครือข่ายกิจกรรมชุมชนสอบถามความสนใจไปยังผู้ฟังรายการเพื่อให้เข้ามาเป็นตัวแทนจัดรายการเบื้องต้นแล้วยังได้มองหาพันธมิตรจากผู้ฟังที่อยู่ในชุมชนรอบข้างเข้าร่วมจัดรายการในฐานะผู้ผลิตรายการ เพื่อบอกเล่าเรื่องราว ความสนใจ และข่าวสารของชุมชนตนด้วย

อาทิ รายการบอกเล่าเก้าสิบที่คนจากหมู่ 5 บ้านแพงพวย ได้เข้ามาเสนอข่าวสารในชุมชนของตน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านใกล้เคียงที่อยู่ในอาณาเขตกระจายเสียงของวิทยุ รวมทั้งรายการอื่นๆ อย่างเช่น รายการเพลงเก่าเล่าความหลังที่คุณอำนวยและคุณวิไล คนเก่า

คนแก่จากชมรมกระโดนสามัคคี ตำบลขากกระโดน ได้เข้ามาเล่าประสบการณ์ความหลังครั้งหนุ่มสาวพร้อมกับเปิดเพลงเก่าที่ตนสะสมไว้

3. ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านวิทยุชุมชนบ้านจำรุง กิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางวิทยุชุมชนบ้านจำรุงนั้น มีหลายกิจกรรมซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมสาธารณะที่เป็นประโยชน์กับชุมชน ผู้ฟังรายการของทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงส่วนใหญ่ให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมในชั้นช่วยงานทั่วไป

จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ฟังส่วนใหญ่จะสนใจและเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง โดยมาในรูปแบบการช่วยงานทั่วไป เมื่อเวลาทางชุมชนจัดงานชาวบ้านก็จะมาเข้าร่วมงานและช่วยเหลือตามกำลังตามความสามารถ คนไหนสะดวกที่ช่วยเหลือทางการเงินก็จะบริจาคเงินช่วยเหลือ ส่วนคนไหนสะดวกที่ลงแรงก็ช่วยงานที่มีให้ทำไม่ว่าจะเป็น งานพิธีกร ผู้เชิญรางวัลต่างๆ หรือแม้กระทั่งช่วยล้างจานเวลาจัดงานเลี้ยงโต๊ะจีน เป็นต้น

3.2 ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นวางแผน กำหนดรูปแบบของกิจกรรม

มีส่วนน้อยที่ผู้ฟังจะเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นนี้ โดยผู้ที่เข้ามาทำงานตรงนี้จะเป็นผู้นำทางความคิด หรือบุคคลที่เคยร่วมทำงานตรงนี้มาตั้งแต่แรก บางครั้งดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการของวิทยุชุมชน โดยจะเข้าร่วมวางแผนรูปแบบในการจัดงาน ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นในจะเป็นกิจกรรมที่จัดต่อเนื่องมาตลอดทุกปีๆ แต่พอถึงเวลาผู้ที่เกี่ยวข้องก็เข้ามาประชุมงานเพื่อวางแผนจัดงานในแต่ละปี

องค์ประกอบทางการสื่อสาร

พิจารณาองค์ประกอบของการสื่อสารในฐานะของผู้ฟังเป็นผู้รับสาร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผู้รับสาร (Receiver)

ผู้รับสาร ในที่นี้คือ ผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง จากการศึกษาพบว่าผู้รับสารที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ทักษะในการสื่อสาร ผู้ฟังรายการส่วนใหญ่สามารถรับสารและเข้าใจในสารที่ผู้ดำเนินรายการส่งออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้ส่งสารได้ใช้ภาษากระชับในการสื่อสาร และสื่อสารแบบง่าย สามารถเข้าใจได้โดยง่าย

2. ทัศนคติของผู้รับสาร แบ่งได้เป็น

ทัศนคติต่อตนเอง ผู้รับสารส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อตนเองในทางบวกเชื่อว่าตนเองเป็นคนหนึ่งในชุมชน เป็นเจ้าของวิทยุชุมชน มีส่วนน้อยที่คิดว่าตนเองไม่มีความรู้ความสามารถ ต้องคอยพึ่งพาผู้นำชุมชนหรือผู้ดำเนินรายการในรับข้อมูลข่าวสาร

ทัศนคติต่อสาร จากการวิจัยพบว่าผู้ฟังมีทัศนคติต่อสารในทางบวก โดยเชื่อว่าสารที่ผู้ดำเนินรายการส่งออกมานั้นมีประโยชน์ มีสาระ มีความรู้ และตนเองสามารถนำประยุกต์มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ในด้านการเกษตร และการสาธารณสุข

ทัศนคติต่อผู้ส่งสาร จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ฟังส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อผู้ส่งสาร โดยให้ความเห็นว่า พุดมีสาระให้ความรู้กับผู้ฟัง เป็นคนเสียสละในการมาทำงานตรงนี้โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน มีความรู้สึกที่ผู้ฟังเหมือนเป็นที่ เป็นน้อง เป็นลูก เป็นหลาน เป็นคนกันเองมาจัดรายการให้ฟัง สื่อสารแล้วเข้าใจง่ายชัดเจน มีส่วนน้อยที่ให้ความเห็นว่าผู้ดำเนินรายการบางคนไม่ได้ผ่านการฝึกอบรมเพราะฉะนั้นมาตรฐานในการจัดรายการสู่สถานีใหญ่ๆไม่ได้

2. ความรู้

ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสาร ผู้รับสารส่วนใหญ่ไม่เคยมีความรู้ในสารที่ผู้ดำเนินรายการส่งออกมาดังนั้นผู้ฟังจึงให้ความสนใจในสารนั้นมาก เพราะถือว่าเป็นสิ่งใหม่ เป็นสาระความรู้ อะไรที่ไม่รู้ก็ได้รู้เมื่อมีวิทยุชุมชน

ความรู้ในเรื่องกระบวนการสื่อสาร ผู้ฟังมีความรู้ในกระบวนการสื่อสารเป็นอย่างดี และบางครั้งผู้ฟังได้มีการสื่อสารกลับเข้าไปในรายการด้วยซึ่งถือว่าเป็นการสื่อสารสองทาง

3. สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม ผู้รับสารไม่มีความแตกต่างจากผู้ส่งสาร (ผู้ดำเนินรายการ) มากนักในเรื่องของสถานภาพและวัฒนธรรม

ปัญหานำวิจัยที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนที่ส่งผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ที่เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

ปัจจัยที่มีผลต่อการฟัง

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนที่ส่งผลการเลือกและรับฟังรายการจากทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงอย่างต่อเนื่องนั้น มีปัจจัยมาจาก

1. ความรู้สึกเป็นเจ้าของ

สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงได้ออกอากาศครั้งแรก เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2545 โดยคณะบุคคลที่เริ่มแรกในการก่อตั้งวิทยุชุมชนเป็นบุคคลในหมู่บ้านจำรุง โดยการนำของผู้ใหญ่ชาติชาย ซึ่งธรรมเนียมข้อแรกนั้นมีใจความว่า “วิทยุชุมชนเป็นสมบัติสาธารณะ ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน มีสิทธิ์ใช้ และมีหน้าที่ดูแลรักษา” ทำให้สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงเป็นของทุกคน สังเกตได้จากคำพูดตอนเปิดสถานีที่ว่า “สวัสดีครับท่านผู้ฟัง ท่านเจ้าของสถานีที่เคารพ....”

คำทักทายดังกล่าวโดยแท้ที่จริงคือคำเชิญชวนให้ผู้ดำเนินรายการพยายามที่จะให้ผู้ฟังในอาณาเขตที่คลื่นวิทยุชุมชนแห่งนี้กระจายไปถึง ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือ สมาชิกชุมชนและเพื่อนบ้านได้เข้ามาร่วมเป็นเจ้าของ มาร่วมบริหาร และร่วมจัดรายการสถานีแห่งนี้ด้วยกัน

จากการสัมภาษณ์พบว่าประชาชนในชุมชนบ้านจำรุงต่างก็รู้สึกว่าตัวเองเป็นเจ้าของวิทยุชุมชน มีความรัก ความหวงแหน วิทยุชุมชนเป็นของคนในชุมชน จึงเลือกที่จะรับฟังรายการจากทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง และรับฟังเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

2. สื่อกลางในชุมชน

สถานที่ตั้งสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งแต่เริ่มเดิมทีคือร้านค้าชุมชนและเป็นสหกรณ์ของหมู่บ้าน เมื่อทางชุมชนบ้านจำรุงได้ก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นในปี พ.ศ. 2544 ได้ใช้พื้นที่ของร้านค้าชุมชนในการดำเนินงาน ต่อมาเมื่อได้ต่อยอดกิจกรรมและได้เปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อชุมชน โดยพื้นที่ตรงนี้มีทั้งโครงการสถานีวิทยุชุมชน, ศาลาอ่าน

หนังสือพิมพ์ และสหกรณ์ร้านค้าของหมู่บ้าน ส่งผลให้พื้นที่ตรงนี้กลายเป็นสื่อกลางเปรียบได้กับเวทีสาธารณะ ของคนในชุมชน

ดังนั้นเมื่อมีวิทยุชุมชนขึ้นในชุมชน ประชาชนในชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารกันในชุมชน วิทยุชุมชนเป็นเสมือนเวทีกลางในการกระจายข่าวสารของคนในชุมชน ช่วยสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน รวมทั้งช่วยเหลือซึ่งพากันในชุมชน ใครต้องการที่จะแจ้งหรือประกาศข่าวอะไร ก็สามารถใช้วิทยุในการสื่อสารได้

3. การได้รับประโยชน์

วิทยุชุมชนช่วยให้ผู้ฟังได้รู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ เปิดโลกใหม่ๆให้กับคนในชุมชน นำเสนอสาระความรู้ที่ประโยชน์กับคนในชุมชน สามารถแบ่งสาระประโยชน์ที่ผู้ฟังได้รับดังนี้

3.1 ได้รับความรู้ ในด้าน การเกษตร การสาธารณสุข การเมือง และจิตสำนึกรักท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านการเกษตร

ตัวอย่างเช่น เมื่อก่อนชาวบ้านทำการเกษตรโดยใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ยาฆ่าแมลงในการกำจัดศัตรูพืช ต่อมาเมื่อมีวิทยุชุมชนเข้ามามีนำเสนอสาระประโยชน์ ความรู้ ในการทำเกษตรแบบชีวภาพ คนในชุมชนก็เริ่มหันมาทำการเกษตรแบบอินทรีย์ เปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยหมักแทนปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เป็นการลดต้นทุนทางการเกษตรและได้ผลผลิตที่ปลอดภัยปลอดสารปนเปื้อนทั้งเกษตรกรและผู้บริโภค เป็นต้น

2. ด้านสาธารณสุข

ผู้ฟังได้รับประโยชน์ความรู้ในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ เช่น การระวังรักษาตนเองให้พ้นจากโรคไข้หวัดนก การกินอาหารที่ถูกสุขอนามัย หรือความรู้เรื่องพืชสมุนไพรต่างๆที่สามารถนำมารักษาโรคได้ ซึ่งผู้ฟังสามารถทำได้ด้วยตนเอง เป็นต้น

3. ด้านการเมือง

ได้รับข้อมูลข่าวสารจากทางราชการ ทราบข่าวคราวความเคลื่อนไหวทางการเมือง รอบรู้เหตุการณ์บ้านเมือง ทำให้ผู้ฟังเป็นคนทันสมัย

4. ด้านจิตสำนึกรักท้องถิ่น

ผู้ฟังได้รับทราบถึงประวัติศาสตร์ หรือเรื่องราวของคนในสมัยก่อน ประเพณีที่ต่างต่าง ๆ ได้รับการถ่ายทอดผ่านมายังผู้ดำเนินรายการที่มีความเอาใจใส่ เช่น รายการ “เรื่องเล่าจากท้องถิ่น” ดำเนินรายการโดย เยือน ผลงาม มีหยิบยกเอาเรื่องราวต่างๆในสมัยก่อนมาถ่ายทอดให้กับผู้ฟังรุ่นใหม่ให้ได้รับรู้ถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมา รวมทั้งเพณีต่างๆ เป็นต้น

2. คติสอนใจ

รายการบางรายการที่ออกอากาศผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงได้สอดแทรกคติธรรม ข้อคิดเตือนใจต่าง เห็นได้ตรงๆจากรายการ “ธรรมะกับน้ำท่วม” ที่ดำเนินรายการโดย ประทุม สุทธิต สติภัย เนื้อหารายการเป็นการนำเสนอหลักการดำเนินชีวิตโดยยึดในหลักธรรม ให้ข้อเตือนใจกับผู้ฟังด้วยการนำเสนอหลักทางพระพุทธศาสนา หรือรายการ “บัวบานสีข้าว” ดำเนินรายการโดย บุญช่วย เครือวัลย์ โดยมีแนวคิดเพื่อสร้างสรรค์สังคมและเยาวชน ให้สละ ข้าวสาร สรรหาส่งเสริมคนดี เป็นต้น

3. ส่งเสริมการอนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม

สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงมีส่วนช่วยส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม อันดีงาม ด้วยการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆให้ประชาชนได้รับฟัง

4. ได้รับความบันเทิง

รายการบางประเภทมีเนื้อหาเพื่อความบันเทิง เช่น รายการเพลงลูกทุ่ง FM และรายการ หมูเฮาไทยอีสาน ช่วยให้ผู้ฟังได้พักผ่อนหย่อนใจ คลายความเครียดจากการทำงาน

4. วิทยุชุมชนเป็นเรื่องใกล้ตัว

ผู้ดำเนินรายการได้หยิบยกประเด็นในเรื่องของคนในชุมชนนำมาเผยแพร่ เช่น ในรายการ ที่เกี่ยวกับการเกษตร ผู้ดำเนินรายการจะแนะนำวิธีการปลูกพืชเศรษฐกิจของคนในชุมชนบ้านจำรุง หรือการประกาศ แจ้งข้อมูลข่าวสารก็จะเป็นเรื่องของคนในชุมชน เช่น การประกาศจัดงานศพ งาน แต่งต่างๆ ทำให้ผู้ฟังรู้สึกใกล้ชิด และไม่สามารถรับฟังได้ในสถานีวิทยุคลื่นอื่น ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เนื้อหารายการเป็นเรื่องของคนในชุมชน คนฟังรู้สึกว่าเป็นเรื่องใกล้ตัวส่งผลให้คนฟังสนใจอยากกับ ฟังเรื่องราวว่าในชุมชนของตนได้เหตุการณ์อะไรเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไป

5. ผู้ดำเนินรายการเป็นคนในชุมชน

ผู้ดำเนินรายการของทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงได้แก่

1. วินัย กว้างขวาง
2. วิไล รัตนวิจิตร
3. อำนวย เพิ่มศรี
4. รักสงบ ขวัญยืน
5. อุลัย ความเพียร
6. ฉลาด มีลาภ
7. ทำเนียบ รัตนพงษ์
8. อุทัย รัตนพงษ์
9. ล้ายอง กว้างขวาง
10. เยื่อน ผลงาม
11. พิษณุ
12. ไชยา
13. ชาติชาย เหลืองเจริญ
14. ณรงค์ สอนหลักทรัพย์
15. ประภา ควรหา
16. ประทุม สุทิตสถิตย์
17. บุญส่ง เมืองโคตร
18. หมอบานเย็น ตีนาน

ผู้ดำเนินรายการส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นหรือเป็นคนที่ผู้ฟังรู้จักเป็นอย่างดี ทำให้ผู้ฟังไม่เกิดความรู้สึกห่างเหิน เหมือนนั่งฟังเพื่อนคุย เป็นการกระตุ้นให้ผู้ฟังสนใจอยากฟังรายการ และเมื่อผู้ฟังมีปัญหาหรือมีข้อสงสัยก็สามารถสอบถามพูดคุยกับตัวผู้ดำเนินรายการได้เพราะผู้ฟังรู้จักผู้ดำเนินรายการอยู่แล้ว

6. ประชาชนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีกับวิทยุชุมชน

จากการศึกษาพบว่าคนฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงทุกคนมีทัศนคติที่ดีต่อชุมชน ทุกคนเห็นว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์กับชุมชนบ้านจำรุงเป็นอย่างมาก คนฟังได้รับข่าวสารสาระความรู้ การเข้ามาของวิทยุชุมชนบ้านจำรุงก่อให้เกิดสิ่งดีขึ้นในชุมชน และในการดำเนินงาน

ของวิทยุชุมชนนั้นโปร่งใส และไม่แสวงหาผลกำไร ไม่มีโฆษณา และไม่มีเรียกเก็บเงิน ทุกคนมาทำงานด้วยใจ โดยไม่ค่าจ้างตอบแทน

7. สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงสอดคล้องกับอาชีพและวิถีชีวิตของคนในชุมชน

เนื้อหารายการของสถานีวิทยุชุมชนทั้ง 4 ด้าน ของวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ด้านการเกษตร การสาธารณสุข การเมือง และจิตสำนึกรักท้องถิ่น นั้นค่อนข้างจะสอดคล้องและตรงกับอาชีพและวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **ด้านการเกษตร** เนื้อหารายการสอดคล้องกับอาชีพของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้ฟังส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นจึงสามารถเนื้อหาสาระที่ได้รับจากการฟังมาใช้ในการทำการเกษตรจริงๆ ไม่ว่าจะเป็นการแนะนำการทำการเกษตรแบบปลอดสารพิษ การปลูกผักสวนครัว

2. **ด้านการสาธารณสุข** เนื้อหาของรายการทางด้านสาธารณสุขสอดคล้องกับอาชีพและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคำแนะนำในเรื่องของการระวังป้องกันโรคไข้หวัดนก สำหรับผู้ฟังที่เลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพ และการแนะนำการรักษาสุขภาพ

3. **การเมือง** เนื้อหารายการที่เกี่ยวข้องทางด้านการเมืองจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตผู้ฟังในประเด็นของการประกาศแจ้งข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชนมากกว่า

4. **จิตสำนึกรักท้องถิ่น** เนื้อหารายการจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เนื้อหารายการประเภทนี้จะมุ่งเน้นนำเสนอเรื่องราวในอดีตของชุมชน รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ในสมัยก่อนของคนในชุมชน

การนำเสนอในแต่ละรายการทำให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน และในอาชีพของตน (ซึ่งส่วนใหญ่คนในชุมชนจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม)

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

จากการศึกษาพบว่า มีหลายปัจจัยที่ทำให้ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ดังนี้

1. ความรู้สึกที่ว่าวิทยุชุมชนเป็นของคนในชุมชน อยากช่วยเหลือเป็นการตอบแทน

จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ฟังรู้สึกที่ว่าวิทยุชุมชนเป็นของคนในชุมชน เมื่อทางวิทยุชุมชนจัดกิจกรรมหรือมีกิจกรรมต่างๆ คนในชุมชนจะต้องมาร่วมกันช่วยเหลือ ประชาชนเกิดความรักรู้สึกที่ว่าวิทยุชุมชนเป็นสมบัติของชุมชน และถ้าต้องการให้วิทยุชุมชนยังคงอยู่ต่อไปทุกคนในชุมชนจะต้องร่วมแรงร่วมใจช่วยกิจกรรมต่างๆของวิทยุชุมชน คนในชุมชนรู้สึกว่าอยากมีส่วนร่วมและหนึ่งในแรงผลักดันให้วิทยุชุมชนและชุมชนบ้านจำรุงเจริญมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมโต๊ะจีน ซึ่งเริ่มต้นมาจากชมรมผู้ใช้น้ำ และได้ต่อยอดจนมาเป็นกิจกรรมของสถานีวิทยุชุมชน ที่ผู้ฟังทุกคนรู้สึกถึงความมีส่วนร่วมและอยากช่วยเหลือในกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมการจัดโต๊ะจีนนี้ ถือว่าเป็นการหารายได้เข้าสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงทางหนึ่ง (เนื่องจากทางสถานีไม่ได้แสวงหาผลกำไรจากการโฆษณา ทำให้วิทยุชุมชนไม่มีรายได้ในจุดนั้น) ดังนั้นในเมื่อชาวบ้านต้องการอยากให้วิทยุชุมชนสามารถดำเนินงานต่อไปได้ จึงร่วมมือร่วมแรงกันช่วยเหลือวิทยุชุมชนเป็นการตอบแทน

2. ความสามัคคีในชุมชน

ชุมชนบ้านจำรุงเป็นชุมชนที่มีความความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรักความสามัคคีกันในชุมชน เมื่อทางวิทยุชุมชนมีกิจกรรมสาธารณะเกิดขึ้นจึงได้รับการช่วยเหลือจากชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างดี ซึ่งผู้ฟังได้ให้ความคิดเห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงนั้นจะเป็นการแสดงถึงพลังความสามัคคีของคนในชุมชน เพื่อให้คนภายนอกได้เห็นถึงความสามัคคีของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนไม่เกิดความแตกแยก มีความรักความสามัคคีกันเป็นอย่างดี

3. ผู้นำชุมชน

จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ฟังบางส่วนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สื่อสารผ่านผู้นำชุมชนได้รับการเผยแพร่ผ่านทางวิทยุชุมชนได้โดยจากการชักชวนของผู้นำชุมชน โดยเฉพาะผู้ใหญ่ชาติชาย เหลืองเจริญ เป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพและเชื่อถือเป็นอย่างมาก ดังนั้นเมื่อผู้ใหญ่ทำการชักชวนให้คนฟังมาร่วมกิจกรรมจึงได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากคนในชุมชน

4. ต้องการให้สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงและชุมชนเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

ผู้ฟังรายการและคนในชุมชนบางส่วนต้องการให้สถานวิทย์และชุมชนเป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอกมากยิ่งขึ้น จึงสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ชุมชนมีชื่อเสียง เป็นการแสดงให้เห็นว่าชุมชนบ้านจำรุงมีสิ่งน่าสนใจมากมาย

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “วิธีการสื่อสารของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง และปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนที่ส่งผลการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ที่เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth interview) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้ดำเนินรายการ ผู้ฟังรายการ และผู้นำชุมชน

สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลเบื้องต้นของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงออกอากาศครั้งแรกในวันที่ 14 กันยายน 2545 โดยใช้เครื่องกำลังส่ง 20 วัตต์ เสาอากาศสูง 18 เมตร การกระจายเสียงบนคลื่นความถี่ FM 103.75 MHz ครอบคลุมพื้นที่ 10 ตำบล ส่วนใหญ่อยู่บนอำเภอแกลง กับอำเภอชะเมา และอำเภอเมืองบางส่วน

ออกอากาศทุกวันตั้งแต่เวลา 12.00 – 15.00 น. โดยมีคนในชุมชนบ้านจำรุงผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการ โดยมีรายการต่างๆดังต่อไปนี้

1.คุยกับสวช. และข่าวบริการ	ดำเนินรายการโดย	วินัยกว้างขวาง
2. ฟังเพลงเก่าเล่าความหลัง	ดำเนินรายการโดย	วิไล รัตนวิจิตร และ อำนวย เพิ่มศรี
3. เพื่อน้ำ	ดำเนินรายการโดย	กลุ่มผู้ใช้น้ำ
4. ว่านและสมุนไพรไทย	ดำเนินรายการโดย	รักสงบ ชวัญยืน
5. บอกเล่าเก้าสิบ	ดำเนินรายการโดย	อุทัย ความเพียร
6. สรร สาระ	ดำเนินรายการโดย	ฉลาด มีลาภ
7. ย้อนอดีต	ดำเนินรายการโดย	ทำเนียบ รัตนพงษ์
8. ชุมชนเป็นสุข	ดำเนินรายการโดย	สถาบันอนาคตการศึกษา

9. ไฟฟ้าพบประชาชน	ดำเนินรายการโดย	กฟภ.
10. เกษตรพื้นบ้าน	ดำเนินรายการโดย	อุทัย รัตนพงษ์ และ ล้ายอง กว่างขวาง
11. อสม. ใส่ใจห่วงใยสุขภาพ	ดำเนินรายการโดย	สอ.บ้านจำรุง
12. บอกข่าวชาวแปดอง	ดำเนินรายการโดย	ชมรมแปดอง
13. เรื่องเล่าจากท้องถิ่น	ดำเนินรายการโดย	เยื่อน ผลงาม
14. มนต์เพลงลูกทุ่ง FM	ดำเนินรายการโดย	พิชญ์ และ ไชยา
15. ถากบ้านดางเมือง	ดำเนินรายการโดย	ชาติชาย เหลืองเจริญ และ ณรงค์สอนหลักทรัพย์
16. สบายใจกับวัยทอง	ดำเนินรายการโดย	ประภา ควรหา
17. ธรรมะกับน้ำท่วม	ดำเนินรายการโดย	ประทุม สุทธิภักดิ์
18. หมูเหาไทยอีสาน	ดำเนินรายการโดย	บุญส่ง เมืองโคตร
19. คู่กับหมอบานเย็น	ดำเนินรายการโดย	หมอบานเย็น ดีนาน
20. เยวชนกับเสียงเพลง	ดำเนินรายการโดย	นักเรียน รร. วัดเขากระโดน

สามารถแบ่งค่านิยม และประโยชน์ที่สอดแทรกอยู่ในรายการที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุชุมชน ได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การเกษตร แนะนำการทำเกษตรปลอดสารพิษ ปลูกผักสวนครัว
2. การสาธารณสุข การรักษาสุขภาพ แนะนำเรื่องยา
3. การเมือง แจ้งข่าวสารบ้านเมือง วิเคราะห์วิจารณ์ข่าวสารบ้านเมือง แจ้งรายละเอียดและโครงการของภาครัฐ
4. จิตสำนึกรักท้องถิ่น บอกเล่าเรื่องราวในอดีตของชุมชน บอกเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยของชุมชน

ปัญหานำวิจัยที่ 1 : วิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนมีลักษณะอย่างไร

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่าวิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการนั้นมีหลากหลายและแต่ละคนมีวิธีการสื่อสารที่ไม่เหมือนดังต่อไปนี้

รูปแบบทางการสื่อสาร

รูปแบบการสื่อสารที่พบในการสื่อสารระหว่างผู้ดำเนินรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงกับผู้ฟังสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1 **จำแนกตามทิศทางการใช้** จากการศึกษาพบว่าเป็นการสื่อสารสองทาง คือ ผู้ฟังมีการสื่อสารกลับเข้ามาในรายการในขณะที่ออกอากาศ โดยอยู่ในรูปแบบการโทรศัพท์เข้ามา นอกจากนี้ยังมีวิธีการเดินเข้ามาพูดคุย ณ สถานีเลย และมีส่วนน้อยมากที่จะใช้วิธีการส่งจดหมาย นอกจากนี้ นอกเหนือจากเวลาออกอากาศเมื่อผู้ฟังได้เจอกับผู้ดำเนินรายการข้างนอกก็จะมีการพูดคุยกันถึงเรื่องการดำเนินงานของวิทยุชุมชน และพูดคุยเรื่องที่ออกอากาศ

องค์ประกอบของการสื่อสาร

ผู้ส่งสาร คือ ผู้ดำเนินรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ซึ่งผู้ส่งสารที่ดีควรมีปัจจัยดังต่อไปนี้

1. **ทักษะการสื่อสารของผู้ส่งสาร** ทักษะในการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการมีค่อนข้างน้อย เนื่องจากผู้ดำเนินรายการบางคนไม่ได้รับการฝึกอบรม มีผู้ดำเนินรายการเพียงไม่กี่คนที่ผ่านการสอบผู้ประกาศ ความเป็นมืออาชีพจึงค่อนข้างมีน้อย ดังนั้นประสิทธิภาพของผู้ส่งสารจึงไม่ดีเท่าที่ควร

2. **ทัศนคติของผู้ส่งสาร** แบ่งออกได้เป็น 1) **ทัศนคติต่อตนเอง** ผู้ดำเนินรายการทุกคนมีทัศนคติต่อตนเองในทางบวก มีความมั่นใจในความรู้ประสบการณ์ของตนเองที่สามารถทำการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) **ทัศนคติต่อสาร** ผู้ดำเนินรายการทุกคนจะต้องทำการค้นคว้าข้อมูลด้วยตนเอง ทำให้มีความมั่นใจในสารที่จะส่งออกไปยังผู้รับว่า สารนั้นมีคุณค่า และมีประโยชน์กับผู้รับสูงสุด 3) **ทัศนคติต่อผู้รับสาร** ผู้รับสารมีทัศนคติต่อผู้ส่งสารในทางบวกทำให้รับสารนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. **ระดับความรู้ของผู้ส่งสาร** ผู้ดำเนินรายการมีความรู้ความเชี่ยวชาญในข้อมูลที่นำเสนอ ทำให้สารที่ส่งออกไปได้ประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับ

4. **สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม** พบว่าวัฒนธรรมของคนในชุมชนบ้านจำรุงไม่แตกต่างกัน ทำให้การสื่อสารระหว่างผู้ดำเนินรายการกับผู้ฟังเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น และในสังคม

บ้านจำรุ่ง ไม่มีความแตกต่างกันมากในเรื่องของสถานภาพในสังคม คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือกันเป็นที่ เป็นน้อง เหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน

ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร

พบว่าผู้ดำเนินรายการได้รับความน่าเชื่อถือจากผู้ฟังรายการซึ่งสามารถแบ่งได้ดังนี้ 1) เป็นบุคคลที่มีความรู้ จบการศึกษาในระดับสูง 2) มีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม เช่น เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นอบต. เป็นต้น 3) มีอาชีพที่มีความน่าเชื่อถือ ผู้ดำเนินรายการบางคนประกอบอาชีพเป็นครู หรือรับข้าราชการ ส่งผลให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อถือในตัวบุคคลและเชื่อถือในสารที่สื่อออกมาด้วย 4) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ นำข้อมูลมาจากการลงมือทำจริงๆ และนำเสนอให้ผู้ฟังได้รับทราบต่อไป 5) เป็นผู้อาวุโส 6) เป็นผู้นำทางความคิดของคนในชุมชน

ความเหมือนกันกับผู้รับสารของผู้ส่งสาร

ผู้ดำเนินรายการเป็นในชุมชนและมีความคล้ายคลึงกันกับผู้ฟังรายการทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าคุณดำเนินรายการเหมือนเป็นคนในครอบครัว เหมือนเป็นเพื่อน เพราะเป็นคนที่เคยเห็นหน้ากันในชุมชน และรู้จักกันเป็นอย่างดี และผู้ฟังรู้สึกว่าคุณสามารถเข้าถึงผู้ดำเนินรายการได้ ไม่เกิดความรู้สึกว่าคุณดำเนินรายการเป็นคนละพวกละกลุ่มกับตน

สาร (Message)

ได้ศึกษาถึงส่วนประกอบที่สำคัญของสาร 3 ประการคือ 1) รหัสของสาร ภาษาที่ใช้คือ ภาษาระยะยง (ภาษาถิ่น) เป็นภาษาที่ใช้มากที่สุด รองลงมา คือ ภาษากลาง และน้อยสุด คือ ภาษาอีสาน 2) เนื้อหาของสาร แบ่งได้ 2 ประเภท คือ สารประเภทข้อเท็จจริง จากการศึกษาพบว่า สารประเภทข้อเท็จจริงจะเป็นการประกาศการแจ้งข่าวสารของหน่วยงานภาครัฐ และสารประเภทข้อคิดเห็น ได้แก่ รายการประเภทแสดงความคิดเห็น เช่น รายการถกบ้านถางเมือง เป็นต้น 3) การจัดสาร การจัดสารพบว่าผู้ดำเนินรายการส่วนใหญ่มีการจัดสารเรียบเรียงก่อนจะออกอากาศ โดยมีการร่างหัวข้อที่จะพูดไว้ก่อน และมีผู้ดำเนินรายการส่วนน้อยที่ไม่มีโครงร่างในการจัดรายการเป็นการสื่อสารแบบสดๆ

เนื้อหาและความน่าสนใจของสาร

เนื้อหาและความน่าสนใจของสารสามารถแบ่งออกมาได้เป็น 4 ด้านคือ 1) ด้านการเกษตร รายการเกษตรพื้นบ้าน ได้แนะนำให้ผู้ฟังหันมาการเกษตรแบบอินทรีย์แทนการทำเกษตรแบบอินทรีย์ 2) ด้านการสาธารณสุข ผู้ดำเนินรายการได้นำเสนอความน่าสนใจของเนื้อหาด้วยการแนะนำประชาชนในด้านสุขภาพและการระวังรักษาโรคภัยไข้เจ็บ 3) ด้านการเมือง ผู้ดำเนินรายการนำเสนอข่าวความเคลื่อนไหวในวงการเมือง 4) ด้านจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่น ความน่าสนใจของสารอยู่ที่การนำเสนอสาระเรื่องราวในอดีตที่คนรุ่นใหม่ไม่เคยได้รับรู้หรือได้สัมผัสโดยได้รับการบอกเล่าผ่านมาจากผู้อาวุโสในชุมชน

ข้อมูลที่ผู้ดำเนินรายการนำมาเสนอกับผู้ฟังนั้นได้ทำการค้นคว้ามาจาก 1) เป็นข้อมูลที่ปฏิบัติแล้วได้ผลจริง เช่นการทำเกษตร 2) ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะเป็นความรู้ใหม่ ๆ สำหรับผู้ฟัง ทำให้สารนั้นมีความน่าสนใจ 3) จากประกาศจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น การประกาศจากกรมอนามัย 4) จากโทรทัศน์ หนังสือ หนังสือพิมพ์ 5) จากสิ่งที่ได้พบเจอในชีวิตประจำวัน 6) จากการประกาศแจ้งข่าวของคนในชุมชนเอง

ประโยชน์ต่อผู้รับสาร

ผู้ฟังจะได้รับสารที่มีประโยชน์สาระความรู้ คติสอนใจต่างๆ เป็นคนทันสมัย ได้รู้ ได้ทราบในสิ่งที่ไม่เคยได้รู้มาก่อน สามารถแบ่งประโยชน์ที่ได้รับออกเป็น 4 ด้านดังนี้ 1) ด้านการเกษตร 2) ด้านการสาธารณสุข 3) ด้านการเมือง 4) ด้านจิตสำนึกท้องถิ่น

นอกจากนี้วิทยุชุมชนยังประโยชน์ด้านอื่นๆอีกดังนี้ 1) ประโยชน์ในการกระจายข่าวสารต่างๆ เช่น การแจ้งข่าว งานศพ, งานแต่ง, งานบวช ฯลฯ 2) การประกาศรับสมัครงาน เป็นการช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งการเป็นสื่อกลางในลักษณะนี้เป็นประโยชน์กับชาวบ้านในชุมชนบ้านจำรุงและละแวกใกล้เคียงเป็นอย่างมาก

2 **จำแนกตามลักษณะการใช้** จากการวิจัยพบว่ามีลักษณะเป็นแบบกึ่งทางการ คือผู้ดำเนินรายการจะมีโครงร่างในการจัดรายการ แต่มีบางส่วนที่พบว่ามีลักษณะเป็นทางการ เช่น การประกาศข่าวสารของหน่วยงานภาครัฐ หรือ บางรายการที่จำเป็นต้องเคร่งครัดในการสื่อสาร

ภาษาที่ใช้

จากการวิจัยพบว่าภาษาที่ผู้ดำเนินรายการใช้มีดังต่อไปนี้ 1) *ภาษาระยะยง (ภาษาถิ่น)* ผู้ดำเนินรายการส่วนใหญ่จะใช้ภาษาถิ่นในการจัดรายการ เพราะความถนัดและผู้ฟังก็เป็นคนระยองเข้าใจสามารถเข้าใจได้ง่าย 2) *ภาษากลาง* มีบางส่วนเท่านั้นที่ใช้ภาษากลาง เนื่องจากไม่ถนัดภาษาท้องถิ่น และเนื้อหารายการเหมาะสมที่จะใช้ภาษากลางมากกว่า เช่น การประกาศข่าวสารของทางสถานีวิทยุ เป็นต้น 3) *ภาษาอีสาน* มีผู้ดำเนินรายการเพียงคนเดียวที่ใช้ภาษาอีสานในการจัดรายการ คือคุณบุญส่ง เมืองโคตร จัดรายการ “หมูเฮาไทยอีสาน” และจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมพบว่าผู้ดำเนินรายการทุกคน ใช้ภาษาที่สุภาพ เข้าใจง่าย ไม่คลุมเครือ

ความน่าสนใจของการนำเสนอ

ผู้ดำเนินรายการแต่ละคนมีเอกลักษณ์และวิธีการนำเสนอที่แตกต่างกัน ดังนี้ 1) *การพูดไปเรื่อยๆ* 2) *เพลงพื้นบ้าน* 3) *กลอน* ที่ 4) *สเปคตประกอบรายการ* 5) *สัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการ* 6) *ตลกขบขัน*

ปัญหานำวิจัยที่ 2 การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงเป็นอย่างไร

ผู้ฟังมีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงดังนี้

4. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร

การมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการ คือ มีการสื่อสารกลับเข้าไปในรายการ ได้แก่ 1) ผู้ฟังมีส่วนร่วมโดยการโทรศัพท์ สาเหตุที่โทรคือการขอเพลง และพูดคุยให้กำลังใจกับผู้ดำเนินรายการ และมีบ้างที่จะสอบถามในประเด็นที่ผู้ดำเนินรายการกำลังนำเสนอออกอากาศ 1) ผู้ฟังมีส่วนร่วมโดยการเข้าไปพูดคุยกับผู้ดำเนินรายการในขณะที่กำลังออกอากาศ 2) การบอกผ่านผู้ดำเนินรายการนอกเวลาออกอากาศ บางครั้งเป็นคำถามในประเด็นข้อสงสัย หรือแสดงความคิดเห็น ตีชม เพื่อผู้ดำเนินรายการจะได้นำมาปรับปรุงในการออกอากาศครั้งต่อไป

5. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต

1) ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร โดยการฝากข่าวสารประกาศ แจ้งข่าว ในเรื่องต่อไปนี ารายงานข่าวต่างๆที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ข่าวเรื่องโจรขโมย, ฝากแจ้งงานต่าง เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานบวช, ฝากประกาศเรื่องพืชผลทางการเกษตร เช่น มีผลผลิตมากเกินไปประกาศขาย และประกาศรับจ้าง หรือรับสมัคร เป็นการช่วยสร้างงานให้กับคนในหมู่บ้าน

2) ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ดำเนินรายการ

ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในผู้ผลิตหรือผู้ดำเนินรายการได้นั้นมีสาเหตุมาจาก 2 ปัจจัย คือ 1) ผู้ฟังเสนอตัวเข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการ หรือขอเข้ามาทำงานในกระบวนการทำงานของวิทยุชุมชนเอง 2) ได้รับการชักชวนจากผู้ใหญ่ชาติชายให้เข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการ ซึ่งรูปแบบรายการและประเด็นที่ต้องการนำเสนอจะเป็นแนวทางในด้านที่ผู้ฟังนั้นถนัด นอกจากนี้ผู้นำชุมชนบางคนยังชักชวนผู้ฟังให้เข้ามาร่วมดำเนินงานในส่วนของวิทยุชุมชน โดยการประกาศประชาสัมพันธ์ เมื่อผู้ฟังสนใจก็ขอเข้ามาจัดรายการได้

3) ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิต

ผู้ดำเนินรายการได้ชักชวนผู้ฟังให้เข้ามาแสดงความคิดเห็น ให้สัมภาษณ์ในประเด็นปัญหาต่างๆ นอกจากนี้ยังได้ประสานงานกับเครือข่ายกิจกรรมชุมชนสอบถามความสนใจไปยังผู้ฟังรายการเพื่อให้เข้ามาเป็นตัวแทนจัดรายการเบื้องต้นแล้วยังได้มองหาพันธมิตรจากผู้ฟังที่อยู่ในชุมชนรอบข้างเข้ามาร่วมจัดรายการในฐานะผู้ผลิตรายการ เพื่อบอกเล่าเรื่องราว ความสนใจ และข่าวสารของชุมชนตนด้วย

ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

ผู้ฟังรายการของทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงส่วนใหญ่ให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางวิทยุชุมชน โดย 1) ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นช่วยงานทั่วไป เมื่อเวลาทางชุมชนจัดงานชาวบ้านก็จะมาเข้าร่วมงานและช่วยเหลือตามกำลังตามความสามารถ ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคและช่วยเหลือทางด้านแรงงาน 2) ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นวางแผน กำหนดรูปแบบของกิจกรรม โดยผู้ที่เข้ามาทำงานตรงนี้จะเป็นผู้นำทางความคิด หรือบุคคลที่เคยร่วมทำงานตรงนี้มาตั้งแต่แรก

องค์ประกอบทางการสื่อสาร

พิจารณาองค์ประกอบของการสื่อสารในฐานะของผู้ฟังเป็นผู้รับสาร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผู้รับสาร (Receiver)

ผู้รับสาร ในที่นี้คือ ผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง โดยมีปัจจัยในการที่จะทำให้ผู้รับสารนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพดังนี้

1. **ทักษะในการสื่อสาร** ผู้ฟังรายการส่วนใหญ่สามารถรับสารและเข้าใจในสารที่ผู้ดำเนินรายการส่งออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. **ทัศนคติของผู้รับสาร** แบ่งได้เป็น 1) ทัศนคติต่อตนเอง ผู้รับสารส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อตนเองในทางบวกเชื่อว่าตนเองเป็นคนหนึ่งในชุมชน เป็นเจ้าของวิทยุชุมชน 2) ทัศนคติต่อสาร จากการวิจัยพบว่าผู้ฟังมีทัศนคติต่อสารในทางบวก โดยเชื่อว่าสารที่ผู้ดำเนินรายการส่งออกมานั้นมีประโยชน์ มีสาระ มีความรู้ และตนเองสามารถนำประยุกต์มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ 3) ทัศนคติต่อผู้ส่งสาร ผู้ฟังส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อผู้ส่งสาร โดยให้ความเห็นว่า พูดมีสาระให้ความรู้กับผู้ฟัง มีส่วนน้อยที่ให้ความเห็นว่าผู้ดำเนินรายการบางคนไม่ได้ผ่านการฝึกอบรม เพราะฉะนั้นมาตรการในการจัดรายการสู่สถานีใหญ่ๆไม่ได้

2. **ความรู้** แบ่งได้ออกเป็น 1) ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสาร ผู้รับสารไม่เคยมีความรู้ในสารที่ผู้ดำเนินรายการส่งออกมาดังนั้นผู้ฟังจึงให้ความสนใจในตัวสารนั้นมาก เพราะถือว่าเป็นสิ่งใหม่ เป็นสาระความรู้ 2) ความรู้ในเรื่องกระบวนการสื่อสาร ผู้ฟังมีความรู้ในกระบวนการสื่อสารเป็นอย่างดีและบางครั้งผู้ฟังได้มีการสื่อสารกลับเข้าไปในรายการด้วยซึ่งถือว่าเป็นการสื่อสารสองทาง

3. **สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม** ผู้รับสารไม่มีความแตกต่างจากผู้ส่งสาร (ผู้ดำเนินรายการ) มากนัก

ปัญหำนำวิจัยที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของวิทยุชุมชนที่ส่งผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ที่เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

ปัจจัยที่มีผลต่อการฟัง

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการเลือกและรับฟังรายการจากทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงอย่างต่อเนื่องนั้น มีปัจจัยมาจาก 1) ความรู้สึกเป็นเจ้าของ 2) สื่อกกลางในชุมชน

3) การได้รับประโยชน์ สามารถแบ่งสาระประโยชน์ที่ผู้ฟังได้รับมีทั้งทางด้านได้รับความรู้ (การเกษตร การสาธารณสุข การเมือง และจิตสำนึกรักท้องถิ่น) ด้านคติสอนใจ การส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีอันดีงาม และได้รับความบันเทิง 4) วิทยุชุมชนเป็นเรื่องใกล้ตัว 5) ผู้ดำเนินรายการเป็นคนในชุมชนหรือเป็นคนในท้องถิ่นหรือเป็นผู้ฟังด้วยกันเป็นอย่างดี 6) ประชาชนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีกับวิทยุชุมชน 7) สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงสอดคล้องกับอาชีพและวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

จากการศึกษาพบว่ามีปัจจัยดังต่อไปนี้ 1) ความรู้สึกที่วิทยุชุมชนเป็นของคนในชุมชน อยากร่วมหรือเป็นการตอบแทน ผู้ฟังเกิดความรัก ความหวงแหน อยากร่วมตอบแทน อยากร่วมหรือเพราะรู้สึกว่าวิทยุชุมชนเป็นของพวกเขา 2) ความสามัคคีในชุมชน เรียกว่าได้สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงสร้างให้คนในชุมชนมีความสามัคคี 3) ผู้นำชุมชน คือผู้ใหญ่ชาตชาย เหลืองเจริญ เป็นบุคคลที่มีส่วนเป็นอย่างมากในการชักจูงให้ผู้ฟังเข้ามาเข้าร่วมกิจกรรม 4) ต้องการให้สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงและชุมชนเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

วิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

จากการศึกษาพบว่า วิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการนั้นพิจารณาจาก 1) รูปแบบทางการสื่อสาร โดยจำแนกตามทิศทางการใช้ และลักษณะการใช้ 2) ภาษาที่ใช้ 3) ความน่าสนใจในการนำเสนอ เนื่องผู้ดำเนินรายการแต่ละคนมีวิธีการสื่อสารที่แตกต่างกัน มีเอกลักษณ์และลักษณะเด่นที่แตกต่างกัน ซึ่งวิธีการสื่อสารที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละคนนี้ส่งผลให้ผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงสนใจรับเลือกฟังรายการ และรับฟังอย่างเป็นประจำและต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากการศึกษาถึงรูปแบบของการสื่อสารพบว่า รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างผู้ดำเนินรายการ (ผู้ส่งสาร) ไปยังผู้ฟัง (ผู้รับสาร) มี 2 ประเภท คือ จำแนกตามทิศทางการใช้ และจำแนกตามลักษณะการใช้ จากการวิจัยพบว่า ทิศทางการใช้เป็นการสื่อสารแบบสองทาง คือ เมื่อผู้ดำเนินรายการส่งข้อมูลข่าวสารไปยังผู้ฟังทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ในขณะที่เดียวกันผู้ฟังได้รับสารหรือข้อมูลแล้วก็ส่งข้อมูลข่าวสารกลับมายังผู้ดำเนินรายการด้วยโดยทาง การโทรศัพท์ การเข้ามาพูดคุยแบบซึ่งหน้าๆ ในขณะออกอากาศ และการบอกผ่านผู้ดำเนินรายการนอกเหนือจากเวลาที่ออกอากาศ เรียกว่าเป็นการสื่อสารที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร

ต่างก็สามารถรับส่งข่าวสารซึ่งกันและกัน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้ซักถามข้อข้องใจหรือข้อสงสัยต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน มีการโต้ตอบกัน ทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะตอบสนองต่อกันเพื่อสร้างความเข้าใจได้อย่างชัดเจน ในประเด็นของการจำแนกตามลักษณะการใช้พบว่า มีการสื่อสารทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยการสื่อสารแบบเป็นทางการจะเป็นรายการที่นำเสนอตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดเอาไว้ ส่วนการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการนั้นไม่ได้ดำเนินไปตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดเอาไว้ ผู้ดำเนินรายการทำการสื่อสารออกไปโดยคิดว่าตนมีความสนิทสนมกับผู้ฟังรายการที่เป็นคนในพื้นที่อยู่แล้ว นอกจากนี้ยังพบลักษณะของการสื่อสารอีกแบบคือ ลักษณะแบบกึ่งทางการ คือ ผู้ดำเนินรายการทำการสื่อสารโดยใช้ภาษาคำพูดที่สุภาพ มีการวางโครงร่างคร่าวๆในการออกอากาศแต่ละครั้งว่าจะนำเสนอในประเด็นอะไรบ้าง บางครั้งในรายการเดียวกันมีทั้งการประกาศแจ้งที่ต้องใช้การสื่อสารแบบเป็นทางการและการพูดคุยเล่าเรื่องโดยใช้การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของการสื่อสาร ตามที่ ประมะ สตะเวทิน (2538) ในด้านของผู้ส่งสาร หมายถึงบุคคลซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นสร้างและส่งสารไปยังผู้อื่น ซึ่งในที่นี้คือ ผู้ดำเนินรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงนั่นเอง โดยผู้ดำเนินรายการจะทำหน้าที่เข้ารหัสสารและส่งโดยการออกอากาศผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงไปยังผู้รับสารซึ่งก็คือผู้ฟังรายการ ผู้ส่งสารที่ดีนั้นควรมีทักษะในการสื่อสาร ซึ่งผู้ดำเนินรายการนั้นมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสารที่ต้องการจะส่งออกไปยังผู้รับสาร ทำให้ทักษะในการสื่อสารเชิงวัจนะคือการพูดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยของผู้ส่งสารในเรื่องของทัศนคติพบว่า ผู้ส่งสาร (ผู้ดำเนินรายการ) มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ผู้ดำเนินรายการมีความมั่นใจในตนเอง มีความเชื่อว่าตนเองมีความสามารถในรายการที่ตนนำเสนอ ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จในการสื่อสารค่อนข้างมาก ในส่วนของทัศนคติต่อเรื่องที่จะสื่อสาร ผู้ดำเนินรายการมีความเชื่อ มีความเลื่อมใสในสารส่งผลให้ผู้ดำเนินรายการมีความมั่นใจ และสามารถทำการสื่อสารได้ดี และผู้ดำเนินรายการมีทัศนคติที่ดีกับผู้รับสาร (ผู้ฟัง) เชื่อว่าผู้ฟังเป็นคนในชุมชนเดียวกัน เป็นพวกเดียวกัน จึงเลือกใช้คำพูดที่เหมาะสม และเป็นที่พอใจของผู้ฟังส่งผลให้การสื่อสารนั้นสัมฤทธิ์ผล

ปัจจัยของผู้ส่งสารในเรื่องความรู้พบว่า ผู้ส่งสารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของเรื่องที่จะทำการสื่อสาร ส่วนความรู้ในเรื่องของกระบวนการสื่อสารนั้นพบว่าผู้ดำเนินรายการมีความรู้ในกระบวนการสื่อสาร รู้ว่าตนเองถนัดในด้านไหนก็จะสื่อสารในด้านนั้น ในปัจจัยเรื่อง

สถานการณ์ในสังคมและวัฒนธรรมพบว่า ผู้ส่งสารและผู้ฟังไม่ได้มีความแตกต่างกันในด้าน สถานภาพรวมทั้งวัฒนธรรม ทำให้ไม่มีปัญหาการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

สอดคล้องกับที่ มณฑล ไบบัว (อ้างถึงใน ศิริพันธ์ ลิ้มปณชัยพรกุล, 2544) ได้เสนอ ความคิดที่ว่าผู้ส่งสารที่ดีควรมีคุณสมบัติดังนี้ 1) เป็นผู้มีความตั้งใจที่จะให้ผู้อื่นรับรู้ความ ประสงค์ของตน 2) เป็นผู้มีความเข้าใจเพียงพอในเนื้อหาเรื่องราวที่ตนมีความประสงค์จะสื่อสาร กับผู้อื่น ผู้ส่งสารจะต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างถ่องแท้ 3) เป็นที่มี ความพยายามที่จะเข้าใจความสามารถและความพร้อม ในการรับสารของผู้ที่ตนจะสื่อสารด้วย 4) เป็นผู้ที่จะรู้จักใช้กลวิธีที่เหมาะสมในการนำเสนอต่อผู้รับสาร

เมื่อพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารซึ่งถือเป็นวิธีหนึ่งในการสื่อสารที่ผู้ดำเนิน รายการใช้ พบว่าสอดคล้องกับที่ เบตติงเฮาส์ (Bettinghaus) (อ้างใน อรรถวรรณ ปิลาพันธ์โหวาท, 2537) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารมิได้ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติหนึ่งคุณสมบัติใดแต่ เพียงประการเดียวแต่เกี่ยวข้องกับบุคลิกอื่นๆด้วย เช่น สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น ฉะนั้น ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจึงตั้งอยู่บนรากฐานของการยอมรับจากผู้รับสารในหลายๆ สิ่งของผู้ส่งสารอันประกอบด้วยคุณสมบัติดังต่อไปนี้ 1) องค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถ (Competence) ประกอบด้วยการมีคุณค่า ความชำนาญ การมีคุณสมบัติ และความสามารถใน การหารายได้ให้แก่ตนเอง กลุ่มตัวแปรเหล่านี้ทำให้เกิดการยอมรับในความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร 2) องค์ประกอบด้านความรู้สึกปลอดภัย (Safety) ประกอบด้วยความมีมิตรต่อกันมีเมตตา ใจกว้าง และเป็นกันเอง กลุ่มตัวแปรเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความปลอดภัย และใจกว้างในตัวผู้ส่ง สาร 3) องค์ประกอบด้านบุคลิกลักษณะ (Characteristics) ประกอบด้วยความเห็นอกเห็นใจและ ไม่เห็นแก่ตัว ตัวแปรเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะของผู้รับสาร 4) องค์ประกอบด้านการ สมาคม (Socialbility) ประกอบด้วยการมีคุณธรรมการมีอัธยาศัยรอบรู้ในเรื่องต่างๆไป และมี อารมณ์ดี กลุ่มตัวแปรเหล่านี้แสดงถึงความมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

นอกจากนี้ยังพบว่าสอดคล้องกับการให้ความหมายของความน่าเชื่อถือของ ชิมปี (Shimp) (อ้างใน อรรถวรรณ ปิลาพันธ์โหวาท, 2537) ที่ว่า ชุดของการรับรู้ที่ผู้รับสารมีต่อผู้ส่งสาร ซึ่ง ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 มิติ ดังนี้ 1) ความเชี่ยวชาญ (Expertise) หมายถึงการที่ผู้รับสาร ประเมินว่าผู้ส่งสารมีความรู้มีประสบการณ์ มีทักษะและมีความชำนาญทั้งยังมีความสามารถในการ สื่อสารเรื่องใดเรื่องหนึ่ง 2) ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) หมายถึงการที่ผู้รับสาร

ประเมินว่า ผู้ส่งสารมีความเชื่อถือตรง อ่อนใจเมื่อได้ใกล้ชิดหรือสื่อสารด้วย 3) ความคล่องแคล่ว (Dynamic) หมายถึง การที่ผู้รับสารประเมินว่าผู้ส่งสารมีลักษณะกระตือรือร้น มีการตื่นตัว รวดเร็ว เป็นต้น 4) ความมีศักยภาพ (Potential) ในที่นี้หมายรวมถึงปัจจัยอื่นๆไม่ว่าจะเป็นในด้านรูปร่างที่สง่างาม เสียง น้ำเสียง ตลอดจนการที่มีหน้าตาดี เป็นต้น

และ ฮافلแลนด์, เจนิส และเคลลี (Havland, Janis and Kelley) (อ้างในพรทิพย์ จงเจิดศักดิ์, 2540)ได้ทำการศึกษาความน่าเชื่อถือของบุคคลพบว่า ความน่าเชื่อถือขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ 1) ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญ (Competent or Expertness) หมายถึง ขอบเขตที่แหล่งสารถูกประเมินเรื่องความสามารถในการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ความรู้เกี่ยวกับบางสิ่งที่เขาอ้างถึงหรือกำลังพูดอยู่ 2) ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) หมายถึง ระดับความเชื่อมั่นของผู้รับสารที่ประเมินเจตนาของผู้ส่งสาร ในการที่จะส่งข่าวหรือทำการสื่อสารข้อความที่ถูกต้องตามความเป็นจริงที่เห็นได้ หรือเจตนาที่ผู้ส่งสารจะพูดความจริงอย่างจริงใจเพื่อผลประโยชน์ของผู้ฟัง โดยมีได้เคลือบแฝงความเห็นประโยชน์ส่วนตน

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของผู้ดำเนินรายการแล้วพบว่า มีคุณสมบัติของความน่าเชื่อถือ ความน่าเชื่อถือไม่ว่าจะเป็นในด้านของความรู้ ประสบการณ์ ความชำนาญ ในสารที่ได้ทำการสื่อสารออกไป หรือในด้านของความน่าไว้วางใจ ความปลอดภัย ผู้ฟังมีความสนใจเมื่อได้ทำการสื่อสารด้วย นอกจากนี้ยังมีสถานภาพทางสังคมที่ช่วยให้ผู้ดำเนินรายการมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ประเด็นเรื่องความเหมือนกันกับผู้รับสาร สอดคล้องกับแนวคิดของ โรเจอร์ส (Rogers, 1995) ที่กล่าวว่า คุณลักษณะของคู่สื่อสารที่เหมือนกันและแตกต่างกันจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถทำนายได้ว่า “ใครจะถ่ายทอดข่าวสารต่อไปยังใครและในการถ่ายทอดข่าวสารนั้นจะมีประสิทธิภาพเพียงไร” ซึ่งคุณลักษณะที่เหมือนกัน (homophily) หมายถึง ระดับความเหมือนกันของบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในด้านต่างๆ ซึ่งตรงกันข้ามกับลักษณะที่แตกต่างกัน (heterophily) ซึ่งหมายถึง ระดับความแตกต่างกันของบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์กันในด้านต่างๆ เมื่อพิจารณาถึงความเหมือนกันกับผู้ฟังแล้ว ผู้ดำเนินรายการการเป็นคนในชุมชนเหมือนกันกับผู้ฟัง รวมทั้งไม่มีความแตกต่างกันในเรื่อง ของเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และอาชีพ ส่งผลให้การสื่อสารนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

องค์ประกอบด้านการสื่อสารในด้านของตัวสาร พบว่า สารหรือเรื่องราวที่ผู้ดำเนินรายการต้องการถ่ายทอดไปยังผู้ฟังโดยนำเสนอผ่านทางรายการทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง โดยความสำคัญของสารที่ถูกส่งมาจากผู้ส่งสาร ก็คือ การทำหน้าที่เร้าให้ผู้ฟัง (ผู้รับสาร) เกิดการรับรู้ความหมาย และมีปฏิกิริยาตอบสนอง ซึ่งสารนั้นประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ประการคือ 1) รหัสของสาร 2) เนื้อหาของสาร 3) การจัดการสาร

รหัสของสาร ก็คือ ภาษา และภาษาที่ผู้ส่งสารหรือผู้ดำเนินรายการใช้ในการทำการสื่อสาร ส่วนใหญ่จะเป็นภาษาระยะของ รองลงมาคือภาษากลาง และน้อยสุดคือ ภาษาอีสาน ในประเด็นเรื่องเนื้อหาของสารพบว่า รายการทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงมีเนื้อหาที่นำเสนอแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ รายการประเภทข้อเท็จจริง ได้แก่รายการที่รายงานให้ทราบถึงความจริงต่างๆที่มีอยู่ในโลก รายงานข่าวคราวความเคลื่อนไหวต่างๆ และรายการอีกประเภทคือ รายการประเภทข้อคิดเห็น ได้แก่รายการที่นำเสนอจากการประเมิน และการแสดงความคิดเห็นของผู้ดำเนินรายการเอง โดยมีเนื้อหาทั้งในเชิงประเมินค่า บ่งชี้ไปเลยว่าอะไรดีหรือไม่ดี และเนื้อหาในเชิงข้อแนะนำ ได้แก่ สารที่บอกกล่าวให้ผู้รับสารว่าควรทำอย่างไรด้วยขั้นตอนอย่างไร จึงจะได้ผลสมความมุ่งหมาย

การจัดการเป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของสาร จากการวิจัยพบว่าผู้ดำเนินรายการมีการจัดการ โดยจัดเตรียมสารที่จะนำเสนอสู่ผู้ฟังเป็นอย่างดี ทั้งในเรื่องของการเรียบเรียง รูปแบบการใช้ภาษา ทำให้สารนั้นมีคุณสมบัติในการสื่อสารได้

จุมพล รอดคำดี (2525) ได้เสนอเนื้อหาของการผลิตรายการวิทยุว่า หมายถึง เรื่องราวต่างๆที่ผู้จัดรายการต้องการให้ผู้ฟังเป้าหมายได้ฟังกัน การบรรจุเนื้อหาในรายการควรจะต้องสอดคล้องกันเป็นอย่างดีกับกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย และจากการวิจัยพบว่าผู้ดำเนินรายการนั้นได้นำเสนอเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้ฟังรายการโดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) การเกษตร มีการนำเสนอสารที่สอดคล้องกับอาชีพของผู้ฟังซึ่งส่วนใหญ่ทำการเกษตร โดยเนื้อหาที่นำเสนอจะเน้นในด้านการเกษตร 2) การสาธารณสุข กลุ่มเป้าหมาย เป็นชาวบ้านอยู่ในชุมชนที่ห่างไกล ดังนั้นการนำเสนอสารด้านสาธารณสุขเป็นการเพิ่มความรู้กับกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างมาก 3) การเมือง นำเสนอสารทางด้านการเมืองเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ความทันสมัย 4)จิตสำนึกรักท้องถิ่น กลุ่มเป้าหมายเป็นคนในชุมชนสารที่นำเสนอมุ่งเน้นให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่นขึ้น

การเกษตรแบบเคมี เป็นการทำการเกษตรแบบชีวภาพ 2) การสาธารณสุข ทำให้ผู้ฟังได้ความรู้ในเรื่องของสุขอนามัย โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ 3) การเมือง ทราบข่าวคราวความเคลื่อนไหวทางการเมืองและ 4) จิตสำนึกรักท้องถิ่น ส่งเสริมให้ผู้ฟังเกิดจิตสำนึกรักและหวงแหนในท้องถิ่นของตน ซึ่งประโยชน์ทั้งสี่ด้านนี้เกิดขึ้นมาจากการมีวิทยุชุมชนเกิด เรียกได้ว่าวิทยุชุมชนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และผู้ฟังก็ได้รับประโยชน์ด้วย

ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารนั้น ผู้ดำเนินรายการใช้ภาษาละเอียดยิ่งมากที่สุด รองลงมา คือ ภาษากลาง และภาษาอีสาน เป็นภาษาที่ผู้ดำเนินรายการใช้น้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับที่ จุมพล รอดคำดี (2525) ได้ให้ข้อสังเกตถึงการใช้ภาษาถิ่น ทั้งนี้เพราะการจัดรายการวิทยุหนึ่งบางครั้งจัดให้ผู้ฟังในท้องถิ่นฟัง ซึ่งในท้องถิ่นนั้นก็จะมีภาษาท้องถิ่นเขาโดยเฉพาะ การจัดรายการเป็นภาษาท้องถิ่น ย่อมจะเป็นการดีกว่าใช้ภาษาไทยภาคกลางแน่นอน และการใช้ภาษาของผู้ดำเนินรายการนั้นสุภาพ ไพเราะ ไม่มีการดูหมิ่นดูแคลนผู้ฟัง เข้าใจง่าย ใช้คำหรือถ้อยคำที่ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ความหมายที่สื่อออกมามีความหมายตรงๆ ผู้ฟังไม่ต้องมานั่งตีความ หรือวิเคราะห์สารนั้นอีกที่ไม่มีการใช้ศัพท์ทางวิชาการให้ผู้ฟังเข้าใจได้ยาก ซึ่งสอดคล้องกับที่ เจลิมศรี หุนเจริญ (2531) ได้รวบรวมเอาไว้

จากการวิจัยพบว่า ความน่าสนใจในการนำเสนอ ที่ผู้ดำเนินรายการทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงได้นำมาใช้ นั้น มีทั้ง สีสนาการพูดที่เหมือนการพูดคุยกับเพื่อน เน้นการพูดไปเรื่อยๆ มีการใช้เพลงประกอบ ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านที่แต่งเองร้องเอง มีคำกลอน มีสປอตประกอบรายการ ซึ่งทั้งหมดนี้คือความหลากหลาย แต่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแง่ของเนื้อหารายการที่เป็นเรื่องราวเดียวกัน

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

จากการวิจัยพบว่าการสื่อสารแบบไม่มีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการนั้นแบ่งได้เป็น 2 ระดับคือ 1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร 2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต และผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง เมื่อพิจารณาในการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร / ผู้ใช้สาร พบว่า ผู้รับสารมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารเพียงอย่างเดียว แต่ผู้รับสารอาจจะมีการสื่อสารกลับเข้ามาหาผู้รับสารบ้าง โดยการโทรศัพท์เข้ามาพูดคุยในรายการ ชักถามข้อสงสัย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร หรือการเข้ามาพูดคุยกับผู้ส่งสารตรงๆเป็นการสื่อสารแบบเผชิญหน้า ในขณะที่มีการออกอากาศ และนอกจากนี้ผู้รับสารได้ทำการสื่อสารผ่านมายังผู้ดำเนินรายการนอกเหนือเวลาการออกอากาศ โดยเรื่องที่ทำกรสื่อสาร

กลับเข้ามาเป็นไปในประเด็น การแจ้งข่าวสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ชักถามข้อข้องใจ เช่นเดียวกับการศึกษาของ ทิวพร แสนเมืองชิน (2544) ที่พบว่า ประชาชนเข้าถึงสื่อในลักษณะติดตามรับฟังด้วยเห็นประโยชน์ของรายการต่อการดำเนินชีวิต การแจ้งข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นหรือร้องทุกข์ และ วิระวรรณ ยังกิจการ (2545) ที่พบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรายการโดยการโทรศัพท์ ส่งจดหมาย และบอกผ่านผู้ดำเนินรายการเข้ามาในรายการ

จากการวิจัยในการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต/ผู้ส่ง /ผู้ร่วมผลิต พบว่า เป็นระดับขั้นของการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นมา โดยสามารถแบ่งได้เป็น 1) ขั้นก่อนการผลิต 2) ขั้นการผลิต 3) ขั้นหลังการผลิต ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงผู้รับสารที่เข้ามาถึงขั้นนี้พบว่า ทางสถานีได้เปิดโอกาสให้ผู้รับสารหรือผู้ฟังที่สนใจอยากจะเป็นผู้ดำเนินรายการ เข้ามามีส่วนร่วมทั้งในขั้นก่อนการผลิต คือการเตรียมการก่อนการผลิตรายการ เลือกประเด็นหัวข้อ เลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ รวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาเป็นวัตถุดิบ ในส่วนของขั้นการผลิต ผู้รับสารที่สนใจนั้นจะได้เข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการด้วยตนเอง และในขั้นหลังการผลิต ได้มีการติดต่อ ควบคุม เพิ่มเติมเทคนิคต่างๆ ตามที่ผู้ผลิตต้องการนำเสนอ สอดคล้องกันกับการศึกษาของ จิระวรรณ ดันกูรานันท์ (2542) ที่พบว่าผู้รับสาร คือ ผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาสนใจที่จะมีส่วนร่วมในการวิทยุชุมชนทุกขั้นตอน และมีบทบาทสำคัญอย่างมากทั้งในด้านการให้ความรู้ และการระดมความคิดเห็นจากสมาชิกชุมชน รวมทั้งการวางแผนจัดการวิทยุชุมชน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ทิวพร แสนเมืองชิน (2543) พบว่า ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตรายการและวางแผน

และในส่วนของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง พบว่า ทางสถานีได้เปิดโอกาสให้ผู้ฟังทุกคนที่สนใจในกิจกรรมได้เข้าร่วมกัน โดยผู้รับสารที่สนใจ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ทั้งในขั้นก่อนการทำกิจกรรม ขั้นการทำกิจกรรม และขั้นหลังทำกิจกรรม การเข้ามามีส่วนร่วมในที่นี้คือการ ลงแรงและการลงเงิน ของผู้ฟังรายการ

พิจารณาจากองค์ประกอบด้านการสื่อสารในแง่ของ ผู้รับสาร พบว่า ผู้รับสารในที่นี้คือผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ซึ่งมีบทบาทขั้นพื้นฐานอยู่ 2 ประการคือ การกำหนดรู้ความหมายตามเรื่องราวที่ผู้ส่งสารหรือผู้ดำเนินรายการผ่านการออกอากาศมายังตน และแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อผู้ส่งสาร ซึ่งเพื่อให้การสื่อสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพผู้รับสารที่ดีควรมีทักษะทางการสื่อสาร มีความสามารถในการฟังเพื่อที่จะได้ทำการถอดรหัสสารที่ผู้ส่งสารทำการสื่อสารออกมาได้ ซึ่งผู้รับสารสามารถถอดรหัสสารได้เป็นอย่างดีเพราะผู้ส่งสารหรือผู้ดำเนินรายการส่วนใหญ่ใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร ซึ่งง่ายแก่ความเข้าใจของผู้รับสาร นอกจากนี้จาก

การศึกษาพบว่าผู้รับสารหรือผู้ฟังรายการมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองในทางบวก มีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถรับสารที่ผู้ส่งสารส่งออกมาได้ มีเพียงส่วนน้อยที่มีทัศนคติต่อตนเองในทางลบที่ว่าตนไม่มีความรู้ความสามารถในสารที่ผู้ส่งสารได้ส่งออกมา ในประเด็นเรื่องทัศนคติต่อสารพบว่าผู้รับสารมีทัศนคติในทางบวกกับสารเนื่องจากเกิดความกระตือรือร้นอยากรับสารนั้นเพราะเห็นว่าเป็นสารที่ตนเองไม่เคยรู้มาก่อน และทัศนคติต่อผู้ส่งสารพบว่า ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อผู้ส่งสาร มีความเชื่อถือถึงความเลื่อมใสในความรู้ความสามารถ ความจริงใจของผู้ส่งสาร มีความประทับใจในบุคลิกของผู้ส่งสาร ทำให้การสื่อสารประสบผลสำเร็จ แต่มีเพียงส่วนน้อยที่มีทัศนคติในทางลบกับผู้ส่งสาร โดยเห็นว่าผู้ส่งสารหรือผู้ดำเนินรายการบางคนยังไม่มีความรู้ความสามารถพอ ไม่ได้การรับรองอย่างเป็นทางการจากกรมประชาสัมพันธ์ ในการมาเป็นผู้ดำเนินรายการ

จากการศึกษาในประเด็นเรื่องความรู้ของผู้รับสารพบว่า ผู้รับสารไม่มีความรู้ในสารที่ผู้ดำเนินรายการหรือผู้ส่งสารส่งออกมาเนื่องจากเป็นสิ่งใหม่ และผู้ส่งสารมักจะนำสารที่เป็นความรู้ใหม่ๆมานำเสนอกับผู้ฟัง แต่ในส่วนของกระบวนการสื่อสารพบว่าผู้รับสารมีความรู้ในเรื่องของกระบวนการในการสื่อสารเป็นอย่างดี และบางครั้งผู้รับสารมีการสื่อสารกลับไปยังผู้ส่งสารอีกด้วย เมื่อพิจารณาจากสถานภาพในสังคมและวัฒนธรรมพบว่า เช่นเดียวกับกับผู้ส่งสาร ผู้รับสารไม่มีความแตกต่างกับผู้ส่งสารมากนัก ทำให้ไม่มีปัญหาในการสื่อสารเกิดขึ้น

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยชุมชนที่ส่งผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ที่เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยชุมชนบ้านจำรุง

ปัจจัยที่มีผลต่อการฟังนั้นจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านความรู้ลึกเป็นเจ้าของวิทยุชุมชน เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ผู้ฟังรับฟังรายการอย่างเป็นประจำและต่อเนื่อง เนื่องจากผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าวิทยุชุมชนเป็นของทุกคน เกิดความรักความหวงแหนขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2544) ได้กล่าวว่า “วิทยุชุมชนนั้นองค์กรชุมชนร่วมเป็นเจ้าของในลักษณะเครือข่าย” คณะกรรมการบริหารงานวิทยุชุมชนได้ทำให้ผู้ฟังเชื่อและรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของ รู้สึกว่าเป็นของคนในชุมชนทุกคน จึงเกิดความรู้สึกที่ต้องการจะฟัง และไม่คิดที่จะรับฟังรายการวิทยุจากสถานีอื่น

นอกจากนี้ยังพบปัจจัยอื่นๆอีกคือ ปัจจัยด้านการเป็นสื่อกลางในชุมชน เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร เชื่อมโยงการเรียนรู้ในชุมชน เป็นเสมือนเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจุดประกายประเด็นสาธารณะเป็นศูนย์ประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น ช่วยสร้างงานสร้างรายได้ รวมทั้งเสริมสร้างให้เกิดความช่วยเหลือพึ่งพากันในชุมชน

ปัจจัยด้านการได้รับประโยชน์ จากการวิจัยพบว่า ผู้ฟังได้รับประโยชน์ในด้านความรู้ด้านต่างๆ ในประเด็นของการเกษตรผู้ฟังได้รับการแนะนำและบอกกล่าวถึงการทำเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี ด้านการสาธารณสุข ผู้ฟังได้รับประโยชน์ในด้านความรู้ในการระวังรักษาตนเองให้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ด้านการเมืองผู้ฟังได้ทราบข่าวสารบ้านเมือง ด้านจิตสำนึกรักท้องถิ่นผู้ฟังได้รับทราบถึงเรื่องราวในอดีตของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของวิกเตอร์ ที วัลบูเยนา (Victor T. Valbuena, 1993) ที่พบว่า วิทยุชุมชนมีส่วนช่วยประชาชนในการพัฒนาต่างๆ เช่น การสาธารณสุข การผลิตในภาคเกษตรกรรม ได้รับความรู้ในเรื่องเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยของชุมชน นอกจากนี้ผู้ฟังยังได้ประโยชน์ในเรื่องของคติสอนใจ ผู้ฟังได้รับฟังคำสั่งสอน คติธรรม หลักในการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ด้านการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม ผู้ฟังได้รับประโยชน์ ในแง่ของการช่วยกันส่งเสริมประเพณีไทย และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมต่างๆ ให้ยังคงอยู่ไม่หายทราบสูญไปตามกาลเวลา และจากงานวิจัยเดียวกันพบว่า วิทยุชุมชนยังช่วยกระตุ้นความตระหนักและความซาบซึ้งในรากเหง้าวัฒนธรรมและประเพณี ตลอดจนความร่วมมือในการแสดง การเก็บบันทึก และการปกป้องวัฒนธรรมดนตรี บทกวี การระบำ และการแสดงละคร ในส่วนของประโยชน์ในเรื่องของความบันเทิง รายการที่เผยแพร่ทางวิทยุชุมชนบ้านจำรุงบางรายการนำเสนอเนื้อหาด้านเชิงเป็นประโยชน์ในด้านที่ให้ผู้ฟังได้พักผ่อนหย่อนคลาย จากการทำงานและเรื่องราวที่หนัก

ปัจจัยที่ว่า วิทยุชุมชนเป็นเรื่องใกล้ตัว เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้ฟังสนใจรับฟังรายการ เพราะเห็นว่า นำเสนอข้อมูลข่าวสารในชุมชน และสามารถเข้าถึงได้ง่าย ไม่รู้สึกห่างเหินเหมือนกับสถานีวิทยุใหญ่ ปัจจัยในด้านของตัวบุคคล ที่ผู้ดำเนินรายการเป็นคนในชุมชน ส่งผลให้ผู้ฟังมีความรู้สึกเหมือนนั่งฟังคนในครอบครัวมาถ่ายทอดเล่าเรื่องราวความเป็นไปในชุมชน ให้ตนเองฟัง เกิดความสนิทสนมคุ้นเคย และรู้สึกเป็นกันเองมากกว่าฟังผู้ดำเนินรายการที่ตนเองไม่รู้จัก

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยอีกประการที่ทำให้ผู้ฟังรับฟังรายการอย่างต่อเนื่อง คือ ทักษะคติที่ดีต่อวิทยุชุมชนของผู้ฟัง คนในชุมชนเล็งเห็นว่าวิทยุชุมชนให้ประโยชน์สาระความรู้มากมายกับผู้ฟัง และในการดำเนินงานของวิทยุชุมชนนั้นเป็นลักษณะของสถานีวิทยุชุมชนจริงๆ ไม่มีการแสวงหาผลกำไร ซึ่งตรงกับรูปแบบการดำเนินงานที่ เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2544) ได้กำหนดไว้คือ วิทยุชุมชนต้องดำเนินการโดยไม่หวังและไม่แสวงหาผลกำไร โดยการจัดตั้งกองทุนและการดำเนินกิจกรรม ระดมทุน ขอรับบริจาคอย่างไม่ให้สร้างเงื่อนไขต่อการดำเนินการ และปัจจัยสุดท้ายที่ทำให้ผู้ฟังเลือกรับฟังรายการจากสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงคือ สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงสอดคล้องกับอาชีพและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ข้อมูลข่าวสารที่ผู้ฟังได้รับจากวิทยุชุมชนสามารถ

นำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน ที่จำแนกออกมาได้เป็น 4 ด้านคือ ด้านการเกษตร การสาธารณสุข การเมือง และจิตสำนึกรักท้องถิ่น

จากการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนที่ส่งผลการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง ได้แก่ ปัจจัยด้านการอยากตอบแทนวิद्यุชุมชน เมื่อพิจารณาถึงประเด็นนี้พบว่า สาเหตุที่ผู้ฟังอยากตอบแทนและเข้ามามีส่วนร่วมคือเกิดความรู้สึกว่าวิद्यุชุมชนเป็นของทุกคนในชุมชน เมื่อมีกิจกรรมใดก็ตามที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางวิद्यุชุมชนจึงเกิดความรู้สึกอยากตอบแทน และให้ความช่วยเหลือให้ถึงที่สุด ปัจจัยอีกประการที่พบคือ ชุมชนบ้านจำรุงมีความสามัคคีเป็นอย่างมาก การเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะ จะเป็นการแสดงถึงความสามัคคีของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ปัจจัยด้านตัวบุคคลหรือผู้นำชุมชน มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากคนในชุมชนให้ความเคารพและเชื่อถือผู้นำชุมชน จากข้อมูลพบว่าเมื่อผู้นำชุมชนได้ชักจูงใจให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมจึงไม่มีใครปฏิเสธ และปัจจัยสุดท้ายที่พบคือ ผู้ฟังหรือคนในชุมชนต้องการให้ชุมชนบ้านจำรุงเป็นที่รู้จักต่อกลุ่มคนภายนอกและเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น จึงได้สนใจและอยากเข้าร่วมกิจกรรมเพราะคิดว่าการทำเช่นนี้จะทำให้คนภายนอกรู้จักชุมชนบ้านจำรุงมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผู้ดำเนินรายการน่าจะเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้แสดงความคิดเห็น และซักถามข้อสงสัย ในประเด็นที่เป็นประโยชน์ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชน ออกอากาศสดๆ เพื่อเป็นประโยชน์กับผู้ฟังคนอื่นด้วย เพราะจากการวิจัยพบว่าผู้มีการสื่อสารกลับเข้าไปในรายการแต่ไม่ได้มีออกอากาศสดๆ เป็นไปในลักษณะที่เรียกว่า หลังไมค์มากกว่า
2. ผู้ดำเนินรายการควรเพิ่มทักษะในการสื่อสารของตนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การออกเสียงให้ถูกต้องตามอักขระ เทคนิคการจัดรายการวิทยุ เพื่อให้การสื่อสารเกิดประสิทธิผลสูงสุด เพื่อให้สารที่ผู้ดำเนินรายการต้องการจะสื่อ นั้นส่งผลให้เกิดการพัฒนาขึ้นในชุมชน
3. สถานีควรจัดผังรายการใหม่ และตัดรายการที่ไม่น่าสนใจออกไป และผลิตรายการที่ให้สาระประโยชน์แทน เช่น น่าจะตัดรายการเพลงออกไปและปรับผังรายการใหม่เพิ่มรายการทางด้านเกษตรและการเมืองเข้าไปอีก เพราะผู้ฟังสามารถรับฟังรายการเพลงลูกทุ่งจากสถานีไหนก็ได้ แต่สถานีวิद्यุชุมชนของพวกเขา ควรนำเสนอรายการที่ให้ประโยชน์แก่คนในชุมชนมากที่สุด

4. เวลาทางสถานีจัดกิจกรรมหรือเผยแพร่กิจกรรมสาธารณะควรให้ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและรูปแบบการจัดงานด้วย เนื่องจากการวิจัยพบว่า เวลาทางสถานีจัดกิจกรรมนั้นจะมีเพียงผู้นำชุมชนไม่กี่คนในการกำหนดรูปแบบการจัดงาน น่าจะมีการใช้สื่อวิทยุชุมชนให้เป็นประโยชน์โดยการเป็นเวทีในการประชุมและให้ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นการกำหนดแผนงาน
5. จากการวิจัยพบว่าสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงเปิดโอกาสให้ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นผู้รับสารและผู้ผลิตเท่านั้น ดังนั้นทางสถานีควรให้ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นการวางแผนและกำหนดนโยบายด้วย
6. ทางสถานีควรจัดให้มีการดูงานของสถานีวิทยุชุมชนอื่นๆและเปิดโอกาสให้สถานีวิทยุชุมชนอื่นได้เข้ามาดูงานเช่นกันเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้รวมทั้งพัฒนาการดำเนินงานวิทยุชุมชนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. จากการวิจัยในครั้งนี้นี้พบว่า ชุมชนบ้านจำรุงมีลักษณะของความเป็นเครือข่าย มีกลุ่มและกิจกรรมต่างๆมากมาย คนในชุมชนทุกคน ต่างก็ต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรมใดชมรมหนึ่ง ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปน่าจะศึกษาถึงเครือข่ายการสื่อสารของชุมชนบ้านจำรุง เพราะมีความน่าสนใจว่าเพราะเหตุใดชุมชนบ้านจำรุงถึงได้แข็งแกร่งและมีความเป็นเครือข่ายค่อนข้างสูง
2. การวิจัยในครั้งนี้นี้มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายคือคนในชุมชนจำรุง จึงทำให้ทราบแต่ทัศนคติ และความคิดเห็นของคนจำรุง ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปน่าจะมีการศึกษากลุ่มตัวอย่างภายนอกชุมชนที่รับฟังรายการด้วย
3. จากการวิจัยในครั้งนี้นำให้ทราบว่าชุมชนบ้านจำรุงมีกลุ่มกิจกรรมต่างๆมากมาย ดังนั้นจะมีการศึกษาถึงที่มาและการก่อตั้งของกลุ่มกิจกรรมต่างๆในชุมชนบ้านจำรุง นอกเหนือจากสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง
5. ควรมีการศึกษาเจาะลึกในประเด็นของปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง หรือ ปัญหาทางการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพมหานคร :

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

จิระวรรณ ตันกรานนท์. การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการ

วิทยุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประชาสัมพันธ

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542

จุมพล รอดคำดี. วิทยุชุมชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน. ใน วิทยุชุมชน

การปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม. กรุงเทพมหานคร, 2542.

จุมพล รอดคำดี. คู่มือการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศ

ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525

เฉลิมศรี หุนเจริญ. เทคนิคการเป็นผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการ. เอกสารการสอนชุด

วิชาหลัก การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง หน่วยที่ 8 -15. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์, 2531.

ชวรัตน์ เชิดชัย. องค์ประกอบของการสื่อสาร. เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและทฤษฎีการ

สื่อสาร หน่วยที่ 1-8. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์, 2535.

ทิวาพร แสงเมืองชิน. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชน

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2543

ธวัชชัย กิจรัตนกุล. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร : การศึกษาความ

คิดเห็นของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณด้านการศึกษากับด้านความมั่นคงของสำนัก

งบประมาณ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

2540

- นพรัตน์ มณีรัตน์. การสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนศรีวังศ์ อ. ลานสกา จ. นครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541
- ประมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, 2538.
- ประภากร ตลกกิจ. การวิเคราะห์การจัดการรายการวิทยุชุมชน “สร้างสรรค์จันทร์”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544
- พรทิพย์ จงเจ็ดศักดิ์. ความน่าเชื่อถือของหมอดูกับความตั้งใจกระทำพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540
- พัชนี เขยจรรยา, เมตตา วิวัฒน์านุกูล และ ติรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด, 2541.
- พิชญา รัตนพล. พฤติกรรมสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์ และความน่าเชื่อถือของรายการสถานีวิทยุเพื่อสังคมและชุมชน : ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545
- วีระวรรณ ยังกิจการ. การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา “รายการวิทยุเพื่อชุมชน” ของจังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540
- ศิรินันท์ ลิ้มปณชัยพรกุล. กระบวนการสื่อสารในการแปรรูปโรงพยาบาลบ้านแพ้ว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545

สิริพร สงบธรรม. บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชา การสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2544

สุรัตน์ เมธิกุล. การปฏิรูปสื่อในยุคสังคมไร้พรมแดน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.2545.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.2547

อุษา จันทร์ประภาค. การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน
ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชา การสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2545

อรวรรณ วัลลภอินโวงษา. การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537

เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. แนวคิดวิทยุชุมชนจากเวทีปฏิรูปสื่อภาคประชาชน. ใน ยุคเครื่องสื่อไทย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2534.

ภาษาอังกฤษ

Applbaun, Ronald L. Fundamental Concepts in Human Communication.

Canfield Press, San Francisco : A department of harper & Row Publishers 1973.

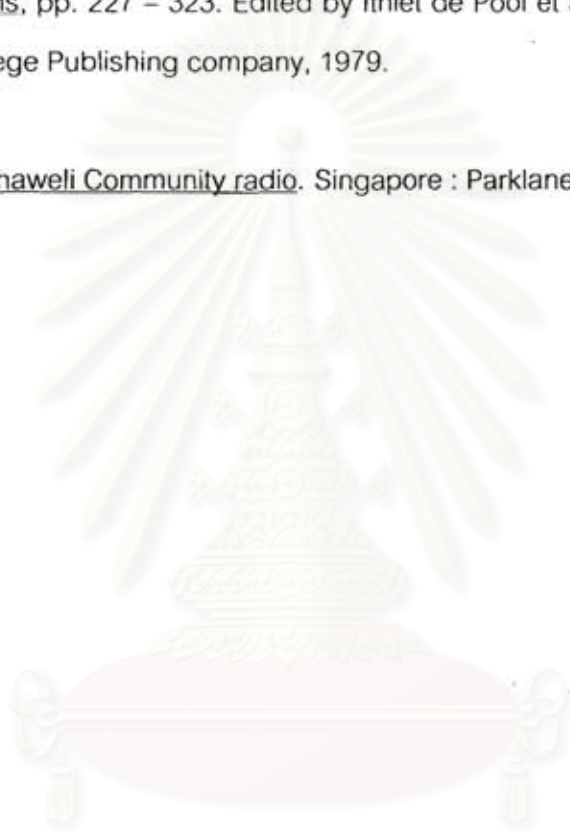
Bettinghaus, Erwin P. Persuasive Communication. 2d ed. New York : Holt,

Rinehart and Winston, 1973.

Hudson, Heather E. "Community use of radio in the Canadian North". In P.L.Spain ;
D.T.Jamison ; and E.G.McAnany (eds), Radio for Education and Development :
Case Studies, Bank Staff working Paper No 266 Volume II, pp.383-414.
Washington, D.C : The World Bank, 1993.

McGuire. William J. "Persuasion, Resistance and Attitude Chang." In Handbook of
Communications, pp. 227 – 323. Edited by Ithiet de Pool et al. New York : Rand
Mc – nally College Publishing company, 1979.

Valbuena, Víctor T. Mahaweli Community radio. Singapore : Parklane Press,
1993.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์
สำหรับผู้ดำเนินรายการ

ลักษณะทางประชากร

1.ชื่ออะไร	
2.ทำอาชีพอะไร	
3.รายได้ต่อเดือนเท่าไร	
4 จบการศึกษาระดับไหน /สาขาอะไร	

ข้อมูลทั่วไปของผู้ดำเนินรายการ

1. จัดรายการอะไร	
2. ช่วงเวลาที่จัดรายการคือตอนไหน	
3. ลักษณะของรายการที่จัดเป็นอย่างไร	

วิธีการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

1. ท่านเข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการได้อย่างไร	
2. ท่านใช้ภาษาอะไรในการจัดรายการ เพราะเหตุใด	
3. ลักษณะวิธีการพูดที่ท่านใช้ในการจัดรายการเป็นอย่างไร	
4. ข้อมูลที่ใช้ในการจัดรายการนำมาจากไหน	

5. มีการสื่อสารจากผู้ฟังรายการกลับมาหรือไม่ ถ้ามีเป็นการสื่อสารลักษณะไหน	
6. ผลตอบรับที่เกิดขึ้นจากการจัดรายการเป็น อย่างไร	
7. ท่านเคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการจัด รายการวิทยุหรือไม่ ถ้าเคยเนื้อหาที่ได้รับการ อบรมคืออะไร	
8. ท่านคิดว่าผู้ฟังได้รับประโยชน์อะไรจาก รายการของท่าน	
9. ผู้ฟังรายการส่วนใหญ่เป็นใคร	
10. ท่านมีเทคนิคในการจัดรายการอย่างไรให้ เป็นที่น่าสนใจ	
11. ท่านมีวิธีการจัดรายการให้ผู้เชื่อและนำไป ปฏิบัติตามอย่างไร	

แบบสัมภาษณ์
สำหรับผู้ฟังรายการ

ลักษณะทางประชากร

1. ชื่ออะไร	
2. ทำอาชีพอะไร	
3. รายได้ต่อเดือนเท่าไร	
4. จบการศึกษาระดับไหน /สาขาอะไร	

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

1. ท่านฟังรายการอะไรบ้างของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง	
2. ท่านนำความรู้ที่ได้รับจากการฟังรายการมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือไม่อย่างไร	
3. ท่านมีการสื่อสารกลับเข้าไปสู่ผู้ดำเนินรายการหรือไม่อย่างไร ถ้ามีท่านใช้การสื่อสารวิธีไหน	
4. ท่านมีบทบาทหรือส่วนร่วมในการดำเนินงานและจัดกิจกรรมของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงหรือไม่อย่างไร	
5. ท่านเข้ามามีบทบาทหรือส่วนร่วมในการดำเนินงานและจัดกิจกรรมของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงได้อย่างไร	
6. ท่านคิดว่าท่านได้รับอะไรจากการฟังรายการทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง	
7. ท่านรู้สึกอย่างไรกับผู้จัดรายการ	

8. ท่านคิดว่าผู้จัดรายการที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร	
--	--

ปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางวิทยุชุมชน

1. ท่านรับฟังรายการบ่อยแค่ไหน	
2. ท่านคิดว่าเพราะอะไรทำให้ท่านรับฟังรายการอย่างเป็นประจำและต่อเนื่อง	
3. ทำไมท่านถึงเลือกรับฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชน	
4. ท่านเคยเข้าร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงบ้างหรือไม่ และกิจกรรมอะไรบ้างที่ท่านเคยเข้าร่วม	
5. เหตุผลหรือแรงจูงใจอะไรที่ทำให้ท่านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ประชาสัมพันธ์ผ่านทางสถานี	
6. ท่านคิดอย่างไรเกี่ยวกับการดำเนินงานของวิทยุชุมชนบ้านจำรุง	
7. ท่านคิดว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์กับการประกอบอาชีพของท่านหรือไม่อย่างไร	
8. ท่านอยากเข้าร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านวิทยุชุมชนหรือไม่และเพราะอะไร	
9. ท่านคิดว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์กับชุมชนของท่านอย่างไร	

**แบบสัมภาษณ์
สำหรับผู้นำชุมชน**

ลักษณะทางประชากร

1.ชื่ออะไร	
2.ทำอาชีพอะไร	
3.รายได้ต่อเดือนเท่าไร	
4.จบการศึกษาระดับไหน /สาขาอะไร	

ข้อมูลทั่วไปของผู้นำชุมชนในฐานะผู้ดำเนินรายการ

1. จัดรายการอะไร	
2. ช่วงเวลาที่จัดรายการคือตอนไหน	
3. ลักษณะของรายการที่จัดเป็นอย่างไร	

วิธีการสื่อสารของผู้นำชุมชนในฐานะผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

1. ท่านเข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการได้อย่างไร	
2. ท่านใช้ภาษาอะไรในการจัดรายการ เพราะเหตุใด	
3. ลักษณะวิธีการพูดที่ท่านใช้ในการจัดรายการเป็นอย่างไร	
4. ข้อมูลที่ใช้ในการจัดรายการนำมาจากไหน	

5. มีการสื่อสารจากผู้ฟังรายการกลับมาหรือไม่ ถ้ามีเป็นการสื่อสารลักษณะไหน	
6. ผลตอบรับที่เกิดขึ้นจากการจัดรายการเป็น อย่างไร	
7. ท่านเคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการจัด รายการวิทยุหรือไม่ ถ้าเคยเนื้อหาที่ได้รับการ อบรมคืออะไร	
8. ท่านคิดว่าผู้ฟังได้รับประโยชน์อะไรจาก รายการของท่าน	
9. ผู้ฟังรายการส่วนใหญ่เป็นใคร	
10. ท่านมีเทคนิคในการจัดรายการอย่างไรให้ เป็นที่น่าสนใจ	
11. ท่านมีวิธีการจัดรายการให้ผู้เชื่อและนำไป ปฏิบัติตามอย่างไร	

ในฐานะการสื่อสารระหว่างบุคคล

1. ท่านมีการสื่อสารกับประชาชนนอกเหนือจาก เวลาออกอากาศหรือไม่อย่างไร	
2. สถานที่ไหนที่ใช้ในการสื่อสารกับประชาชน นอกเหนือจากเวลาออกอากาศ	
3. เรื่องที่ท่านสื่อสารกับประชาชนในที่ชุมนุมชน คืออะไร	

4. มีการพูดถึงการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงในที่ชุมนุมชนบ้างหรือไม่ และมีลักษณะอย่างไร	
5. ในฐานะผู้นำชุมชนท่านมีวิธีในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิทยุชุมชนอย่างไร	
6. ในฐานะของผู้นำชุมชนท่านมีวิธีในการให้ประชาชนนำความรู้ที่ได้จากการฟังวิทยุชุมชนนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์อย่างไร	

ปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการฟังและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางวิทยุชุมชน

1. ท่านคิดว่าปัจจัยอะไรที่ทำให้ประชาชนสนใจรับฟังรายการจากสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง	
2. ท่านคิดว่าปัจจัยอะไรที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านทางวิทยุชุมชนบ้านจำรุง	
3. อาชีพของประชาชนในชุมชนสอดคล้องกับเนื้อหาของรายการหรือไม่อย่างไร	
4. เนื้อหารายการของวิทยุชุมชนบ้านจำรุงสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนบ้านจำรุงอย่างไร	
5. ในฐานะของผู้นำชุมชนท่านคิดว่าประชาชนมีทัศนคติต่อชุมชนบ้านจำรุงอย่างไร	
6. ในการดำเนินของสถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุงได้รับความสนใจจากบุคคลภายนอกหรือไม่อย่างไร	
7. ท่านคิดว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนอย่างไร	

สถานีวิทยุชุมชนบ้านจำรุง

ผู้ดำเนินรายการจัดรายการ

ห้องควบคุมเสียง

บริเวณด้านหน้าของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

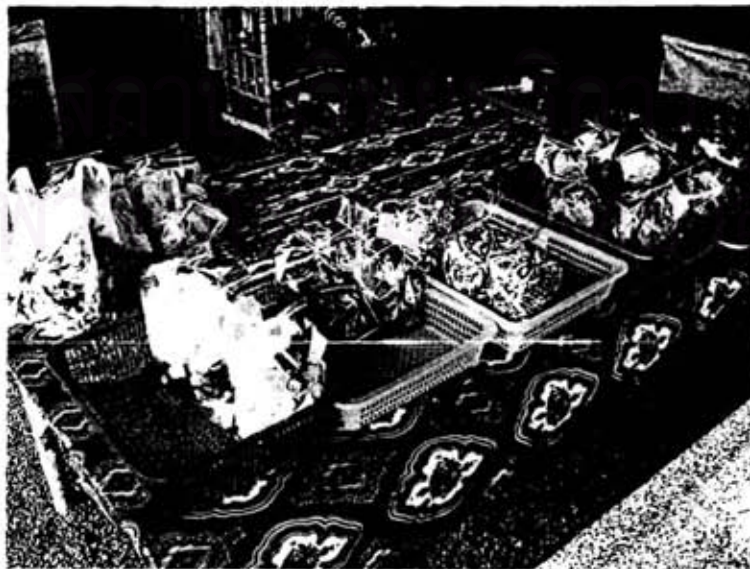
ร้านส้มตำบ้านจำรุง

ผักปลอดสารพิษ

ผลิตภัณฑ์ของชุมชน

จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนบ้านจำรุง

วิทยุภาคประชาชน FM 103.75 MHz

9/1 อาคารศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนบ้านจำรุง หมู่ที่ 7 ตำบลเนินฆ้อ

อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

โทรศัพท์ 0-3886-6402 โทรสาร 0-3886-6218

สถาบันวิทยบริการ

1 ปีของการเตรียมความพร้อม

2 ปีของการทดลองออกอากาศ

ความตั้งใจเดิมคิดไว้ว่า เมื่อวิทยุชุมชนบ้านจำรุงมีอายุครบ 2 ปี จะรายงานเรื่องราวของวิทยุชุมชนให้อาจารย์ปิ๊ทราบ และถือโอกาสมอบ เป็นของขวัญปีใหม่ให้อาจารย์ด้วย

แต่เมื่อลงมือเขียนปรากฏว่ามีหลายเรื่องราวที่คิดว่าถ้าใช้โอกาสนี้ เขียนไปพร้อมกันเสียทีเดียว น่าจะเป็นประโยชน์ต่อพวกเราเองด้วย

จึงได้ลำดับเรื่องราวต่าง ๆ ตามที่ผมได้บันทึกไว้ เมื่อเริ่มแรกที่เข้า มารับงานวิทยุชุมชนบ้านจำรุง และได้แทรกความคิดเห็นของผมลงไป ใน บางช่วงบางตอน

ขอเรียนว่าเป็นความคิดเห็นของผมคนเดียว ไม่เกี่ยวข้องกับเพื่อน ๆ ที่ร่วมกันทำวิทยุชุมชนบ้านจำรุงมา

หรือบางช่วงบางตอนที่ผมไม่ได้นำมาเขียน ก็แสดงว่าผมไม่ได้ บันทึกไว้ หรือผมเห็นว่าไม่เป็นประเด็นหรือสาระมากมายนัก จึงข้ามเลย ไปบ้าง ก็ขอโทษทุก ๆ ท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในช่วงนั้น ๆ อย่างได้น้อยออก น้อยใจเลย

มือใหม่ก็เป็นอย่างนี้ ตกหล่นบ้าง เกินเลยไปบ้าง ขอให้ทุกท่านที่ มีโอกาสได้อ่านจงทำใจล่วงหน้าไว้บ้าง

ผมหวังว่าเอกสารชุดนี้น่าจะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นบ้างไม่ มากก็น้อยกับผู้อ่าน และถ้ามีส่วนที่เป็นประโยชน์ ผมขอมอบคุณงาม ความดีต่าง ๆ ให้กับอาจารย์ปิ๊ที่ผมเคารพ รักศรัทธา และเพื่อน ๆ ที่ ทำงานสาธารณะทุกคน

แต่ถ้ามีส่วนที่บกพร่องไม่สมบูรณ์ ผมขอรับคำติคำเตือนด้วยความ เคารพ อย่างที่บอกแต่ต้นแล้วว่ามือใหม่จริงๆ

ชาติชาย เหลืองเจริญ

30 ธันวาคม 2547

จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนบ้านจำรุง

กันยายน 2547

กราบสวัสดีอาจารย์เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ที่รักและเคารพ
 อาจารย์ครับ วิทย์ชุมชนบ้านจำรุงวันนี้ได้
 ทดลองออกอากาศมาครบ 2 ปีแล้วครับ ได้ดำเนินการ
 โดยได้ยึดหลักการตามที่อาจารย์สอนมาโดยตลอด ผม
 และคณะทำงานในวิทย์ชุมชนบ้านจำรุง จึงมีความคิดว่า
 น่าจะได้รายงานการทำงานของเรา ให้อาจารย์ได้
 ทราบว่า ในช่วง 2 ปีของการทดลองออกอากาศ และ
 ช่วงเตรียมความพร้อมอีก 1 ปี พวกเราได้พบอะไรบ้าง
 การทำงานมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

ผมจำได้ว่าประมาณปลายปี 2544 ผมมี
 โอกาสได้รับฟังเรื่องราววิทย์ชุมชน จากชาติรี ก่อแก้ว
 และปิยะพงศ์ ศิริยงค์ ซึ่งทั้งสองคนตั้งใจมาหาผม ถาม
 ผมว่า สนใจเรื่องการทำวิทย์หรือไม่ พร้อมทั้งได้เล่า
 เรื่องราววิทย์ชุมชนให้ผมฟังคร่าว ๆ

ผมจำได้ว่าตอบทั้งสองคนสั้น ๆ ว่า “น่าสนใจ
 นะ”

ทั้งสองได้บอกต่อว่า “ถ้าสนใจ ช่วยมา
 รับผิดชอบทำเรื่องนี้ให้ที”

หลังจากที่ทราบข้อมูลเบื้องต้นแล้ว ¹⁵⁴จึง
รับปากทั้งสองคนว่าจะมาช่วยรับผิดชอบโครงการวิทยุ
ชุมชนให้

จึงได้เริ่มนัดกลุ่มกิจกรรมเสียงตามสายบ้าน
จำรุงก่อนเป็นชุดแรก เพื่อพูดคุยและชักชวนให้มาร่วม
งานกัน(คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ทำเรื่องข่าวสารในชุมชนอยู่
แล้วและมีความสนใจในเรื่องของการสื่อสาร)

มีนาคม 2545

ชาตรี ก่อแก้ว แจ้งว่าทางกองทุนเพื่อสังคม
ได้ตกลงใจแล้วว่า จังหวัดระยองจะได้โครงการ วิทยุ
ชุมชน 2 จุดด้วยกันคือ บ้านจำรุง อำเภอแกลง และ
บ้านน้ำกร่อย อำเภอเขาชะเมา

เมื่อทราบข่าวแล้ว พอว่างจากการทำสวน
ผลไม้ ได้เริ่มออกหาเพื่อนเพื่อมาร่วมงานวิทยุชุมชน

ด้วยความคุ้นเคยกับทุกคนที่ผมไปหา และได้
บอกเล่าเรื่องราวของวิทยุชุมชน ตามที่ทราบมา ทุกคน
ยินดีและเต็มใจ (เป้าหมายเป็นผู้ที่ชอบพูดผ่านเครื่อง
เสียงต่าง ๆ ในชุมชน และคนที่ผมเห็นว่ามีความรู้ใน
ลักษณะปราชญ์ชาวบ้าน / ศิลปินท้องถิ่น)

ปลายเดือนมีนาคม เข้าร่วมรับฟังการประชุม
เครือข่ายวิทย์ชุมชน ที่หาดแสงจันทร์ ระยอง เป็นครั้งแรก
ที่พวกเราได้เข้าร่วมรับฟังเรื่องราวของวิทย์ชุมชน
จากบุคคลภายนอก

จำได้ว่าวันนั้นไปกันหลายคนมีอาจารย์เส พิตุ
สมชาย บุญให้ / พี่ใจ / อาจารย์ชื่น เมื่อนั่งรถกลับบ้าน
เราพูดคุยเล่น ๆ ว่า ให้เรารู้เรื่องมาตรา 40 ทำไมวะ
ถ้าจะให้ทำวิทย์ก็ให้มาเลย (ซึ่งต่อมาเราถึงทราบว่า
มาตรา 40 มีความหมายมากเหลือเกินในการที่จะทำวิทย์
ชุมชน)

เมษายน 2545

กองทุนเพื่อสังคม ได้แจ้งมาว่าได้ตกลงอนุมัติ
โครงการสนับสนุนวิทย์ชุมชนแล้ว ให้เราเปิดบัญชี
ธนาคารออมสิน เพื่อรอกการโอนเงินเข้าบัญชี โดยมี
คณะกรรมการร่วมกัน ระหว่างบ้านจ่ารุงกับบ้านน้ำ
กร่อย เราตื่นเต้นกันใหญ่ โดยเฉพาะอาจารย์เส

ช่วงนี้ ผมเองต้องค้นคว้าติดตามเรื่องราวของ
วิทย์ชุมชน ว่าเป็นอย่างไร มีหนังสือที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง
นี้ต้องเอามาอ่านให้เข้าใจให้ชัดเจน (ปิยะพงศ์ ศิริวงศ์)

ได้ช่วยหาหนังสือมาให้ จำได้ว่ามีกฎหมายรัฐธรรมนูญ
พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ ฯ 2543) ฯ

เมื่อมีโอกาสพูดคุยที่ไหน ต้องนำเรื่องของ
วิทยุชุมชนมาเป็นประเด็นพูดคุยตลอด เรียกว่าต้องทำ
ให้ชุมชนเห็นผมเสมือนเห็นวิทยุชุมชนเลยทีเดียว

มีการประชุมชาวบ้านที่ไหน ต้องหาเวลาไป
ขอที่ประชุมเพื่อพูดเรื่องของวิทยุชุมชนตลอด แม้ว่าจะยัง
ไม่มีเครื่องส่งก็ตาม พูดตามที่ตัวเองเข้าใจ (ต่อมา
หลังจากที่ได้เข้าร่วมเวทีจึงรู้ว่าบางเรื่อง สื่อออกไปไม่
ถูกต้องนัก ทำให้มีบทเรียนว่าถ้ารู้ไม่จริงอย่าพูดส่งเดช
ต้องพยายามอ่านให้มาก ตามผู้รู้อย่าอวยกับคำถามที่ไม่
น่าถาม)

พฤษภาคม 2545

10 – 12 พฤษภาคม 2545 เข้าร่วมรับฟัง โครงการ
สัมมนาปฏิบัติการ

“การเรียนรู้ การดำเนินการสถานีวิทยุชุมชนภูมิภาค
ตะวันออก” ที่โรงแรมสตาร์ ระยอง เวทีนี้ทำให้เราทราบ
แนวทางของการทำงานวิทยุที่ชัดเจนขึ้น

เดือนพฤษภาคม เป็นเดือนที่พวกเรา
ชาวสวนไม่สะดวกในการทำกิจกรรม เพราะมีภาระเรื่อง

ของการเก็บเกี่ยวผลไม้ แต่เมื่อรับปากว่าทำแล้วด้วยความ
ความรับผิดชอบจึงต้องไปร่วมประชุม ด้วยต้องการ
ความรู้เรื่องวิทยุชุมชนมาถ่ายทอดให้เพื่อน ๆ

23 -25 พฤษภาคม 2545 เราเข้าร่วมเวทีอีก
ครั้งกับหัวข้อ สัมมนาเชิงปฏิบัติการ เพื่อการพัฒนา
วิทยากรชุมชนด้านการผลิต และการนำเสนอรายการ
วิทยุกระจายเสียง ที่โรงแรมสตาร์ ระยอง

(ช่วงนี้เองหลังจากได้เข้าร่วมเวทีแล้วผมจึงมี
โอกาสได้รู้จักผู้หญิงคนหนึ่งที่มี บุคลิกลักษณะ
ภายนอกเป็นหญิงเรียบร้อยมาก พูดจานุ่มนวลชวนฟัง
แต่ภายในเป็นชายที่เฉียบขาด พอได้พูดคุยแล้ว เกิด
ความรู้สึกชื่นชม และศรัทธาในเวลาต่อมา

เธอคืออาจารย์ปู้ ที่คนทำวิทยุชุมชนทุกคน
ต้องรู้จัก)

ความรู้เรื่องของวิทยุชุมชนมากมาย ถูก
ถ่ายทอดจากอาจารย์ปู้ให้พวกเราได้รับรู้ และที่สำคัญ
สิ่งที่เราได้มากกว่าความรู้ ก็คือ หัวใจของวิทยุชุมชน

มิถุนายน 2545

ช่วงเวลานี้เราได้ดำเนินการเตรียมความพร้อมในทุก
ส่วนที่ได้รับความรู้มา

เรื่องของคน

เตรียมคนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนผู้ผลิตรายการ ด้าน
เทคนิค กรรมการบริหาร กรรมการที่ปรึกษา

เรื่องสถานที่

ได้นำเรื่องเข้าหารือกรรมการหมู่บ้านเพื่อขออนุญาต
ใช้สถานที่ของศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนบ้านจำรุง ทำ
ห้องส่งกระจายเสียง

เรื่องการหาเพื่อน

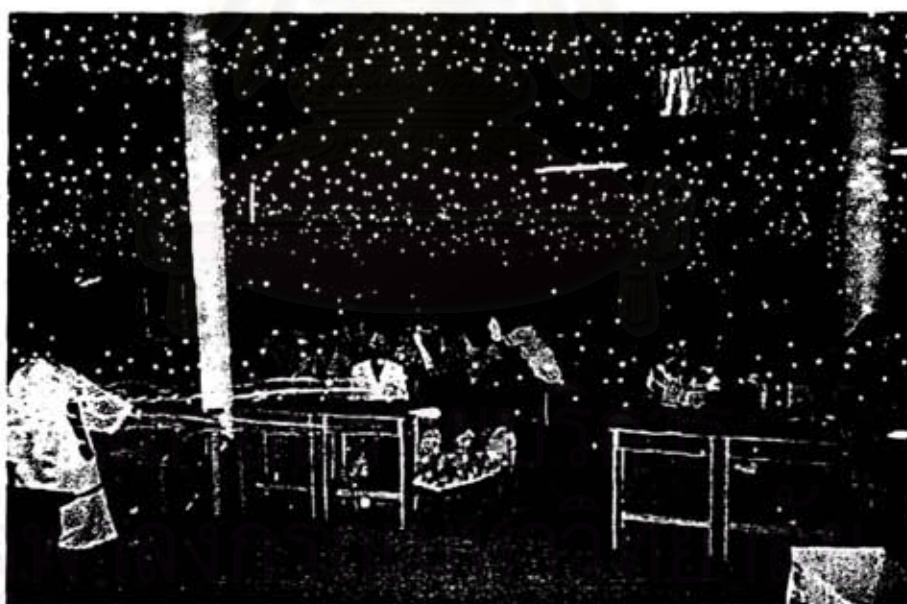
ผมรับหน้าที่ประสานงานพบผู้คนที่ทั้งในตำบลและ
นอกตำบล

24 มิถุนายน 2545 มีเวทีประเมินผลรายงาน
ความคืบหน้าของการทำงาน 16 จุดปฏิบัติการเรียนรู้
ที่วัดหนองสนม ระยอง

เวทีนี้เราได้ทราบความเคลื่อนไหวการทำงาน
ของเพื่อน ๆ มีการแลกเปลี่ยนกันหลายเรื่อง ที่สำคัญ
ทำให้เรามีกำลังใจในการทำงานมากขึ้น

วันเปิดจุดปฏิบัติการเรียนรู่วิทยุชุมชนบ้านจำรุง 14 ก.ย. 45

หาทุนมิ่งโกการกุศลนำรายได้ให้กองทุนวิทยุชุมชนบ้านจำรุง 13 เม.ย. 46

27 – 28 มิถุนายน 2545

กำพล แม่นหมาย (ช่างเทคนิค) เข้ารับการอบรม เรื่องของเครื่องส่งที่โรงแรมสตาร์ ทำให้เราสบายใจขึ้นมา หน่อยในเรื่องของเทคนิค

ปลายเดือนพฤษภาคม เราช่วยกันรื้อเสาอากาศที่ บ้านผู้ใหญ่อนุรักษ์ ดินานเพื่อเตรียมนำมาตั้งที่ศูนย์การ เรียนรู้ของชุมชนบ้านจ่ารุง (ผู้ใหญ่อนุรักษ์ ดินานได้ บริจาคเสาอากาศ 1 ต้น)

กรกฎาคม 2545

1 กรกฎาคม 2545

ประชุมดำเนินการจัดตั้งทีมงานอย่างเป็นทางการ ในรูปแบบของคณะกรรมการ ตามที่ผมได้รับความรู้มา

ผมรับหน้าที่เป็นหัวหน้าทีมงาน ได้กำพล แม่นหมาย ดูแลเรื่องเทคนิค ชาตรี ก่อเกิดดูเรื่อง การเงิน เราใช้คนให้เหมาะกับงาน ตามธรรมเนียม และ แนวทางที่บ้านจ่ารุงปฏิบัติมาเป็นประจำ

13 กรกฎาคม 2545

ประชุมตัวแทนกลุ่มอย่างเป็นทางการหลังจากที่ ผมได้ไปทาบตามไว้ ทุกคนเริ่มตื่นเต้น และได้รับความรู้

กลับไปพอสมควร คาดว่าเมื่อเราได้เครื่องส่ง คนเหล่านี้
จะเป็นกำลังหลักในการบุกเบิกงานวิทยุชุมชนรุ่นแรกของ
บ้านจำรุงต่อไป

กรกฎาคม 2545

ประชุมกรรมการที่ปรึกษา โดยใช้สถานที่ที่
องค์การบริหารส่วนตำบลเนินซ้อเป็นที่ประชุม และได้
ขอให้พีดี(กำนันณรงค์ สอนหลักทรัพย์)ช่วยออกหนังสือ
เชิญให้ (สถานการณ์วิทยุชุมชนขณะนั้นเราจำเป็นต้อง
ต้องมีที่ปรึกษาในทุกตำบลที่เราคาดว่าอยู่ในรัศมี
กระจายเสียง โดยขอให้พีดีทำหน้าที่ประสานงาน
กับกำนัน 10 ตำบลมาเป็นที่ปรึกษา และได้
พระคุณเจ้า 2 รูป คือท่านมหาเพียร วัดเขากะ
โดนและอาจารย์ พยอม วัดถนนกะเพรา มาช่วย
เป็นขวัญกำลังใจในการทำงานของเรา)

สิงหาคม 2545

ช่วงเวลานี้ เราได้ผ่านการเรียนรู้หลายเวที เราเริ่ม
เข้าใจวิทยุชุมชนมากขึ้น ถ้าถามว่าเราชัดเจนขนาดไหน
ตอบได้เลยว่ายังห่างไกลมาก

อย่างไรก็ตามพวกเราทุกคนพูดคุยกันบ่อยขึ้น ผม
ออกพบกลุ่มทั้งในตำบลและนอกตำบลถี่ขึ้น

ถอดบทเรียนวิทยุชุมชนบ้านจำรุง 1 ปี ของการทดลองขอกอากาศ ร.ร.วัดจำรุง 22 ต.ค. 46

จัดกิจกรรมปาเป้าหาทุนวิทยุชุมชนงานสงกรานต์ ปี 2546

16 – 18 สิงหาคม 2545

เวทีสัมมนาอบรมวิทยากร ผลิตรายการวิทยุชุมชน
โรงแรมพัทยาคารเดนท์ ชลบุรี

เราออกมาไกลบ้านหน่อย ครั้งนี้เราได้วินัย
กว้างขวาง ซึ่งเป็นเพื่อนที่เรียนมารุ่นเดียวกับผม
มาร่วมชบวนด้วย ทำให้ทีมเราแข็งแกร่งขึ้น

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เราถกกันในคณะทำงาน
ในเรื่องของผลประโยชน์ทั้งส่วนตัว และส่วนรวม เรา
มองว่าถ้าไม่มีเงินมาบริหารจัดการ เราจะทำได้จริงหรือ

เราถกกันจนวงสนทนาแตกหลายครั้งในประเด็น
โฆษณา อาจารย์เสถึงกับหัวเสียบ่อย ๆ เพราะพวกเรา
ชอบรันตามความคิดเดิม

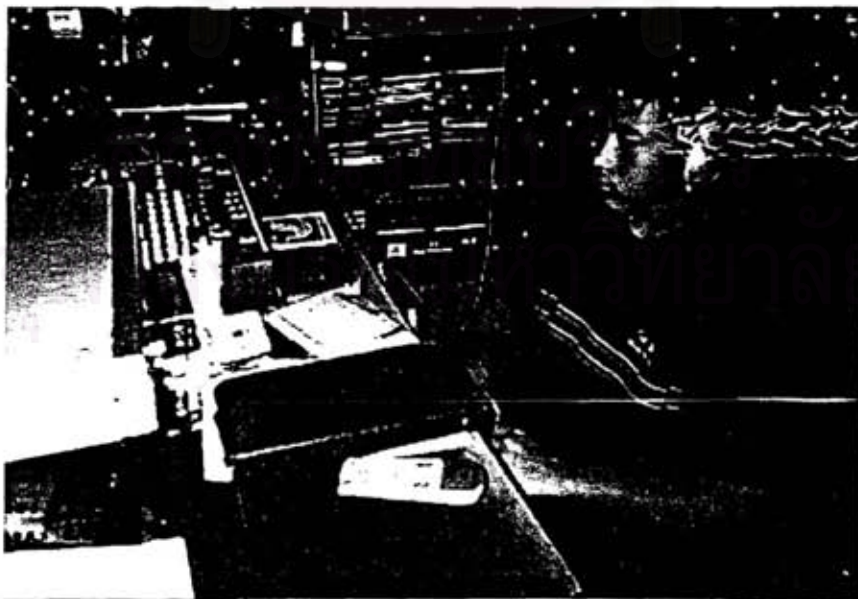
เวทีนี้ อาจารย์ปิ ตอกย้ำพวกเราอีกในเรื่องของ
ตัวตนวิทยุชุมชน ต้องการตัวจริงเสียงจริงมาร่วมงาน
พวกที่แอบแฝงมาเพื่อหาผลประโยชน์ให้ถอยไป

ที่พัทธามมนอนห้องเดียวกับวินัย กว้างขวาง เรา
คุยกันเรื่องวิทยุทั้งคืน ในเรื่องของรายได้ เรื่องของการ
โฆษณารายได้

ความอดุรอดอย่างยั่งยืนของวิทยุชุมชนอุดมคติ
แบบอาจารย์ปิ จะเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหน เรากำลัง

อนุ สง่าเรืองศิลป์ (เบื้องหลัง) สื่อภาคประชาชน

เพชร แมนหมาย ควบคุมเสียง

ยิ่งเห็นการทุ่มเทของอาจารย์ปู้ที่ ทำงานแบบ
เครื่องจักร ทำให้ผมเครียดมาก จนเกิดมีอารมณ์เขียน
กลอน เพื่อตอกย้ำสภาวะจิตของตนเอง ในขณะนั้นว่า

ยิ่งฟัง ยิ่งเหนื่อย ยิ่งล้า

กลัวว่า อาจารย์ จะผิดหวัง

กรอบที่ให้ จับต้อง อยากรัง

ละล้า ละล้ง ละล้า

อยากเห็น วิทย์ ชุมชน

ประสบผล สำเร็จ ดังหวัง

ทำของยาก ให้ง่าย ต้องจริงจัง

เลิกมุ่งหวัง ผลประโยชน์ ส่วนตัว

กันยายน 2545

เดือนนี้งานเรามากขึ้นเพราะทางเครือข่ายเพื่อน
ตะวันออก ได้กำหนดวันเปิดการทดลองกระจายเสียง
อย่างเป็นทางการ

เราประชุมคณะทำงานเพื่อเตรียมการ ในวันเปิด
จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชน ในวันที่ 14 กันยายน
2545 มีการมอบหมายให้แต่ละคนรับผิดชอบงานกันไป
ตามความถนัดของแต่ละคน

ช่วงก่อนเปิดเรานัดหมายเป้าหมายที่จะร่วม
 ขบวนการทำงานวิทยุชุมชน ไปประมาณ 20 คน มี
 มาเพียง 8 คน ไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่คาดไว้
 (ผมเองเครียดพอสมควร แต่คณะทำงานต่างเข้าใจว่า
 พวกเราได้ทุ่มเทแล้ว เราสรุปตรงกันว่าทุกอย่างต้องใช้เวลา)

แต่พวกเราไม่ทำวางแผนกันใหม่ เราคิดว่ามีคนยังไม่
 สนใจคงน่าจะมาจาก ที่ยังไม่มีเครื่องส่งและยังไม่มี
 การออกอากาศ

7 - 13 กันยายน 2545

เราเตรียมเรื่องงานเปิดกันทั้งสัปดาห์ ทั้งเรื่องส่งวิทยุ
 เพื่อไปร่วมงานเปิดของเพื่อน ๆ ในภาคตะวันออก ทั้งใน
 ส่วนของบอร์ด ป้ายนิเทศน์

ทุกคนช่วยกันเต็มที่ ช่วงเวลานี้เครื่องส่งมาถึงแล้ว
 ได้ติดตั้งและทดลองกระจายเสียง

ความถี่ที่ใช้คือ 103.5 MHz ปรากฏว่าคลื่นไม่ชน
 กับกรุงเทพ เราต้องหลบไปที่ 103.75 MHz และก็ได้
 ขึ้น แต่พวกเราหลายคนยังไม่ค่อยพอใจกับคุณภาพ
 เสียงที่ไปไม่ไกลอย่างที่คาดหวัง

ถอดบทเรียน 1 ปี วิทยุชุมชนบ้านจำรุง ร.ร.วัดจำรุง 22 ต.ค. 2546

เติมความรู้สนับสนุนโดยสมาคมักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย 13 ต.ค. 2545

เพราะพวกเราหลายคนยังมีวิธีคิดแบบวิทยุกระแส
หลักอยู่ | อย่างไรก็ตามผมในฐานะหัวหน้าทีม ได้ชี้แจง
และค่อย ๆ ทำความเข้าใจเรื่องหลักการวิทยุชุมชน
ตามที่ได้รับมาจากอาจารย์ปู๊ (การทำความเข้าใจกับเพื่อน
การถ่ายเทความรู้ที่ทราบมาจากเวที มีความสำคัญมาก
ต้องอดทนและรอคอย)

14 กันยายน 2545

เรามีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ ได้นายวร ัตร ทิงาม
นายอำเภอแกลงมาเป็นประธานพิธีเปิด (เราจึงสืบสนใน
ข้อกฎหมาย หลายคนยังกลัวอยู่ จึงคิดว่า น่าจะให้
นายอำเภอมารู้มาเห็นเสีย พวกเราและค. ที่เข้ามา
ร่วมงานจะได้คลายความกลัวลงบ้าง)

ทุกอย่างไปได้สวย งานออกมาเรียบร้อยมีเพื่อนวิทยุ
ตะวันออกมาเป็นกำลังใจหลายคน

10 ตุลาคม 2545

เราเข้าร่วมงานวิทยุชุมชนที่

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเราเหมารถตู้ไป กัน 12
คน

ผมวางแผนว่า พวกเราหลายคนยังขาดความรู้
ความเข้าใจเรื่องของวิทยุชุมชน น่าจะใช้เวลาช่วง

เดินทาง พุดคุยเรื่องวิทยุกัน และจะได้ใช้ช่วงเวลารวม
รถเปิดใจ แลกเปลี่ยนกัน

ซึ่งปรากฏว่าได้ผล เราแลกเปลี่ยนกันแล้ว
การเดินทาง เราเข้าใจกันมากขึ้น

ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะทำงานมี
โอกาสเห็นเพื่อน ที่มาจากทั่วประเทศ ทำให้หลายคนมี
ความมั่นใจ ในการทำงานวิทยุชุมชนมากขึ้น

11 – 13 ตุลาคม 2545

อบรมนักข่าววิทยุท้องถิ่น (ภาคกลาง) จัดโดย
สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สนับสนุนโดย
มูลนิธิฟรีดริค แอแบร์ท โรงแรมแกรนด์ ไฮแอท เอราวัณ
ชลบุรี

เวทีนี้ทำให้เราเห็นหลายสิ่งหลายอย่าง เห็นการ
ทำงานของนักข่าวมืออาชีพ มีการถ่ายทอด
ประสบการณ์การทำงานของวิทยากร

เช่นเดียวกันที่นี่เราได้เห็นการทำงานของวิทยุ
อย่างอาจารย์นุ่น รู้สึกชื่นชม

ในครั้งนี้ออมรับว่าทัศนคติ การมองผู้รับของ
ผม ได้เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง

(เรามาจากบ้านนอก เรามักมองภาพผู้หญิงแบบ
ธรรมดา ๆ แต่ตลอดช่วงระยะเวลาที่เข้ารับความรู้ ผู้ที่
ถ่ายทอดความรู้ให้เราเป็นผู้หญิงทั้งนั้น และที่สำคัญเป็นผู้
หญิงที่เก่ง ถ้าให้ไล่เรียงดู ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ตั๋ย
อาจารย์นุดี อาจารย์แดง อาจารย์ภาวดี ฯ)

การเรียนรู้ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่าง
ตั้งใจ การเคารพความคิดเห็นของกันและกัน มี
ความสำคัญต่อการทำงานมากมายเหลือเกินในช่วง
ต่อมา

กันยายน - ธันวาคม 2545

เป็นระยะแรกที่ออกอากาศ หลังจากที่เรাজัดผัง
รายการแล้ว เรากำหนดออกอากาศเป็น 2 ช่วง

คือ ช่วงแรกเวลา 12.00 - 14.00 น.

ช่วงที่สองเวลา 20.00 - 22.00 น.

ช่วงเวลาแรกเป็นวิทยุชุมชนอย่างแท้จริง ทำตาม
หลักการ ส่วนช่วงเวลาที่สอง เป็นลักษณะให้ผู้สนใจ
ฝึกซ้อมการทำรายการโดยไม่มีกรอบ ต้องการให้เรามี
ส่วนร่วมเท่านั้น

มกราคม 2546

เราปรับผังรายการใหม่ โดยปรับเวลาช่วงกลางคืน ออกไป เพราะไม่เหมาะกับวิถีชีวิตพวกเรา จึงเปลี่ยนไป มีอาชีพกรีดยาง จึงเหลือการออกอากาศใน ช่วง ชั่วโมง ทุกอย่างลงตัวเริ่มเข้าที่เข้าทาง

กุมภาพันธ์ 2546

ช่วงเวลาที่หลายสิ่งหลายอย่างกำลังล้มลง เครื่องส่งมีปัญหาเพราะร้อน เราขอเครื่องปรับอากาศ ทางวิทยุกระจายเสียง โชคดีเราได้รับบริจาคโดย พี่ เจริญไช แก่ปัญหาเรื่องเครื่องส่งร้อนไปได้

เราทดลองถ่ายทอดสดการแข่งขันฟุตบอล จักร รุกค์พ ทุกคนมาช่วยกัน ผมต้องการถ่ายเทความ รุ้ที่ รับมาสู่เพื่อน ๆ

ในวันชิงชนะเลิศมีผู้ชมมากกว่า 5,000 คน ต้องยอมรับว่าตั้งแต่นัดเปิดสนามจนถึงนัดชิงชนะเลิศ วิทยุชุมชน มีส่วนสำคัญในการสร้างสีสันการแข่งขัน

กองทุนเพื่อสังคมปิดตัว เราต้องอยู่ไม่ได้โดย ไม่มีใครมาสนับสนุน องค์กรที่เกี่ยวข้องกับเรา เรา พุดกันว่า สงสัยพวกเราคงถูกทอดทิ้งเสียแล้ว เราทำ อย่างไรกันดี

อำนวยการ เพิ่มศรี รายฟังเพลงเก่าเล่าความหลัง

หารื้อสภาใจ

แต่ขวัญกำลังใจในการทำงานของพวกเขาดีเยี่ยม ไม่ทอดถอยเราเริ่มหาแหล่งทุนใกล้ตัวคือ อบต.

(อย่างไรก็ตาม ในวันเปิดจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชน เมื่อวันที่ 14 กันยายนนั้น เราได้รับบริจาคมา 5.000 บาท เราใช้เงินก้อนนี้อย่างประหยัด เรา น่าจะยืนระยะอยู่ได้สัก 1 ปี)

ผมรับหน้าที่เขียนโครงการ และประสานงานกับฝ่ายบริหารท้องถิ่น

คำตอบที่ได้คือไม่สามารถผ่านโครงการให้เราได้ เพราะ สถานภาพของวิทย์ชุมชนไม่ชัดเจนในข้อกำหนด

เราปรับใหม่โดยใช้วิธีจัดตั้ง “กองทุนสนับสนุนการเรียนรู้วิทย์ชุมชน” ทำตามหลักเกณฑ์ที่ พรบ. สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลกำหนด

ต้องขอบคุณปลัดสายันต์ รามัญศรี ปลัด อบต. ที่ช่วยเป็นธุระ ทำหนังสือสอบถามไปที่อัยการเรื่องของการสนับสนุน กองทุนส่งเสริมการเรียนรู้วิทย์ชุมชนของท้องถิ่นว่าสามารถทำได้หรือไม่

อัยการตอบมาว่าท้องถิ่นสามารถทำได้ ฝ่ายบริหารจึงผ่านโครงการให้เราในปีงบประมาณ 2546

จำนวนเงิน 30.000 บาท เราเปิดบัญชีธนาคารทำตามขั้นตอนของการใช้งบประมาณ เราเริ่มเข้าระบบมากขึ้น

อย่างไรก็ตามเราใช้สถานที่ของศูนย์การเรียนรู้บ้านจำรุง เป็นที่ตั้งของวิทยุชุมชน ค่าไฟฟ้าจึงไม่ต้องจ่าย จ่ายเฉพาะค่าซ่อมบำรุง ค่าเทปเปล่า และอุปกรณ์ที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น

อาจารย์ปู้ครับ ช่วงเวลาที่ผ่านมาเรารู้ว่าต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ให้ได้ในมิติของชุมชน โดยมอบให้วิทยุชุมชนเป็นสมบัติของชุมชนอย่างแท้จริงตามที่อาจารย์สอนมา พวกเรามีหน้าที่อำนวยความสะดวกและบริการเท่านั้น

1 ปีของการออกอากาศ เราเรียนรู้ ลองผิดลองถูก มีการปรับผังรายการตลอด ตามที่เราทราบมาจากอาจารย์ปู้ว่า การปรับผังเป็นเรื่องปกติ ให้พยายามเน้นไปที่คุณค่าของรายการ

เรายึดถือคำสั่งสอนของอาจารย์ปู้อย่างเคร่งครัด บนพื้นฐานที่ว่า วิทยุชุมชนเป็นของชุมชน บริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน

ให้เน้นคุณค่าของรายการ มากกว่าปริมาณคนฟัง

กำพล แมนหมาย รายการบอกข่าวชาวเปตอง

พีดี (กำนันณรงค์ สอนหลักทรัพย์) รายการตากบ้านตางเมือง

ที่สำคัญเราพูดตอกย้ำกันเองเสมอว่า เรา
กำลังทำรายการอะไร ทำให้ใครฟัง คนฟังได้อะไร

14 กันยายน 2546

เราทดลองออกอากาศครบ 1 ปี เมื่อมอง
ย้อนกลับไปเราพบว่า มีเรื่องราวเกิดขึ้นมากมาย มีการ
เรียนรู้ร่วมกันของทุก ๆ คนในเขตกระจายเสียง ทั้งคน
ผลิตรายการ คนฟังรายการ และคนทำงานอำนวยความสะดวก
ความสะดวกแบบพวกเรา

ทุกอย่างพัฒนาไปได้เป็นอย่างดีเกินความ
คาดหมาย แม้ว่าช่วงต้น ๆ จะมีปัญหาติดขัดบ้าง แต่
ด้วยความรัก ความอดทนของพวกเราทุกคนที่ยึดแน่น
ตามหลักการที่อาจารย์สอนมา

เรามีการผลิตรายการเพิ่มขึ้นจากเดิม โดยใน
วันเสาร์ / อาทิตย์ เราออกอากาศเพิ่มเป็นวันละ 3 ชั่วโมง
ส่วนวันธรรมดา 2 ชั่วโมงครึ่ง

เมื่อเรามาถึงวันนี้เราพบว่า ถ้าเรายึดมั่นตาม
หลักการ ตามคำสอน และใช้ความอดทนในการรอคอย
เราย่อมพบความสำเร็จได้

เราพบว่าตั้งแต่เรา เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้
เรื่องราวของวิทยุชุมชน ได้เกิดวัฒนธรรมของการให้

ของชุมชนในแบบบริสุทธิ ให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนที่เป็นเงินตรา ทุกคนทำงานแบบมีความสุข

ทุก ๆ รายการพยายามนำเสนอสาระที่เป็นประโยชน์มาเผยแพร่ หลายรายการนำความบันเทิงอย่างที่ชุมชนต้องการ

มีการจุดประเด็นความคิดซึ่งจะพัฒนามาเป็นสภาพใจ และกลายเป็นสภาพหมู่บ้านในที่สุด

การผลิตรายการที่มาจากตัวแทนกลุ่ม ได้พัฒนาศักยภาพบุคคลากรในกลุ่ม ให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น แบบที่เราคาดไม่ถึง มีกลุ่มเกิดขึ้นตามความต้องการของชุมชนเอง

เราได้บทเพลงจากท้องถิ่น อย่าง ใจจริงใจ... การแต่งของผู้คนในท้องถิ่น และได้นำเสนอภาคในแบบที่ไม่มีดนตรีประกอบ บ่งบอกว่าคนที่ไป แล้วที่... ชอบ

เรามีวงดนตรีเกิดขึ้นจากการที่เยาวชนได้เข้ามาช่วยงานวิทยุชุมชน จึงเกิดกิจกรรมสอนไนต์ดนตรี และกลับกลายเป็นวงดนตรีในเวลาต่อมา

ประทุม สุทธิสฤติย์ รายการธรรมะกับน้ำท่วม (ถ่ายทอดสดงานลอยกระทง 16 วัดจำรุง)

บุญส่ง เมืองโคตร รายการหมูเฮาไทยอีสาน

เรามีผู้จัดการรายการ ที่เป็นแรงงานอพยพจาก
ภาคอีสาน และมาร่วมผลิตรายการกับเราทำให้ช่องว่าง
ของแรงงานกับคนพื้นที่แคบลง

เราได้คนควบคุมเสียงที่เป็นลูกของคนงาน
รับจ้างทำสวนผลไม้ ได้เข้ามาร่วมเรียนรู้ ทุกวันนี้ได้เป็น
กำลังหลักของเรา(บนหลักการทุกคนเป็นเจ้าของ)

เรามีผู้ผลิตรายการใหม่เพิ่มขึ้น และผู้ผลิต
รายการเดิมหยุดไป(บนหลักการตัวตายตัวแทน การสร้าง
เพื่อน)

คณะทำงาน มีความชัดเจนในหลักการวิถุ
ชุมชนเพิ่มขึ้น และเริ่มแน่ใจว่า เรามาถูกทางแล้ว

ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนบ้านจำรุง มีคนมาดู
งานตลอดทั้งปีอยู่แล้ว เมื่อผมได้รับหน้าที่บรรยายสรุป
ได้บอกเล่าเรื่องราวของวิถุชุมชนบ้านจำรุง ทำให้ผู้
ที่มาดูงานมีความสนใจ และสอบถามในเชิงลึกในเรื่อง
ของวิถุชุมชนตลอด

ผมคาดว่าเรื่องของวิถุชุมชนจะได้รับการพูด
ต่อจากการที่ทุกคนมาดูงานและพบเห็นกิจกรรมของเรา

ตลอด 1 ปีของการทดลองออกอากาศ
คณะทำงานมีการพูดคุยกันตลอด ทั้งเวทีประชุมเล็ก

และเวทีใหญ่ ได้ปรับเปลี่ยนการทำงานเพื่อให้เหมาะสม
กับชุมชน

โดยเราวางแผนกันว่าในปีที่ 2 เราจะเติม
ความรู้ให้กับแกนนำและผู้ผลิตรายการ

เราจะประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกมากขึ้นกว่าเดิม
เราจะเพิ่มศักยภาพของห้องกระจายเสียงให้มีเครื่องมือ
เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ

เราจะช่วยกันหาทุนในลักษณะทำของที่ระลึก
และจะจัดงานฉลองเล็ก ๆ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับ
คนทำงานและถือโอกาสหาทุนด้วยในช่วงต้นฤดูหนาว

เราจะสร้างและขยายแนวร่วมผู้ผลิตรายการ
และคนฟังให้มากขึ้น

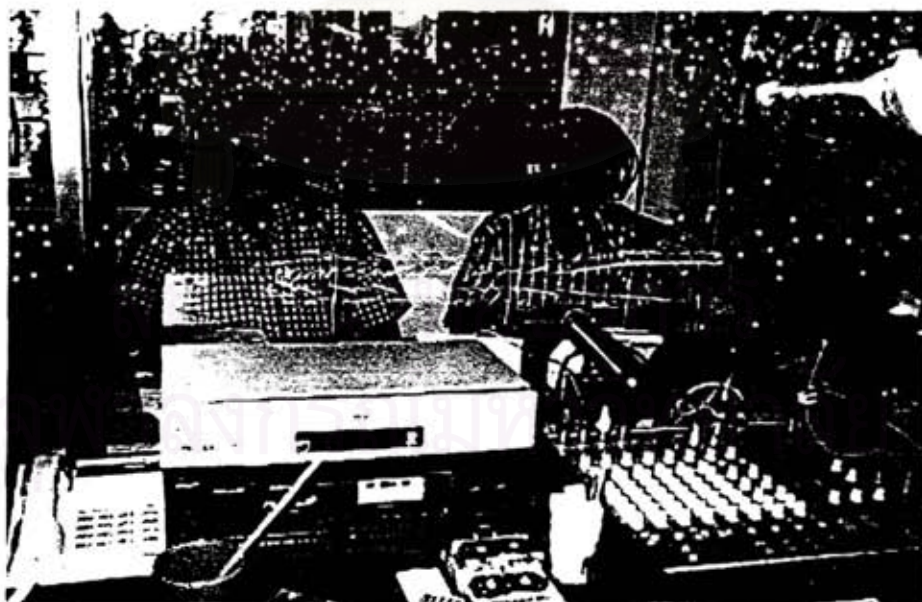
เราคาดว่าเราจะโตและแข็งแกร่งในแบบของ
ชุมชนอย่างแท้จริง

15 กันยายน 2546

ผมได้รับโอกาสไปพูดเรื่องของวิทยุชุมชนบ้าน
จำรุง ที่โรงแรมเอเชีย ในการแถลงข่าวเรื่องที่ สปสร.
และองค์การอนามัยโลก จะให้การสนับสนุนวิทยุชุมชน
ทั่วประเทศ (ต้องขอบคุณอาจารย์ปู้อีกครั้งที่ช่วยเปิดโลก
ทัศน์ใหม่ ๆ ให้ผมมาตลอด)

ถ่ายทอดสดงานลอยกระทงปี 46 (อ.ประภา ควรรหา) รายการสบายใจกับวัยทอง

อำนวยการเพิ่มศรี วิไล รัตนวิจิตร รายการฟังเพลงเก่าเล่าความหลัง

จบจากแถลงข่าว เดินตามอาจารย์ไปทำ
ทำงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (ตึก ปปง.) เพื่อ
เอาหนังสือมาฝากเพื่อนพ้อง ได้บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ
ให้อาจารย์ทราบ

17- 20 กันยายน 2546

ไปเติมความรู้ครั้งที่ กทม. ในห้องของวิทยุชุมชน
งานนี้มีนักวิชาการ กรมไปรษณีย์ กรมประชาสัมพันธ์
มาร่วมงานด้วย ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเดิมที่พูดกันวกไปวน
มา แต่มันทำให้เราเริ่มรู้ว่า ตอนนี้มีวิทยุชุมชนที่
แปลกปลอมเกิดขึ้นแล้ว

เราคาดหวังว่าถ้าเขาเหล่านั้นมีโอกาสเรียนรู้
น่าจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้างไม่มากนักนี่

28 กันยายน 2546

หม่ออำพล จินดาวัฒน์ อดีตรองเลขาธิการ
รายการวิทยุ FM 96.5 MHz เวลา 18.40 - 3.50 10
นาที (สืบเนื่องมาจากที่ผมไปแถลงข่าวที่โรงแรมเอเชีย
ก่อน หม่ออำพลจึงนัดเพื่อสัมภาษณ์ออกอากาศราย
สัปดาห์ มีความรู้สึกตื่นเต้นมาก อย่างไรก็ตามทุกอย่างผ่าน
ไปได้ด้วยดี ทำให้ทราบกระบวนการจัดทำรายการสดไป
ด้วย)

6 – 7 ตุลาคม 2546

เราไปเติมความรู้อีกครั้งที่อยุธยา จากการศึกษา สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติร่วมกับ กกต. จัดอบรมชิ้นงานนี้มีวินัย กว้างขวาง และกำพล แม่นหมายไปด้วย

เวทีนี้เพื่อนวิทยุชุมชนที่เข้าร่วมเวที เสียอาการไปบ้าง เพราะไปต้อรองเรื่องผลประโยชน์กับ กกต. แต่ในส่วนของเรา กำพล และ วินัยมีความชัดเจน ในหลักการวิทยุชุมชนมากขึ้นอีก ทำให้ผมสบายใจขึ้นมาก

22 ตุลาคม 2546

เรานัดคุยกันเวทีใหญ่ มีการถอดบทเรียน 1 ปี วิทยุชุมชนบ้านจำรุง มีเพื่อนผู้ผลิตรายการเข้าร่วม ประชุมครบ ใช้สถานที่ของโรงเรียนวัดจำรุง และได้ อาจารย์ประจบ เสน่ห์ ช่วยเก็บรายละเอียดการประชุมให้อีกด้วย

ทุกคนพร้อมร่วมมือที่จะฝ่าฟันต่อไปในปีที่ 2 ด้วยจิตใจที่มุ่งมั่นและฮึกเหิมกันพอสมควร

ผมรับอาสาทำหน้าที่เป็นหัวหน้าทีมอีกครั้ง ได้
 ทีมงานเพิ่มขึ้นอีกหลายคน ผมปรับโครงสร้าง
 คณะกรรมการใหม่ โดยใช้วิธีคัดคนที่มีความสนใจอย่าง
 แท้จริง(ในปีแรกเราใช้ระบบจัดตั้ง ทำให้รู้ว่าเขาเหล่านั้น
 มีเพียงชื่อในป้ายนิเทศน์เท่านั้น) โดยไม่เกี่ยงว่าเขาจะ
 เป็นใคร ความรู้แค่ไหน ดูแค่ประเด็นเดียว ถ้าสนใจ
 และรักที่จะทำงานสาธารณะ เพราะผมคิด ทุกอย่าง
 เรียนรู้ได้

3-5 พฤศจิกายน 2546

สัมมนาปฏิบัติการเพิ่มศักยภาพ ยุทธุมชน
 สวนนงนุช ชลบุรี

เวทีนี้พวกเราหลายคนมากันพร้อมหน้า มี
 ความรู้สึกดีใจที่มีโอกาส พบอาจารย์ปิ๊แบบ ลีซิดอีก
 ครั้ง ผมเองคุยกับป้าสุเวช ภูระหงษ์ จนได้ ว่าถ้าเรา
 จะทำงานวิทย์ชุมชนต่อไป เราต้องเชื่อมั่นใน ศรัทธา
 ต่อหลักการวิทย์ชุมชน

(ที่สวนนงนุช เราได้ทราบว่าอาจารย์กำลัง
 ดำเนินการจัดตั้งสถาบัน.....เพื่อมาช่วยพวกเรา)

เราถ่ายทอดสดงานลอยกระทงประจำปี 2546
ที่วัดจำรุง เพื่อต้องการให้ทุกคนเรียนรู้จากการ
ปฏิบัติงานจริงทุกอย่างราบรื่นดี

25-27 ธันวาคม 2546

เราต้อนรับคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยอีก
ครั้ง โดยอาจารย์ปิ เป็นผู้ประสานและใช้วิทยุชุมชนบ้าน
จำรุงเป็นสถานที่ดูงาน

ครั้งนี้พวกเราได้ร่วมกันแสดงตัวตนอีกครั้ง ใน
หลักการวิทยุชุมชน ในเรื่องของความพร้อมเพียง จน
อาจารย์บางท่านที่มาดูเราถึงกับสงสัยว่าพวกเราจัดฉาก
(น่าสงสารจัง อยู่ในสังคมที่พิกการเสียนาน)

ผมเองต้องขอขอบคุณคณะทำงานทุกคน
ด้วยใจ(งานนี้เราได้เงินค่าอาหารและค่าประสานงานเข้า
กองทุนส่งเสริมการเรียนรู้หลายพันบาท) เราได้เรียนรู้
การทำงานประสานงานและเห็นว่าถ้ามีคนมาดูเรา เรา
น่าจะทำได้เพื่อเป็นทุนในการเคลื่อนงานต่อไป

6 กุมภาพันธ์ 2547

เราเติมขีดความสามารถกันอีกครั้ง ด้วย
การอบรมคอมพิวเตอร์ หลักสูตรเร่งรัด จากศูนย์การ

เรียนเฉลิมพระเกียรติวัดเขากระโดน(ได้รับการอนุเคราะห์
จากวัดเขากระโดน)

จบหลักสูตรพวกเราเห็นความสำคัญของการ
เรียนรู้ ทุกคนพร้อมที่จะรับความรู้ใหม่ ๆ

มีนาคม 2547

เราถ่ายทอดสดการแข่งขันฟุตบอลจ่ารงค์ค์พ
เป็นครั้งที่ 2 ที่สนามโรงเรียนวัดจ่ารงค์ โดยใช้เครื่องส่งที่
ยืมมาจาก เครือข่ายองค์กรชุมชนเมืองระยอง แล้วส่ง
สัญญาณไปที่ห้องส่ง ทำให้พวกเรามีการเรียนรู้จากการ
ปฏิบัติงานจริง

จบงานเราได้ความรู้ประสบการณ์ ทำให้ผู้คนที่
เข้ามาชมฟุตบอลที่สนาม และติดตามรับฟังการ
ถ่ายทอดสด รู้จักวิทยุชุมชน และทราบแนวทางของ
วิทยุชุมชนชัดเจนขึ้น

ช่วงเวลานี้รายการวิทยุเราขยับมาเป็นวันละ 3
ชั่วโมงต่อวัน และเป็นรายการที่มีสาระเป็นหลัก รายการ
บันเทิงที่มีเพลงเป็นรอง เรามีผู้ผลิตรายการเพิ่มขึ้น

เมษายน 2547

เราถ่ายถอดสดการแข่งขันกีฬาประจำปีของ
ตำบลเนินฆ้ออีกครั้ง ทำให้ผู้คนทั้งตำบลยอมรับวิทยุ
ชุมชน ทั้งในส่วนของผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำท้องที่

ในปี 2547 นี้ ท้องถิ่น สนับสนุนงบให้เราอีก
ครั้ง 50.000 บาท เข้ากองทุนส่งเสริมการเรียนรู้วิทยุ
ชุมชนบ้านจำรุง

อย่างไรก็ตามสถานการณ์วิทยุชุมชนทั่ว
ประเทศไม่ค่อยดีนัก ทราบจากเพื่อน ๆ ว่ามีนักการเมือง
เข้ามาแสวงหาประโยชน์

แต่ของวิทยุชุมชนบ้านจำรุง นักการเมืองทั้ง
ระดับท้องถิ่น และระดับประเทศไม่เคยมายุ่งเกี่ยว

เราพูดคุยกันว่า ถ้าเราอยากเห็น และต้องการ
ให้วิทยุชุมชนบ้านจำรุง เป็นสถานีของการเรียนรู้ภาค
ประชาชน ควรให้เข้ามาถ่ายถอดเรื่องราวของตนเอง
เพื่อที่ผู้ฟังจะได้มีความรู้ ความเข้าใจ

ผมเองเคยไปทาบตมนักการเมืองในระดับ
ท้องถิ่น ให้มาพูดเรื่องราว การทำงาน แต่ปรากฏว่าไม่
มีใครมา

ถอดบทเรียน 1 ปี วิทยุชุมชน จากซ้ายไปขวา เยือน ผลงานม รายการเรื่องเล่าจากท้องถิ่น
สำเร็จ ตีนาน รายการเพื่อน้ำ ประทุม สุทธิสฤติย์ รายการธรรมะกับน้ำท่วม เอกพล ผลงานม รายการ
เพื่อเกษตรกร (ถอดบทเรียน 1 ปี วิทยุชุมชนบ้านจำรุง)

วินัย กว้างขวาง รายการคุยกับ สวช. และข่าวบริการ

ในปีนี้ พี่น้องวิทยุชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
กันชัดเจน ใช้ชื่อว่า สมาพันธ์วิทยุชุมชนภาคตะวันออกเฉียง
เหนือได้พี่เดชา คชเลิศเป็นหัวหน้า

เราถ่ายทอดสดอีกครั้งงาน สงกรานต์ประจำปี
2547 ของบ้านจำรุง สามวัน 18 – 20 เมษายน

เรามีวงดนตรีของตนเองที่เกิดจาก ผู้ผลิต
รายการบัวบานสีขาว (คุณบุญช่วย เครือวัลย์) มีความรู้
เรื่องโน้ตดนตรีสากล และได้สอนโน้ตดนตรีผ่านรายการ
มีเยาวชนสนใจ และติดตามรับฟัง จึงปรับใหม่เปิดสอน
ให้เป็นกรณีพิเศษในวันเสาร์ อาทิตย์

เราในฐานะที่พอจะช่วยเรื่องอุปกรณ์เครื่องมือ
ได้บ้างจึงสนับสนุนและช่วยกันหาทุน เกิดเป็นวงดนตรี
สวช. ขึ้น

พฤษภาคม 2547

เราเข้าร่วมประชุมสมาพันธ์วิทยุชุมชนภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือที่ระยอง

พี่น้อง สง่า เรื่องศิลป์ เป็นอีกคนหนึ่ง
ที่สนับสนุนเรามาตั้งแต่ต้น แต่หายไป ขณะนี้กลับมาช่วย
เราอีกครั้งด้วยการของบจาก สสส. มาช่วย พวกเรามี
ความรู้สึกอบอุ่นขึ้น

สปสช. มีแนวโน้มที่จะช่วยเรา แต่ขณะนี้เรา
 คุยกันเองว่าถ้าใครอยากช่วย เราไม่ปฏิเสธแต่หลักการ
 วิทยุชุมชนต้องชัดเจนเข้มแข็ง ต้องไม่ตกเป็นเครื่องมือ
 ของใคร ต้องมองว่า ประโยชน์สูงสุดต้องอยู่กับพี่น้อง
 ในชุมชน

28 –30 มิถุนายน 2547

เราทำหน้าที่ประสานงานอีกครั้งกับเวทีที่
 สปสช. ร่วมกับสมาพันธ์วิทยุชุมชนภาคตะวันออก ที่
 โรงแรมสตาร์

พวกเราทุกคนช่วยกัน เสร็จงานเราเหลือค่า
 ประสานงานเข้ากองทุนส่งเสริม ฯ 2.800 บาท แต่เงิน
 ไม่ใช่สาระสำคัญ

สิ่งสำคัญพวกเราได้เรียนรู้ ได้ประสบการณ์
 การทำงานจากของจริง

1 กรกฎาคม 2547

มารัฐสภาเพื่อชี้แจงกรรมาธิการพัฒนาสังคม
 และความมั่นคงของมนุษย์วุฒิสภา เปิดหูเปิดตาอีกครั้ง
 (ขอขอบคุณอาจารย์ปู้ ที่ให้ผมรับรู้โลกทัศน์ที่กว้างขวาง
 ขึ้น)

กลับจากรัฐสภาวันรุ่งขึ้น สำนักงาน
ประชาสัมพันธ์เขต 7 มาพบเพื่อขอข้อมูลวิทยุชุมชนบ้าน
จำรุง(มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าหน้าที่ ที่มามีทัศนคติที่ดีต่อเรา)

เดือนกรกฎาคม เราพบเพื่อนวิทยุชุมชน
ตะวันออกในเวทีที่ระยองเพื่อทำงานชุมชนเป็นสุข

การรวมตัวของสมาพันธ์วิทยุชุมชนตะวันออก
แข็งแกร่งมาก เราช่วยกันกำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวงาน
วิทยุชุมชนที่เกิดใหม่ต้องอยู่บนหลักการเท่านั้น เราถึง
จะรับเข้าเป็นสมาชิกสมาพันธ์วิทยุชุมชนตะวันออก แต่
ถ้ายังไม่ชัดเจนเราจะคบหาในลักษณะพันธมิตรร่วม

21 -23 กรกฎาคม 2547

เราส่งคนเข้าร่วมอบรมที่ชลบุรี (สมาคม อสม.
จัด) เราสร้างคนเพื่อออกไปเรียนรู้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

13 สิงหาคม 2547

เราไปรัฐสภาอีกครั้ง(กรรมาธิการพัฒนา
สังคมและความมั่นคงของมนุษย์เชิญ)

ไปกันหนึ่งรถตู้ เพื่อให้พี่น้องเราไปเรียนรู้ เปิด
โลกทัศน์ (เหมือนที่อาจารย์ปู่เคยเปิดให้ผม) กลับมาทุก
คนมีไฟในการทำงานส่วนรวม

ได้พูดเรื่องราวของเราผ่านวิทยุรัฐสภาด้วย

14 สิงหาคม 2547

สมาพันธ์วิทย์ชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
พุดคุยกันที่ระยอง เพื่อประเมินสถานการณ์วิทย์ชุมชน
ทั่วประเทศ ตามที่รับรู้มา

เราได้รับเพื่อนใหม่เพิ่มขึ้นรวมเป็น 20 จุด
ปฏิบัติการ โดยให้ในจังหวัดรับรองจุดปฏิบัติการใหม่

เพื่อนุ่ส่งาเรื่องศิลป์ นำโครงการชุมชนเป็นสุข
มาสนับสนุนเราโดยให้เราคัดจุดที่มีความพร้อมและมี
กิจกรรมต่อเนื่อง เราดูแล้วได้ 12 จุดส่วนจุดที่เหลือจะ
สนับสนุนต่อในครั้งต่อไป

สิงหาคม – กันยายน

เราเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูท้องถิ่น โดย พอช.
เข้ามาสนับสนุน ผมเองต้องตามเรื่องนี้(ส่วนหนึ่งที่ พอช.
เลือกเรานั้นมาจากที่เรามีกิจกรรมวิทย์ชุมชนมาอย่าง
ต่อเนื่องและชัดเจน)

14 กันยายน 2547

เราทดลองออกอากาศครบ 2 ปี ผมเองคิดว่า
ว่าเมื่อครบ 2 ปีแล้วน่าจะเปลี่ยนให้เพื่อน ๆ ขึ้นมา
บริหารจัดการบ้าง

อุทัย รัตนพงษ์ รายการเกษตรพินบ้าน

เอกพล ผลงาม รายการเพื่อนเกษตรกร

ชาติชาย เหลืองเจริญ บนรถทัวร์เดินทางไปเกาะจันทร์ ชลบุรี

ในช่วงปีที่ 2 นี้ เราออกอากาศวันละ 3 ชั่วโมง เป้าหมายเราต้องการ 4 ชั่วโมง เรายังทำไม่ได้ สาเหตุ น่าจะมาจากที่เราไม่เร่งกระบวนการ เราใช้วิธีรอคอย เพื่อนใหม่อย่างใจเย็น

เมื่อมีเพื่อนใหม่มาร่วม เราจะทำความเข้าใจ ให้ได้ก่อน

ในปีที่ 2 นี้ เราเดินตามหลักเกณฑ์มากขึ้น เช่น ถ้าเป็นรายการใหม่ เราขอให้บันทึกเสียงก่อน จนเรา แน่ใจว่าใช้ได้ จึงจะปล่อยให้ไปเป็นรายการสด

รายการที่เกิดในช่วงปีที่ 2 นี้จึงมั่นคงแข็งแรง เมื่อตามดู ตามฟัง 2-3 ครั้ง ก็สามารถปล่อยให้เขา ดำเนินการได้โดยเราไม่ต้องกังวล อย่างรายการเกษตร ฟ้าบ้าน รายการเรื่องเล่าจากท้องถิ่น

เราเน้นในเรื่องของคุณค่าของรายการมากกว่า ปริมาณคนฟัง เมื่อมีคนมาดูงาน ที่ศูนย์การเรียนรู้แล้ว ถามเราว่ามีคนฟังวิทยุชุมชนบ้านจำรุงมากไหม พวกเรา ได้แต่มองหน้ากันและหัวเราะ แล้วจึงอธิบายหลักการ วิทยุชุมชนให้เขาทราบ ซึ่งพอที่จะทำให้เขาทราบบ้าง

- 1 ปีสำหรับขบวนการเตรียมความพร้อมและ
- 2 ปีสำหรับการทดลองออกอากาศ

วันนี้คงสรุปได้ว่าวิทยุชุมชนได้สร้างคุณค่าและประโยชน์ให้กับชุมชนกระจายเสียง อย่างที่จะประเมินเป็นตัวเลขทางเศรษฐกิจไม่ได้

วันนี้เรามีเพื่อนที่เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น เรามีสื่อวิทยุที่เป็นของชุมชนอย่างแท้จริง ฟังพาได้

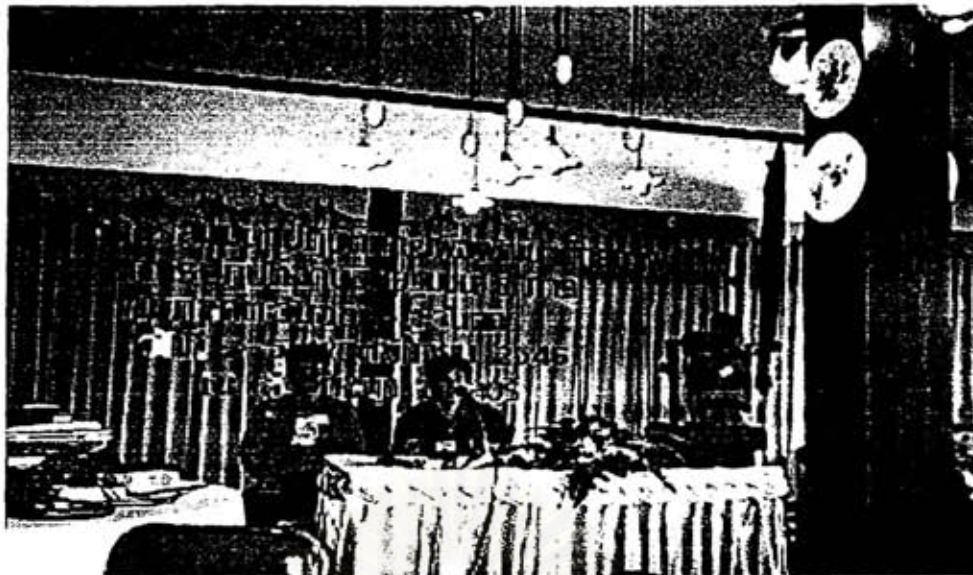
ขบวนการเรียนรู้วิทยุได้ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในมิติใหม่ ๆ ตลอดเวลา

หลักการวิทยุชุมชน ข่าวสารจากชุมชน ข่าวรอบบ้านใกล้ตัว รับฟังได้ทุกวันจากรายการคุยกับ สวท. และข่าวบริการ

วัฒนธรรมท้องถิ่นที่กำลังล้มหายตายจาก ได้รับการชุบเลี้ยงเอาไว้อย่างทรงคุณค่า จากรายการเรื่องเล่าจากท้องถิ่น ในทุกวันศุกร์

เกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดสารเคมี ตามแนวทางพระราชดำริ ได้ถูกส่งผ่านรายการเกษตรพื้นบ้านในทุกวันพฤหัสบดี

ประเด็นการเมือง เรื่องราวข่าวสารรอบตัว ความคิดความเห็นทางการเมือง สารประโยชน์จากการประชุมต่าง ๆ ติดตามรับฟัง ผ่านรายการ ตากบ้าน ถางเมืองทุกวันเสาร์

อบรมสัมมนาสวนนงนุช ชลบุรี 3-5 พ.ย. 46 จัดโดย สถาบันพัฒนาสื่อภาคประชาชน
(วินัย กว้างขวาง และ กำพล 幔นหมาย)

หารีอสภาจึก จากซ้ายไปขวา สมชาย บุญให้, สุขเกษม เอ็นดูราชฎร์, อนุรักษ์ ตีนาน,
วิสิษฐ์ ลีปฐมากุล, วินัย กว้างขวาง, ชุมพล ไกรทอง, เอกพล ผลงาม

รายการธรรมะกับน้ำหอม ที่ทำมาตั้งแต่วิทย์
ชุมชนบ้านจำรุงเริ่มทดลองออกอากาศ ได้สร้างคุณค่า
เชิงประจักษ์ เมื่อฟังแล้วจะมีความรู้สึกสบายใจ ในทุก
วันอาทิตย์ และยังเป็นรายการที่ยึดหลักการวิทย์ชุมชน
คือผู้ผลิตรายการคือคนในกลุ่ม ทำรายการให้คนในกลุ่ม
ฟัง

ทุกวันจันทร์ รายการฟังเพลงเก่าเล่า
ความหลังได้บ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชน ที่
ต้องการความบันเทิงในลักษณะของชุมชน ตลอด 90
นาทีมีเสียงโทรศัพท์ดังตลอดเวลา

เพื่อนน้ำ เป็นรายการที่มุ่งเน้นกิจกรรมของ
กลุ่มผู้ใช้น้ำ นำเรื่องราวที่ดี ดี ของชุมชน สินค้าชุมชน
มาบอกเล่าผ่านรายการในทุกวันอังคาร รายการนี้ได้
พัฒนาการพูดการสื่อสาร ของประธานกลุ่มจากที่ฟังแล้ว
สับสนมาเป็นฟังแล้วเข้าใจง่าย

รายการย้อนอดีตในทุกวันพุธ ของแม่ค้า
ส้มตำที่มีความรู้ในระบบน้อยมาก แต่เมื่อมาผลิต
รายการได้นำเรื่องราวต่างในอดีตมาเล่าผ่านวิทย์ ทำให้
ทุกคนที่ฟังแล้วมีความสุข ทำให้พวกเราว่าไม่ได้มีฝีมือ
เรื่องตำส้มตำอย่างเดียว

รายการบอกเล่าเก้าสิบ ทุกวันพุธได้นำ
ข่าวสารจากบ้านใกล้เรือนเคียงมาบอก ทำให้รู้ข่าวสารที่
เป็นของจริงจากเจ้าของพื้นที่

รายการไฟฟ้าพบประชาชน ทุกวันอังคาร เป็น
เพียงหน่วยงานราชการหน่วยงานเดียวที่มาอยู่กับเรา 1 ปี
เต็มและมีความรับผิดชอบรายการสูงมาก เราได้รับความ
ความรู้ ข่าวสารอย่างชัดเจนของจริง

รายการสรรสาระ ทุกวันพุธ ที่รับฟังแล้ว
อยากให้วิทยุกระแสหลักนำไปถ่ายทอดต่อเหลือเกิน
เนื้อหาสาระที่ไม่ธรรมดาแต่นำเสนอแบบธรรมดา

รายการ อสม. ใส่ใจห่วงใยสุขภาพ ทุกวันศุกร์
พี่น้องอสม. จากสถานีอนามัยบ้านจำรุงหมุนเวียนมา
ผลิตรายการ ข่าวสารสุขภาพ การรณรงค์ต่าง ๆ

รายการบอกข่าวชาวเปตอง ข่าวสารกีฬาที่
ฟังได้จากการผลิตรายการของชมรมเปตองอินทโชติ ที่
ผลงานการแข่งขันกวาดรางวัลจนล้นตู้โชว์

รายการสบายใจกับวัยทอง ที่ผู้ผลิตรายการมี
ความสุขกับการผลิตรายการมากที่สุดก็ว่าได้ในวิทยุ
ชุมชนบ้านจำรุง

ร่วมฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น งานลอยกระทง ปี 46

ชั้น ดินาน วงดนตรี สวช. บ้านจำรุง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการเพื่อนเกษตรกร เพื่อนชาวสวน
 เยาวชนกับเสียงเพลง โลกนิทาน เสน่ห์ลูกทุ่ง ฯ

อยากจะบอกอาจารย์ปู้ว่า ทุกรายการได้สร้าง
 คุณค่าให้กับชุมชน อย่างมากมายมหาศาล คนที่มา
 ผลิตรายการได้รับโอกาสในการพัฒนาตัวเอง ได้เรียนรู้
 กระบวนการวิทยุจากการปฏิบัติการจริง

มองในมิติของชุมชน ได้รับการยอมรับทั้งใน
 ระดับท้องถิ่นและประเทศ ทุกคนมีความภูมิใจ

หน่วยงานต่าง ๆ เห็นความพร้อมเพียง
 เข้มแข็งของชุมชน โครงการต่าง ๆ ไหลเข้าสู่ชุมชน

อย่างไรก็ตาม ทั้งหลายทั้งปวงที่เล่าให้
 อาจารย์ปู้ทราบนั้น ยังไม่สำคัญเท่าที่ ชุมชนได้
 รู้จักตัวเอง และพบรากเหง้าของตัวเอง มีความ
 รู้เท่าทันข่าวสาร เท่าทันโลก การถ้อยที่ถ้อยอาศัย
 เห็นคุณค่าการเคารพความคิดเห็นของกันและกัน
 วิทยุชุมชนได้ทำให้เกิดความสุขกับทุกคนที่
 เกี่ยวข้อง สังคมอย่างนี้มีใช้หรือที่ทุกคนอยากได้
 สังคมอย่างนี้มีใช้หรือที่ทุกคนอยากให้เป็น วิทยุ
 ชุมชนคือคำตอบ

ผมเองได้ทำหน้าที่หัวหน้าทีมมา 2 ปีได้ทุ่มเท
วางระบบ การบริหารจัดการต่าง ๆ จนแข็งแกร่งในระดับ
หนึ่งแล้ว ทั้งในส่วนของทุน การผลิตรายการ การ
บริหารจัดการทางการเงิน ด้านสถานที่ ตาม
แนวทางที่อาจารย์ให้ความรู้มา

ความตั้งใจแต่เดิม เมื่อมารับหน้าที่หัวหน้าทีม
วิทยุชุมชนบ้านจำรุงนั้น ตั้งใจไว้ว่าจะทำไปจนมี กสช.
และเกิด พรบ. ประกอบการวิทยุกระจายเสียง ซึ่งคาดว่าจะ
คงไม่นานนัก

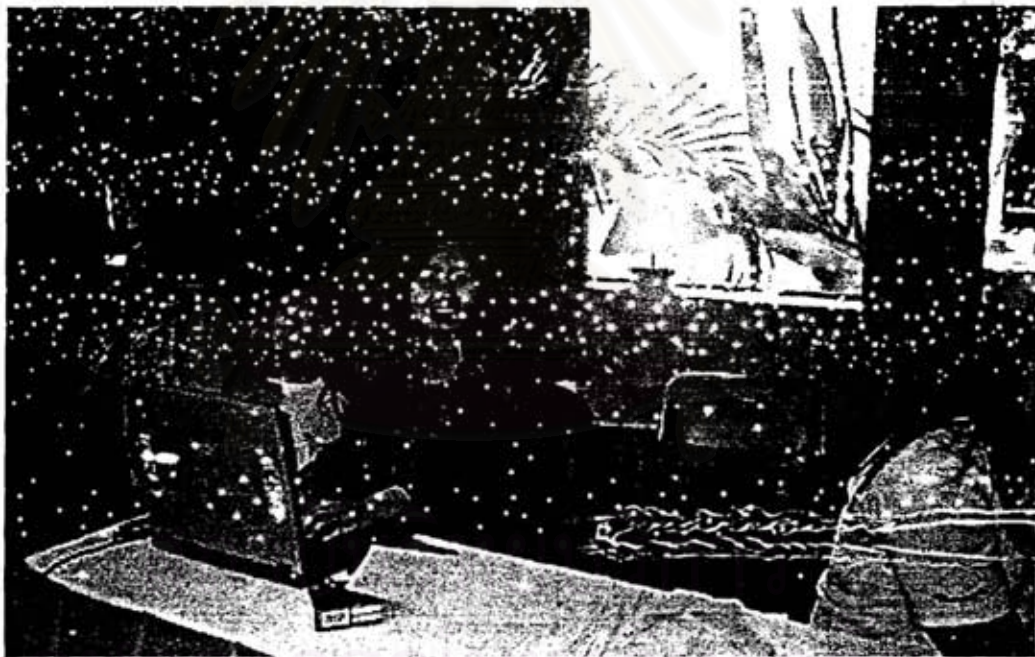
แต่ในความเป็นจริงไม่เป็นไปตามที่คาดไว้ จึง
คิดว่าถ้าให้เพื่อน ๆ เขามารับหน้าที่หัวหน้าทีม น่าจะทำ
ให้เพื่อน ๆ เกิดการเรียนรู้ มีความหลากหลายขึ้น

เมื่อครั้งที่อาจารย์มาที่บ้านจำรุงคงจำได้ว่า
บ้านจำรุงมีกลุ่มกิจกรรมมากมาย มีระบบการบริหาร
จัดการกลุ่ม ชมรม ต่าง ๆ ถึง 15 กิจกรรมโดย
คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนบ้านจำรุง

สิงหาคม 2547 ผมได้รับเลือกเป็นประธาน
ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนบ้านจำรุง มีภาระงานมากขึ้น
มีหน้าที่บริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนรู้
ของชุมชน ตามที่ชุมชนคาดหวังและไว้วางใจผม

การเงินโปร่งใส ตรวจสอบได้

มรรยาท พงษ์ไพบูลย์ สถาบันพัฒนาสื่อภาคประชาชน

เมื่อครบรอบ 2 ปีของการทดลองออกอากาศ จึงได้หารือคณะทำงาน ทุกคนเห็นชอบว่าให้มีการเลือก คณะทำงานขึ้นมาตามที่ผมต้องการ

เราได้หัวหน้าทีมทำงานวิทยุชุมชนบ้านจำรุง คนที่ 2 ต่อจากผมคือ กำพล แม่นหมายมาทำหน้าที่ต่อ ทุกอย่างลงตัว พวกเราก็ยังช่วยกันแข็งแรงเหมือนเดิม

ในปีที่ 3 เราวางแผนว่า เราน่าจะต้องพัฒนา เครื่องมืออุปกรณ์ การผลิตรายการให้มีคุณค่ามากขึ้น และจะเรียนเชิญอาจารย์มาตอกย้ำหลักการ หัวใจวิทยุ ชุมชนให้พวกเรา

เราจะขยายฐานผู้ผลิตรายการเพิ่มขึ้น เวลา ออกอากาศจะเพิ่มเป็น 4 ชั่วโมงต่อวัน

เราโชคดีในปี 2548 นี้สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชนเข้ามาสนับสนุนวิทยุชุมชนบ้านจำรุงเรา ตาม โครงการที่ผมขอไป

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ปูเป็นอย่างสูงที่ ทำให้พวกเราได้รับรู้ประสบการณ์ การทำงานตลอด 3 ปี ของการเรียนรู้อัน

รักสงบ ชวีญเย็น รายการอ่านและสมณไพรไทย หรือ ทวนทอง เพ็ชรสุนทร ศิลปินท้องถิ่น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพิมพ์พรรณ อินทรพิมล เกิดเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2523 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2546 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาวิชานิเทศศาสตร์ พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2547

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย